

Voorzitter: Dolman

Tegenwoordig zijn 131 leden, te weten:

Aarts, Abma, Van Amelsvoort, Andela-Baur, Van den Anker, B. Bakker, Ter Beek, De Beer, Beinema, Van den Bergh, Bischoff van Heemskerck, Blaauw, H. A. de Boer, J. J. P. de Boer, Bolkestein, De Boois, Braams, Braks, Bremen, Brinkhorst, Van den Broek, Buikema, Van der Burg, Buurmeijer, Castricum, G. M. P. Cornelissen, P. A. M. Cornelissen, Couprie, G. C. van Dam, M. P. A. van Dam, Dees, Deetman, Van Dijk, Dijkman, Van Dis, Van der Doef, Dolman, Duinker, Engwirda, Epema-Brugman, Van Erp, Evenhuis, Evenhuis-van Essen, Eversdijk, Faber, Frinking, Gerritse, Ginjaar-Maas, De Graaf, Gualthérie van Weezel, Haas-Berger, De Hamer, Hartmeijer, Van Heel-Kasteel, Van der Hek, Hennekam, Hermans, Hermsen, Van Houwelingen, Van Iersel, Jabaaij, Jacobse, Jansen, Joekes, Kappeyne van de Coppello, Keja, Keuning, Knol, Koekoek, Kolt-hoff, Konings, Korte-van Hemel, De Korte, Kosto, Krijnen, De Kwaadstenuit, Langedijk-de Jong, Lansink, Lauxtermann, Van Leijenhorst, Van der Linden, Lubbers, Mateman, Meijer, Mertens, Mommersteeg, Van Muiden, Nijhof, Nijpels, Nypels, Van Ooijen, Patijn, Ploeg, Poppe, Portheine, Pronk, Rempt-Halmmans de Jongh, Rienks, Roethof, Van Rooijen, Van Rossum, Salomons, Van der Sanden, Schaapman, Schakel, Scherpenhuizen, Van der Spek, Spieker, Stemerding, Stoffelen, Terlouw, Van Thijn, Toussaint, Tripels, Den Uyl, Verbrugh, Verkerk-Terpstra, Voogd, De Voogd, B. de Vries, K. G. de Vries, Waalkens, Waltmans, Wessel-Tuinstra, Wisselink, Wolff, Wöltgens, Worrell, Wuthrich-van der Vlist, Van Zeil en Zijlstra,

en de heer Wiegel, Vice-Minister-President, Minister van Binnenlandse Zaken, mevrouw Gardeniers-Berendsen, Minister van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk, mevrouw Haars, Staatssecretaris van Justitie, mevrouw Kraaijeveld-Wouters, Staats-

secretaris van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk, de heer Wallis de Vries, Staatssecretaris van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk, en de heer Simons, Regeringscommissaris voor de grondwetsherziening.

De **Voorzitter**: Ik deel aan de Kamer mee, dat zijn ingekomen berichten van verhindering van de leden:

Dankert, Van der Stoel, M. Bakker en Geurtsen, de hele week, wegens verblijf buitenslands;

Roels, Moor, Lambers-Hacquebard, Van Kemenade, Voortman, Müller-van Ast en Borgman, wegens ziekte;

Deze berichten worden voor kennisgeving aangenomen.

De **Voorzitter**: Van de Minister-President ontving ik vrijdagavond jl. de volgende brief:

Zeer geachte heer Dolman,

Uit de inhoud van het stenogram van 5 februari jl. dat u mij eerder deze week toezond is mij gebleken dat in uw Kamer het verlangen leeft deze week nog enig inzicht te hebben over de stand van zaken met betrekking tot de nadere invulling van het financiële en sociaal-economische beleid voor 1980. Daarom treft me u meedelen dat het kabinet zijn standpuntbepaling nog niet geheel heeft afgerond. Het ligt in de bedoeling in de loop van volgende week tot die afronding te komen, op een zodanig tijdstip dat in diezelfde week ook het overleg met de Stichting van de Arbeid kan worden voortgezet.

Met de meeste hoogachting,

w.g. Mr. A. A. M. van Agt

De heer **Den Uyl** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Misschien zoudt u even kunnen informeren wat de Minister-President verstaat onder een zodanig tijdstip, dat overleg kan plaatsvinden. Ik denk, dat dit tijdstip snel gepasseerd is.

De **Voorzitter**: Ik zal dat even doen.

Deze brief die niet zal worden gedrukt, wordt voor kennisgeving aangenomen.

De **Voorzitter**: De overige ingekomen stukken staan op een lijst, die op de tafel van de griffier ter inzage ligt. Op die lijst heb ik ook voorstellen gedaan over de wijze van behandeling. Als aan het einde van de vergadering daartegen geen bezwaren zijn ingekomen, neem ik aan, dat de Kamer zich met de voorstellen heeft verenigd.

Op verzoek van de fractie van de V.V.D. heb ik het lid Scherpenhuizen benoemd tot plaatsvervangend lid van de vaste Commissie voor Defensie in de bestaande vacature.

Op verzoek van de fractie van het C.D.A. heb ik benoemd:

tot plaatsvervangend lid van de vaste Commissie voor Cultuur, Recreatie en Maatschappelijke Werk het lid Deetman in de plaats van het lid B. Bakker; tot plaatsvervangend lid van de vaste Commissie voor Milieuhygiëne de leden B. Bakker en Braks, in de bestaande vacatures,

en tot lid van de Bijzondere Commissie 9 181 (Grond- en Kieswetzaken) het lid Van der Burg in de plaats van het lid Eversdijk.

Op verzoek van de fractie van de P.v.d.A. heb ik benoemd:

tot plaatsvervangend lid van de vaste Commissie voor Buitenlandse Zaken het lid Stoffelen in de plaats van het lid Voogd;

tot lid van de vaste Commissie voor Binnenlandse Zaken het lid Patijn in de plaats van het lid K. de Vries en tot plaatsvervangend lid van deze vaste commissie het lid Veldhoen in de plaats van het lid Patijn;

tot lid van de vaste Commissie voor het Wetenschapsbeleid het lid Van den Anker in de bestaande vacature en het lid Veldhoen in de plaats van het lid Van Kemenade en tot plaatsvervangend lid van deze vaste commissie het lid Van Kemenade in de bestaande vacature en het lid Stemerding in de plaats van het lid Van den Bergh;

tot lid van de vaste Commissie voor Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening het lid Veldhoen in de plaats van

Voorzitter

het lid De Graaf die plaatsvervangend lid wordt in de plaats van het lid Stoffelen;

tot plaatsvervangend lid van de vaste Commissie voor Verkeer en Waterstaat het lid Veldhoen in de plaats van het lid Konings;

tot plaatsvervangend lid van de vaste Commissie voor Sociale Zaken het lid Epema-Brugman in de bestaande vacature en het lid Van der Hek in de plaats van het lid M. P. A. van Dam, en tot lid van de vaste Commissie voor Milieuhygiëne het lid Veldhoen in de plaats van het lid Spieker die plaatsvervangend lid wordt in de bestaande vacature.

Regeling van werkzaamheden

De **Voorzitter**: Ik stel voor – op verzoek van de Minister van Justitie, die in de Eerste Kamer de Sanctiewet moet verdedigen – vandaag niet te stemmen over de moties, welke zijn voorgesteld bij hoofdstuk VI (Justitie) en bij het onderdeel Politie van Justitie en van Binnenlandse Zaken. Ik stel voorts voor deze stemmingen te houden bij de aanvang van de vergadering van dinsdag 26 februari a.s.

Daartoe wordt besloten.

De **Voorzitter**: Wanneer de stemmingen over hoofdstuk XVI (Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk) worden gehouden kan ook worden gestemd over:

de motie-Wuthrich-van der Vliet over het provinciale emancipatiebeleid (15 800-XVI, nr. 20).

Ik stel nader voor de spreektijd bij het debat over het Staatsbosbeheer (15 639) voor de eerste termijn van de Kamer vast te stellen als volgt:

voor de fracties van PvdA en CDA elk op 15 minuten;

voor de fracties van VVD en D'66 elk op 10 minuten;

voor de overige fracties elk op 5 minuten.

Daartoe wordt besloten.

De **Voorzitter**: In verband met het vroeger beëindigen van de openbare vergadering van de vaste Commissie voor Ontwikkelingssamenwerking gisteravond stel ik voor, de spreektijd bij de begrotingsbehandeling volgende week te vermeerderen met 10 minuten voor de grootste drie fracties en 5 minuten voor de overige fracties. Ik doe dit voorstel op verzoek van de commissie.

Daartoe wordt besloten.

De **Voorzitter**: Ik stel voor de stemmingen over hoofdstuk XII (Verkeer en Waterstaat) Uitgaven (15 800-XII, nr. 20) en de daarbij ingediende amendementen te houden bij de aanvang van de vergadering van dinsdag 26 februari a.s.

Daartoe wordt besloten.

De **Voorzitter**: Ook stel ik voor bij het debat over Harrisburg (VS) (15 580) tevens aan de orde te stellen:

het verslag van een mondeling overleg over de vergunningverlening aan de PLEM voor compactopslag; de reactie van de Regering over de door de vaste Commissie voor de Kernenergie gestelde vraagpunten met betrekking tot het wetsontwerp over terugzending van het na opwerking van bestraalde reactorbrandstof resterend radioactief afval (15 920, nr. 6).

Daartoe wordt besloten.

De **Voorzitter**: Verder stel ik voor aan de orde te stellen bij de aanvang van de vergadering van donderdag 21 februari a.s. de behandeling van: het wetsontwerp Wijziging van hoofdstuk V (Departement van Buitenlandse Zaken) van de begroting van uitgaven van het Rijk voor het jaar 1978 (verzamelontwerp; eerste wijzigingsvoorstel) (15 895).

Daartoe wordt besloten.

De **Voorzitter**: Ten slotte stel ik voor aan de orde te stellen bij de aanvang van de vergadering van dinsdag 19 februari a.s.:

de benoeming van twee plaatsvervangende griffiers der Kamer (16 041).

De **Voorzitter**: Ik geef het woord aan de heer Wolff die het heeft gevraagd.

De heer **Wolff** (CPN: Mijnheer de Voorzitter! Ik heb het woord gevraagd om de Kamer een verzoek te doen. Bij deze termijn in dit huis te mogen interpelleren over een mijns inziens ernstig geval van politieke discriminatie bij het personeelsbeleid van de PTT en over de aantasting van de beroepsmogelijkheid daartegen door het ontkrachten van het functioneren van de commissie inzake veiligheidsonderzoeken. Het functioneren van de adviescommissie valt onder verantwoordelijkheid van de Minister van Binnenlandse Zaken, die ook nog opperchef is van de BVD. Het personeelsbeleid bij de PTT valt onder de uiteindelijke ministeriële verantwoordelijkheid van de Minister en de Staatssecretaris van Verkeer en Waterstaat. Ik weet wel dat de Staatssecretaris het meest daarbij betrokken is, maar gezien de ernst van het geval dient naar ons gevoel de Minister zelf hierbij aanwezig zijn.

Mijnheer de Voorzitter! Ter toelichting ingevolge het bepaalde in het reglement van orde merk ik het volgende op. Een Delfts ingenieur, de heer P. Reek, solliciteert bij de PTT,

De heer Wolff (CPN) vraagt toestemming voor een interpellatie

wordt gunstig ontvangen en zelfs aangemoedigd. Dan volgt een veiligheids-onderzoek met inmenging van de BVD en een abrupte afwijzing van de sollicitant. Deze, een man van de nieuwe generatie, laat het er niet bij zitten en vraagt de adviescommissie inzake de veiligheidsonderzoeken – de commissie-Van der Hoeven – te beslissen over de vraag of zijn CPN-lidmaatschap te verenigen is met de door hem geambieerde functie bij de PTT. De conclusie van de commissie van vier leden is: jazerker. De directeur-generaal van de PTT schuift deze conclusie op grove wijze terzijde. Wij vinden dit een aantasting van de rechten van het overheidspersoneel, een schending van mensenrechten in ons eigen land.

Mijnheer de Voorzitter! Het gaat hierbij om de integriteit van een Nederlands staatsburger, eveneens om de integriteit van een Nederlandse politieke partij, die samengesteld is uit mensen met individuele eigenschappen, individuele benaderingswijzen en individueel verantwoordelijkheidsgevoel voor hun werk op eigen vakgebied. Wij nemen deze kwestie hoog op. Het gaat ons om de democratie.

De **Voorzitter**: Ik merk op dat dit onderwerp in het jaarverslag van de BVD-commissie als laatste punt zeer kort is aangeduid, zij het dat de laatste ontwikkeling van deze zaak daarin niet is vermeld. Het jaarverslag van de BVD-commissie is geagendeerd voor de week van 26 februari a.s. Dit punt wordt dus als het ware eruit gehaald. Daarbij worden de bewindslieden van Verkeer en Waterstaat in het bijzonder geïnterpelleerd. Voor zover de Minister van Binnenlandse Zaken in de interpellatie wordt betrokken, zal dat, heb ik begrepen, uitsluitend het geval zijn met betrekking tot dat punt. Dat punt komt dan niet meer aan de orde wanneer het jaarverslag van de BVD-commissie in discussie komt. Wij moeten de zaken niet dubbel behandelen. Ik begrijp dat dit de bedoeling van de heer Wolff is.

De heer **Den Uyl** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Ik spreek niet als voorzitter van de commissie, maar als gewoon kamerlid. Ik acht het onderwerp, waarover de heer Wolff de Regering wenst te interpellieren, belangrijk. Ook bij mij is de gedachte opgekomen dat, los van behandeling van het verslag van de vaste Commissie voor de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten, een interpellatie passend zou zijn, omdat het hierbij niet meer gaat om het functioneren

De PvdA-kamerleden v.l.n.r. M. P. A. van Dam, Den Uyl, Roethof en Castricum

van inlichtingen- en veiligheidsdiensten maar om een benoemingspraktijk van de rijksoverheid. Ik vraag mij overigens wel af of de betreffende adviescommissie functioneert onder verantwoordelijkheid van de Minister van Binnenlandse Zaken. Ik kan mij voorstellen, dat in dit verband de Minister van Justitie de aangewezen bewindsmans is.

Mijnheer de Voorzitter!: Ik wil u vragen, u hieromtrent te oriënteren. Voor het overige behoeft het geen betoog, dat ik de interpellatie-aanvraag van de heer Wolff zal steunen.

De **Voorzitter**: De heer Den Uyl brengt nu een nieuw aspect ter sprake, maar men heeft mij al gewaarschuwd. Daarom heb ik vanmorgen de Minister van Binnenlandse Zaken benaderd. Hij reikt op een interpellatie en heeft daartegen geen bezwaar gemaakt. Ik zal mij echter nader oriënteren. Ik zal de Kamer morgen bij de regeling van de werkzaamheden een voorstel ter zake doen. Dat voorstel zal zijn, de interpellatie toe te staan en deze week te houden, na het vragenuur. Ik zal de volgende spreektijd voorstellen: voor de interpellant in eerste termijn 10 minuten; in tweede termijn en voor tussenkomende sprekers 5 minuten.

Ik geef het woord aan de heer **Buurmeijer**, die het heeft gevraagd.

De heer **Buurmeijer** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Ik leg u het verzoek voor, de verslagen van mondeling overleg over de problematiek van de illegale buitenlandse werknemers (15987, nrs. 1 en 2) op zo kort mogelijke termijn, uiterlijk de volgende week, op de agenda

van de Kamer te plaatsen. Wij kunnen dan met de Ministers van Sociale Zaken en van Justitie over deze zaak van gedachten wisselen. Ik kan hierbij ook medelen dat mijn fractiegenoot Roethof motie nr. 50, die is ingediend bij de behandeling van de begroting van Justitie, wil aanhouden tot dit debat.

De **Voorzitter**: Dat laatste is niet nodig, want de stemmingen over de moties, die zijn ingediend bij de behandeling van de begroting van Justitie, zullen pas op 26 februari plaatsvinden. Dan kan alsnog deze motie worden aangehouden.

Ik geef het woord aan mevrouw **Wessel-Tuinstra**, die het heeft gevraagd.

Mevrouw **Wessel-Tuinstra** (D'66): Mijnheer de Voorzitter! Nu er toch een plenair debat over de problematiek van de buitenlandse werknemers komt, wil ik graag mijn motie op stuk nr. 54 tot dat moment aanhouden.

De **Voorzitter**: Dat is nu niet aan de orde. Ik verzoek u, dit voorstel te herhalen als de stemmingen over die moties te zijner tijd plaatsvinden.

Ik stel mij voor, over deze kwestie aanstaande donderdag bij de regeling van werkzaamheden een voorstel te doen, dat naar ik aanneem als volgt zal luiden: het debat wordt aan de agenda van volgende week toegevoegd; de spreektijd wordt bepaald op 15 minuten voor de fracties van de PvdA en het CDA, 10 minuten voor de fracties van de VVD en D'66 en 5 minuten voor de overige fracties. Als men andere ge-

Voorzitter

voelens heeft, verzoek ik de leden mij dat in de komende 48 uur te doen weten.

Ik geef het woord aan de heer K. G. de Vries, die het heeft gevraagd.

De heer **De Vries** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! De Hoge Raad der Nederlanden heeft vorige week een uitspraak gedaan over de onvrijwillige uitzending van dienstplichtige militairen naar Libanon en daarbij de rechtsbasis, die de Regering gedurende de eerste 7 maanden van uitzending als juist beoordeelde, niet zwaar genoeg geoordeeld.

Ik wil de Regering graag interpelleren over deze onrechtmatige uitzending en zal met name mijn interpellatie willen richten op de vraag welke consequenties de Regering aan deze uitspraak van de Hoge Raad denkt te verbinden.

Mijnheer de Voorzitter! Dit verzoek wil ik via u aan de Kamer voorleggen.

De **Voorzitter**: Ik zal mij oriënteren en stel mij voor, hierover aanstaande donderdag een voorstel te doen. Ik wil proberen, zo mogelijk de interpellatie volgende week te doen houden.

Ik betwijfel echter of wij voor volgende week al niet een volle agenda hebben.

De heer **De Vries** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Ik laat het uiteraard geheel aan u over om een geschikt tijdstip voor deze interpellatie te vinden. Het zou niet slecht zijn, als hiervoor nog deze week, bij voorbeeld donderdagavond, ruimte zou kunnen worden gevonden, omdat een aantal leden van de vaste Commissie voor Defensie volgende week verplichtingen in het buitenland heeft. Wellicht kunnen wij dit in onderling overleg nog nader bezien.

De **Voorzitter**: Aanstaande donderdagavond is uitgesloten. Het is mogelijk dat wij donderdagavond een half uur overhouden. Het lijkt mij echter uitgesloten, dat wij woensdagmiddag al kunnen voorzien, dat die tijd er is. Ik zie geen enkele reden om over het tijdstip van elf uur heen te gaan. Dat voorstel kan ik dus niet doen.

De heer **De Vries** (PvdA): Dan wacht ik af, welke voorstellen u wèl doet.

De **Voorzitter**: Ik geef het woord aan de heer M. P. A. van Dam, die het heeft gevraagd.

De heer **Van Dam** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Enkele weken geleden heb ik voorgesteld – en u heeft dat verzoek overgenomen – aan de Staatssecretaris van Volkshuisvesting een brief te

vragen, waarin wordt ingegaan op de oorzaken van het niet realiseren van het woningbouwprogramma 1979 en de moeilijkheden die er zijn met betrekking tot het woningbouwprogramma 1980. Deze brief hebben wij nog steeds niet, terwijl een debat daarover steeds nijpender wordt. Ik wil u daarom vragen, bij de Staatssecretaris te informeren, wanneer wij deze brief kunnen verwachten.

De **Voorzitter**: Ik zal dat doen.

Aan de orde zijn de **stemmingen** over de tijdens de openbare vergadering van de vaste Commissie voor Justitie over afdeling VI (Kinderbescherming) van hoofdstuk VI (Justitie) (15 800-VI) ingediende moties, te weten:

de motie-G. M. P. Cornelissen c.s. over een verdere decentralisatie van verantwoordelijkheid in het geheel van de kindbescherming (15 800-VI, nr. 21);

de motie-G. M. P. Cornelissen c.s. over wijziging van artikel 10 van de Kinderbeginselenwet (15 800-VI, nr. 22);

de motie-Korte-van Hemel c.s. over vroeghulp-experimenten (15 800-VI, nr. 23);

de motie-Korte-van Hemel c.s. over gastarbeiderskinderen (15 800-VI, nr. 24);

de motie-Beckers-de Bruijn c.s. over een harmonisatie van regelingen en

voorzieningen voor de hulpverlening aan jeugdigen (15 800-VI, nr. 25);

de motie-Nijpels c.s. over de positie van de buitenlandse minderjarige in de kindbescherming (15 800-VI, nr. 26);

de motie-Van der Spek c.s. over een onafhankelijke commissie van onderzoek naar het functioneren van de rijksinrichtingen (15 800-VI, nr. 27);

de motie-Wessel-Tuinstra c.s. over strafrechtelijk minderjarigen in huizen van bewaring (15 800-VI, nr. 28);

de motie-Wessel-Tuinstra c.s. over verlaging van de zogenaamde case load (15 800-VI, nr. 29);

de motie-Beckers-de Bruijn c.s. over verlaging van de zogenaamde case load (15 800-VI, nr. 30);

de motie-Beckers-de Bruijn c.s. over de norm vijf groepsleiders per 12 pupillen (15 800-VI, nr. 31);

de motie-Beckers-de Bruijn c.s. over de rechtspositie van jongeren in particuliere inrichtingen (15 800-VI, nr. 32);

de motie-Beckers-de Bruijn c.s. over de financiële positie van zelfstandig wonende kindbeschermingspupillen (15 800-VI, nr. 33);

de motie-G. M. P. Cornelissen c.s. over verlaging van de zogenaamde case load (15 800-VI, nr. 34);

de motie-Van der Spek c.s. over de financiële positie van tehuisbewoners (15 800-VI, nr. 35);

de motie-Van der Spek c.s. over de mogelijkheden om in rijksinrichtingen

De C.D.A.-kamerleden v.l.n.r. Lubbers, Frinking, Aarts en van der Burg

Voorzitter

contacten te leggen met belangenbehartigingsorganisaties (15 800-VI, nr. 36).

De **Voorzitter**: Het is mij gebleken, dat deze moties voldoende worden ondersteund.

Mij is verzocht de beraadslaging te openen.

Ik stel voor, aan dat verzoek te voldoen.

Daartoe wordt besloten.

□

De heer **Nijpels** (VVD): Mijnheer de Voorzitter! In de motie op stuk nr. 26 wordt aan de Staatssecretaris van Justitie verzocht, een notitie over de positie van de buitenlandse minderjarigen en de kindbescherming aan de Kamer te doen toekomen. Deze notitie heeft de Kamer inmiddels al bereikt. De zin is daardoor aan de motie ontvallen. Ik trek haar dan ook in.

De **Voorzitter**: Aangezien de motie-Nijpels c.s. (15 800-VI, nr. 26) is ingetrokken, maakt zij geen onderwerp van beraadslaging meer uit.

De heer **Nijpels** (VVD): Mijnheer de Voorzitter! Ten aanzien van de motie-Van der Spek (stuk nr. 36) heeft de Staatssecretaris in de openbare commissievergadering laten weten, dat zij aanneming de Kamer zeer sterk ont-raadt. Zij gaf daarmee in feite aan, dat deze motie niet zal worden uitgevoerd. Voor mijn fractie is dat aanleiding geweest om de handtekening onder deze motie te schrappen en zelf met een motie te komen. Wij horen graag de reactie van de Staatssecretaris op de motie, die ik u hierbij overhandig.

De heer **Van der Spek** (PSP): Komt in de naam van uw partij niet het woord 'vrijheid' voor?

De heer **Nijpels** (VVD): De heer Van der Spek heeft dat volkomen juist gezien.

Motie

De **Voorzitter**: Door de leden Nijpels, Evenhuis-van Essen, Kappeyne van de Coppello en Tripels wordt de volgende motie voorgesteld:

De Kamer,

gehoord de beraadslaging;

overwegende, dat al in 1975 door de Kamer is aangedrongen op mogelijkheden voor belangenbehartigingsorganisaties om contacten te leggen met hun cliënten in particuliere en rijksinrichtingen;

overwegende, dat de mogelijkheden daartoe in de rijksinrichtingen slechts op beperkte schaal tot stand zijn gekomen;

van oordeel, dat ook bewoners van rijksinrichtingen de mogelijkheid moeten hebben om, al dan niet gezamenlijk, in contact te treden met belangenbehartigingsorganisaties;

verzoekt de Regering, de mogelijkheden daartoe bij de rijksinrichtingen verder te bevorderen en de Kamer over de ontwikkeling van deze contacten in de memorie van toelichting op de begroting van Justitie voor het jaar 1981 nader te informeren.

en gaat over tot de orde van de dag.

Naar mij blijkt, wordt deze motie voldoende ondersteund.

Zij krijgt nr. 64 (15 800-VI).

Ik neem aan, dat de Kamer ermee akkoord gaat, dat aanstonds over deze motie wordt beslist.

□

De heer **Jansen** (PPR): Mijnheer de Voorzitter! Mevrouw Beckers-de Bruijn heeft mij gevraagd over de motie op stuk nr. 33 het volgende te zeggen. De Staatssecretaris heeft inmiddels een regeling getroffen, maar mevrouw Beckers-de Bruijn vindt die volstrekt onvoldoende. Niettemin wil zij de Staatssecretaris graag aan haar toezegging houden dat zij verder zal gaan en de

overeengekomen regeling geheel zal uitvoeren. Zij neemt zich voor daarop te zijner tijd terug te komen. Voor mevrouw Beckers-de Bruijn is dit aanleiding om op dit moment de motie op stuk nr. 33 in te trekken.

De **Voorzitter**: Aangezien de motie-Beckers-de Bruijn c.s. (15 800-VI, nr. 33) is ingetrokken, maakt zij geen onderwerp van beraadslaging meer uit.

□

Staatssecretaris **Haars**: Mijnheer de Voorzitter! Ik heb inderdaad de motie op nr. 36 van de heer Van der Spek ontraden omdat die tot doel had, dat wel of niet het personeel ook aanwezig kon zijn bij bezoeken van de BM.

De motie van de heer Nijpels heeft deze zaak iets verzacht. Daarin is ook iets minder duidelijk gesteld of personeel wel of niet aanwezig zou moeten zijn. Er is een ontwikkeling gaande waarbij de contacten tussen de BM en de verschillende inrichtingen groeiende zijn. Ik vind dit zeer positief. Het is ook goed. Ik laat echter graag aan de directeurs de verantwoordelijkheid om te bezien in hoeverre binnen de orde in het huis daartoe mogelijkheden zijn. Ik zal proberen deze te bevorderen. Ik kan leven met de motie van de heer Nijpels, hoewel ook deze motie langs de kanten van de mogelijkheden gaan die ik in de huizen meen te moeten geven.

Overleg tussen de fractievoorzitters Terlouw (D'66) (l), Lubbers (CDA) (m) en Den Uyl (PvdA) (r)

Haars

Wat de ingetrokken motie van mevrouw Beckers-de Bruijn betreft, moet ik het volgende opmerken. Bij de behandeling van de begroting heb ik ten aanzien van de bedragen die gebruikt moesten worden voor de tehuisbewoners in eerste termijn gesteld, dat het oorspronkelijke plan vijf miljoen was en na gelijktrekking met CRM één miljoen. Ik heb toen gezegd dat ik zou bezien in hoeverre ik die één miljoen kon bereiken. In tweede termijn heb ik dit bij een interruptie iets anders geformuleerd. Daardoor kwam het over alsof het al bereikt was. Ik moet dit herstellen, nu de motie is ingetrokken.

De beraadslaging wordt gesloten.

De **Voorzitter**: Ik constateer, dat de fractie van de BP afwezig is.

De motie-G. M. P. Cornelissen c.s. (15 800-VI, nr. 21) wordt bij zitten en opstaan met algemene stemmen aangenomen.

De motie-G. M. P. Cornelissen c.s. (15 800-VI, nr. 22) wordt bij zitten en opstaan met algemene stemmen aangenomen.

De motie-Korte-van Hemel c.s. (15 800-VI, nr. 23) wordt bij zitten en opstaan met algemene stemmen aangenomen.

De motie-Korte-van Hemel c.s. (15 800-VI, nr. 24) wordt bij zitten en opstaan aangenomen.

De **Voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van D'66, DS'70, de PPR en de PSP tegen deze motie hebben gestemd.

De motie-Beckers-de Bruijn c.s. (15 800-VI, nr. 25) wordt bij zitten en opstaan verworpen.

De **Voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van de PPR, de PvdA, D'66, de CPN en de PSP vóór deze motie hebben gestemd.

De motie-Van der Spek c.s. (15 800-VI, nr. 27) wordt bij zitten en opstaan verworpen.

De **Voorzitter**: Ik constateer dat de aanwezige leden van de fracties van de PSP, de PvdA, de PPR en de CPN vóór deze motie hebben gestemd.

De motie-Wessel-Tuinstra c.s. (15 800-VI, nr. 28) wordt bij zitten en opstaan met algemene stemmen aangenomen.

De motie-Wessel-Tuinstra c.s. (15 800-VI, nr. 29) wordt bij zitten en opstaan verworpen.

De **Voorzitter**: Ik constateer dat de aanwezige leden van de fracties van D'66, DS'70, de PPR, de CPN en de PSP vóór deze motie hebben gestemd.

De motie-Beckers-de Bruijn c.s. (15 800-VI, nr. 30) wordt bij zitten en opstaan verworpen.

De **Voorzitter**: Ik constateer dat deze motie met dezelfde stemverhouding is verworpen als de vorige.

De motie-Beckers-de Bruijn c.s. (15 800-VI, nr. 31) wordt bij zitten en opstaan verworpen.

De **Voorzitter**: Ik constateer dat deze motie met dezelfde stemverhouding is verworpen als de vorige.

De motie-Beckers-de Bruijn c.s. (15 800-VI, nr. 32) wordt bij zitten en opstaan met algemene stemmen aangenomen.

De motie-G. M. P. Cornelissen c.s. (15 800-VI, nr. 34) wordt bij zitten en opstaan met algemene stemmen aangenomen.

De motie-Van der Spek c.s. (15 800-VI, nr. 35) wordt bij zitten en opstaan verworpen.

De **Voorzitter**: Ik constateer dat de aanwezige leden van de fracties van de PSP, de PvdA, D'66, de PPR, de CPN en DS'70 vóór deze motie hebben gestemd.

De motie-Van der Spek c.s. (15 800-VI, nr. 36) wordt bij zitten en opstaan verworpen.

De **Voorzitter**: Ik constateer dat de aanwezige leden van de fracties van de PSP, de PvdA, D'66, de PPR en de CPN vóór deze motie hebben gestemd.

De motie-Nijpels c.s. over de mogelijkheden om in rijksinrichtingen contacten te leggen met belangenbehartigingsorganisaties (15 800-VI, nr. 64) wordt bij zitten en opstaan met algemene stemmen aangenomen.

Aan de orde zijn de **stemmingen** over de tijdens de openbare vergadering van de vaste Commissie voor Justitie over de Notitie inzake het Vreemdelingenbeleid (15 649) ingediende moties, te weten:

de motie-Beckers-de Bruijn c.s. over de rechtspositie van vreemdelingen (15 649, nr. 5);

de motie-Beckers-de Bruijn c.s. over het recht op gezinshereniging (15 649, nr. 6);

de motie-Wessel-Tuinstra c.s. over een interdepartementale werkgroep terzake van het vreemdelingenbeleid (15 649, nr. 7);

de gewijzigde motie-Wessel-Tuinstra c.s. over een zelfstandig recht op verblijf voor gezinsleden (15 649, nr. 20);

de motie-Wessel-Tuinstra c.s. over de rechtspositie van regularisatieslachtoffers (15 649, nr. 9);

de motie-Van der Spek c.s. over definities van beoordelingscriteria (15 649, nr. 10);

de motie-Van den Broek c.s. over statistische informatie omtrent het toelatingsbeleid (15 649, nr. 11);

de motie-Van den Broek c.s. over de beslissingstermijn bij de toelating van vreemdelingen (15 649, nr. 12);

de motie-Kappeyne van de Coppello c.s. over opstelling van een migratieplan voor vijf jaren (15 649, nr. 13);

de motie-Van den Broek c.s. om inlichtingen over de opvang en verblijfsituatie van in 1979 toegelaten vluchtelingen (15 649, nr. 14);

de motie-Wessel-Tuinstra c.s. over de groep van Turkse Christenen (15 649, nr. 15);

de motie-Beckers-de Bruijn c.s. over vervolging vanwege homosexualiteit (15 649, nr. 16);

de motie-Van den Bergh c.s. over een ruimhartiger vluchtelingenbeleid (15 649, nr. 17);

de motie-Haas-Berger c.s. over de behandeling van verzoeken om asiel (15 649, nr. 18);

de motie-Haas-Berger c.s. over het begrip 'kennelijk ongegrond' bij verzoeken om asiel (15 649, nr. 19);

de motie-Wessel-Tuinstra c.s. over de leeftijd van adoptief-pleegkinderen (15 649, nr. 21);

de motie-Van der Spek c.s. over het verlenen van schorsende werking bij asielprocedures (15 649, nr. 22);

de motie-Van den Broek c.s. over de criteria bij het kennelijk ongegrond verklaren (15 649, nr. 23);

de motie-Van den Broek c.s. over instelling van een afdeling asielbeleid binnen de Directie Vreemdelingenzaken van het Ministerie van Justitie (15 649, nr. 24);

de motie-Korte-van Hemel c.s. over toepassing van de Wet AROB in vreemdelingenzaken (15 649, nr. 25);

de gewijzigde motie-Haas-Berger c.s. over het verlenen van schorsende werking in asielzaken (15 649, nr. 27).

De **Voorzitter**: Het is mij gebleken dat deze moties voldoende worden ondersteund.

Mevrouw Kappeyne van de Coppello (VVD)

Mij is verzocht, de beraadslaging te openen. Ik stel voor, aan dit verzoek te voldoen.

Daartoe wordt besloten.

□

Mevrouw **Kappeyne van de Coppello** (VVD): Mijnheer de Voorzitter! Mede namens mevrouw Wessel, de heer Van den Broek en mevrouw Beckers breng ik de Staatssecretaris onder het oog dat zij is ingegaan op het onderzoek dat door vele kamerleden is gevraagd naar splitsing van een aantal taken van de vreemdelingenpolitie, namelijk enerzijds het administratieve gedeelte dat bij grote gemeenten kan worden ondergebracht in de normale diensten van de secretarieën en anderzijds het typische vreemdelingenpolitiebeleid met betrekking tot uitzetting en dergelijke. Haar betoog op dit punt bevredigde ons evenwel niet zo erg en daarom willen wij het standpunt van de Kamer nog eens duidelijk in een uitspraak vastleggen.

Motie

De **Voorzitter**: Door de leden Kappeyne van de Coppello, Wessel-Tuinstra, Van den Broek en Beckers-de Bruijn wordt de volgende motie voorgesteld:

De Kamer,

gehoord de beraadslaging;

overwegende, dat diensten van de vreemdelingenpolitie, met name in de grote steden, zwaar overbelast zijn;

van oordeel dat dit mede zijn oorzaak vindt in de combinatie van taken, die aan de vreemdelingenpolitie zijn opgedragen;

van oordeel, dat het samengaan van dienstverlenende en administratieve taken (met name de verlening en verlenging van verblijfsvergunningen) enerzijds en de uitvoerende taken (zoals controle, opsporing en uitzetting) anderzijds, een minder gewenste combinatie van verantwoordelijkheden kan opleveren;

verzoekt de Regering, op korte termijn een onderzoek in te stellen naar de mogelijkheid van splitsing van bovengenoemde taken, bij voorbeeld door inschakeling van de secretarieën der Gemeenten;

en gaat over tot de orde van de dag.

Naar mij blijkt, wordt deze motie voldoende ondersteund.

Zij krijgt nr. 28 (15 649).

□

Mevrouw **Wessel-Tuinstra** (D'66): Mijnheer de Voorzitter! Graag vraag ik de aandacht voor de motie, voorkomende op stuk nr. 7. Ik heb daarin een kleine wijziging aangebracht in het dictum. Bij de ministeries die worden uitgenodigd om deel te nemen aan het interdepartementaal overleg, heb ik het Ministerie van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening oorspronkelijk weggelaten. Ik voeg dit ministerie nu graag in.

Deze wijziging is reeds rondgedeeld.

Motie

De **Voorzitter**: Mevrouw Wessel-Tuinstra heeft haar motie 15 649, nr. 7, in die zin gewijzigd dat in het dictum vóór de woorden 'en Economische Zaken' wordt tussengevoegd: 'Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening'.

Naar mij blijkt, wordt deze gewijzigde motie voldoende ondersteund.

Zij krijgt nr. 29 (15 649).

De **Voorzitter**: Ik neem dat de Kamer er geen bezwaar tegen heeft, aanstonds te stemmen over deze gewijzigde motie en ook over de motie van mevrouw Kappeyne van de Coppello c.s. (15 649, nr. 28)

Mevrouw **Wessel-Tuinstra** (D'66): Mijnheer de Voorzitter! Motie 21 betreft de leeftijd van adoptief-pleegkinderen. Aangezien de Staatssecretaris heeft toegezegd, op korte termijn met een notitie over adoptie te komen

waarin uitvoerig over buitenlandse pleegkinderen zal worden gesproken, wil ik deze motie tot dan aanhouden.

De **Voorzitter**: Overeenkomstig het verzoek van mevrouw Wessel-Tuinstra stel ik voor, haar motie 15 649 nr. 21, van de agenda af te voeren.

Daartoe wordt besloten.

De heer **Jansen** (PPR): Mijnheer de Voorzitter! Mevrouw Beckers heeft mij gevraagd, de motie voorkomend op stuk nr. 6 te doen wijzigen.

De **Voorzitter**: De heer Jansen heeft de motie-Beckers-de Bruijn c.s. (15 649, nr. 6) in die zin gewijzigd dat het dictum thans luidt:

'verzoekt de Regering, kinderen, die na een wachttijd van drie jaar vanwege het ontbreken van passende huisvesting meerderjarig zijn geworden, alsnog toe te laten'.

Naar mij blijkt, wordt deze gewijzigde motie voldoende ondersteund.

Zij krijgt nr. 30 (15 649).

De **Voorzitter**: Ik neem aan dat de Kamer er geen bezwaar tegen heeft, aanstonds over deze gewijzigde motie te stemmen.

De beraadslaging wordt gesloten.

De motie-Beckers-de Bruijn c.s. (15 649, nr. 5) wordt bij zitten en opstaan verworpen.

De **Voorzitter**: Ik constateer dat de aanwezige leden van de fracties van de PPR, de CPN, de PSP, D'66 en de VVD vóór deze motie hebben gestemd.

De gewijzigde motie-Wessel-Tuinstra c.s. (15 649, nr. 29) wordt bij zitten en opstaan verworpen.

De **Voorzitter**: Ik constateer dat de aanwezige leden van de fracties van D'66, de PPR, de CPN, de PSP, de VVD en DS'70 vóór deze motie hebben gestemd.

De gewijzigde motie-Wessel-Tuinstra c.s. (15 649, nr. 20) wordt bij zitten en opstaan aangenomen.

De **Voorzitter**: Ik constateer dat de aanwezige leden van de fracties van de SGP en het GPV tegen deze motie hebben gestemd.

De motie-Wessel-Tuinstra c.s. (15 649, nr. 9) wordt bij zitten en opstaan verworpen.

De **Voorzitter**: Ik constateer dat de aanwezige leden van de fracties van D'66, de PvdA, de PPR, de CPN en de PSP vóór deze motie hebben gestemd.

Voorzitter

De motie-Van der Spek c.s. (15 649, nr. 10) wordt bij zitten en opstaan verworpen.

De **Voorzitter**: Ik constateer dat de aanwezige leden van de fracties van de PSP, de PPR en de CPN vóór deze motie hebben gestemd.

De motie-Van den Broek c.s. (15 649, nr. 11) wordt bij zitten en opstaan met algemene stemmen aangenomen.

De motie-Van den Broek c.s. (15 649, nr. 12) wordt bij zitten en opstaan met algemene stemmen aangenomen.

De motie-Kappeyne van de Coppello c.s. (15 649, nr. 13) wordt bij zitten en opstaan aangenomen.

De **Voorzitter**: Ik constateer, dat de heer Van Thijn tegen deze motie heeft gestemd.

Op verzoek van mevrouw Wessel-Tuinstra breng ik thans eerst de motie op stuk nr. 17 in stemming.

De motie-Van den Bergh c.s. (15 649, nr. 17) wordt bij zitten en opstaan verworpen.

De **Voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van de PvdA, D'66, de PPR, de CPN en de PSP vóór deze motie hebben gestemd.

De motie-Van den Broek c.s. (15 649, nr. 14) wordt bij zitten en opstaan aangenomen.

De **Voorzitter**: Ik constateer, dat de fractie van de PSP tegen deze motie heeft gestemd.

De motie-Wessel-Tuinstra c.s. (15 649, nr. 15) wordt bij zitten en opstaan verworpen.

De **Voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van D'66, de PPR, de CPN en de PSP vóór deze motie hebben gestemd.

De motie-Beckers-de Bruijn c.s. (15 649, nr. 16) wordt bij zitten en opstaan aangenomen.

De **Voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van de SGP en het GPV tegen deze motie hebben gestemd.

De motie-Haas-Berger c.s. (15 649, nr. 18) wordt bij zitten en opstaan aangenomen.

De **Voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fractie van de SGP tegen deze motie hebben gestemd.

De motie-Haas-Berger c.s. (15 649, nr. 19) wordt bij zitten en opstaan verworpen.

De **Voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van de PvdA, D'66, de PPR, de CPN en de PSP vóór deze motie hebben gestemd.

De motie-Van der Spek c.s. (15 649, nr. 22) wordt bij zitten en opstaan verworpen.

De **Voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van de PSP, de PPR en de CPN vóór deze motie hebben gestemd.

De motie-Van den Broek c.s. (15 649, nr. 23) wordt bij zitten en opstaan met algemene stemmen aangenomen.

De motie-Van den Broek c.s. (15 649, nr. 24) wordt bij zitten en opstaan met algemene stemmen aangenomen.

De motie-Korte-van Hemel c.s. (15 649, nr. 25) wordt bij zitten en opstaan met algemene stemmen aangenomen.

De gewijzigde motie-Haas-Berger c.s. (15 649, nr. 27) wordt bij zitten en opstaan aangenomen.

De **Voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fractie van de PPR tegen deze motie hebben gestemd.

De motie-Kappeyne van de Coppello c.s. over de taken van de vreemdelingenpolitie (15 649, nr. 28) wordt bij zitten en opstaan met algemene stemmen aangenomen.

De gewijzigde motie-Beckers-de Bruijn c.s. (15 649, nr. 30) wordt bij zitten en opstaan met algemene stemmen aangenomen.

De **Voorzitter**: Ik stel voor, de Notitie inzake het Nederlandse vreemdelingenbeleid (15 649) voor kennisgeving aan te nemen.

Daartoe wordt besloten.

De **Voorzitter**: Ik stel voor de volgende stukken voor kennisgeving aan te nemen:

de Nota 'Jeugdbescherming en Justitie' (11 257);

Brief van de Staatssecretaris van Justitie over de uitlevering van RAF-terroristen (15 300-VI, nr. 31);

Brief van de Staatssecretaris van Justitie ten geleide van een voortgangsverslag over ontwikkelingsprojecten op het gebied van jeugdwelzijn (15 300-VI, nr. 33);

Verslag van een mondeling overleg over het asiel- en vluchtelingenbeleid m.b.t. de Koerden en de Turkse Christenen (15 300-VI, nr. 37);

Brief van de Minister van Justitie betreffende de Velser-affaire (15 404);

Brief van de Staatssecretaris van Justitie over het individueel herbezielen van verzoeken om toestemming tot verblijf (15 642, nr. 7);

Verslag van een mondeling overleg betreffende de Positie van de Turkse Christenen (15 642, nr. 8).

Daartoe wordt besloten.

De **Voorzitter**: Ik geef gelegenheid tot het afleggen van **stemverklaringen** over de onderwerpen waarover zojuist is gestemd.

□

De heer **Van den Broek** (CDA): Mijnheer de Voorzitter! Ik wil over een drieluik moties een stemverklaring afleggen.

Wij hebben de motie-Wessel c.s. op stuk nr. 20 (15 649) inzake de niet afhankelijke verblijfsvergunning niet zo zeer gesteund uit een behoefte aan een wettelijke regeling, maar wel omdat wij het inhoudelijk met de strekking van de motie eens zijn en die ook graag in het beleid van het departement vertaald zien.

Aan de motie-Beckers-de Bruijn c.s. op stuk nr. 16 (15 649) inzake het vluchtelingenschap voor homoseksuelen hebben wij steun verleend omdat het uiteraard ook aan homoseksuelen in beginsel vrij staat aanspraak te maken op het vluchtelingenschap. De motie dient echter naar onze opvatting niet zo te worden verstaan, dat voor homoseksuelen andere of minder stringente voorwaarden voor het vluchtelingenschap zouden moeten gelden dan voor andere asielzoekers. Van een per definitie vluchtelingenschap kan dus niet worden gesproken, doch iedere aanvraag zal op zich aan de criteria van het Vluchtelingenverdrag en van de Vreemdelingenwet dienen te worden getoetst.

Ten slotte hebben wij aan de motie-Haas-Berger c.s. op stuk nr. 19 (15 649) onze steun onthouden. Wij zijn het wel eens met de strekking van de motie, waarvan vitale elementen ook zijn terug te vinden in onze motie op stuk nr. 23 (15 649). Ons bezwaar tegen de motie richt zich tegen de passage, waarin bij het kennelijk ongegrond om een gemotiveerde schriftelijke beslissing wordt gevraagd zonder dat duidelijk is, dat het hier een niet appellabele beslissing dient te betreffen.

□

De heer **Verbrugh** (GPV): Mijnheer de Voorzitter! Ik heb tegen de motie Wessel-Tuinstra c.s. op stuk nr. 15 (15 649) inzake de groep van Turkse Christenen gestemd, omdat de vierde overweging in die zin onjuist is. Het wordt namelijk aan van elders in Istanboel gekomen Christenen wel zeer moeilijk gemaakt om bij voorbeeld voor hun kinderen christelijk onderwijs te verkrijgen, maar zij worden niet vervolgd.

□

Mevrouw **Kappeyne van de Coppello** (VVD): Mijnheer de Voorzitter! Ik wil slechts over twee moties een stemverklaring geven, namelijk over de motie-Beckers-de Bruijn c.s. op stuk nr. 15 (15 649) en de gewijzigde motie-Wessel-Tuinstra c.s. op stuk nr. 20 (15 649). In beide gevallen is sprake van onderwerpen die of nader bij wet behoren te worden geregeld of als nieuw onderwerp bij wet dienen te worden geregeld.

Mijn fractie heeft overwogen of zij het met dat algemene principe eens zou zijn en toch enige reserves te hebben bij de hier genoemde onderwerpen. Zij heeft gekozen voor een vóórstemmen voor de moties omdat zij het principe heel belangrijk vindt, namelijk dat zoveel mogelijk vreemdelingenrecht in de Vreemdelingenwet dient te worden geplaatst. Zij spreekt verder geen oordeel uit over de min of meer willekeurig geselecteerde onderwerpen die in de beide moties worden genoemd.

Aan de orde is de voortzetting van de behandeling van het wetsontwerp **Verklaring dat er grond bestaat een voorstel in overweging te nemen tot verandering in de Grondwet van bepalingen inzake de inrichting en de samenstelling van de Staten-Generaal (14 222)**.

Artikel I, de aanhef en de artikelen 3.1.1 en 3.1.2 van artikel II worden zonder stemming aangenomen.

De heer **De Kwaadsteniet** (CDA): Mijnheer de Voorzitter! Mijn amendement op stuk nr. 16 slaat op artikel 3.1.11. De Minister heeft gezegd, er geen bezwaar tegen te hebben dit amendement over te nemen, aangezien het een redactionele wijziging betreft. Daarna is niet geconcludeerd, dat de Regering het amendement inderdaad heeft overgenomen. Daarom wil ik nu voor alle zekerheid vastgesteld zien dat dit amendement is overgenomen.

Minister **Wiegel**: Dat klopt.

Artikel 3.1.11, zoals het is gewijzigd door de overneming van het amendement-De Kwaadsteniet c.s. (stuk nr. 16), wordt zonder stemming aangenomen.

Het amendement-De Kwaadsteniet c.s. (stuk nr. 14) wordt bij zitten en opstaan aangenomen.

De **Voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van de SGP en het GPV tegen dit amendement hebben gestemd.

Artikel 3.1.12, zoals het is gewijzigd door de aanneming van het amendement-De Kwaadsteniet c.s. (stuk nr. 14), wordt zonder stemming aangenomen.

Artikel 3.1.13 wordt zonder stemming aangenomen.

Het amendement-Kappeyne van de Coppello c.s. (stuk nr. 17, I) wordt bij zitten en opstaan verworpen.

De **Voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van de VVD, de SGP, het GPV en de CPN vóór dit amendement hebben gestemd.

Ik neem aan, dat als gevolg van de verwerping van dit amendement ook de overige op stuk nr. 17 voorkomende amendementen als verworpen kunnen worden beschouwd.

Het amendement-Van Thijn c.s. (stuk nr. 15) wordt bij zitten en opstaan verworpen.

De **Voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fractie van de PvdA vóór dit amendement hebben gestemd.

Artikel 3.1.14 wordt zonder stemming aangenomen.

Het gewijzigde artikel II wordt zonder stemming aangenomen.

De artikelen III en IV en de beweegreden van het wetsontwerp worden zonder stemming aangenomen.

Het wetsontwerp wordt zonder stemming aangenomen.

Aan de orde is de voortzetting van de behandeling van het wetsontwerp **Verklaring dat er grond bestaat een voorstel in overweging te nemen tot verandering in de Grondwet van de bepalingen inzake de verkiezing van de Tweede Kamer en de Eerste Kamer der Staten-Generaal (14 223)**.

De **Voorzitter**: De heer Patijn vraagt om heropening van de beraadslaging. Ik stel voor aan zijn verzoek te voldoen.

Daartoe wordt besloten.

□

De heer **Patijn** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! De bijzondere commissie voor de grondwetsherziening heeft op 7 februari een bijzonder plezierig mondeling overleg gevoerd. Bij die gelegenheid heb ik namens mijn fractie toegezegd te zullen bezien of ik een aantal amendementen op het onderhavige wetsontwerp zou kunnen intrekken, met name met betrekking tot de strafuitsluitingsgronden en de ontzetting als bijkomende straf bij veroordeling tot een vrijheidsstraf van een jaar. Overleg met andere fracties heeft tot overeenstemming geleid. In verband hiermee trek ik de amendementen in die voorkomen op de stukken nrs. 13 en 26 en dien ik namens de fracties van CDA, VVD, PPR en PvdA een motie in, waarin wij de Regering vragen, in de wet waarbij de delicten worden aangewezen waarbij de ontzetting van het kiesrecht door de rechter kan worden uitgesproken de grootst mogelijke terughoudendheid te betrachten.

De **Voorzitter**: Aangezien de heer Patijn zijn amendementen voorkomende op stukken nrs. 13 en 26 heeft ingetrokken, maken zij geen onderwerp van beraadslaging meer uit.

Motie

De **Voorzitter**: Door de leden Patijn, De Kwaadsteniet, Kappeyne van de Coppello en Waltmans wordt de volgende motie voorgesteld:

De Kamer,

gehoord de beraadslaging;

overwegende, dat het kiesrecht tot de fundamentele democratische grondrechten behoort;

overwegende, dat de gronden waarop iemand van het kiesrecht kan worden uitgesloten dan ook zo veel mogelijk dienen te worden beperkt;

overwegende, dat de ontzetting van het kiesrecht als bijkomende straf bij veroordeling tot een vrijheidsstraf haar betekenis grotendeels heeft verloren;

sprekt als haar mening uit, dat, gelet op het bovenstaande, in de wet waarbij de delicten zullen worden aangewezen waarbij de ontzetting van het kiesrecht door de rechter kan worden

Voorzitter

uitgesproken de grootst mogelijke terughoudendheid zal dienen te worden betracht;

verzoekt de Regering, bij het ontwerpen van de noodzakelijke wetgeving het bovenstaande tot uitgangspunt van haar beleid te maken,

en gaat over tot de orde van de dag.

Naar mij blijkt, wordt deze motie voldoende ondersteund.

Zij krijgt nr. 29 (14 223).

□

De heer **De Kwaadsteniet** (CDA): Mijnheer de Voorzitter! Ten aanzien van artikel 3.1.5, lid 2, sub a., kan ik mij wat betreft zowel de motie als de nota van wijzigingen aansluiten bij hetgeen de heer Patijn terzake heeft opgemerkt. Wij zullen artikel 3.1.5, lid 2, sub a., accepteren.

Een deel van mijn fractie is van de wenselijkheid van het gestelde sub b. niet overtuigd geraakt. Deze bepaling wordt door dit deel te arbitrair geacht. Op grond daarvan zal het betreffende deel van mijn fractie tegen het gestelde sub b. stemmen.

Naar aanleiding van de derde nota van wijzigingen trek ik mijn amendement op stuk nr. 17 in.

De **Voorzitter**: Aangezien de heer De Kwaadsteniet zijn amendement op stuk nr. 17 heeft ingetrokken, maakt het geen onderwerp van beraadslaging meer uit.

De heer **De Kwaadsteniet** (CDA): Mijnheer de Voorzitter! Over artikel 3.1.4., lid 2, en het daarop door mij voorgestelde amendement op stuk nr. 18 heeft al een brede discussie plaatsgevonden naar aanleiding van het amendement van collega Waltmans op stuk nr. 19, dat later is vervangen door het amendement op stuk nr. 24. Daarbij is het begrip 'verkiezingen' in het algemeen naar voren gekomen en is de discussie over het begrip 'geheime stemming', althans in dit kader naar mijn mening ten onrechte verbreed. Overigens is dat niet de bedoeling van het artikel, zoals voorgesteld door de Regering, ook niet van het door mij ingediende amendement en naar het schijnt ook niet van de teksten van collega Waltmans op de stukken nrs. 19 en 24. Oppervlakkig gezien zou bij de teksten van de Regering en van collega Waltmans eerder aan verkiezingen kunnen worden gedacht, gelet op de gebruikte meervoudsvorm 'stemmingen'. Die aanduiding gaf mij reeds bij de schriftelijke behandeling aanleiding

tot het maken van een opmerking. Het gaat hier niet om het brede begrip 'verkiezingen' maar om het beperkte, overigens juist essentiële, begrip 'stemming'. Het gaat om het stemgeheim, onmisbare voorwaarde voor democratische verkiezingen.

Over deze zaak gaat het in dit artikel. Lid 1 bedoelt te zeggen dat kamerleden gekozen worden op grondslag van evenredige vertegenwoordiging. Lid 2 bedoelt te zeggen dat die in lid 1 aangeduide verkiezingen worden gehouden bij geheime stemming. Dat is de grondwettelijke bepaling van het recht van de kiezer. Het is een feite een grondrecht, dat dan ook, zoals ik gezegd heb, in het hoofdstuk Grondrechten in de herziene Grondwet had kunnen worden opgenomen, naast de daar reeds aanwezige bepaling van artikel 1.4 inzake het 'gelijkelijk recht' van iedere Nederlander om te verkiezen en te worden verkozen.

De formulering van mijn amendement met betrekking tot het tweede lid sluit zuiver aan bij de tekst van het eerste lid van artikel 3.1.4 en stemt overeen met formuleringen als gebruikt in de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens en in het Internationale Verdrag inzake Burgerrechten en Politieke Rechten. De Minister heeft ook verklaard, dat de redactie van mijn amendementen, op zichzelf, bij hem niet op bezwaren stuit.

De bedoeling van de bepaling is, dat niemand, op welke wijze dan ook, verplicht kan worden te zeggen, hoe hij bij elke verkiezing zijn of haar stem heeft uitgebracht. Met deze bepaling garandeert de overheid het stemgeheim. Iedere kiezer is overigens vrij, als hij dat zelf wenst, uit eigen vrije wil, te openbaren hoe hij zijn stem heeft uitgebracht of zal uitbrengen.

Geheim is geheim. Het begrip 'vrij' toe te voegen kan het begrip 'geheim' niet geheimer maken. Een geheime stemming zonder vrijheid is niet geheim. Het geheim van de stemming impliceert de vrijheid ervan. Inbreuk op de vrijheid van de kiezer bij de stemming zou zijn geheim vernietigen. Een onvrije stemming kan niet geheim zijn.

Wanneer men meent, dat het woord 'vrij' moet worden toegevoegd, dan doet dit afbreuk aan het begrip 'geheim'. Een beroep op het Statuut ten aanzien van het woord vrij moet falen, aangezien het Statuut in dat verband spreekt over verkiezingen en niet over de stemming. Wanneer men niettemin 'vrij' toevoegen, roept dit het vermoeden op dat dit niet zozeer slaat op geheime stemming als wel op vrije

verkiezingen. Dat onderwerp is als zodanig in dit artikel evenwel niet aan de orde. Dat is een complexiteit van de kiezer, van groepen van kiezers, politieke partijen, waarvoor diverse wetten onder andere regelende het recht van vereniging en vergadering, het kiesrecht en dergelijke, gelden.

Collega Waltmans dacht bij 'vrij' onder andere aan een 'praktijk die zich hier en daar op ongelukkige wijze heeft ontwikkeld'. Hij zei ook: 'Voor de mensen die in een kwetsbare positie in de samenleving terecht zijn gekomen, worden gemanipuleerd en geprest om machtigingen te ondertekenen en naar anderen te laten verdwijnen.' Later gebruikte hij de woorden: 'onoirbare invloed van anderen'. Wanneer die praktijk aanwezig is bij de stemming, dan wordt die bepaald niet tegengegaan door het amendement dat collega Waltmans voorstelt. Dat kan geen argument voor zijn amendement zijn. Tegen zo'n praktijk kan wel de hulp van het recht worden ingeroepen. Men kan ook proberen via de weg van de wet – ik denk aan de regeling inzake het stemmen bij volmacht – daarin zo veel mogelijk te voorzien.

Wanneer er nog opkomstplicht zou zijn, zou deze problematiek hier en daar mogelijk nog wat scherper overkomen. Ik pleit dus voor mijn amendement op stuk nr. 18 en ben tegen amendement op stuk nr. 24 van collega Waltmans.

□

De heer **Waltmans** (PPR): Mijnheer de Voorzitter! In het algemeen behoeven dit soort onderwerpen in de Grondwet geen scherpslijperij, om de doodeenvoudige reden dat de Kamer het eens is over datgene wat zij eigenlijk bedoelt; alleen de bewoordingen kunnen wat anders gekozen worden.

Mijn bezwaar, ook na het overleg van de woordvoerders met de Minister en de Regeringscommissaris, tegen het hanteren van het begrip 'de verkiezingen' blijft bestaan, omdat dat, naar mijn mening, met zich zal brengen dat er een heel stelsel van wettelijke regelingen voor de verkiezingen komt. Afgezien van de vraag of dat nodig en wenselijk is, lijkt het mij in de praktijk ook niet zo goed om te zetten. Dat zou betekenen dat wij een artikel in de Grondwet zouden hebben dat in de lucht hangt, waar geen bodem onder zit.

Waarom heb ik gepleit voor het begrip 'de stemmingen zijn vrij'?

Er wordt een relatie met 'geheim' gelegd. Er kunnen vele woordspelletjes worden gedaan, waaruit blijkt, dat 'ge-

Waltmans

heim' en 'vrij' elkaar niet dekken. Er wordt over 'geheime politie' gesproken, maar niet over 'vrije politie'. Wezenlijker dan het hanteren van het begrip 'geheim' ten aanzien van stemmen is, dat iemand in vrijheid zijn stem kan uitbrengen, naar zijn eigen overtuiging, alleen gebonden aan zijn eigen consciëntie. Dat is de *raison*, waarom het begrip 'vrij' dient te worden gehanteerd. Wij hebben de discussie ettelijke malen gevoerd. Ik heb de heer De Kwaadsteniet niet kunnen overtuigen. Dat neemt niet weg, dat ik voor het door de Regering voorgestelde artikel zal stemmen, ook als mijn amendement wordt verworpen.

□

Minister **Wiegel**: Mijnheer de Voorzitter! Ik heb eerder gezegd, dat het amendement van de geachte afgevaardigde de heer Waltmans qua strekking mij wel sympathiek is. Ik heb mij na het betoog van de geachte afgevaardigde de heer De Kwaadsteniet afgevraagd, of de reikwijdte wel voldoende duidelijk is. Ik kan mij zeer wel voorstellen – ter zake van de Grondwet moet voorzichtig worden gehandeld – dat het amendement niet wordt aanvaard. De geachte afgevaardigde de heer De Kwaadsteniet is nog teruggekomen op stuk nr. 18. Inhoudelijk is er geen verschil tussen dit amendement en het voorstel van de Regering. Ik laat het oordeel gaarne aan de Kamer over. De geachte afgevaardigden de heren De Kwaadsteniet en Patijn hebben nog gesproken over het mondeling overleg, dat kort geleden is gehouden. Ook de Regering denkt met genoegen terug aan het verloop van dat overleg. De leden van de Kamer hebben – en de heer De Kwaadsteniet heeft hiermee zijn instemming betuigd – de vierde nota van wijziging heden ontvangen. De geachte afgevaardigde de heer Patijn concludeerde, dat het overleg in de bijzondere commissie tot overeenstemming heeft geleid; intrekking van bepaalde amendementen en indiening van een motie. In de motie wordt aan de Regering gevraagd om bij het ontwerpen van de noodzakelijke wetgeving als uitgangspunt de grootst mogelijke terughoudendheid te nemen. Als de motie wordt aanvaard, zal de Regering haar gaarne uitvoeren.

De beraadslaging wordt gesloten.

Artikel I, de aanhef en artikel 3.1.3 van artikel II worden zonder stemming aangenomen.

Het gewijzigde amendement-Waltmans c.s. (stuk nr. 24) wordt bij zitten en opstaan verworpen.

De **Voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van de PPR, de PSP, de CPN en de VVD vóór dit amendement hebben gestemd.

Het amendement-De Kwaadsteniet c.s. (stuk nr. 18) wordt bij zitten en opstaan aangenomen.

De **Voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fractie van de VVD tegen dit amendement hebben gestemd.

Artikel 3.1.4, zoals het is gewijzigd door de aanneming van het amendement-De Kwaadsteniet c.s. (stuk nr. 18) wordt zonder stemming aangenomen.

Het amendement-Van der Spek c.s. (stuk nr. 20) wordt bij zitten en opstaan verworpen.

De **Voorzitter**: Ik constateer, dat de fractie van de PSP vóór dit amendement heeft gestemd.

Het amendement-Van der Spek c.s. (stuk nr. 22, I) wordt bij zitten en opstaan verworpen.

De **Voorzitter**: Ik constateer, dat dit amendement is verworpen met dezelfde stemverhouding als het vorige.

Het amendement-Patijn c.s. (stuk nr. 12) wordt bij zitten en opstaan verworpen.

De **Voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van de PvdA, de PPR en de CPN vóór dit amendement hebben gestemd.

Het eerste lid van artikel 3.1.5 wordt bij zitten en opstaan aangenomen.

De **Voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fractie van de PvdA, met uitzondering van de leden Den Uyl, Van Thijn, Stoffelen, Van der Doef, Kosto, Voogd, Keuning, Patijn, Konings, De Boois en Van Ooijen, tegen dit lid hebben gestemd.

Het amendement-Van der Spek c.s. (stuk nr. 21, I) wordt bij zitten en opstaan verworpen.

De **Voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van de PSP en D'66 vóór dit amendement hebben gestemd.

De aanhef en onderdeel a van het tweede lid van artikel 3.1.5 worden zonder stemming aangenomen.

Onderdeel b van het tweede lid van artikel 3.1.5 wordt bij zitten en opstaan aangenomen.

De **Voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van de PSP en het CDA, met uitzondering van de leden Faber, Van der Sanden, Van der Burg, Bremen, Van Leijenhorst, Hennekam en G. C. van Dam, tegen dit onderdeel hebben gestemd.

Artikel 3.1.5 wordt zonder stemming aangenomen.

Het amendement-Patijn c.s. (stuk nr. 14, I) wordt bij zitten en opstaan verworpen.

De **Voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van de PvdA, D'66, de PPR en de PSP vóór dit amendement hebben gestemd.

Ik neem aan, dat door de verwerping van dit amendement het andere op stuk nr. 14 voorkomende amendement als vervallen kan worden beschouwd.

Artikel 3.1.6 wordt zonder stemming aangenomen.

Het amendement-Van der Spek c.s. (stuk nr. 21, II) wordt bij zitten en opstaan verworpen.

De **Voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van de PSP en D'66 vóór dit amendement hebben gestemd.

Het amendement-Van der Spek c.s. (stuk nr. 22, II) wordt bij zitten en opstaan verworpen.

De **Voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van de PSP en de PPR vóór dit amendement hebben gestemd.

Artikel 3.1.7 wordt zonder stemming aangenomen.

Het eerste lid van artikel 3.1.8 wordt zonder stemming aangenomen.

Het amendement-De Kwaadsteniet c.s. (stuk nr. 16, I) wordt bij zitten en opstaan aangenomen.

De **Voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van de VVD, D'66, DS'70 en de PSP tegen dit amendement hebben gestemd.

Het amendement-De Kwaadsteniet c.s. (stuk nr. 16, II) wordt bij zitten en opstaan aangenomen.

De **Voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van D'66, DS'70, de PPR en de PSP tegen dit amendement hebben gestemd.

Het tweede lid van artikel 3.1.8, zoals het is gewijzigd door de aanneming van de amendementen-De Kwaadsteniet c.s. (stuk nr. 16, I en 16, II) wordt zonder stemming aangenomen.

Voorzitter

Het derde lid van artikel 3.1.8 wordt zonder stemming aangenomen.

Het amendement-De Kwaadsteniet c.s. (stuk nr. 15) wordt bij zitten en opstaan aangenomen.

De **Voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van D'66 en de PSP tegen dit amendement hebben gestemd.

Het vierde lid van artikel 3.1.8, zoals het is gewijzigd door de aanneming van het amendement- De Kwaadsteniet c.s. (stuk nr. 15), wordt zonder stemming aangenomen.

Het gewijzigde artikel 3.1.8 wordt zonder stemming aangenomen.

De artikelen 3.1.9 en 3.1.10 worden zonder stemming aangenomen.

Het gewijzigde artikel II wordt zonder stemming aangenomen.

Artikel III wordt na goedkeuring van de onderdelen zonder stemming aangenomen,

Artikel IV en de beweegreden worden zonder stemming aangenomen.

Het wetsontwerp wordt zonder stemming aangenomen.

De motie-Patijn c.s. over de ontzetting uit het kiesrecht (14 223, nr. 29) wordt bij zitten en opstaan met algemene stemmen aangenomen.

Aan de orde is de voortzetting van de behandeling van het wetsontwerp **Verklaring dat er grond bestaat een voorstel in overweging te nemen tot verandering in de Grondwet van bepalingen inzake de werkwijze van de Staten-Generaal (14 224)**.

De **Voorzitter**: Mij is verzocht, de beraadslaging te heropenen. Ik stel voor, aan dat verzoek te voldoen.

Daartoe wordt besloten.

De heer **De Kwaadsteniet** (CDA): Mijnheer de Voorzitter! In de discussies is gebleken, dat amendement nr. 12 vooralsnog niet op voldoende bijval kan rekenen. Het lijkt mij thans het juiste moment, dit amendement in te trekken.

De **Voorzitter**: Aangezien het amendement-De Kwaadsteniet c.s. (stuk nr. 12) is ingetrokken, maakt het geen onderwerp van beraadslaging meer uit.

□

De heer **De Kwaadsteniet** (CDA): Mijnheer de Voorzitter! Het amendement op stuk nr. 11 bevat de toevoeging van een artikel betreffende de verenigde vergadering: De Staten-Generaal kunnen in bijzondere gevallen in verenigde vergadering beraadslagen en besluiten over andere dan in de Grondwet daarvoor aangewezen onderwerpen indien elk der beide Kamers daartoe besluit.

Dit amendement van zeer beperkte strekking heeft in dit Huis tot dusver geen ruime bijval kunnen vinden. Dat betreuren wij, hoezeer wij ons ook verblijden dat onder andere enige tot dusver aanwezige starheid, althans onduidelijkheid, ten aanzien van eventueel gewenst gezamenlijk commissiewerk van beide Kamers in de discussies is doorbroken. Hoewel mijn fractie noch tijdens de schriftelijke noch tijdens de mondelinge behandeling in welk opzicht dan ook terzake is overtuigd door het kabinet wil ik het amendement, omdat gebleken is dat op dit moment de tijd nog niet rijp is, intrekken.

De **Voorzitter**: Aangezien het amendement-De Kwaadsteniet c.s. (stuk nr. 11) is ingetrokken, maakt het geen onderwerp van beraadslaging meer uit.

□

De heer **Terlouw** (D'66): Mijnheer de Voorzitter! Mijn fractiegenoot Brinkhorst, die helaas dit deel van de middag hier niet aanwezig kan zijn, heeft een amendement ingediend, voorkomend op stuk nr. 13, dat tot strekking heeft het woord 'fractie' op te nemen in de Grondwet. In de discussie is gebleken dat dit amendement niet op ruime steun in de Kamer kan rekenen. Om de discussie hierover in de toekomst niet verder te belasten, geven wij er de voorkeur aan, het amendement in te trekken.

De **Voorzitter**: Aangezien het amendement-Brinkhorst c.s. (stuk nr. 13) is ingetrokken, maakt het geen onderwerp van beraadslaging meer uit.

De beraadslaging wordt gesloten.

Artikel I, de aanhef en de artikelen 3.2.1, 3.2.2, 3.2.3 en 3.2.5 van artikel II worden zonder stemming aangenomen.

Het amendement-Patijn c.s. (stuk nr. 14) wordt bij zitten en opstaan aangenomen.

De **Voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van de PSP, de VVD en het GPV tegen dit amendement hebben gestemd.

Artikel 3.2.7, zoals het is gewijzigd door aanneming van het amendement-Patijn c.s. (stuk nr. 14) wordt zonder stemming aangenomen.

Artikel 3.2.8 wordt zonder stemming aangenomen.

Het gewijzigde artikel II wordt zonder stemming aangenomen.

Artikel III en de beweegreden worden zonder stemming aangenomen.

Het wetsontwerp wordt zonder stemming aangenomen.

Aan de orde is de voortzetting van de behandeling van het ontwerp van Rijkswet **Verklaring dat er grond bestaat een voorstel in overweging te nemen tot verandering in de Grondwet van de bepalingen inzake het geven van inlichtingen door de ministers en de staatssecretarissen en het recht van onderzoek (14 225, R 1051)**.

De **Voorzitter**: Mij is verzocht, de beraadslaging te heropenen. Ik stel voor, aan dat verzoek te voldoen.

Daartoe wordt besloten.

□

De heer **Patijn** (PvdA): Graag zal ik mede namens de fracties van de PPR en D'66 het amendement op stuk nr. 15 intrekken, dat betrekking heeft op het parlementaire enquêterecht voor een minderheid. Dit gebeurt dan ten gunste van het amendement-Faber, dat voorkomt op stuk nr. 16. Wij zijn er zeer verheugd over dat een meerderheid in deze Kamer zich op een enquêterecht voor een minderheid zal kunnen verenigen. Namens mijn fractie benadruk ik nog eens wat een belangrijk recht dit is en welke verantwoordelijkheid dit nieuwe recht voor de meerderheid en de minderheid van de Kamer zal betekenen.

De **Voorzitter**: Aangezien het amendement-Patijn c.s. (stuk nr. 15) is ingetrokken, maakt het geen onderwerp van beraadslaging meer uit.

De beraadslaging wordt gesloten.

Artikel I en de de aanhef van artikel II worden zonder stemming aangenomen.

Het amendement-Faber c.s. (stuk nr. 13) wordt bij zitten en opstaan aangenomen.

De **Voorzitter**: Ik constateer dat de aanwezige leden van de fracties van de CPN en de SGP tegen dit amendement hebben gestemd.

Voorzitter

Artikel 3.2.4 zoals dat is gewijzigd door de aanneming van het amendement-Faber c.s. (stuk nr. 13), wordt zonder stemming aangenomen.

Het amendement-Kappeyne van de Coppello c.s. (stuk nr. 14) wordt bij zitten en opstaan aangenomen.

De **Voorzitter**: Ik constateer dat de aanwezige leden van de fracties van de PvdA en de PSP tegen dit amendement hebben gestemd.

Het amendement-Faber c.s. (stuk nr. 16) wordt bij zitten en opstaan aangenomen.

De **Voorzitter**: Ik constateer dat de aanwezige leden van de fracties van de VVD, de SGP en het GPV, alsmede de leden Van Amelsvoort, Hennekam, G. C. van Dam en Van der Sanden tegen dit amendement hebben gestemd.

Artikel 3.2.6, zoals het is gewijzigd door de aanneming van het amendement-Kappeyne van de Coppello c.s. (stuk nr. 14) en het amendement-Faber c.s. (stuk nr. 16) wordt zonder stemming aangenomen.

Het gewijzigde artikel II wordt zonder stemming aangenomen.

Artikel III en de beweegreden worden zonder stemming aangenomen.

De **Voorzitter**: De heer Wolff heeft mij meegedeeld, dat hij zich bij het uitbrengen van zijn stem over het amendement-Faber c.s. (stuk nr. 13) vergist heeft.

Het wetsontwerp wordt zonder stemming aangenomen.

Aan de orde is de **stemming** over de motie-Van Thijn c.s. over wijziging van het wetsontwerp inzake bepalingen betreffende de wetgevende macht (14 222, nr. 18)

Deze motie wordt bij zitten en opstaan verworpen.

De **Voorzitter**: Ik constateer dat de aanwezige leden van de fracties van de PvdA, D'66, de PPR en de PSP vóór deze motie hebben gestemd.

Ik geef thans gelegenheid tot het afleggen van **stemverklaringen**.

□

De heer **Patijn** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Een meerderheid van mijn fractie is van oordeel dat, nu het amendement van de Partij van de Arbeid op

stuk nr. 14 223, nr. 12 is verworpen, waarin werd voorgesteld dat de wet bepaalt welke Nederlanders-niet-ingezetenen met ingezetenen gelijkgesteld zouden kunnen worden, zij geen vrijheid heeft voor het eerste lid van artikel 3.15 te stemmen. Zij wenst geen automatisme bij het verlenen van kiesrecht aan niet-ingezetene Nederlanders. Enkele leden van mijn fractie menen dat, gelet op eerdere uitspraken van deze Kamer, waaraan zij hun steun hebben verleend, het beginsel van kiesrecht voor Nederlanders in het buitenland zoals dat door de Regering is geformuleerd dient te worden aangevaard.

De **Voorzitter**: Het Presidium heeft met eenparigheid van stemmen besloten te stellen in handen van:

a. de Bijzondere Commissie Grond- en Kieswet 9181:

het ontwerp van rijkswet ter Verklaring dat er grond bestaat een voorstel in overweging te nemen tot verandering in de Grondwet van de bepalingen inzake het koningschap (16 034, R 1138);

het wetsontwerp Verklaring dat er grond bestaat een voorstel in overweging te nemen tot verandering in de Grondwet van bepalingen inzake de Koning en de ministers alsmede de staatssecretarissen (16 035);

het ontwerp van rijkswet ter Verklaring dat er grond bestaat een voorstel in overweging te nemen tot verandering in de Grondwet strekkende tot opneming van een bepaling inzake de

ministerraad alsmede tot wijziging van de bepaling inzake het contraseign (16 036, R 1139);

b. de vaste Commissie voor Binnenlandse Zaken:

het wetsontwerp Wijziging van enige wettelijke bepalingen betreffende leden van het Koninklijk Huis (16 032);

c. de vaste Commissie voor Sociale Zaken:

het wetsontwerp Aanpassing van enkele sociale verzekeringswetten en van een aantal andere wetten in verband met de samenvoeging van de bestaande kinderbijslagregelingen tot een algemene, de gehele bevolking omvattende, verplichte kinderbijslagverzekering van het eerste kind af, alsmede nadere wijziging van de Algemene Ouderdomswet en de Algemene Weduwen- en Wezenwet (16 029);

het wetsontwerp Goedkeuring van het op 29 oktober 1976 te Genève tot stand gekomen Verdrag betreffende jaarlijks verlof met behoud van loon van zeevarenden (Verdrag nr. 146, aangenomen door de Internationale Arbeidsconferentie in haar tweënzestigste zitting; (Trb. 1977, 107) (16 033);

d. de vaste Commissie voor Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk: de stukken over het regeringsstandpunt over de immateriële hulpverlening aan oorlogsgetroffenen (16 005).

Minister Gardeniers-Berendsen geflankeerd door Staatssecretaris Kraaijeveld-Wouters (l) en Wallis de Vries (r)

Aan de orde is de behandeling van hoofdstuk XVI (Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk) van de rijksbegroting voor 1980 (15 800-XVI).

De algemene beraadslaging wordt geopend.

De heer **Voogd** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! 'Als de dag van gisteren', zo luidt de kop van een artikel van Jan Blok in de Volkskrant. Ik moest daaraan denken toen ik bij de voorbereiding van deze begrotingsbehandeling nog eens overlas wat collega Aad Kosto, bijna letterlijk een jaar geleden, bij de behandeling van de begroting van CRM voor het jaar 1979 heeft gezegd. Ik heb tot mijn schrik bemerkt dat ik, met verandering van een woord en een cijfer hier en daar, vrijwel hetzelfde vandaag zou kunnen zeggen. Met schrik; niet met vreugde. Het zou mij liever zijn geweest als ik vandaag gewag had kunnen maken van een verbetering, een opleving, een nieuw elan, een duidelijke beleidsvisie.

Want waar het om gaat is om de mensen in onze samenleving en vooral de mensen in moeilijke, soms uitzichtloze situaties; de eenzamen, de verlatenen, degenen die naar werk snakken en het niet kunnen krijgen; de ontredderde buitenlanders, de gediscrimineerden; de kinderen in verkrotte huizen zonder groen en speelgelegenheid om zich heen; de mensen die aan stress ten onder dreigen te gaan. Dit is een eindeloze reeks van mensen; om met Ed Hoornik te spreken: de eindeloze trap der armen. Als die mensen in beleid en begroting enig uitzicht werd geboden, zouden wij, dat moeiteloos signaleren als een pluspunt voor deze bewindslieden.

Het is spijtig te moeten constateren dat wij dat niet kunnen doen. Eén reden daarvoor is dat wij eigenlijk niet weten met welke begroting wij nu eigenlijk bezig zijn. Er is immers aangekondigd dat er in de loop van dit jaar nog in de collectieve uitgaven gesneden zal worden. In hoeverre het Ministerie van CRM daaronder valt, welke bedragen, welke posten: wij weten het niet. Dat maakt deze begrotingsbehandeling nogal tot een naargeestige. Wij vragen ons met zorg af welke prijs in het komende 'rondje-Andriessen' het departement zal moeten betalen.

Daarbij zal veel afhangen van de kracht waarmee de Minister zich in het kabinet zal weren, en dát zal weer afhangen van de visie en het elan waarmee zij een herkenbaar beleid in het

kabinet zal inbrengen. Als ik daarover wat zeg, gaat het niet om de personen van deze bewindslieden maar in deze zaal gaat het om de vraag hoe wij hen beoordelen als bewindslieden? Als ik mij nu beperk tot de Minister (mijn collega's mevrouw Langedijk en mevrouw Wuthrich zullen zich vooral met de beide Staatssecretarissen bezighouden – en hoe! –), dan moet ik zeggen dat ijver nog niet hetzelfde is als bezien en dat een veelheid van rad uitgesproken woorden nog niet hetzelfde is als een duidelijk herkenbaar beleid. Dat laatste zou toch in het derde begrotingsjaar van het ministerie moeten blijken. Welnu, 'Aan de memorie van toelichting ontleent men evenwel niet de inspiratie welke zo dringend noodzakelijk is bij het uitvoeren van de op gang gezette ontwikkelingen'. Dat citaat is niet van mij, maar van het CNV. Om een enkel voorbeeld te noemen: over de orkestenbrief van 27 juni 1979 van de Minister vraagt ieder zich vertwijfeld af wat daar nu eigenlijk mee bedoeld wordt. Ik heb dat bij velen gesondeerd, maar ik heb niemand kunnen vinden die het mij kan uitlegen.

De situatie op toneelgebied? Hier is een volledig onoverzichtelijke situatie. Ik noem ook hier een voorbeeld: als het accres achterblijft, dan moeten toneelgroepen de middelen daarvoor zelf binnen hun begroting vinden. Maar zit daar nu een filosofie achter? Heeft de Minister zich gerealiseerd wat dat kan betekenen voor het repertoire en wat het kan betekenen voor opdrachten aan Nederlandse toneelschrijvers? Wij zeggen niet dat een bestel – of dat nu een muziek-, een toneel- of een omroepbestel is – onveranderd moet blijven. Uit wat wij jaren naar voren hebben gebracht, mag het tegendeel blijken. Maar besluiten zonder een 'filosofie' erachter, dát valt niet te overzien.

Wat vindt men van het voorstel voor een betere regeling voor de financiering en subsidiëring van restauraties van woonhuismonumenten die door oud-collega Jan Schaefer, nu wethouder in Amsterdam, is ontwikkeld? Wat gebeurt er met de film? Wat doet de Minister concreet met de aanbevelingen ter zake van de Raad van Europa? Waarheen gaat het met het Amsterdams Stadsjournaal? Hoe voorkomen wij dat waardevolle films – documentaires en speelfilms – verdwijnen, omdat een goede conservering onvoldoende te verwezenlijken is?

Weet de Minister dat de Nederlandse Filmkeuring – buiten de schuld van deze organisatie – met de handen in

het haar zit en dat het Verenigd Nederlands Film Instituut zich ongelukkig voelt? Waar is het geld van de mime gebleven? Het is kennelijk gebleven in een verwarde discussie, maar niet in de mime. Komt er iets van het woonwagengebeide van de grond? En van het emancipatiebeleid? En het leenrecht? Wat is er terechtgekomen van de plannen met betrekking tot de beeldende kunsten en de bebouwde omgeving? Zijn er geen goede plannen 'uit het veld' gekomen die zijn vastgelopen? Er bestaat ook onzekerheid rondom de groep Forum. Daarbij kan wellicht de hier bijgaande motie dienstig kan zijn.

Motie

De **Voorzitter**: Door de leden Voogd, Beinema, Langedijk-de Jong en Wuthrich-van der Vlist wordt de volgende motie voorgesteld:

De Kamer,

gehoord de beraadslaging;

gezien de onzekerheid waarin het gezelschap 'Forum' zich al vele jaren bevindt;

van oordeel, dat ten behoeve van leiding, spelers, lagere overheden en het publiek een onderbouwd beleidsplan tot stand dient te komen;

nodigt de Regering uit, om, na overleg met betrokkenen, vóór 1 oktober 1980 een dergelijk plan aan de Kamer aan te bieden,

en gaat over tot de orde van de dag.

Naar mij blijkt, wordt deze motie voldoende ondersteund.

Zij krijgt nr. 53 (15 800-XVI).

De heer **Voogd** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Men kan zeggen dat dit allemaal incidentele voorbeelden zijn, maar dat zijn het niet. Het zijn illustraties van die éne overheersende factor bij deze begrotingsbehandeling: er is geen herkenbaar beleid. Het is op dat punt dat wij in 'het veld' – om deze term maar eens te gebruiken – een zekere moedeloosheid constateren. Om in mimetermen te spreken: het lijkt allemaal 'a waste of time'.

Waarom is dat nu zo te betreuren? Natuurlijk ook, en niet in de laatste plaats, om het eigene van de cultuur en haar verschillende disciplines: de muziek, de letteren, de dans, de jazz, het poppenspel, het kindertoneel, de geïntegreerde disciplines waarvoor bijvoorbeeld de groep Perspekt en de Bots Road Show model stonden, enz. enz. Als zij verkommeren, dan geldt

Voogd

voor hen wat Jan Engelman over de waarheid heeft gezegd – ik parafraseer nu eenmaal graag dichters:

'Als in een land de kunst niet meer gedijt, gelijkt de ziel een landschap zonder regen'. Zeker, ook om die reden is het allemaal te betreuren wat ik in het voorgaande heb moeten zeggen. Maar ook nog om twee andere redenen.

In de eerste plaats zijn wij verwickeld in een gigantisch proces ten aanzien van het welzijn: harmonisatie en decentralisatie. Middelen om twee doeleinden te verwirkelijken dat de gegroeide welzijnsjungle voor de burgers van dit land doorzichtig wordt en dat zij mede daardoor kunnen participeren, passief maar vooral actief, en dus ook maatschappijveranderend.

Ik ga daar nu niet diep op in, maar ik noem het omdat, het voortreffelijk verhelderend werk van de Harmonisatie-raad ten spijt, de discussie rondom de Kaderwet dreigt te verzanden, omdat ook hier – en deze Minister is niet bij toeval coördinerend minister voor het welzijnsbeleid – wij, maar ook de gemeenten en de proefprojecten, het spoor bijster dreigen te raken.

Dit zou uit een oogpunt van democratisering en uit een oogpunt van betrokkenheid van burgers uitermate spijtig zijn. Ik zei al dat het een gigantisch proces is, dat met elan door het vorige kabinet is ingezet. Het spreken hierover is nu echter, zoals een schrijver eens heeft gezegd, 'alsof je met z'n allen een bord zand zit leeg te eten.'

Minister Gardeniers-Berendsen: Toen ik aantrad op het ministerie, kon ik spreken over het leegeten van een bord papier. Er was namelijk veel papier, er moest veel gebeuren. Hieraan ben ik begonnen, gelukkig gesteund door mijn twee Staatssecretarissen. Ik ben ook hard begonnen op de terreinen die de heer Voogd noemt. Op het terrein van de ontwikkelingsprojecten bestond niets anders dan een benoemde voorzitter. Ook noem ik het aanbrengen van lijnen naar andere ministeries voor de kaderwet specifiek welzijn.

De heer Voogd (Pvd): U doelt op datgene wat onder het vorige kabinet is gebeurd. Als ik hierover iets moet zeggen, merk ik op dat het beter ware geweest, als uw partij eraan had meegewerkt dat de heer Van Doorn of iemand anders achter de tafel had gezeten zodat ik hem hierop had kunnen aanspreken.

Er is een tweede reden. Plotseling – ik constateer dat met vreugde – is er in

het land een discussie ontstaan, ontbrand mag ik wel zeggen, over de verhouding tussen cultuur en politiek. Er was een Nederlandse literator die een prijs kreeg en die de goede gedachte had, een man uit de politiek, een fractievoorzitter, uit te nodigen daarbij een rede te houden. Die fractievoorzitter, ging hoewel de cultuur niet zijn eerste kennisveld is – hij is immers een eenvoudig econoom uit Buitenveldert – die uitdaging niet uit de weg. Toen ontstond er iets in Nederland: artikelen, ingezonden stukken en prijzende, boze en honende reacties. Jan-Paul Bresser bundelde deze prijzenswaardig in de brochures. 'De kunst van links?' en de Federatie van Kunstenaarsverenigingen kwam met de publicatie 'Hoezo; Socialistische cultuurpolitiek?' Beide hebben overigens een vraagteken erachter; dat is ons niet voorbijgegaan.

Het gesprek, het gevecht mijnentwege, tussen de factor cultuur enerzijds en de factor politiek anderzijds, in de afgelopen jaren ná de kunstnota's van Van Doorn weggegleeden en vastgelopen, is weer op gang gekomen. Het is volstrekt wezenlijk, dat die twee elkaar weer ontmoeten, dat zij niet optrekken als hadden zij niets met elkaar van doen, maar dat zij discussiëren, elkaar beïnvloeden en elkaar bevruchten.

Minister Gardeniers-Berendsen: Bedoelt u dat dit gebeurt via krante-artikelen? U spreekt over het cultuurbeleid, maar ik vraag mij af of dit het bestoken van elkaar in de krant is.

Ik ben wel degelijk bezig, het beleid in te vullen van de nota Kunst en kunstbeleid en de andere nota's die u noemde. Nota's maken kan moeilijk werk zijn, maar het democratisch tot stand laten komen van de invulling ervan, dat te maken heeft met mensen en met het stellen van prioriteiten in verband met de beschikbare middelen, is iets anders dan een ook door mijn gewaardeerde inleiding en de discussie die eraan is verbonden in de kranten.

De heer Voogd (PvdA): Ik merk dat er nog een vergelijking met verleden jaar is te maken. Ik meen mij te herinneren dat, toen mijn collega Kosto twee minuten aan het woord was, de Minister al interrumpeerde.

Minister Gardeniers-Berendsen: Dat is te wijten aan mijn levendigheid, als ik de eerste dag niet zelf aan bod kom.

De heer Voogd (PvdA): Ik zei dat cultuur en politiek elkaar dienen te beïnvloeden en te bevruchten.

Ik citeer in dit verband weer – hij was dan ook een van de grootsten – Ed

Hoornik: 'Elkander kussen en elkander slaan'. Gebeurt dit niet met politiek enerzijds en cultuur en kunst anderzijds, dan worden cultuur en kunst weer de Randseiter van de samenleving en wordt de politiek een vernuftig technocratisch gebeuren.

De politiek zal hierop moeten inspelen. Mijn partij probeert dit met talloze bijeenkomsten. Zij hoopt binnen enkele maanden een bijdrage tot de discussie te leveren met een rapport over de omroep en een rapport over de socialistische cultuurpolitiek.

Het kan echter niet bij bijdragen van politieke partijen blijven; ook de overheid – instrument van een democratische samenleving bij uitstek – zal moeten meespelen: door gedachten, initiatieven, experimenten, beleidsvisies. De nood van de kunst is de nood van de samenleving, zei Den Uyl terecht. Het geldt voor de kunst, maar ook voor de cultuur in het algemeen. Wij vrezen een verschraving bij de overheid, juist nu (gelukkig) de ontmoeting – in omarming of in gevecht – weer tot stand lijkt te komen. Dit is niet alleen (hoe onontbeerlijk ook) een kwestie van geld. 'Muziek is meer', zei de Kunstenaarsorganisatie-NVV, en zelfs van geld is gezegd: geld is meer dan geld alleen.

Als ik zeg dat het beleid niet duidelijk is, moet ik dit op één punt terugnemen, want op dat ene punt is dit kabinet zeer duidelijk: de volgestrekte voorrang die de Regering – ook deze bewindslieden – wenst te geven aan het particulier initiatief boven de overheid; een welhaast dogmatische stellingname! Wij zullen zeker niet degenen zijn die particulier initiatief negatief benaderen. Er gebeurt veel goeds, veel vreugdevols, veel ontroerends soms aan inzet, toewijding en bekwaamheid: van kleine burenhulp tot grote acties, al zijn wij weinig verrukt van het 'tele-bingerend' karakter van sommige van deze acties.

Waarom is er bij de Regering – althans bij een der partijen die haar steunen – zo'n onderwaardering, zo'n tweede plaats voor de overheid, de overheid die in een democratische samenleving een der best gecontroleerde organen is in onze maatschappij? Zo ver gaat de Regering daarin, dat zij een motie van collega Hermans van de VVD, door de Kamer aangenomen, niet wenst uit te voeren. Zo ver gaat het CDA daarin, dat het (bij monde van mevrouw Cornelissen, maar het gaat niet om haar persoonlijk, want zij sprak namens het CDA) op de KVP-partijraad van 10 november 1979 verklaarde: dat het CDA het gelukkig vindt

Voogd

— ja, het staat er letterlijk — dat Staatssecretaris Kraaijeveld-Wouters de motie van het parlement, ingediend door de fractie van de VVD, naast zich neer legde. Het is jammer dat de VVD dat accepteerde, maar het is verwerpelijk als men in een parlementaire democratie daarbij ook nog staat te juichen. Misschien ontlokte dat wel applaus op de KVP-partijraad, maar men is dan wel bezig een stukje democratie weg te klappen.

In hetzelfde kader moet mij nog een opmerking van het hart. Op dezelfde KVP-partijraad spreekt het CDA — let wel, het CDA — uit, dat er gelukkig in Nederland nog één politieke partij is die de norm 'levensbeschouwelijkheid' in stand houdt en verdedigt, nl. het CDA. Dat heeft iets met deze begroting te maken, omdat de factor 'levensbeschouwing' bij CRM-zaken een belangrijke rol speelt. Welnu, die opmerking treft de PvdA in het hart. Het is een onbegrijpelijke opmerking. Kent het CDA de geschiedenis van de PvdA als doorbraakpartij niet, de werkgemeenschappen, het huidige Centrum voor Levensbeschouwing en Politiek? Herinnert het CDA zich niet de discussies in deze zaal, bij voorbeeld bij de kwestie van subsidiëring van kerkgenootschappen, bij diverse begrotingen, onder andere met collega Hans de Boer, tot in het dagblad Trouw doorgezet? Was de discussie over de filmkeuring, waarbij nog veel fundamentele zaken dan alleen de filmkeuring aan de orde waren, voor het CDA een discussie met een PvdA die de norm 'levensbeschouwing' uit het oog had verloren? Herinnert het CDA zich niet meer dat in de Eerste Kamer praktisch de gehele AR-fractie, op grond van de gevoerde discussie, met de PvdA meéstemde?

Een dergelijke opmerking bezeert ons. Ik wens voor mijn collega's in de fractie en voor mijn partij daartegen fel stelling te nemen. Het CDA toont hiermee een pretentie die het niet zou mogen hebben en het denigreert anderen op een wijze, die op het terrein van CRM (verder reikt mijn bevoegdheid niet) een politieke vervreemding tussen ons dreigt te veroorzaken. Op die wijze krijgt de titel 'Niet bij Brood alleen' een monopolistische klank, waarvan ik zeker weet dat een aantal CDA'ers die niet heeft bedoeld, maar het is wel namens hen gezegd.

Mevrouw **Cornelissen** (CDA): Door de vriendelijke relatie die er bestaat tussen de PvdA-fractie en mijn fractie, wist ik dat de heer Voogd iets over de door mij op 10 november gehouden rede zou zeggen.

Als de heer Voogd meent uit de tekst te kunnen halen dat ik het heb bedoeld voor het hele particulier initiatief en zelfs voor het hele levensbeschouwelijke particulier initiatief, dan wil ik met nadruk opmerken dat dit zeker niet mijn bedoeling is geweest. Ik heb de tekst voor mij. Het ging toen over de democratisering van de instellingen. Daarvan heb ik gezegd dat ik de levensbeschouwelijkheid niet ondergeschikt wil maken aan de democratisering. In die context heb ik de opmerking gemaakt, dat het droevig is te constateren dat van de grotere partijen alleen het CDA deze waarde nog verdedigt. Als de heer Voogd het anders heeft opgenomen of als daaraan misschien door anderen een uitleg is gegeven die meervoudig is, dan wil ik nogmaals hier in het openbaar verklaren dat dit niet de bedoeling is geweest. Daarvoor ken ik de geschiedenis te goed.

De heer **Voogd** (PvdA): Ik neem er kennis van. Ik kon niet anders doen — ik moet eens ophouden met citeren — dan bij mijzelf te denken: Lees maar. Er staat wat er staat. Ik heb nota genomen van de beperking die mevrouw Cornelissen aanbrengt en waarmee ik overigens ook niet gelukkig ben. Daarmee is mijn droefheid niet weggenomen.

Mij resteren nog weinig minuten en nog drie onderwerpen. In de eerste plaats: de omroep. Ik beperk mij daarbij zeer, óók uit tijdgebrek, maar vooral omdat Kosto daar het vorige jaar enkele keren uitvoerig over heeft gesproken. Ik beperk mij dan tot één aspect; alle andere komen in de toekomst nog wel aan de orde, bij voorbeeld de zogenaamde merchandising en de in het bestel gekropen commercialiteit. Het gaat mij nu uitsluitend om het grootste gevaar, de technologische ontwikkeling via met name de satelliet. De Minister heeft zich daar vrij zorgeloos over uitgelaten; zij is niet zo bang voor de satelliet. Waarop dat optimisme is gebaseerd, is mij niet duidelijk. Het mag waar zijn dat nieuwe technieken op zich niet vreesaanjagend behoeven te zijn, zij kunnen dat wel worden als zij bediend worden vanuit voor dit medium onjuiste motieven.

Wat doet de Minister daartegen, juridisch of technisch? Want het zal volgens ons een geweldige invloed kunnen uitoefenen op omroep, film en boek. Hendrik Marsman — u ziet, ik kan het niet laten! — dichtte eens: 'De maan verft een gevaar over de gracht'. Ik parafraseer: 'De satelliet verft een gevaar over ons land'.

De Minister heeft vroeger gedanst.

Dat waarderen wij. Niet alle Ministers van CRM — ik wil nu ook eens wat aardigs zeggen — hebben zich in hun jongere jaren actief met de kunst beziggehouden. Maar om nogal lichtvoetig met dit probleem om te gaan, verheugt ons minder. Wij hopen dat de Minister ook al vóór het komende rapport van de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid deze zaak ernstig zal nemen en er beleidsconclusies uit zal trekken.

Mijn voorlaatste onderwerp is het meest trieste, maar uit een oogpunt van eensgezinde samenwerking in de Kamer een vreugdevol onderwerp: de situatie van, om hen in één term samen te vatten, de oorlogsgetroffenen. Wij hadden daar op 4 september een goede discussie over, die resulteerde in een aantal moties. Bij brief van 7 december heeft Staatssecretaris Kraaijeveld haar oordeel over de moties gegeven.

Ik neem aan dat collega Wolff over de door hem ingediende — en door ons mee ondertekende — moties inzake de grondslag van het weduwenpensioen (motie nr. 7) en inzake de verzetsrapportage (nr. 6) nog wel zal spreken, evenals mevrouw Kappeyne van de Coppello, of namens haar, over haar motie inzake de staatlozen. Ik merk bij dat laatste overigens op dat de Staatssecretaris geen oplossing in haar brief biedt voor de groep (in de motie-Kappeyne van de Coppello aangeduid met 'en andere groepen') die als staatlozen vanuit Nederland werden vervolgd en niet naar Nederland zijn teruggekeerd of zich hebben laten naturaliseren. Zij waren staatloos in de oorlog, soms bij toeval, soms omdat zij de naturalisatiekosten niet konden betalen. Ik heb daar in september uitvoerig over gesproken, verwijs daarnaar, en blijf bij mijn standpunt dat het uitsluiten van deze groep een schrijnende onbillijkheid is.

Ten slotte wijs ik erop dat de indringende woorden die mevrouw Kappeyne vorig jaar heeft gesproken over het Indisch verzet niet tot enig resultaat hebben geleid. Door de koppeling die mevrouw Kraaijeveld in een brief aan de heer Kriek heeft aangebracht met de kwestie van de back-pay is er warring ontstaan en daarmee hangt de groep als het ware weer in de lucht. Ik zie geen kans daar tijdens deze begrotingsbehandeling uit te komen op de wijze, en zeker met de aandacht, welke zij verdient. Daarom doe ik een procedurevoorstel ten einde al deze zaken uit het geacht van de begrotingsbehandeling te halen.

Voogd

Laten wij binnen redelijk korte tijd – want de mensen worden zo vreselijk moe van het wachten en zo gesloopt door de factor onzekerheid – maar eens een nieuw en uitvoerig gesprek met de bewindslieden wijden aan wat er na deze week nog resteert aan onzekerheid over het lot van de moties – ik merk bij voorbeeld op dat mijn aangenomen motie nr. 9 over het zelfstandig pensioen voor vrouwelijk vervolgd in de brief van de Staatssecretaris niet voorkomt – en aan het Indisch verzet.

De heer **Wolff** (CPN): Ik ben het van ganser harte met collega Voogd eens, maar wil alleen voor de goede orde aan hem vragen, of hij met mij van mening is dat de motie over het weduwenpensioen vandaag wél op de agenda kan worden geplaatst. Ik ben van plan dat straks, als ik aan het woord ben, te vragen.

De heer **Voogd** (PvdA): Ik ben het daar volledig mee eens. Ik heb het nu nog niet eens gehad over het rapport en het regeringsstandpunt over de immateriële hulpverlening, in de wandeling de WAC-problematiek. Zeker dat laatste is zo veelomvattend en indringend dat het ten minste een eerste bespreking van een dag vergt. Alleen op deze wijze zullen wij kans zien deze zaken behoorlijk te behandelen.

Ik hoop dat bewindslieden en Kamer zich in deze procedure kunnen vinden. Het is enig uitstel, maar ik denk in het belang van de betrokkenen, en om hen gaat het ten slotte. En misschien kunnen we dan ook over het monument in Westerbork spreken. Daar heb ik nu verder geen gelegenheid voor.

Dat ik nu nog maar te weinig minuten heb voor het hoofdstuk Kunsten, is het tegendeel van een onderwaardering van deze sector. Maar er zijn drie redenen.

In de eerste plaats leek mij, wat ik in het voorgaande over de verhouding politiek en cultuur heb gezegd het meest fundamentele voor de toekomst van de kunsten. In de tweede plaats heb ik al een aantal knelpunten aangeduid, maar vooral heb ik hen met opzet bewaard tot het slot omdat zij in een verbureaucratiseerde en vertechnologiseerde samenleving als het ware model staan voor het streven naar, om een brochure te citeren: bezetenheid, al dan niet in dienstverband. Om dat te concretiseren dient mijn fractie hierbij een motie in, die naar ik hoop voor zichzelf spreekt.

De **Voorzitter**: Door de leden Voogd, Wuthrich-van der Vlist en Langedijk-de Jong wordt de volgende motie voorgesteld:

De Kamer,

gehoord de beraadslaging;

ervan kennis genomen hebbend dat er op het terrein van de kunsten vele gerechtvaardigde verlangens bestaan;

van mening dat dit terrein financieel onderbedeeld is;

van oordeel dat een verbetering in 1980, als eerste stap, noodzakelijk is;

nodigt de Regering uit de post voor Kunsten (onderafdeling II van afdeling II begroting 1980 CRM) te verhogen met 2 miljoen gulden;

nodigt voorts de Regering uit omtrent de verdeling van dit bedrag op korte termijn in overleg te treden met de Raad voor de Kunst, en spoedig tot realisering van de besteding over te gaan.

en gaat over tot de orde van de dag.

Het komt mij voor dat het bij de behandeling van een wetsontwerp in de eerste plaats voor de hand zou liggen, een amendement in te dienen tot dit bedrag. Vervolgens zou een motie kunnen worden ingediend over de wijze, waarop de Regering met de aldus tot stand gekomen begrotingspost zou

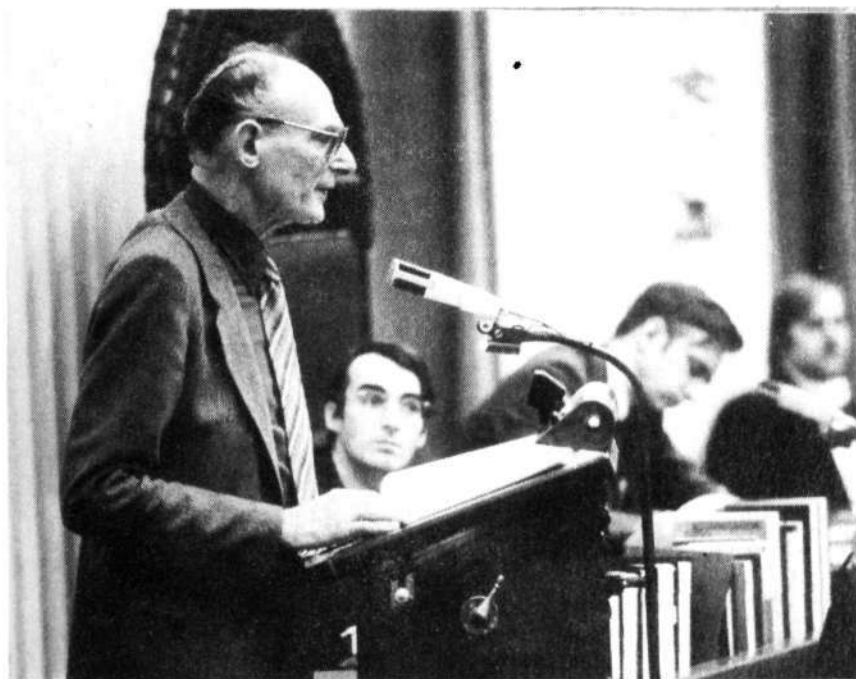
moeten handelen. Ik vind het, eerlijk gezegd, een vreemde motie.

De heer **Voogd** (PvdA): Er komen nog amendementen in omloop voor de dekking van de f 2 mln.

De **Voorzitter**: Dat neemt niet weg dat ik de formulering van het eerste deel van de motie vreemd blijf vinden. Als de heer Voogd wil dat de wetgever dat artikel verhoogt met f 2 mln. lijkt het mij voor de hand te liggen, dat hij als lid van de medewetgever daartoe een amendement indient. Het staat hem dan natuurlijk vrij, over het tweede deel van het dictum een motie in te dienen. Zou de heer Voogd zich daarover nog eens willen beraden voor ik de motie laat ronddelen?

De heer **Voogd** (PvdA): Ik heb er geen bezwaar tegen dat de motie wordt rondgedeeld. In tweede termijn kunnen wij nog wel eens bezien of er een andere vorm voor is te vinden. De motie is op zich zelf volstrekt duidelijk. Er komen bovendien nog amendementen voor de dekking.

De **Voorzitter**: Mijn bezwaar is niet dat de dekking niet is aangegeven. De heer Voogd kan ook een amendement indienen dat ertoe strekt het artikel met f 200 mln. te verhogen. Daarom gaat het niet. Het is aan de Kamer te bepalen of zij dat amendement aanvaardt. Wil de medewetgever een uit-

De heer Voogd (PvdA) aan het woord

Voorzitter

gavenpost verhogen, dan doet hij zich te kort als hij daarvoor geen amendement indient, met of zonder dekking.

De heer **Voogd** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Wat u zegt zal ik uiteraard in overweging nemen. Ik verzoek u echter de motie te laten circuleren met het oog op hetgeen ik heb gezegd. Wellicht kunnen wij er een andere vorm voor vinden. Daarop zullen wij dan morgen terugkomen.

De **Voorzitter**: Het gaat mij om de formulering: 'nodigt de Regering uit de post voor Kunsten (...) te verhogen met 2 miljoen gulden'. Dat doet de Regering niet maar de wetgever, dat wil zeggen Regering en Staten-Generaal samen.

Ik zal de tekst laten circuleren in kleine kring. Ik beschouw de motie echter nog niet als ingediend.

Mevrouw **Kappeyne van de Coppello** (VVD): Men kan zo bescheiden zijn dat men aan de Regering impliciet een nota van wijziging vraagt.

De **Voorzitter**: Dat zou kunnen. Een volgende moeilijkheid is echter, dat het tweede deel van het dictum uitgaat van het aangenomen zijn van die nota van wijzigingen.

Ik herhaal nog eens mijn verzoek moties van te voren bij de Voorzitter te deponeeren, opdat eventueel enig vooroverleg kan plaatsvinden.

De heer **Voogd** (PvdA): Wij zijn tot een overeenkomst gekomen. Ik dank mevrouw Kappeyne van de Coppello voor haar steun. Ik denk overigens dat zij mijn bescheidenheid overschat.

Wij hebben ervan afgezien het bedrag van f 2 mln. bijeen te sprokkelen in een groot aantal amendementen. Wij hebben het met f 2 mln. ook sober gehouden. Overvragen, wat toch geen kans zou maken, bewijst de kunsten geen werkelijke dienst en is alleen maar voor de galerij. Het gaat echter om wezenlijke zaken die in het beleid te veel ontbraken, onder meer jazz, mime, kindertheater en poppenspel. Ik verwijs verder naar de motie.

Ik heb nog twee moties. Ik hoop vurig dat de voorlezing ervan niet van de tijd van de fractie afgaat. Ik zie mijn fractiegenoten al met enige zorg kijken. Ik neem echter aan dat de interruptie van de Minister en de voorlezing van de moties niet van mijn spreektijd afgaan.

De **Voorzitter**: Dat is nimmer het geval.

De heer **Voogd** (PvdA): Ik bied u nog twee moties aan over het Nederlands Dans Theater en het gezelschap Forum.

Motie

De **Voorzitter**: Door de leden Voogd, Wuthrich-van der Vlist en Langedijk-de Jong wordt de volgende motie voorgesteld:

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

kennis genomen hebbend van de moeilijkheden rondom de huisvesting van het Nederlands Danstheater te Den Haag;

gezien de betekenis van het Nederlands Danstheater, en de bereidheid van het gemeentebestuur van Den Haag om een oplossing te vinden;

nodigt de Minister uit om opnieuw met betrokkenen te overleggen, ten einde de verantwoordelijkheid welke ook de Rijksoverheid draagt voor het Nederlands Danstheater in de huidige situatie gestalte te geven,

en gaat over tot de orde van de dag.

Zij krijgt nr. 54 (15 800-XVI).

Naar mij blijkt, wordt deze motie voldoende ondersteund.

De heer **Voogd** (PvdA) Mijnheer de Voorzitter! Het leek ons voorts gewenst om de aandacht voor de Friese cultuur en taal weer eens op te vijzelen; ook dat is in een motie neergelegd.

Motie

De **Voorzitter**: Door de leden Voogd, Keuning, Wuthrich-van der Vlist en Langedijk-de Jong wordt de volgende motie voorgesteld:

De Kamer,

gehoord de beraadslaging;

overwegende, dat de begrotingspost nr. 163 inzake 'Bijdrage aan de provincie Friesland voor de bevordering van de Friese taal en cultuur' vorm geeft aan de erkenning, dat het Rijk mede verantwoordelijkheid draagt voor de ontwikkeling van de Friese taal en cultuur;

tevens overwegende, dat niet-trendmatige verhoging van deze post de betekenis van de bijdrage verkleint en derhalve betekent, dat het Rijk de verantwoordelijkheid voor de ontwikkeling van de Friese taal en cultuur minder zwaar laat wegen;

van mening, dat dit in strijd is met de door het Rijk gevoerde politiek, zoals die op 5 april 1971 door de toenmalige Minister van C.R.M. is verwoord;

verzoekt de Regering, de 'Bijdrage aan de provincie Friesland voor de bevordering van de Friese taal en cultuur in het vervolg ten minste in aanmerking te laten komen voor een trendmatige verhoging,

en gaat over tot de orde van de dag.

Naar mij blijkt wordt deze motie voldoende ondersteund.

Zij krijgt nr. 55 (15 800-XVI).

De heer **Voogd** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Wij hebben deze motie, behalve uiteraard om het belang van de zaak zelf, mede ingediend omdat het een illustratie is van het invretende effect van het verschijnsel van het achterblijvende accres op vrijwel alle terreinen van het Ministerie van CRM. Ik verwijs naar de zogenaamde Alarmnota van de heer Mantje en de hartgrondige vrees, die werd uitgesproken door een belangrijke organisatie als de Landelijke Raad van Cultureel Werk.

Ik hoop dat deze moties voor de inhoudelijkheid van deze posten van belang zullen zijn, maar – naar wij hopen – ook symptomatisch voor de aandacht van onze fractie voor het verschijnsel 'kunst', dat per definitie bijna ongreepbaar maar ook onmisbaar is.

Ik besef dat de kritiek op het beleid van de Minister, uiteraard niet op haar persoon maar op haar ambt, niet gering is geweest. Soms is het noodzakelijk haar duidelijk om een herkenbaarder beleid te vragen. Tevens moeten wij zeggen dat wij van deze Minister in dat opzicht meer hadden gehoopt dan zij heeft gegeven. Het is goed om dit uit te drukken in de laatste motie van mijn kant.

Motie

De **Voorzitter**: Door de leden Voogd, Langedijk-de Jong en Wuthrich-van der Vlist wordt de volgende motie voorgesteld:

De Kamer,

gehoord de beraadslaging;

van oordeel, dat op de verschillende terreinen van kunst behoefte bestaat aan een duidelijker herkenbaar en verwoord beleid;

van mening, dat zulks, ook naar het oordeel van de ter zake betrokkenen, onvoldoende het geval is;

Voorzitter

verzoekt de Regering, in haar beleid ten aanzien van de kunsten duidelijke uitgangspunten te kiezen, met de betrokkenen te bespreken en aan de Kamer voor te leggen, en daarbij zich reukenschap te geven van de gevolgen van te nemen beleidsbeslissingen voor de arbeidsplaatsen voor en sociale omstandigheden van de kunstenaars, zonder de onderhandelingsvrijheid van de partners aan te tasten, alsmede van het feit dat de scheppende kunsten in het overheidsbeleid ondergewaardeerd zijn,

en gaat over tot de orde van de dag.

Naar mij blijkt wordt deze motie voldoende ondersteund.

Zij krijgt nr. 56 (15 800, XVI).

De heer **Voogd** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Het is duidelijk dat deze motie wil uitspreken dat wij node missen een duidelijk herkenbaar en verwoord beleid. Dat is de rode draad door mijn hele bijdrage aan dit debat. Ik heb al gezegd dat wij van de Minister meer hadden gehoopt. Wij hebben goede herinneringen aan onze kamercollega mevrouw Gardeniers. Fedor den Hertog, om nu eens niet een dichter maar een wielrenner aan te halen, heeft onlangs gezegd: 'Stoppen met wielrennen is geen probleem, als je het maar opgewekt doet'. Dat kun je van stoppen-met-minister-zijn ook zeggen. Moge de Minister – wij gunnen haar dat van harte – het opgewekt doen.

Minister **Gardeniers-Berendsen**: U stelt toch ook nog met een eindsprint rekening moeten houden.

De heer **Voogd** (PvdA): Gezien de kunstdiscipline die de Minister in het verleden beoefende, vlas ik eigenlijk op een einddans.

□

Mevrouw **Langedijk-de Jong** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! De CRM-begroting steeg in vergelijking met vorig jaar met f 500 mln. Daar tekent de toepassing van de ABW met f 400 mln. voor in. Blijft dus over f 100 mln. en dat betekent, dat als maken en voeren van beleid alleen zouden zijn: het zo rechtvaardig mogelijk verdelen van nieuwe middelen, we vandaag erg kort kunnen zijn. Want prijs-, kosten- en loonstijgingen zouden eerst hun deel eisen, om vervolgens als nieuwe ruimte maar een bar klein deel over te laten. We mogen echter niet van bewindslieden verwachten dat ze zich alleen daarop hebben geconcentreerd.

We moeten hopen dat ze een eigen visie op de verdeling van bestaand en nieuw geld hebben, hoe de onderlinge verhouding van die twee soorten ook is.

Maar met die hoop en verwachting gewapend kom je niet ver bij deze bewindslieden. Te weinig geld voor sociaal-cultureel werk? Jammer, we zitten nog in de overgangsfase van de start van de rijksbijdrageregeling naar de volledige toepassing ervan, dus denken we nog niet echt aan criteria ter verdeling van het schaarse geld en moet er maar gesnoeid worden in het accres. Te veel vraag naar meer geld voor allerlei vormen van maatschappelijke dienstverlening? Het spijt ons, we hebben gedacht dat het nu hoog tijd wordt de gang naar de decentralisatie in te zetten en daarom kunnen we mistig blijven doen over de verdeling van formatieplaatsen in het algemeen maatschappelijk werk en kunnen we de pijn uitstellen die het ons zou kosten om echt te kijken hoe je het beste, in de eerste lijn zoals dat heet, de verschillende vormen van dienstverlening zo goed mogelijk op elkaar af kunt stemmen wat betreft de verdeling van arbeidsplaatsen. Wel sneu, dat ze er bij Volksgezondheid mee starten, wij wachten nog even.

Loopt de verscheidenheid in flora en fauna, natuur en landschap terug? Tja, de overheid moet wel de kwaliteit van het buitengebied bewaken, maar als dat veel kost, moet dat belang toch maar met enkele tientallen miljoenen per jaar wijken. En dat er geen samenhangend beleid voor in de plaats komt, jammer, maar interdepartementaal overleg is ook niet makkelijk. Voorzitter, u begrijpt dat ik niet zo bar opgewekt begin aan de onderwerpen, die ik zal behandelen. Oud voor nieuw, een term die blijkbaar versleten is voor die echt gebruikt is, blijkt voor deze bewindslieden een heidens karwei te zijn. Ze beginnen er niet aan.

Neem het sociaal-cultureel werk. De decentralisatie begon daar. Budgettair neutraal heette het uitgangspunt. Er moest geld bijgelegd worden, wilden gemeenten niet meteen in grote problemen komen. Knelpuntengeld. Hoeveel voor dit jaar? Een bedrag van f 5,5 mln. en naar de verwachting is, zal ook het volgend jaar het bedrag rond de f 5 mln. zijn. Wat gebeurt er mee? Voor een groot deel de knoop toedekken die bij de kunstzinnige vorming nog niet te ontwarren was wat betreft de verdeling in uitvoerende en steunfuncties. De verdeling heeft dus niks te maken met aandacht voor situaties en omstandigheden, waarin mensen een

verhoogd risico lopen om niet tot hun recht te komen en waar welzijnswerk juist op de bres zou kunnen springen.

Het denken daarover lijkt volledig stopgezet te zijn, of verpakt te worden in aparte regelingen die in hun verschillende opzet die lagere overheden die wél samenhangend beleid willen voeren, minstens in verwarring of tot wanhoop brengen en instellingen en gemeenten aanzetten tot pakken wat je pakken kunt. Wat was simpeler geweest dan de rijksbijdrageregeling als basis te nemen en daarboven op (ook letterlijk uitgedrukt in geld) criteria te formuleren voor specifieke aandacht voor mensen en situaties die specifieke gemeenschapsmiddelen nodig hebben om zich volwaardig burger te kunnen voelen en zijn? Maar zo gebeurt het niet, helaas. Het knelpuntengeld zit voorlopig voor het grootste deel vast in de kunstzinnige vorming en voor wat er met de rest gebeurt kunnen we ons enige voorstelling maken op basis van eerder beantwoorde kamervragen. Nu dragen we de kunstzinnige vorming een warm hart toe.

De bewindslieden weten dat voor ons die vorming alles te maken heeft met én onderwijs én sociaal-cultureel werk én kunsten. Maar het merkwaardige is dat, nadat al bij de rijksbijdrageregeling deze vorming in een apart kwaliteitshokje werd geplaatst en de muziekscholen van het lokale plan werden losgemaakt, nu een onderscheid gemaakt wordt naar regionale en landelijke structuur. In de regionale experimenten namelijk is de kans op bovengenoemde combinatie nog voorhanden; bij de ideeën over de landelijke ondersteuning is die blijkbaar verken. In juni zullen we een aparte vergadering aan dit onderwerp wijden. Vandaag willen wij de bewindslieden op het hart drukken dat voor ons die combinatie essentieel is en eventueel een motie waard. Wij vinden dat kunstzinnige vorming dichtbij (en dan in de eerste plaats jonge) mensen gebracht moet worden, omdat daardoor kwaliteiten aan het leven toegevoegd worden, die later, bij gebrek eraan, moeilijk ingehaald blijken te kunnen worden. Wij zijn bang dat dit te veel uit het oog verloren zal worden bij de aanstaande opzet, in elk geval van de landelijke ondersteuningsstructuur.

De invulling ervan zal overigens consequenties hebben voor de begroting van het jaar 1981. De 7 landelijke stichtingen, die in het geding zijn, zijn niet allemaal voorzien van beroepskrachten. Er zullen er dus bij moeten komen. Bovendien komen apparaats-

Langedijk-de Jong

kosten om de hoek kijken. Je bent zo al gauw een 6 ton extra kwijt. Houdt de Minister daar al rekening mee? Wij stellen die vraag niet omdat wij denken dat de Minister zich niet bewust is van deze consequentie van een opzet voor landelijke ondersteuning, maar omdat wij af en toe niet goed begrijpen hoe de gedachtengang van deze bewindslieden is.

Neem nou weer het sociaal-cultureel werk dat de boodschap heeft gekregen rekening te moeten houden met een accres dat nooit voldoende is om de stijging van de vaste lasten bij te houden. Dat betekent voor instellingen en groepen geld elders uit de begroting halen om rond te komen; activiteiten en deelnemersbijdragen blijven als enige posten over. Als de bewindslieden bedoeld hebben dat daarin gesnoeid kan worden, moeten zij het zeggen. Zij zullen toch zelf wel berekeningen hebben gemaakt!

Als zij dat niet bedoelen, maar zachtjes denken: 'laat de lagere overheden er maar een mouw aan zien te passen', moeten zij dat hardop zeggen, want daar hebben die overheden dan recht op. Binnenlandse Zaken is er niet meer goed voor, dus zullen die lagere overheden moeten beslissen over het al of niet verleggen van prioriteiten. Wij willen weten hoe de vork in de steel zit. Ons amendement duidt erop dat wij met dit beleid, zoals neergelegd in circulaire, niet akkoord kunnen gaan. Mocht blijken dat dit beleid in de komende jaren voortgezet zal worden als het aan deze bewindslieden ligt, dan kondigen wij nu vast een motie daarvoor aan.

Een zelfde opmerking, om maar eens naar de andere Staatssecretaris over te stappen, geldt voor het beleid met betrekking tot natuur en landschap. Dit jaar wordt het openluchtrecreatiebeleid met meer middelen bedacht, terwijl natuurbehoud nog zwaarder in de problemen komt. Je kunt niet zeggen dat het, hoewel beide beleidsterreinen in één directie zitten, om communicerende vaten gaat. Integendeel. Ook in de nieuwe hoofddirectie zullen ons inziens beide directies onderscheiden moeten opereren, bij voorbeeld in de RPC. Natuurlijk is voor de recreant de ruimte, die hij in zijn vrije tijd aantreft, van het allergrootste belang. Dat zou dan ook rechtvaardigen dat daar meer de aandacht op wordt gericht, tenzij de extra middelen voor het recreatiebeleid gebruikt worden om recreanten, die door hun situatie weinig ontspanningsmogelijkhe-

den hebben, te helpen door drempels daarvoor, soms letterlijk, te slechten. Dat gebeurt echter niet.

Niet de recreant staat op de eerste plaats in het recreatiebeleid, maar de aanbodkant, bij voorbeeld wat voorzieningen en accommodaties betreft. Afgezien van onze kritiek daarop, blijft het onvoorstelbaar dat bij dat aanbod zo weinig een beleid gericht op het creatief medegebruik van de grond komt en de kwaliteit van het buitengebied blijkbaar een sluitpost zal vormen. Aankoop van gronden zowel in het kader van de relatienota als op basis van geheel eigen beleid wordt steeds minder mogelijk, ondanks het ruime aanbod ervan. Als wij in het huidige tempo doorgaan, doen wij zelfs over de voorrangsinventarisatie ruim 40 jaar, om van de rest maar te zwijgen! De regeringsbeslissing inzake de Nota landelijke gebieden noemt dan ook al geen termijnen meer voor de realisering van de relatienota, hoewel die nota te pas en te onpas wordt gebruikt als enige instrument dat de idee van de Nota landelijke gebieden kan helpen uitvoeren! Het zou beter zijn geweest als de Ministeries van CRM en van Landbouw en Visserij de afgelopen jaren hadden benut om bij voorbeeld te onderzoeken hoe geïntegreerde bedrijfsmodellen in de landbouw zowel de boer als natuur en landschap uit de dilemma's hadden kunnen helpen, waar wij nu voor staan.

De heer **Evenhuis** (VVD): Ik dacht dat deze visie op de financiering van de voorrangsinventarisatie ongeveer net zo oud was als de voorrangsinventarisatie zelf. Deelt u die mening?

Mevrouw **Langedijk-de Jong** (PvdA): Als u mijn mening bedoelt: die wordt niet ten uitvoer gelegd.

De heer **Evenhuis** (VVD): Nee, maar van meet af aan sinds de verschijning van de groene nota's was de vis niet bij de boter.

Mevrouw **Langedijk-de Jong** (PvdA): Jawel, het vorige kabinet had een meerjarenraming, ingevuld met tientallen miljoenen meer dan nu is uitgetrokken. Maar het vorige jaar is men al begonnen met bij voorbeeld de post voor de aankopen terug te brengen, namelijk van f 35 miljoen tot f 25 miljoen. Dit jaar is de post aankoop natuurterreinen bevroren op de f 24 miljoen van vorig jaar. Dat gaat gewoon door. Het vorige kabinet had de toepassing van de relatienota, eerste en tweede fase, gebonden aan termijnen, waarvan de eerste afliep in 1990. U moet

maar eens uitrekenen hoeveel hectare er nu kan worden aangekocht.

Minister **Gardeniers-Berendsen**: Ik begriep dat mevrouw Langedijk beschikt over de meerjarenramingen van het vorige kabinet. Ik wil er op wijzen, dat die meerjarenramingen gegrond waren op een economische groei van 3¾%; die groei is echter op dit moment nul. Het lijkt mij derhalve niet zo onlogisch dat er enig verschil is. U zult ongetwijfeld weten dat het vorige kabinet al een aanzet heeft gegeven door op andere terreinen enige bijstellingen te verrichten.

Mevrouw **Langedijk-de Jong** (PvdA): Helaas bevestigt de Minister mijn indruk, dat zij zich slechts laat leiden door gebrek aan geld en niet door inzicht en beleid. Wij weten allemaal, dat er een veel lagere economische groei is dan men aanvankelijk dacht. Dat ontslaat ons echter niet van de plicht prioriteiten te stellen, meerjarenramingen te maken en het financieel in te vullen. Wat betreft de relatienota is zelfs geen einddatum gesteld, nog afgezien van de kritiek dat je geen beleid kunt voeren in de relatie natuur-landbouw-landschap door op elkaar de hectares te bevechten. Wij pleiten er daarentegen voor om geïntegreerde bedrijfsmodellen te maken. Een betreffende onderzoeksaanvraag is nog niet gehonoreerd; ik snap nu dat een honorering van deze aanvraag past in het beleid van de Minister.

Ondertussen lopen de verplichtingen van CRM in het kader van ruilverkavelingen met tientallen miljoenen per jaar op; de aankoopartikelen op de begroting lopen terug en ook bij het beheer is er sprake van een onverantwoorde verdunning. Drie ton méér dit jaar is niet eens voldoende om allerlei noodzakelijke prijsstijgingen op te vangen, laat staan om de uitbreiding van gebieden te dekken. Bovendien haalt Sociale Zaken de mensen weg, die daar overigens geen ander werk voor terugkrijgen en die jaar in jaar uit via diverse werkverruimende maatregelen uitstekend en boeiend werk hebben gedaan.

Als het arbeidsplaatsenplan doorgaat, zal dat toch niet voldoende zijn om de gaten op te vullen die nu overal vallen. Volstrekt onverantwoord beleid! Het wordt hoog tijd dat datgene wat met name de provinciale overheden goed kunnen overzien, namelijk het onderhoud van natuur en landschap, ook werkelijk door hen behartigd gaat worden op de wijze zoals hen dat in overleg met betrokkenen het

Langedijk-de Jong

meest doelmatig voorkomt. In ISP-verband wordt er ervaring mee opgedaan en dat is voldoende voor het Rijk om er snelle besluiten op te nemen. Dan hoeven ook geen antwoorden meer gegeven te worden op kamervragen, na ruim een half jaar, die voor provinciale besturen onbegrijpelijk zijn. Ik doel hier op de vragen over landschapsonderhoud met inschakeling van werkloze mensen.

In de antwoorden staat onder andere dat er in formele zin geen afstemming is tussen de werkingssfeer van de Beschikking onderhoudsovereenkomsten en initiatieven van de provinciale overheden. Wél zullen de provincies geïnformeerd worden via de Beschikking aanwijzing landschapselementen. Daarover heeft overleg plaatsgevonden volgens de antwoorden. Navraag bij de provincies leerde echter dat niemand daar iets van weet; er is alleen overleg aangekondigd. Dat wordt dan wel hoog tijd, al was het maar om klaarheid te krijgen over de verdeling van de beschikbare f 2,5 miljoen. Om duidelijk te maken hoezeer wij een voortvarend beleid op dit punt op prijsstellen, hebben wij een amendement ingediend, voorzitter.

Vorig jaar stelde ik vragen over de stand van zaken van werkzaamheden van de commissie-Verhoeve. Blijkens de antwoorden daarop hadden we mogen verwachten nu het eindadvies over de nationale landschapsparken te hebben. Waarom is dat er nog niet? Eind 1978 hielden we een openbare commissievergadering over de groene nota's. Lang genoeg geleden om de Kamer mededeling te kunnen doen over de voortgang van het beleid. Zowel wat betreft landschap- als de nationale parken. We zijn benieuwd.

Benieuwd zijn we ook naar de raamnota Jeugdbeleid. In de brief van 21-5-1979 over programmering Jeugdonderzoek heet het nog dat in die nota beleidsvragen opgeroepen worden. Maar in de brief van december over activiteiten in het Internationaal Jaar voor het Kind is het tij al gekeerd. Dan lezen we dat het alleen nog maar om procedures gaat. Waar coördinatie van beleid al niet groot in is en wij willen zo graag, dat de Staatssecretaris coördineert! Om de verwarring op te voeren: in de brief van 8 februari jl. over jeugdwezijn wordt gesteld dat aan de knelpunten in het jeugdwezijnsbeleid in de raamnota aandacht zal worden besteed! Hoe zit dat nou precies? Als ik het goed begrijp is het verhaal voor het jeugdonderzoek net zo: door er een kader voor aan te geven dichtbij

de I.S.J. moeten we ervan overtuigd raken dat er nou echt wat aan gebeurt. Nou, we zijn er niet van overtuigd.

Dit kabinet is ver over de helft van zijn tijd. Nu pas worden zaken aangemeld die in het vorige kabinet via advies-aanvragen aan de orde werden gesteld en waarover al lang en breed adviezen zijn binnengekomen. Ik denk bij voorbeeld aan de opvang van agressieve jongeren. Maar de aanmelding gebeurt in termen van: werkgroep instellen, overleg met betrokkenen, enige experimenten. Zo kun je eindeloos in steeds kleiner wordende marges doorgaan, zonder dat het beleid op zich er weet van heeft. Erg verdrietig voor al die club- en buurthuizen en open jongerencentra die weten wat het is direct bereikbaar te zijn en die vinden dat ze met hun krappe bestaande en vele vrijwilligers paraat moeten blijven.

Over die vrijwilligers en de steun die zij verdienen horen we veel minder van deze bewindslieden dan over de aparte plaats van de identiteitsorganisaties. Dat is vreemd, zeker tegen de achtergrond van de brief die we vorige week kregen over de voortgang van werkzaamheden aan de nota vrijwilligerswerk, waarin onder andere staat dat in de geëigende kanalen overleg wordt geopend over de mening van de Regering dat het tot de code van de beroepsmatig werkenden zou moeten behoren dat dezen samenwerking met of begeleiding geven aan vrijwilligers en aan vrijwilligers- en zelfhulpgroepen. Wat zijn die geëigende kanalen?

Minister Gardeniers-Berendsen: Ik meen ter verheldering van deze opmerking erop te moeten wijzen, dat het gaat om een nota van een interdepartementale commissie. Het is natuurlijk nooit mogelijk, bij de behandeling van de begroting van CRM daarvan een volledige invulling te geven.

Mevrouw Langedijk-de Jong (PvdA): De nota is ondertekend door een bewindsvrouw van CRM. Ik neem aan dat coördinatie wat inhoudt. Als de Minister bedoelt met deze uitleg de coördinatie uit te kleden, begrijp ik wat zij bedoelt, maar dat heeft niet onze instemming.

Minister Gardeniers-Berendsen: Ik ben niet van plan, aan enig uitkleden te doen. Ik kan echter de verzekering geven, dat coördinatie niet betekent dat ik daarmee tegelijk de portefeuilles van alle departementen, die hieraan meedoen, mag beheren. Dat heb ik alleen tot uitdrukking gebracht, toen er vragen werden gesteld naar aanlei-

ding van het deelrapport dat nu naar de Kamer is gestuurd en dat heel duidelijk ook betrekking heeft op beroepskaders van andere departementen. Die uitleg wilde ik, en niet meer, geven. Wat de coördinatie betreft, heeft dat inderdaad met een andere taakinvolving te maken dan die welke zoëven doorklonk.

Mevrouw Langedijk-de Jong (PvdA): Ik wil een tegenvraag stellen: Krijgen wij straks nu wel of niet een antwoord? Anders moet ik mijn verhaal omgooien.

Minister Gardeniers-Berendsen: Jazeker, u krijgt in ieder geval een antwoord.

Mevrouw Langedijk-de Jong (PvdA): Dan ga ik nog even door met die brief. Ik wil nog even wijzen op de boeiende zinsnede, dat de Regering zal bevorderen dat in de opleidingen en bijscholingsprogramma's van beroepskrachten ruimte wordt vrijgemaakt voor het verwerven van kennis omtrent vrijwilligerswerk en van vaardigheden om met vrijwilligers om te gaan.

Leuke opmerking (en niet alleen voor vrijwilligers), nadat één beleid voor deskundigheidsbevordering bij deze bewindslieden onmogelijk bleek en nu per sector ingevuld moet worden, zonder dat het enige noemenswaardige ruimte blijkt te bieden voor vernieuwing en echte aansluiting op praktijkbehoeften. Maar dat gaat er nu vast aankomen, want, en dit is mijn laatste citaat uit de brief over het vrijwilligersbeleid, er staat ook dat de Regering er tevens naar streeft om op korte termijn mogelijkheden te scheppen voor beroepskrachten om vrijwillig cursussen en trainingen te volgen om het omgaan met en begeleiden van vrijwilligers te verbeteren. Ik ben benieuwd wat er bedoeld wordt!

Eenzelfde nieuwsgierigheid is ons deel als het gaat om de blijkbaar aanstaande decentralisatie van de maatschappelijke dienstverlening. Op 6 december 1979 zegt de Staatssecretaris ons allerlei informatie toe die we tot nu toe moesten missen. Ingegaan zou worden op de vraag hoe en op welke gronden de formatieplaatsen werden verdeeld in de tussenperiode na de vacaturestop en wat anticiperend beleid is anders dan het vooruitschuiven van de boel naar de opvolger van deze Staatssecretaris? Eigenlijk hadden we het wel kunnen voorspellen. Toch is het ontgoochelend om te vernemen in de brief van 1 februari jl., en dat moet dan de concrete toezegging inhouden, dat hij over zal gaan tot invoering van het formatiebeleid voor het algemeen maatschappelijk werk (volgens de

Langedijk-*c* e Jong

Joint moet dat dan een paar honderd arbeidsplaatsen meer betekenen) en dat hij de VNG heeft uitgenodigd (die de Kamer al had laten weten daar helemaal geen zin in te hebben) om in een commissie zitting te nemen die de uitvoering zal begeleiden.

Deze Staatssecretaris moet toch een hele rare opvatting van democratie hebben om aan te nemen dat de Kamer nu zoet zal zijn. Zo bont zal het wel niet zijn. Wat is er dan wel aan de hand? Moet hij zich voortdurend verschuilen achter commissies en overleg omdat we anders moeten ontdekken dat 'de keizer geen kleren aan heeft'?

Staatssecretaris **Wallis de Vries**: Wat heerlijk, dat mevrouw Langedijk-de Jong nog in sprookjes gelooft.

Mevrouw **Langedijk-de Jong** (PvdA): Ja, ik geloof nog in sprookjes, want sprookjes hebben grote kernen van waarheid. Als de Staatssecretaris zo kunstzinnig wil zijn dit straks op een verfijnde wijze duidelijk te maken, dan mag dat. Ik hoop dat hij zich vandaag zal kleden in besluitvaardigheid en moed om te kiezen.

Staatssecretaris **Wallis de Vries**: Het gaat bij sprookjes niet alleen erom om vragen te stellen, maar zij zijn tweezijdig uitlegbaar, als je niet kiest.

Mevrouw **Langedijk-de Jong** (PvdA): Daarom zal ik u een aantal keuzemogelijkheden aan de hand doen. Dan heeft u een ruime mogelijkheid om te kiezen. Is het algemeen maatschappelijk werk nu wel of niet een eerstelijnsvoorziening, die effectief openstaat voor iedereen, in een netwerk van regionale en lokale dienstverlening? Wil de Staatssecretaris dit mogelijk maken? Als er gedecentraliseerd gaat worden, worden dan, om maar wat te noemen, de rijksbijdrageregeling voor maatschappelijke hulpverlening aan jongeren en jongvolwassenen, de regelingen voor raadslieden en MAI-centra, het gespecialiseerd maatschappelijk werk voor geestelijk gehandicapten, het maatschappelijk werk bij de toelating tot buitengewoon onderwijs en de begeleiding daarna in hun onderlinge relatie bekeken en in verhouding tot het algemeen maatschappelijk werk of niet? Of blijven de dwaasheden, zoals de scheiding van toelatings- en begeleidingswerk bij het buitengewoon onderwijs bestaan? Is het de bedoeling dat criteria worden ontworpen voor het zo goed mogelijk verdelen van de voorhanden formatieplaatsen, zodat tenminste de meest kwetsbare groepen in het vizier zijn, zoals gehan-

dicapte mensen, jonge mensen in crisissituaties, zieken, bejaarden met handicaps en mensen, behorend tot minderheden? Als dan blijkt dat niet voldaan kan worden aan de nodige opvang, zal er dan zoiets als geld uit een knelpuntenpot voorhanden zijn? Het departement van Volksgezondheid is bezig met de eerstelijnszorg. CRM trekt zich echter zo langzamerhand terug uit samenwerkingen met Volksgezondheid. Gebeurt dit echter op basis van eigen beleid? Wij betwijfelen dat.

Minister **Gardeniers-Berendsen**: De departementale inlichtingen aan mevrouw Langedijk-de Jong zijn toch niet helemaal correct.

Mevrouw **Langedijk-de Jong** (PvdA): Ik zal het voorbeeld er meteen bij geven. Dan hebben wij dat voor de historie. Er is een samenwerkingsregeling – ik noem één voorbeeld – Volksgezondheid/Maatschappelijk werk/wijkgezondheidscentra. Als er een vacature valt, mag Maatschappelijk werk zelf beslissen of al dan niet wordt meegewerkt. Dit betekent dat zo'n samenwerking niets waard is als er geen formatieplaatsen worden toegekend. Dit betekent dus dat veelbelovende initiatieven op hun gat liggen.

Om aan de eventuele behoefte aan knelpuntengeld tegemoet te komen hebben wij een amendement ingediend voor alvast een PM-post. Wij verwachten dat in de begroting 1981 die post gevuld en onderbouwd zal zijn, zo nodig. Voor 1980 moeten dan ondertussen een paar andere dingen minstens duidelijk zijn of geregeld worden. Dit zijn nog meer keuzemogelijkheden. Gemeenten proberen terecht beleid te maken op de al eerder genoemde regeling voor hulpverlening aan jongeren en jongvolwassenen. Daarvoor is echter te weinig geld op rijksniveau uitgetrokken en dus heeft het Rijk ook de bestemming van de middelen vastgesteld, namelijk hulp aan drugverslaafde jongeren. Als nu een gemeente bedenkt dat een jongeren-crisis-opvangcentrum preventief zou kunnen werken, hebben zij dat wel goed bedacht, maar toch kan het niet. Van een geïntegreerd jeugdwelzijnsbeleid, waarbij de huidige problemen tussen CRM en Justitie opgelost zijn, zal ik verder maar zwijgen. Wat dat betreft houden de bewindslieden zich nog een standpunt voor. Zit er geen filosofie meer achter decentralisatie, achter rijksbijdrageregelingen, achter samenhangend beleid? Daar heeft het alle schijn van!

Crisisopvang, zeker wanneer het gaat om maximaal een week, blijkt

nauwelijks mogelijk te kunnen worden onder dit kabinet. Psychiatrische ziekenhuizen, vele malen duurder, blijven zo het enige adres waar men heen mag gaan. Hoe anders kan het beleid uitgelegd worden dat via de landelijke draagkrachtregeling en de indirecte financiering Algemene Bijstandswet ten opzichte van deze centra gevolgd wordt? Een verblijf van bijna een week kost voor iemand die net iets meer dan het minimumloon verdient het hele maandloon. Gemeentelijke Sociale Dienst moet dat via verhaal innen. Goed voor de hulpverlening, vooral als je bedenkt dat 75 à 80% van de betrokkenen bestaat uit jongeren en vrouwen. Als je dan via de Algemene Bijstandswet denkt aan een geëigende regeling toe te komen, worden er in een korte tijd zoveel tegenstrijdige eisen gesteld, waaraan je niet kunt voldoen, dat je ook dat wel kunt vergeten. Dat is een slechte beurt voor een Regering die zo hoog opgeeft over het niet in de kou willen laten staan van mensen.

Wat moet er nog meer in 1980 geregeld worden? Het stopzetten van de weg terug naar collectes en fondsen voor het maatschappelijk werk door de werkelijke apparaatskosten, voor zover het onontkoombare prijsstijgingen betreft, te vergoeden. Hier gebeurt hetzelfde als bij het sociaal-cultureel werk: de instellingen moeten maar zien hoe ze het redden. Straks zitten bij de decentralisatie de lagere overheden met de gebakken peren.

Een geheel eigen vorm van groeiende en directe hulpverlening bieden de telefonische hulpdiensten. Vele vrijwilligers die maar door een handjevol beroepskrachten, die vaak te eenzaam werken, ondersteund kunnen worden. Het is een unieke kans voor deze bewindslieden om hun respect voor vrijwilligerswerk te tonen. Wij willen hen daarbij helpen door middel van een amendement.

Het vorige jaar dacht de Kamer ook een goede zet gedaan te hebben met een FIOM-amendement. Wij denken nog steeds dat dat zo is, en zullen daarom een tweede amendement steunen als we het in de Kamer eens worden over de dekking, om de handelwijze van de bewindsman te corrigeren.

De Kamer kwam het vorige jaar apart in het geweer voor de Stichting Ombudsman. Gezien de recente uitgingen van de Staatssecretaris moet dat misschien dit jaar weer gebeuren. Wij vragen hem dan ook, geen onherroepelijke besluiten te nemen dan nadat met de Kamer gedebatteerd kan zijn

Langedijk-de Jong

en dus geld voor de Stichting het hele jaar 1980 op de begroting te reserveren. Wij nemen aan dat hij ons dat toe zal zeggen.

Het gecoördineerd bejaardenwerk heeft nu eindelijk ook wel eens recht op de toezegging dat zijn artikel niet langer als voedingsbron voor andere artikelen gebruikt zal worden. Wij hebben er geen behoefte aan deze toezegging die de Staatssecretaris ongetwijfeld straks zal doen, verpakt te horen in het quasi-geleerde jargon van de brief die hij ons stuurde op 10 januari jl. over het econometrisch onderzoek, ofwel over een modelmatig onderzoek over de samenhang in het voorzieningengebruik. Wij hebben daar zeker geen behoefte aan als de conclusie van deze brief gevolgd wordt.

In simpel Nederlands luidt die: Het zal mijn tijd wel duren, in 1981, 1982 komt er misschien beleid op bij voorbeeld de 7%-norm, maar dat hangt ook weer af van de voorstudie en de terreinafbakening. Over die terreinafbakening worden in de brief allerm minst opgewekte mededelingen gedaan. Er staat dat de structuur van het onderzoek mee bepaald wordt door de volgende beperkingen.

De sector sociaal-psychische zorg (in het bijzonder de verpleeghuizen voor geestelijk gestoorde bejaarden, de psychiatrische ziekenhuizen en enkele onderdelen van de maatschappelijke dienstverlening, zoals het algemeen maatschappelijk werk!) vormt in veel opzichten een zodanig afzonderlijk probleemveld, dat hij in de analyse zal moeten worden afgezonderd van de overige voorzieningen voor algemene en specialistische medische zorg, paramedische zorg, verpleging en verzorging. Het onderzoek zal zich in eerste instantie tot deze laatste categorie – waar je dan ook begint met als laatste te tellen – beperken.

Er zijn geen relevante gegevens over de informele hulpverlening.

Aparte aandacht voor de bejaarden is nodig, mede in verband met het financieringssysteem voor de bejaardenoorden.

Om dit soort dingen te bedenken had de Staatssecretaris een jaar nodig. Formidabel.... Ik begrijp nu pas goed de zin uit het interview met hem in 'Samen op weg' dat 'Bestek '81' een periode van rust aangeeft tot 1981. Het komt hem blijkbaar goed uit! Hij hoeft zich dan ook het hoofd niet te breken over de knelpunten in de personeelsformaties in de bejaardenoorden die op velerlei wijze haarfijn zijn aange-

toond. Hij zal het denken daarover wel uitgesteld hebben tot het arbeidsplaat senplan. En als dat ook niet komt, hebben wij pech gehad!

Ik ben me er goed van bewust nogal cynisch te zijn, maar op zoek naar een andere toon vond ik er geen. De Staatssecretaris heeft zo in elk geval alle ruimte om zijn beleid hard en duidelijk – ook als het anders is – hier neer te zetten.

Dat moet hij ook doen voor de gezinsverzorging. Het rapport over de evaluatie van het retributiesysteem is klaar. De Staatssecretaris houdt, zo hebben wij begrepen, vast aan de maanddraagkracht. Daar hebben wij nog enige vragen bij. Het huidige systeem blijkt namelijk niet te begrijpen te zijn voor de mensen die gezinsverzorging of gezinshulp ontvangen.

De nota's verschaffen ook geen duidelijkheid en de instellingen worden opgezaald met vele klachten. Wat gaat de Staatssecretaris hieraan doen? Wij verwachten een duidelijk antwoord, want hij kent de knelpunten al heel lang. Wij vinden het uitgaan van draagkracht op basis van het maandin komen nog steeds een goed uitgangspunt, al wordt elders in het departement helaas uitgegaan van jaardraagkracht. Maar het moet ook begrijpelijk gemaakt en als rechtvaardig beleefd kunnen worden door mensen die hulp ontvangen.

Hoelang overigens zal die hulp waarborgd kunnen worden? Een forse aanslag op de omvang ervan zal het gevolg kunnen zijn van de enorme verhoging van de ziekenfondspremie voor part-time werkenden en het fiscaal belasten van de alphahulp. Zal Minister Gardeniers in de ministerraad, heel CRM vertegenwoordigend, duidelijk maken dat op deze wijze en de mensen met de laagste inkomens gepakt worden en de hulpverlening met name voor bejaarden gevaar loopt en vrouwen weer aan de kant gezet worden?

Het schijnt toch al moeilijk te zijn, gezien een brief van de bonden, om voor mensen die op een minimumniveau werken, rechtvaardigheid te betrachten. Voor hun pensioenpremie heeft de overheid minder over dan voor die van hen die hoger in geschaald zijn. Hoelang zal dat nog duren?

Op de gezinsverzorging moet van vele kanten een beroep gedaan kunnen worden, ook door gehandicapte mensen die zelfstandig willen wonen. CRM laat zich dat recht echter ontfutelen, door er geen gestalte aan te geven. Er waren eens experimenten met

flexibele werktijden, met woonvormen in Groningen, Enschede en Delft, en met hulp voor één-oudergezinnen, waaronder die met weduwnaars. Waar zijn die gebleven? Waar zijn de evaluaties en de kostenberekeningen? Hoe komen wij ooit toe aan keuzes die met de mond beleden worden, maar in de praktijk niet gevolgd worden door analyse en beleid? Waarom wordt zolang gedaan over standpuntbepalingen?

Minister Gardeniers-Berendsen: Naar aanleiding van de opmerkingen van de heer Voogd heb ik al iets hierover gezegd. Ik herinner mevrouw Langedijk aan een situatie die ook zij bijzonder goed kent uit het overleg dat is gevoerd met de toenmalige staatssecretaris: het probleem van het tekort van f 100 mln. De huidige bewindslieden van CRM bezien nog altijd hoe dit probleem moet worden verwerkt, als men toch verder wil gaan. Uit de antwoorden zal men straks horen dat wij een stuk verder zijn gekomen.

Nu mevrouw Langedijk dit probleem op deze wijze benadert, heb ik het gevoel dat zij haar huiswerk niet goed heeft gedaan.

Mevrouw Langedijk-de Jong (PvdA): Een nieuwe periode in de Kamer zou ook wat dit betreft voor de Minister geen kwaad kunnen doen. Zij is blijkbaar vergeten hoe kritisch ik heb gestaan tegenover beleidsmaatregelen in de gezinsverzorging en hoezeer wij voorbehouden hebben gemaakt, die ik nu opnieuw bij de evaluatie van het beleid – ik hoop dat dit eindelijk aanstaande is – formuleer. De Minister weet ook dat het hebben van geld en het niet hebben van geld haar niet ontslaan van het voeren van beleid. Wij hebben van het vorige kabinet een beleid gevraagd en wij vragen dit nu ook van dit kabinet. Dat ik ernaar moet vragen, is allerongelukkigst, want het was beter, als dit in de begroting was te lezen.

Met het registratiesysteem zijn langzamerhand zoveel ervaringen opgedaan dat de Staatssecretaris ons kan meedelen of het aan zijn doel, kostenbeheersing, beantwoordt. Wij horen veel klachten over rompslomp voor de leiding.

Twee openbare commissievergaderingen heeft de Kamer tot nu toe aan het gehandicaptenbeleid gewijd. Natuurlijk zei de Staatssecretaris dat bij voorbeeld kadervorming en training voor gehandicapten essentieel zijn voor hun bewustwording en maatschappelijke vaardigheden, onder andere om voor hun eigen belangen te

Langedijk-de Jong

kunnen opkomen. De uitwerking van dit beleid blijft echter in startsubsidies steken. De Gehandicaptenraad moet op een minimaal niveau functioneren; toch wordt door de aangeslotenen terecht veel verwacht. Hoe is dit echter met de huidige bezetting en met te weinig kader in de aangesloten organisaties te vervullen?

De Kamer nam vorig jaar een motie aan die nog eens benadrukte dat voorkomen moet worden dat ouders op oneigenlijke gronden een keus moeten maken tussen het verzorgen van hun kind thuis of het laten verzorgen van hun kind in een tehuis. Toch komen er geen extra middelen voor het gespecialiseerde jeugd- en volwassenenwerk en is het hoogst onduidelijk welk beleid gevoerd wordt bij de maatschappelijke dienstverlening voor geestelijk gehandicapten. Eind 1979 zou er nieuws te verwachten zijn over de niet-AWBZ-activiteitencentra en de mogelijkheden voor het part-time werken in activiteitencentra en dagverblijven. Wij nemen aan dat de Staatssecretaris er in zijn antwoord mee op de proppen zal komen, duidelijker dan in de schriftelijke antwoorden.

Zij collega is gekomen met de toegezede circulaire over de bijstandverlening aan van huis weggelopen minderjarigen. Wij danken haar ervoor. Mogen wij aannemen dat daarover met belangenverenigingen overleg is gepleegd, evenals met haar collega van Justitie, waar het gaat om de afspraken met betrekking tot de Raden voor de Kinderbescherming?

In het onderdeel 'verhaal' staan opmerkelijke dingen: 'Er kan aanleiding zijn om tijdens de eerste periode van verblijf buiten het gezin, wanneer er sprake is van een actuele crisissituatie, nog niet tot het instellen van verhaal over te gaan. In die situatie zou dat immers kunnen leiden tot een verdere verstoring in de relatie tussen de ouders en de jongere en de oplossing van het konflikt negatief kunnen beïnvloeden.'

Als de Staatssecretaris dat ook bedacht zou hebben voor de Boddaertcentra en de crisisopvangcentra bij de invoering van de landelijke draagkrachtregeling, zou dat waarschijnlijk heel wat ellende hebben kunnen voorkomen. Nu al zijn gemeenten bezig, de teugels strak aan te trekken, zodat plaatsingen al mislukt en opgebroken zijn. Wij bepleiten dan ook het buiten werking stellen van het verhaalsartikel en van de landelijke draagkrachtregeling voor deze centra en het met spoed ondertussen zoeken naar een eigen re-

geling. Die zou voor de Boddaerthuizen kunnen liggen in een verbreding van de regeling kinderdagverblijven en een retributie volgens de ouderbijdrageregeling van dezelfde rijksbijdrageregeling.

De Staatssecretaris zegde het vorige jaar ook een adviesaanvraag toe over de verhouding bijstand en studietoelagen voor alleenstaande ouders. Wij hebben deze nog niet gezien en het probleem is dringend!

Zij kondigt ook een adviesaanvraag aan over het verplichten tot werk van de ene partner als de andere geen werk vindt! Dat kan erg onrechtvaardig uitpakken: Vrouwen en mannen met een laag inkomen worden tot iets gedwongen zonder dat er sprake is van een totaal stimuleringsbeleid op het gebied van de werkgelegenheid en een daarmee samenhangend inkomensbeleid. Wat stelt de Staatssecretaris zich erbij voor?

Hetzelfde wil ik vragen over de aangekondigde normering voor de leenbijstand. Het klinkt alsof de individualiseringsruimte weer verder zal worden ingeperkt.

Ter afronding van mijn betoog, mijnheer de Voorzitter, nog een paar losse, maar niet onbelangrijke opmerkingen: ons amendement over de NJHC heeft alles te maken met de vraagtekens die wij zetten bij het beleid van de huidige Staatssecretaris om de jeugdherbergen terug te brengen tot de kale functie van jeugdpleisterplaats tijdens vakanties. Haar middelen schieten zelfs te kort om de accommodaties op peil te houden of wordt dat ook iets voor lagere overheden? Niet voor niets verhuisden de jeugdherbergen in 1972 van openlucht-recreatie naar jeugd- en ontwikkelingswerk.

Komt er een nieuw plan voor bijzonder regionaal welzijnswerk en zo ja, uit welke middelen? Wordt het vorige plan dan geëvalueerd? Zullen in het nieuwe plan de groeisteden en groeikernen meelopen?

Wij vragen ons af, hoelang doorgaan wordt met contributieverhogingen voor de bibliotheken. Maken zij bewust deel uit van een volwasseneneducatiebeleid, of moet er gewoon geld op de plank komen? Het kan er overigens nog wel bij in een beleid, waarbij in de wirwar van onsamenhangende maatregelen en het ontbreken van een structuur van onder op meer aandacht en praatenenergie verloren gaat bij het bedenken, hoe landelijke ondersteuningsstructuren er uit moeten zien, dan dat er bewust vanuit de gebruiker gedacht wordt.

Over gebruiker gesproken: is ooit op rijksniveau gedacht aan het bij elkaar brengen van de informatiefuncties die te maken hebben met consumenten-, budget- en huishoudelijke voorlichting? De MAI-centra en de sociale raadslieden zouden in deze trits niet misstaan. Voor deze centra en deze raadslieden is het ook niet onverschillig, hoe het gaat met het voorontwerp op de rechtshulp. Is hierover vooroverleg geweest? Hierbij is sprake van centraal beleid, terwijl het Departement van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk wil decentraliseren.

Is de Staatssecretaris al bezig, zich een idee te vormen hoe de Wet op de bejaardenoordelen moet aansluiten bij de kaderwet? Verdient het voor zijn collega wellicht overweging, artikel 29a van de Algemene Bijstandswet zo te wijzigen, dat de grens van 50.000 wordt verlaagd tot – bij voorbeeld – 40.000? Vindt zij ook niet, dat zij de toezegging die zij deed tijdens het laatste mondeling overleg over de rijksbijdrageregeling sociaal-cultureel werk gestand moet doen? Deze toezegging hield in, dat wij een notitie zouden krijgen over de ministeriële beschikking inzake het democratisch functioneren van instellingen voor sociaal-cultureel werk. Wij hebben deze notitie nog niet.

Staatssecretaris **Kraaijeveld-Wouters**: U hebt haar wel. Zij is gisteren verzonden en bij de Kamer gebracht.

Mevrouw **Langedijk-de Jong** (PvdA): Vandaag zijn veel stukken van de bewindslieden bij de Kamer gebracht. Ik zal in tweede termijn erop terugkomen. Het is wel op het nippertje, zodanig dat de Kamer er niets meer op tijd van te weten kan komen. Dat is een leuke stijl!

Mijnheer de Voorzitter! De Staatssecretaris heeft bepaalde mededelingen aan ons gedaan. Misschien wil zij ook zeggen, hoe het contact tussen haar en Staatssecretaris De Graaf is geweest over het sociaal-cultureel werk voor niet-beroepsactieve mensen (artikel 36 van de WWV). Dit contact is eveneens in een mondeling overleg toegezegd. De Kamer heeft intussen een motie hierover aangenomen.

Het moet ons overigens van het hart, dat het jammer is dat bij het bestrijden van de jeugdwerkloosheid voor het oriëntatiejaar, dat experimenteel – gelukkig – mogelijk is gemaakt, alleen de non-profitsector kan meedoen. In de antwoorden op vragen, gesteld tijdens de openbare commissievergadering over knelpunten op de arbeidsmarkt, merken de betrokken bewindslieden bij voorbeeld op, dat er een afnemende belangstelling van jongeren voor de industriële sector is.

Langedijk-de Jong

Mijnheer de Voorzitter! Ten slotte zou ik willen vragen, of Staatssecretaris Wallis de Vries niet met ons van mening is, dat het bokje, de watersnip en de houtsnip onder de Vogelwet moeten worden gebracht.

□

Mevrouw Wuthrich-van der Vlist

(PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Mocht vorig jaar, zoals toen door collega Kosto werd geconstateerd, de begroting 1979 de eerste zijn die door deze Minister en haar departement zelf was opgesteld (echt eigen beleid dus), deze begroting is voor mij de eerste die ik in dit huis mag mee-behandelen.

Als nog betrekkelijk nieuw kamerlid kan zelfs ik vaststellen, dat ook voor de door mij te behandelen sectoren van het beleid geldt, dat er niets nieuws onder de zon is, integendeel. Het beleid op het gebied van sportzaken, kinderopvang, emancipatie en culturele minderheden kenmerkt zich helaas door aarzelingen, tegenstrijdigheden, uitstel en het voor-zich-uitschuiven van beslissingen.

Toegezegde nota's en wetsontwerpen verschijnen te laat of helemaal niet. Ik noem er een paar: de nota Topsport was erg laat, de nota Vrijwilligersbeleid is nog steeds niet verschenen, het wetsontwerp Emancipatieraad is, naar ik heb vernomen, vandaag aangeboden, dus ook aan de late kant, op het wetsontwerp tegen de seksdiscriminatie wachten wij ook al enige tijd.

Mijn betoog zal zich voor het grootste deel richten tot de beide Staatssecretarissen, behalve voor de culturele minderheden, maar duidelijk is dat de Minister politiek verantwoordelijk is en gesteld moet worden voor het hele beleid.

Ik kom dan tot de eerste twee onderwerpen op het terrein van de heer Wallis de Vries: sportzaken en kinderopvang, twee totaal verschillende zaken, die echter één overeenkomst hebben: de Staatssecretaris en het rommelige en onsamenhangende beleid waaronder zij vallen.

Wat sportzaken betreft zal ik op een paar in het oog lopende punten ingaan. De explosieve groei van het aantal sportbeoefenaren zet nog steeds door. De laatste tellingen geven aan dat nu meer dan vier miljoen mensen, groot en klein, vrouwen en mannen, zich in ongeveer 27.000 verenigingen actief bezighouden met sport. Dat is nogal wat! Welke sector van het welzijnsbeleid kan bogen op dat grote

aantal deelnemers en/of gebruikers van faciliteiten en accommodaties?

Als wij hierbij even stilstaan, dan kunnen wij toch niet anders dan tot de conclusie komen dat dat consequenties moet hebben voor het beleid.

Als de Staatssecretaris dan nog niet zelf ideeën heeft ontwikkeld bij dit fenomeen, dan wijst mijn fractie hem op het feit, dat het hoog tijd is om de plaats en de functie van de sport in het totale welzijnsbeleid te heroverwegen. Gegevens voor deze heroverweging zullen boven tafel moeten komen. Afgewogen moeten worden de groei van het werkelijk aantal deelnemers en de financiering, in totaal en per activiteit, in diverse welzijnssectoren. Het feit dat de ontwikkeling van de sport langs andere lijnen is verlopen en nog verloopt dan de ontwikkeling van andere sectoren, zoals bij voorbeeld de positie van de vrijwilligers en de beperkte professionalisering in de sport, behoort geen beletsel in dezen te zijn. Tussen twee haakjes, waa blijft nu toch die nota Vrijwilligersbeleid?

Minister **Gardeniers-Berendsen**: Mevrouw Langedijk heeft in haar betoog verwezen naar de brief met de eerste deelrapporten. Daarin staat het antwoord waarnaar mevrouw Wuthrich vraagt.

Mevrouw Wuthrich-van der Vlist

(PvdA): Ik heb de brief nog niet gezien, maar ik zal er verder rekening mee houden.

Hoe gaat de Staatssecretaris de sport een plaats geven in het totale welzijnsbeleid? Hoe gaat de sport binnen de Kaderwet specifiek welzijn functioneren? Mijn fractie vraagt van de Staatssecretaris, als die gegevens boven water zijn, serieuze voorstellen om tot een daadwerkelijke harmonisering van het welzijnsbeleid te komen.

Nog een paar andere concrete sportzaken. Bij de begrotingsbehandeling van 1979 is door deze Kamer het amendement-Hennekam aangenomen dat 1¼ miljoen extra beschikbaar stelde voor arbeidsplaatsen bij landelijke organisaties en de opleidingen. De intentie van het amendement was vooral om in de eerste plaats de bonden in staat te stellen hun organisatorisch-administratieve knelpunten op te lossen en in de tweede plaats iets te doen aan het gebrek aan sporttechnisch kader en de invulling van het opleidingsbeleid. Waarom heeft de Staatssecretaris tegen de wens van de bonden in het omgekeerde gedaan? Dat wij ook de knelpunten in het sporttechnisch kader signaleren, mag blijken uit ons amendement ter zake.

In dezen wijzen wij ook op het nationaal sportoverleg van juni 1979. Bij de behandeling van het rapport beroepssporttechnisch kader heeft de sport wederom gepleit voor een evenwichtige opbouw van het kader. Ook CRM kan dit onderschrijven.

Inmiddels is het rapport van de Nederlandse Organisatiekring gereed gekomen, een onderzoek naar de personeelsformaties van de bureaus van de landelijke sportorganisaties. Daaruit blijkt dat er nu 233 formatieplaatsen zijn, terwijl het er 300 zouden moeten zijn. Dit zonder de achterstand opgelopen in 1978-1979, 57 formatieplaatsen. Op het middenniveau, provinciaal, regionaal zijn nog 106 formatieplaatsen nodig. Wat hier ontbreekt is een beleidsvisie van de Staatssecretaris als referentie voor de subsidiëring van formatieplaatsen. In wezen is de kloof nog veel groter omdat de kleine bonden buiten dit onderzoek zijn gevallen.

Wat betreft het Nationaal Sport Overleg, het NSO, is onze mening niet veranderd. Het lijkt beter te gaan functioneren maar blijkt nog steeds, althans in de ogen van de Staatssecretaris, denken wij soms, een zeer geschikte mogelijkheid om beslissingen voor zich uit te schuiven. Het NSO is een overlegorgaan, geen adviesorgaan voor de regering.

Mijn fractie wil niet voorbijgaan aan de problemen van het betaald voetbal, hoewel we hier uitgebreid op terug zullen komen in de openbare commissievergadering van 24 maart a.s. Wij hebben grote zorgen over de uitwerking van het rapport gezonder betaald voetbal. Het saneringsproces is nu vier jaar aan de gang, er worden middelen beschikbaar gesteld, maar de tekorten bij de clubs lopen schrikbarend op. Dit zou aanleiding moeten zijn tot bijstelling van het rapport en toch minstens tot een tussentijdse evaluatie.

Het is voor ons onaanvaardbaar dat de c.a.o. voor trainers nu nog niet rond is. Deze c.a.o. had op 1 januari 1979 moeten ingaan, maar er lijkt geen kijk op dat er binnen afzienbare tijd iets van de grond komt. Is het de Staatssecretaris bekend dat de FBO hier absoluut niet meewerkt?

In het mondeling overleg betaald voetbal is besloten tot de oprichting van het Budget Bewakings Instituut (BBI). De vier partijen waren de Vereniging Nederlandse Gemeenten, de Stichting Nationale Sporttotalisator, CRM en de KNVB. Bij de beantwoording van een vraag omtrent het BBI blijkt opeens dat dit instituut een stichting van de KNVB is. Welk overleg is

Wuthrich-van der Vlist

er gevoerd met de drie externe partij- en over de benoeming van een voorzitter. Hoe zit dat?

Eind februari neemt de Staatssecretaris de beslissing over het bestedingsplan van de Stichting Nationale Sporttotalisator. Hij is toch niet van plan om dan de subsidiekraan voor de Olympische Spelen dicht te draaien zonder overleg met de Kamer? Er doen namelijk geruchten de ronde dat die stap overwogen wordt. Mijn fractie zou dat een oneigenlijk gebruik vinden van de beslissingsbevoegdheid van de Staatssecretaris over het bestedingsplan. Het gaat immers om een politieke afweging. Wij vinden dat de Kamer te weinig inzicht heeft in de bestedingsplan. Op de nota topsport, sponsoring, positie betaald voetbal enz. zullen wij uitvoerig terugkomen in de openbare commissievergadering van 24 maart a.s.

Het verheugt ons bijzonder dat de begroting op het gebied van de kinderopvang structureel verhoogd is met vijf mln. Teleurstellend is dan weer dat de bewindzman meteen stelt dat daarvan maar drie mln. effectief kan zijn in 1980, vanwege de tijd die nodig is om mensen aan te stellen etc. Dat is op zich zelf begrijpelijk, maar ook wel erg gemakkelijk. Uit niets blijkt dat het departement zich extra zou willen inspannen om die hele vijf mln. wel uit te geven. Gezien de grote nood op dit gebied, de geweldige tekorten aan opvangmogelijkheden en het belang voor ouders en kinderen, vindt mijn fractie dat alle zeilen bijgezet moeten worden om nog dit jaar de volle vijf mln. uit te geven. Gisteren is in Amsterdam een nota gepubliceerd over de noodtoestand in Amsterdam. Daar alleen al staan 1: 200 kinderen op de wachtlijst. Dat is de helft van de totale behoefte in Nederland. Mijn fractie wil zich sterk maken om ook de gemeente Amsterdam financieel in staat te stellen nieuwe kinderdagverblijven op te zetten op zeer korte termijn.

Ik wil verder de aandacht vestigen op experimenten, in Amsterdam maar ook in andere steden, met een combinatie van vrouwenwerk en kinderopvang. Subsidieaanvragen hiervoor worden afgewezen, omdat ze noch onder kinderopvang noch onder vrouwenwerk vallen. Beide Staatssecretarissen moeten hiervoor eens overleg gaan plegen. Alleen maar afwijzen omdat men niet aan de criteria voldoet van de een of andere regeling gaat niet aan. Misschien moeten de criteria eens opnieuw overwogen worden.

Het blijkt dat het eerder in dit huis genomen besluit om twee subsidievormen voor kinderopvang te creëren, namelijk de Rijksbijdrageregeling Sociaal-Culturele Activiteiten en de Rijksbijdrageregeling Kinderdagverblijven, in de praktijk niet voldoet. Het veld, met name de werkgemeenschap kinderdagverblijven, pleit voor één totale Rijksbijdrageregeling. Mijn fractie ondersteunt dit pleidooi.

Dan kom ik nu bij de andere Staatssecretaris, mevrouw Kraaijeveld, en het emancipatiebeleid. Ook hier moeten wij tot onze spijt constateren dat van een voortvarend sprankelend beleid geen sprake is, hoezeer wij ook begrijpen dat het opzetten van een nieuw beleid tijd nodig heeft, en velen van ons liever gisteren dan vandaag een soepel emancipatiebeleid van de grond hadden zien komen. Overleg en procedures duren allemaal veel langer dan men in een optimistische bui op het departement ooit gedacht heeft. Je zou zeggen: daar leer je mee omgaan. Maar nee! De lange aanlooptijd, het krakkemikkige overleg tussen overheden, het gebrek aan visie zijn de oorzaak van het overhouden van eerst f 7 mln. en vorig jaar weer f 1½ mln.

Staatssecretaris Kraaijeveld-Wouters: Door welk krakkemikkig overleg tussen overheden is geld overgebleven?

Mevrouw Wuthrich-van der Vlist (PvdA): Bij voorbeeld op het overleg over de provinciale emancipatiebureaus.

Staatssecretaris Kraaijeveld-Wouters: U spreekt van krakkemikkig overleg van overheden. Ik moet mij daarvan kennelijk iets aantrekken. Ik overleg met overheden, onder andere over emancipatiebureaus. Welk overleg is echter krakkemikkig geweest? Waarop doelt u?

Mevrouw Wuthrich-van der Vlist (PvdA): Ik doel op de overlegprocedure. De provincies hebben daartegen nogal wat bezwaar gemaakt. Het was voor ons ook erg moeilijk er een vinger achter te krijgen.

De Staatssecretaris heeft geen greep op de zaken als coördinerend bewindsvrouw. Zij is te passief. Ook het emancipatiewerk drijft voor een groot gedeelte op vrijwilligers. Ik begrijp dat in de brief die ons is aangeboden een schets zal worden gegeven van de verdere gang van zaken betreffende de nota's. Wij voelen meer voor één, totale nota met een totale visie op het vrijwilligersbeleid, dan voor deelnota's.

Ik zal nu ingaan op een paar concrete zaken betreffende het emancipatie-

beleid, in de eerste plaats de rijksbijdrageregeling emancipatie-activiteiten. Het principe geld beschikbaar te stellen om plaatselijk vrouwen in staat te stellen activiteiten te ondernemen is prima. Er zijn en worden echter knelpunten gesignaleerd. Wat te zeggen van de burgemeester of de gemeenteraad die het niet nodig vindt om emancipatie-activiteiten te bevorderen, bij voorbeeld omdat andere groepen ook geen subsidie krijgen, of die zegt dat hij van niets weet en ook niet weten wil, die de procedure vertraagt of, nog erger, saboteert. Voor de procedurele fouten hebben wij de AROB-procedure. Kan de Staatssecretaris zeggen of en, zo ja, in hoeveel gevallen een beroep is gedaan op de procedure bij de Raad van State? Is de mogelijkheid beroep aan te tekenen wel voldoende bekend? Moeten de vrouwen dat zelf vinden of kan het departement op dit gebied misschien ook wat doen?

Ik constateer tussen twee haakjes dat de Staatssecretaris op het gebied van voorlichting over emancipatiemogelijkheden in de richting van de vrouwen al een aardig eind op weg is. Ik geef toe dat het er aardig uitziet.

Hoe zit het met de inhoudelijke meningsverschillen met gemeente of provincie? Kan in die gevallen een beroep worden gedaan op de geschillencommissie, zoals bij de rijksbijdrageregeling sociaal-culturele activiteiten?

Ik wil nog even terugkomen op het debat van 13 december jl. over de provinciale vrouwenemancipatiebureaus.

Het blijkt dat de Staatssecretaris zich in dat debat zeer soepel heeft opgesteld en eigenlijk heeft gesuggereerd, dat de provincies zelf met die bureaus naar eigen inzicht een heel eind zouden kunnen komen. Nu blijkt dat bij nader overleg met de Staatssecretaris die zaak helemaal niet zo soepel ingevuld kan worden. De provincies hebben eigenlijk niet zoveel ruimte. Door de criteria zo te stellen dat men strak vasthoudt aan één bureau per provincie en een exact aantal functies dat vervuld moet worden – weliswaar niet allemaal tegelijk, maar ze moeten toch vervuld worden – hebben de provincies juist erg weinig ruimte.

Het is frappant dat de twee provincies, te weten Noord-Holland en Overijssel, die het meest intensief met deze zaak bezig geweest zijn, nog steeds afwijzend staan tegenover de plannen zoals die nu gepresenteerd zijn.

Staatssecretaris Kraaijeveld-Wouters: Mijnheer de Voorzitter! Wij hebben hier een debat gehad waarvan de geachte afgevaardigde nu zegt: het blijkt

Wuthrich-van der Vlist

dat de Staatssecretaris zich eigenlijk nogal soepel heeft opgesteld. Dat zou een conclusie bij dat debat geweest moeten zijn. Vervolgens zegt zij: er blijkt nu, bij nader overleg, geen sprake te zijn van een soepele houding. Over welk nader overleg, dat af zou wijken van hetgeen wij in de Kamer hebben bediscussieerd, spreekt zij nu? In het kamerdebat zijn tenslotte onderdelen van het beleid heel concreet wel of niet door moties ondersteund. Kortom, ik kan niet bedenken, waarmee ik nu nog bij mijn antwoord rekening moet houden.

Mevrouw Wuthrich-van der Vlist

(PvdA): Ik doel op een overleg dat de Staatssecretaris gehad heeft met de gedeputeerde van Noord-Holland.

Staatssecretaris **Kraaijeveld-Wouters**: En waarin wilt dat af van hetgeen in de Kamer aan de orde is geweest?

Mevrouw Wuthrich-van der Vlist

(PvdA): Wanneer mijn informatie juist is – ik heb die van een gedeputeerde – dachten de Provinciale Staten van Noord-Holland na het debat van 13 december jl. dat zij goed uit de voeten zouden kunnen met het beleid en dat zij het wilden overwegen. Na een nader overleg met de Staatssecretaris zijn zij daarvan teruggekomen, omdat zij het idee hadden dat het lang niet zo soepel was als zij het zich hadden voorgesteld. Het is voor mij moeilijk om in een discussie tussen de Staatssecretaris en een gedeputeerde te treden. Ik kan alleen citeren uit het verslag dat ik heb gekregen.

Staatssecretaris **Kraaijeveld-Wouters**: Ik wil daar bij mijn beantwoording graag op ingaan.

Mevrouw Wuthrich-van der Vlist

(PvdA): Zou het niet weleens zo kunnen zijn dat de provincies die een startfunctionaris hebben aangevraagd straks bij de evaluatie – die is zeker nodig – tot de conclusie komen dat zij hun provinciaal emancipatiebeleid toch op een andere manier willen invullen? Kan de Staatssecretaris ons zeggen wat er dan moet gebeuren? Zitten er dan nog mogelijkheden in om het beleid om te buigen?

Op zich is het aanstellen van emancipatiewerksters bij vrouwenorganisaties en maatschappelijke instellingen een prijzenswaardig initiatief. Terecht maken de politieke vrouwenorganisaties echter bezwaar tegen de manier waarop de emancipatiewerksters worden ingeschaald. Omdat zij in een vrouwvriendelijke omgeving zouden werken, worden zij lager ingeschaald.

Heeft de Staatssecretaris weleens gehoord van de spanningen die in politieke vrouwenorganisaties bestaan, omdat zij onderdeel uitmaken van een politieke partij die niet alleen uit vrouwen bestaat?

De schalen lopen zeer uiteen, van f 34.800 bruto tot f 56.400 bruto voor dezelfde functie. De term 'relevante opleiding' is totaal irrelevant, omdat er geen relevante erkende opleiding is. De politieke vrouwenorganisaties willen nu juist een beoordeling op kwaliteiten voor deze specifieke functie. Dit is een belangrijke emancipatiegedachte, die men graag en terecht wil waarmaken.

Ik volsta wat dit punt betreft verder met de opmerking dat f 15.000 voor de apparaatskosten van deze emancipatiewerksters ten enenmale onvoldoende zijn. Als mijn informatie juist is, zal de Staatssecretaris vandaag of morgen een brief bereiken van de politieke vrouwenorganisaties met een voorstel dienaangaande.

Het overleg over een centraal punt voor emancipatieinformatie is nu al een half jaar aan de gang. Wanneer wordt die knoop doorgehakt?

Last but not least kom ik bij de culturele minderheden. Ik richt mij nu tot de Minister.

(Rumoer op de publieke tribune)

De **Voorzitter** hamert.

(Rumoer)

De **Voorzitter**: Ik verzoek hiermede onmiddellijk op te houden.

(Rumoer)

De **Voorzitter**: Is het afgelopen?

(Rumoer)

De **Voorzitter**: Ik schors de vergadering, ten einde de tribune ter linkerzijde te laten ontruimen.

De vergadering wordt enige minuten geschorst.

□

Mevrouw Wuthrich-van der Vlist

(PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Gezien het luttele aantal minuten dat mij nog rest, zal ik geen uitgebreid verhaal houden. Mijn fractie wenst een antwoord op een paar zeer concrete vragen. Wanneer valt de beslissing voor de daadwerkelijke terhandneming van de coördinatie minderhedenbeleid op Binnenlandse Zaken? Welke taken en bevoegdheden van CRM gaan naar Binnenlandse Zaken? Wanneer komt het standpunt van de Minister met betrekking tot het ACOM-advies? Wanneer krijgen we het standpunt van de

Regering te horen over het rapport van de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid over de etnische minderheden?

Ik zou verder aandacht willen vragen voor vraagstukken die samenhangen met de positie van de minderheidsgroeperingen. We krijgen een openbare commissievergadering over het Woonwagenebeleid; daarom maar één cruciale vraag. Zijn de provinciale woonwageneplannen intussen volgens plan gereed en zo niet, welke maatregelen gaat de Minister dan nemen? Immers, zonder voldoende en goed ingerichte standplaatsen heeft beleid met betrekking tot andere problemen van de woonwagenebewoners weinig zin.

Steeds groter wordende problemen doen zich voor met de opvang van Surinamers en Antillianen, vooral in de grote steden; de toevloed is enorm. Er blijkt veel te weinig begrip bij de Regering voor de situatie in de grote steden ook wat betreft de problematiek van de buitenlandse werknemers.

Is die 125 mln., die dit jaar is uitgetrokken voor het minderhedenbeleid structureel? Dezelfde vraag geldt voor de 25 miljoen voor de grote steden. Is dat bedrag structureel? De 100 mln. wordt al ingevuld door de diverse departementen; men kan dus nog nauwelijks iets coördineren. Ook bij de gemeenten leidt dit tot grote onzekerheid, zij weten niet wie er precies aanspreekbaar is. Men weet niet tot welk departement men zich moet wenden met de problemen. Voorlichting op dit gebied aan betrokken groeperingen en gemeenten is dan ook dringend geboden.

Is er op het beleid van de minderheden kritiek te leveren, in het bijzonder geldt dit voor het beleid op het gebied van de tweede generatie. Ik denk, dat veel oudere mensen de situatie waarin ze zich nu bevinden zullen vergelijken met die in het land van herkomst. Dan zijn ze, zo vergelijkend hier financieel beter af dan daar. Maar mijnheer de Voorzitter, jongeren, de tweede generatie, hier geboren en opgegroeid, zullen de situatie in Nederland vergelijken, niet met die in het land van hun ouders, maar met die van hun Nederlandse leeftijdsgenoten. Zij hebben te maken met het probleem, dat hun ouders een bepaalde culturele achtergrond hebben, die zij graag wensen te handhaven, terwijl de jongeren op school en werk worden geconfronteerd met de Nederlandse samenleving. Dan zullen zij constateren, dat zij in veel opzichten slechter af zijn door hun taalproblemen, in het onderwijs,

Wuthrich-van der Vlist

in hun werk en door hun slechte huisvesting etc. Dit probleem, dat wij hier alleen maar kunnen signaleren, dient door de Regering met beleid tegemoet getreden te worden. Het probleem dat hier nauw mee samenhangt en waarvoor ik grote aandacht vraag is dat van de Surinaamse, Antilliaanse en buitenlandse vrouwen en meisjes; zij hebben een driedubbele of vierdubbele handicap; ook hier is een samenhangend beleid noodzakelijk.

Tot slot, mijnheer de Voorzitter, merk ik op dat nog te vaak Nederlanders bepalen welk beleid de stichtingen voor buitenlandse werknemers, instellingen voor rijksgenoten, woonwageneigenaren, e.d. moeten voeren. Wij vinden dat de betrokkenen zelf veel meer bij het beleid en de uitvoering ervan behoren te worden betrokken. Wij zouden graag zien dat de Regering met een voorstel dienaangaande kwam.

De vergadering wordt enige minuten geschorst.

□

De heer **Beinema** (CDA): Mijnheer de Voorzitter! 'De politicus is niet de enige, noch de voornaamste bouwmeester van onze samenleving'. Ik ontleen deze uitspraak met instemming aan de ontwerp-tekst van het Program van Uitgangspunten van het CDA. Een goed citaat dus. In een democratie is het bouwen aan de samenleving immers een zaak van samenwerking van velen en gegrand op gespreide en wederzijdse verantwoordelijkheid. 'Wij willen', zo schrijven de bewindslieden in hun memorie van toelichting, 'de burger aanspreken op zijn verantwoordelijkheid voor de maatschappij en zijn solidariteit met de medeburger, veelal stoelend op levens- of wereldbeschouwing. Dat kan het ontluiken van een nieuwe inspiratie en sociale beweging aanwakkeren.'

Daarbij en daarvoor is het voorbeeld dat de overheid geeft belangrijk, hetzij in positieve, hetzij in negatieve zin. Zo zullen, voor zover het weer tot besparingen bij trendvolgers komt, die als voorbeeld slechts positief kunnen werken als ze voor een substantieel deel in arbeidsplaatsen omgezet worden. Wil de Minister daar haar visie opgeven?

De overheid kan niet volstaan met het geven van hopelijk inspirerende voorbeelden. Zij moet vooral ook de voorwaarden scheppen of verbeteren, waarbinnen de gewenste sociale beweging kan ontstaan of groeien. Van de wegen en middelen die hiertoe kunnen dienen noem ik er in vrij willekeurige volgorde enkele.

Op de eerste plaats de decentralisatie. In dit verband mag de van stapel lopende Kaderwetgeving niet onvermeld blijven; de desbetreffende bewindslieden – en dat zijn dus niet alleen die van CRM – verdienen lof voor de gestage voortgang daarmee. Men ziet dat dezelfde feiten anders gewaardeerd kunnen worden vanuit verschillende gezichtshoeken. Vooruitlopend op de kamerbehandeling van de Kaderwet, wil ik wel opmerken dat het een opgave is, ook onze opgave, het denken in middelen, zoals decentralisatie, te plaatsen binnen het denken in uitgangspunten en doelstellingen. Die opgave mogen we niet alleen aan lagere overheden en deelgemeenschappen overlaten. Wellicht is het aanbevelenswaard te streven naar een 'welzijnscharter', zoals voorgesteld door Van Harberden c.s. in A.R.-staatkunde van mei 1979. Hoe denkt de Minister daarover?

In de tweede plaats de schaalverkleining. De vraag naar doelmatigheid heeft in het nabije verleden geleid tot subsidievoorwaarden en andere voorschriften, waardoor vele kleinere instellingen, geheel of deels ten koste van hun identiteit, gedreven werden tot schaalvergroting en 'gevolde algemeenheid'. De ervaring leert echter – en waarom zouden we daarvan niet willen leren? – dat grootschaligheid het persoonlijk contact bemoeilijkt of teniet doet. En juist in dat persoonlijk contact is ook een bepaalde vorm van doelmatigheid gelegen.

Wij achten het daarom hoopvol dat de Regering zelf de schaalverkleining in de memorie van toelichting ter sprake brengt, in één trits met decentralisatie en democratisering, maar zoveel als de Regering zegt van haar plannen voor de twee laatstgenoemde begrippen, zo afhoudend is zij wanneer schriftelijk (vraag 4) naar de schaalverkleining wordt geïnformeerd. We willen toch graag aannemen dat de lof voor de schaalverkleining meer is dan een vriendelijke kreet en vragen daarom maar verder. Komen de bewindslieden met een verruiming van de voorschriften die nu tot grootschaligheid nopen? Of achten zij het wenselijk eerst door snelle studie meer zicht te krijgen op het optimum waarin de eisen van organisatorische en financiële doelmatigheid in evenwicht komen met de existentiële vraag naar contact van mens tot mens, vanuit elks diepste levensovertuiging?

Ten derde noem ik de zogenoemde democratische planning. Binnen het geheel van het decentralisatiebeleid vormt de democratische planning, mits de beperkte mogelijkheden daar-

van onderkend worden, een even bruikbaar als onmisbaar element. De benaming is veelzeggend: het gaat om een planning die haar voedingsbodem vindt in het door informatie mogelijk gemaakte oordeel van de direct betrokkenen.

Het departement bereidt hierover een circulaire voor, heeft wellicht de voorbereiding al voltooid. Kan de Minister daarover al iets meer zeggen dan in de beantwoording van de schriftelijke vragen, met name over wat het overleg met VNG, IPO's en anderen aan informatie en inzicht heeft opgeleverd?

In deze reeks van middelen mag de democratisering niet ongenoemd blijven. Ik zou kunnen volstaan met te verwijzen naar wat door ons in de desbetreffende openbare commissievergadering is gezegd. Maar laat ik het in die verhouding doel-middelen toch nog eens anders zeggen, met de woorden van een ander: 'Organisatiestructuren en daarbij behorende zeggenschapsverhoudingen zullen dienstbaar moeten blijven aan het doel waarvoor het samenwerkingsverband in het leven is geroepen. Uniforme democratiseringsregels houden het grote gevaar in zich dat zij in de aard zo verschillende doelstellingen frustreren omdat zij niet op de verscheidenheid zijn afgestemd'. Ik zie de heer Hermans belangstellend kijken, doch helaas nog niet instemmend knikken. Aan de Minister wil ik in dit verband vanuit ons verlangen om een positieve ontwikkeling te versnellen vragen de door haar toegezegde wettelijke regelingen te bespoedigen.

In de laatste maar niet onbelangrijkste plaats vermeld ik in het kader van een voorwaardenscheppend beleid het emancipatieproces, zoals dat door de Staatssecretaris wordt gestimuleerd en begeleid, om daarmee te komen tot het anders en eerlijker verdelen van mogelijkheden en verantwoordelijkheden.

Een door ons gedeeld en gesteund uitgangspunt van de Staatssecretaris is, dat het erom gaat grote groepen vrouwen en mannen over een breed front tot veranderingen te brengen en dat dit ruime streven niet opgeofferd mag worden aan een snelle verandering op slechts een enkel punt ten bate van slechts een enkele groep, waardoor immers bij andere groepen de weerstanden zouden worden vergroot. De publieke tribune heeft recent een weinig fraai voorbeeld gegeven van de juistheid daarvan. Overigens geldt niet alleen voor emancipatie dat een beleid dat zich per definitie niet

Beinema

neerlegt bij gegeven omstandigheden, maar, van die omstandigheden uitgaand, naar verandering streeft, weerstand wekt.

Integendeel, de algemene stelling laat zich verdedigen dat elke verandering haar eigen weerstanden oproept. Het complement van deze stelling is evenwel dat – ik citeer de VU-hoogleraar Van Stegeren – ‘veranderingen ook wanneer deze offers vragen – acceptabel, gewenst of zelfs nadrukkelijk geëist worden, wanneer zij in een persoonlijk aanvaard waardensysteem een basis vinden’. Waardensystemen aanvaardt, maakt en onderhoudt een mens niet alleen op en voor zichzelf; die worden mede gevormd in de verschillende gemeenschappen waaraan hij deel heeft. Dergelijke gemeenschappen zijn bij voorbeeld, in volgorde van anciënniteit genoemd, de kerken, de vakbeweging, het humanistisch verbond.

Bij de vorige begrotingsbehandeling vroeg ik al naar de contacten tussen CRM en dergelijke organisaties. Ik herhaal deze als suggestie bedoelde vraag met nadruk. Het gaat me dan, om elk misverstand te vermijden, niet om formele regelingen, maar om persoonlijke uitwisseling van ideeën, inzichten en informatie. Men kan nu eenmaal het vuur van – ik citeer de memorie van toelichting – ‘nieuwe inspiratie en sociale bewegingheid’ het beste aanwakkeren als men ziet waar en hoe de vlammetjes beginnen te branden.

Een eigen, innerlijke motivering bij groepen en enkelingen is voor opbloei en uitbreiding van het vrijwilligerswerk een onmisbare factor. Vorig jaar hebben we dat onderwerp verhoudingsgewijs al veel aandacht gegeven. Nu willen we uiteraard de toegezegde notitie afwachten alvorens ons in een nadere discussie te storten. Ik beperk me tot het in herinnering brengen van ons uitgangspunt dat het vrijwilligerswerk een groot goed op zich zelf is, dat niet primair tot bezuiniging dient te leiden, maar tot het met ongeveer gelijke middelen met meer mensen vóór meer mensen werken. Anders gezegd: vrijwilligerswerk mag niet tot verkleining leiden van de huidige aantallen arbeidsplaatsen.

Daarmee is nog lang niet gezegd dat het nooit mag plaatsvinden daar, waar anders het aantal arbeidsplaatsen uitgebreid zou moeten worden. Een dergelijke scheidslijn is ons te simpel en te dogmatisch in situaties waarin op zichzelf onvermijdelijke financiële grenzen ertoe leiden dat hulpzoeken-

den steeds meer van namen verworpen tot nummers.

Verleden jaar hebben we kennis mogen maken van de boeiende opzet van wat ambtelijk werd aangeduid als het plan Albeda-Gardeniers en meer huiselijk het Wil-Til-plan heet. Is de Minister met ons van mening, dat niet alle mogelijkheden van die opzet uitgebuit zijn, en is ze bij machte een voorlopige analyse te geven van de oorzaken die ertoe geleid hebben, dat geen optimaal resultaat is bereikt?

Bij de begrotingsbehandeling van verleden jaar uitte ik onze overtuiging dat het departement van CRM niet mag volstaan met een afwachterende en volgende rol, maar dat het zoveel mogelijk en uiteraard binnen de grenzen die een democratie stelt, vooruitziend en medebepalend te werk moet gaan. Ik ben daarom blij dat, zoals blijkt in paragraaf 8.2 van de memorie van toelichting, intern beraad geleid heeft tot maatregelen die de mogelijkheid daartoe verbeteren.

Sprekend over anticiperend beleid, kan ik aan twee aspecten daarvan niet voorbijgaan. Ik bedoel in de eerste plaats het werk van de interdepartementale Stuurgroep Beleidsvorming Niet-actieven. Het gaat daarbij immers ook om een lange-termijnbeleid, om een andere en rechtvaardiger verdeling van werk in de toekomst. Men kan bij deze werkgelegenheidsproblematiek van mening verschillen over de grenzen van wat financieel mogelijk is en over de economische effecten die verschillende scenario's met zich brengen. Geen verschil van mening is echter mogelijk over het feit dat het hierbij ook om andere dan financieel-economische aspecten gaat, dat er ook immateriële, moeilijk in geld uit te drukken kosten en baten gewogen moeten worden en dat derhalve het verkleinen van deze problematiek behalve geld ook vindingrijkheid en scheppende fantasie vergt. Weet het kabinet de deelnemers aan de SBN, en weten de deelnemers elkaar, daartoe te inspireren?

Anticiperend zullen wij ook te werk moeten gaan om de verschuivingen in de toekomstige samenstelling van onze bevolking op te vangen. Het percentage jeugdigen zal in het decennium waaraan wij begonnen zijn naar de verwachting van het CBS dalen, daarbinnen echter zal het aandeel van de ethnische minderheden groter worden; de groep bejaarden zal anderzijds in relatieve en absolute zin toenemen. Hoe verwerkt de Minister deze en andere demografische factoren in haar beleid?

Zogenaamde zachte sectoren, als door CRM beheerd, plegen voor al wie een bot mes hanteert een verleiding te vormen om daarin het eerst te snijden. Onze opvatting is evenwel dat in tijden waarin de materiële en immateriële zorgen toenemen juist een departement met een aantal zorgfuncties bepaald niet meer dan de gemiddelde besparingen mag opbrengen, eerder minder.

De bewindslieden wensen wij in de komende weken en straks bij de voorbereiding van een volgende begroting in dat opzicht de nodige vechtlust toe. In sommiger opvatting is dit wellicht een wat ongepaste wens, althans ongepaste formulering tegenover de twee bewindsvrouwen, maar juist in het kader van de emancipatie moet deze woordkeus, ‘vechtlust’, ook voor hen een goede zijn.

Binnen het grotere geheel van de CRM-begroting zijn de posten voor culturele zaken voor menigeen een luxe waarop, naarmate de financiële nood hoger wordt, bij voorkeur verlagingsmogelijk of zelfs gewenst is. Wij echter zien cultuurgeld niet als de overtollige ponden die er het eerst af moeten als de buikriem aangesnoerd moet worden. Natuurlijk, vrijwel iedereen die op het beruchte barre, tot dan toe onbewoonde eiland wordt afgezet, zal, geplaatst voor de keus tussen een kist boeken en een kist levensmiddelen, het laatste kiezen.

Waar echter eenmaal maatschappij en beschaving gevormd zijn, boeten zij in aan wezenlijke kenmerken, als de kunsten het eerste kind van de moeilijk te betalen rekening worden. Juist dan, wanneer de nood aan de man of de vrouw komt, individueel of gemeenschappelijk – en de jaren 1940 – 1945 hebben ons dat nog weer eens geleerd – kan voor velen de kunst, naast en voor sommigen na andere waarden, tot troost, tot bemoediging of tot wapen strekken. Ter ener zijde verleggen wetenschap en technologie de grens van onze kennis en ervaring. Wanneer niet ter andere zijde de kunsten hetzelfde doen, geraken wij in een eenzijdige en rampzalige ontwikkeling.

Genoeg, of misschien al te veel gefilosofeerd. Ik kom tot enkele meer concrete punten. Het hiervoor gezegde betekent niet, dat de kunsten in ivoren torens boven de nood der tijden verheven zijn. Allerwege krijgen de hogere, niet onder c.a.o.'s vallende salarissen kritische aandacht. Op dezelfde wijze moet ook eens naar de in een aantal gevallen extreme honoraria van in Nederland optredende solisten en andere

Beinema

als top-betaalde kunstenaars gekeken worden. Het zou een goede voorbeeldwerking geven als CRM daaraan, allereerst in de eigen subsidiëring en vervolgens in de subsidievoorwaarden, paal en perk gaat stellen. Tegelijkertijd moet dan wel gepoogd worden in internationaal overleg dat voorbeeld ingang te doen vinden. Bestemmingen voor eventuele besparingen op deze post zijn er in dezelfde sector legio. Wat denkt de Minister bij voorbeeld van het op een meer verantwoord en minder laag niveau brengen van de salarissen van balletdansers en -danseessen?

De overheid dient in onze opvatting geen 'onmiddellijk', geen direct kunstbeleid te voeren door bij voorbeeld naar eigen inzicht en smaak bepaalde kunststromingen te bevoordelen en andere op achterstand te stellen. Wij kiezen voor een indirect, een 'middellijk' beleid, waarbij de overheid de voorwaarden schept en in stand houdt en waarbinnen de cultuur zich kan ontwikkelen. Zo dient het culturele boek beschermd te worden tegen commerciële uitputtingsslagen die het bedreigen; wij wensen de Minister veel sterkte om haar voornemens dienaangaande uit te voeren. Zo zou het kindertoneel, zelf zonder direct meer geld te krijgen, een zekerder bestaan krijgen als de incidenteel toegezegde subsidies structureel worden gemaakt. Zo zou de Minister de stelling dat zelfs operakunst buiten de randstand mogelijk is, kunnen versterken door toe te zeggen mee te blijven zoeken naar een mogelijkheid de 55%-barrière voor het gezelschap 'Forum' te doorbreken.

Ik verzoek de Minister, harerzijds te pogen, met de gemeente Den Haag in gesprek te blijven over de huisvesting van het Nederlands Dans Theater. Ik suggereer hiermee niet dat de Minister het ongelijk aan haar zijde heeft – geenszins – maar ik vraag het wel in het belang van de zaak.

Wil de Minister verder ingaan op haar mogelijkheden, de zorgen van het Gewestelijk Orkest tot de haren te maken en die zorgen te verkleinen? Moet er in concrete gevallen, gedwongen door de beperktheid van middelen, gekozen worden tussen verschillende personen, groepen, richtingen of objecten, dan behoort de overheid aan de hand van een evenwichtige en brede advisering door deskundigen tot beslissingen te komen.

Vanuit deze gezichtshoek maak ik een enkele opmerking over de nadruk die de vorige en deze memorie van toelichting leggen op het belang van

vernieuwing en experiment en de gedachte om 'oud' plaats te laten maken voor 'nieuw'. Een overheid die een evenwichtig voorwaardenscheppend beleid wil voeren, moet oog hebben voor de cultuurhistorische ontwikkeling dat met en door de Romantiek de opvatting is gaan overheersen dat het andere, het nieuwe, het originele als zodanig een meerwaarde heeft. Het automatisme dat daaruit kan voortvloeien mag de overheid niet als regel hanteren of laten hanteren. Het is goed experimenten kansen te geven; het is niet kwaad het nieuwe zijn levenskracht te laten bewijzen. Palma sub pondere crescit; de palm groeit tegen de verdrukking in.

Waar oud voor nieuw plaats moet en gaat maken, kunnen arbeidsplaatsen, dus mensen, in het geding zijn. Daarbij past een zorgvuldige objectiviteit, gegrond op adviezen van liefst niet-direct betrokkenen. In een aantal gevallen zal uitwisseling van personen vermeden kunnen worden – en dat heeft dan onze voorkeur – door oud en nieuw, traditie en experiment bij bestaande instellingen of instituten beter te laten samengaan dan in verleden en heden het geval was en is. Ik denk aan orkesten en aan kunstopleidingen. In de lijn van deze opvatting wil ik niet ongezegd laten dat de in een komend wetsontwerp ondergebrachte bedoeelingen met de Rijksacademie voor Beeldende Kunsten ons al vooraf met enige zorg vervullen.

De heer **Mertens** (D'66): Mijnheer de Voorzitter! Houdt de heer Beinema met betrekking tot de samenhang tussen oud en nieuw dezelfde grenzen aan als de Minister? Ik heb dat in zijn verhaal niet gehoord. De Minister stelt immers dat de middelen beperkt zijn en dat er keuzen moeten worden gemaakt. Binnen die beperkte keuzen zal moeten worden afgewogen – door de kunstenaars – waar oud voor nieuw gaat.

De heer **Beinema** (CDA): De heer Mertens heeft mij kunnen horen spreken over een voorkeur op dit punt voor advisering door liefst niet-direct betrokkenen. Dat is een andere nuancering.

De heer **Mertens** (D'66): De heer Beinema neemt derhalve die randvoorwaarde niet over, zo begrijp ik nu.

De heer **Beinema** (CDA): Ik wijs die randvoorwaarde niet bij voorbaat af. Ik geef wel een andere – en mijns inziens betere – mogelijkheid in overweging.

De BKR is weliswaar een regeling – slechts een regeling – van het Ministerie van Sociale Zaken, maar staat niet

los van kunstbeleid en kunstenaarsbeleid. De BKR stelt de beeldende kunstenaar in een gunstige uitzonderingspositie ten opzichte van andere kunstenaars. Dat is voor ons geen argument, die regeling op te heffen of in benedenwaartse richting te nivelleren. Wel dunkt het ons goed, meer inzicht te krijgen in de sociaal-economische positie van de kunstenaar in het algemeen, om van daaruit tot meer evenwichtige regelingen voor de kunst in bredere zin te kunnen komen. In dat verband heb ik de eer, u een motie te overhandigen.

Motie

De **Voorzitter**: Door de leden Beinema, Voogd, Evenhuis en Wolff, wordt de volgende motie voorgesteld:

De Kamer,

gehoord de beraadslaging;

overwegende, dat van de sociaal-economische positie van de Nederlandse kunstenaars geen scherp en compleet beeld bestaat,

verzoekt de Regering, een onderzoek naar die positie te doen instellen,

en gaat over tot de orde van de dag.

Naar mij blijkt, wordt deze motie voldoende ondersteund.

Zij krijgt nr. 58 (15 800-XVI).

De heer **Beinema** (CDA): Mijnheer de Voorzitter! . . .

De heer **Mertens** (D'66): Denkt de heer Beinema bij de economische situatie van de kunstenaar aan het brede kunstenaarsstatuut, waarover ons vanuit Europees niveau suggesties bereiken of denkt hij aan de pure economische situatie?

De heer **Beinema** (CDA): Het brede wordt door mij zeker niet uitgesloten. Ik mag echter veronderstellen dat deze motie, als zij eenmaal is aanvaard – het ziet er naar uit dat de Kamer haar zal aanvaarden – zal leiden tot overleg met betrokkenen. De motie dwingt niet in een bepaalde richting en grenst niet scherp af.

De heer **Voogd** (PvdA): Ik heb mijn handtekening graag aan de motie zelf gegeven, omdat het onderzoek mij nuttig lijkt. Ik heb mijn handtekening niet gegeven in de context waarin zij nu lijkt te staan. Het lijkt nu erop dat er een onderzoek moet komen, omdat er wellicht mensen onder de BKR vallen die hierin volgens de heer Beinema niet thuishoren.

Beinema

De heer **Beinema** (CDA): Ik ben mij niet ervan bewust dat ik deze context heb gegeven. Misschien loopt u door een of andere profetische gave vooruit op het vervolg van mijn betoog. Op grond van wat ik tot nog toe heb gezegd, kunt u uw interpretatie naar mijn mening moeilijk staande houden.

De heer **Wolff** (CPN): Ik had hetzelfde probleem als de heer Voogd. Kennelijk kwam het betoog van de heer Beinema ook bij mij niet goed over. Ik merk nu dat hij de motie los ziet van de BKR. Het gaat hem om het totale onderzoek, waarmee ik van harte instem, zoals ik heb getoond door het tekenen van de motie.

De heer **Beinema** (CDA): Los van de algemene sociale aspecten van de BKR is in het kader van het cultuurbeleid de functie, althans het effect van de regeling dat kunstenaars de gelegenheid behouden, kunst te produceren. Dat is van eminent belang; ik onderschrijf de stelling van de enigszins in het vergeetboek geraakte, maar in dit behoudende betoog passende historicus Huizinga: 'willen wij cultuur behouden, dan moeten wij voortgaan met cultuur te scheppen'.

Zeker is het dat wij – ik herhaal wat mijn collega De Boer het vorige jaar over dezelfde zaak zei – het geen goede zaak vinden een dwingend verband te leggen tussen enerzijds de behoefte aan kunst die in de maatschappij tot uiting komt en anderzijds het aantal te steunen kunstenaars. Wel mag in onze benarde sociaal-economische situatie en als wij letten op de problemen van actieven en vooral niet-actieven in sectoren buiten de kunst, meer dan ooit gevraagd worden dat de BKR metterdaad wordt toegepast voor kunstenaars en kunstwerken. Bovendien mag van die kunstenaars waaraan de maatschappij, hoezeer ten onrechte wellicht, geen behoefte blijkt te hebben, gevergd worden, zich als kunstenaar zo breed mogelijk voor de arbeidsmarkt beschikbaar te stellen.

Nu beoordeelt de overheid niet wie kunstenaar en wat kunst is. Wel is zij verantwoordelijk voor een zo goed mogelijke opleiding. Het lijkt ons gewenst, na te gaan of op dat punt verbeteringen mogelijk zijn, die het gehalte van de kunstproductie – deze is niet synoniem met de maatschappelijke waardering – gunstig kunnen beïnvloeden. Daarbij moet ook de breedte van de opleidingen in ogenschouw genomen worden, met name maar niet alleen voor de mogelijkheid, de eigen kunstvaardigheid over te dragen op

anderen. Dat geldt uiteraard niet alleen beeldende kunstenaars. Ik wijs op de door mij al in ander verband genoemde balletdanseressen en -dansers. Zij staan na een beperkt aantal jaren danspraktijk als ongeschoolde arbeiders aan de kant. Het zou – dit is slechts een voorbeeld – beter zijn als zij als geschoolde kunstenaars verder konden gaan. Ik heb de eer, u hierover een motie aan te bieden, mijnheer de Voorzitter.

Motie

De **Voorzitter**: Door de leden Beinema en Evenhuis wordt de volgende motie voorgesteld:

De Kamer,

gehoord de beraadslaging;

overwegende, dat aan de voorbereiding voor de uitoefening van diverse kunstenaarsberoepen hogere en bredere eisen gesteld dienen te worden dan in het recente verleden geschiedde;

voorts overwegende, dat het urgent is de mogelijkheden van de kunstenaars op de arbeidsmarkt te vergroten;

overigens van oordeel, dat de vorming tot die bredere beschikbaarheid niet mag plaats vinden ten koste van de gewenste verdieping van de beroepsopleiding in engere zin;

verzoekt de Regering, een interdepartementale werkgroep zich over het hierboven gestelde te laten beraden en van de resultaten van dat beraad verslag uit te brengen aan de Kamer, en gaat over tot de orde van de dag,

Naar mij blijkt, wordt deze motie voldoende ondersteund.

Zij krijgt nr. 59 (15 800-XVI).

□

De heer **H. A. de Boer** (CDA): Mijnheer de Voorzitter! Een land waarin men zich wel bevindt, waar echte recreatie mogelijk is en waar met name jonge mensen ontplooiingskansen krijgen: *wie zou daar niet aan willen werken?* En wanneer men al blij mag zijn met kleine stapjes deze richting uit, dan levert de enorme groei in de sport – los van alle problemen die dat ook oplevert – reden tot dankbaarheid. Overigens: er moet wel een zeer groot aantal vrijwilligers bij zijn gekomen om de groei op te vangen. Immers, zonder hen is het bedrijven van sport in dit land onmogelijk. Hun inzet verdient bewondering.

Eigenlijk zou ik het hierbij willen laten. Zoals het naar mijn mening funest is, een kind voor een dienst die het heeft verricht onmiddellijk geld als beloning te geven, zo vraag ik mij evenzeer af, waarom bij de vrijwilligers per se het begrip 'onkostenvergoeding' moet vallen. Hierbij gaat het nooit alleen maar om vergoeding van werkelijk gemaakte kosten. Het ligt namelijk voor de hand dat zij worden vergoed. Het gaat om meer, want anders zou men niet om belastingfaciliteiten behoeven te vragen.

Ik ervaar het als een verarming, dat wij meer en meer op een samenleving af koersen waarbij tegenover elke dienst een financiële wederdienst moet staan. Natuurlijk staat die wederdienst niet in verhouding tot de geleverde inzet, de uren, maar het gaat dan ook om zaken die men zelf graag wil, waaraan men plezier beleeft, waarvan men het nut inziet en waarvoor men zich verantwoordelijk weet. Kortom: zaken waaraan men graag en bewust een deel – zelfs een flink deel – van z'n vrije tijd geeft. Maar ja, de amateur van weleer sterft uit. Een samenleving die alles in geld uitdrukt, behoeft zich wellicht niet erover te verbazen, dat men zelfs bij vrijwilligersarbeid ten behoeve van de vrijetijdsbesteding de geldvraag op tafel krijgt.

Wanneer het overeind houden van te waarden werk het zonder antwoord op deze vraag niet redt, staat ook de politicus opnieuw voor de vraag van de afweging. Zo beoordeeld, heeft de NSF vanuit eigen verantwoordelijkheid voor de sport dienstelijk werk geleverd door ons in een indringend geschrift de vragen waarmee de sport rond de positie van de vrijwilliger worstelt onverbloemd voor te houden. Waar de Regering de vrijwilliger hoog op het schild heft, zullen de vragen van de georganiseerde sport ook hen in het bijzonder aanspreken. Ik zou de Staatssecretaris willen vragen, dieper op de gestelde problematiek in te gaan en met name de richting aan te duiden waarin oplossingen wel of niet zijn te verwachten. Ik vraag met name aandacht voor een vereenvoudiging van belastingaangiftes voor verenigingen. Op het gebied van de methodiek moet het toch mogelijk zijn, het de sportclubs gemakkelijker te maken.

Mijnheer de Voorzitter! De groei van de sport valt niet uitsluitend door vrijwilligers op te vangen. Een toenemende professionalisering is zelfs noodzakelijk om het leger van vrijwilligers in staat te stellen, het nodige werk te ver-

richten. Het runnen van een competitie bij voorbeeld kan langzamerhand in redelijkheid – ook bij kleinere sportbonden of grotere afdelingen – niet meer van vrijwilligers worden gevraagd.

Er ligt een NOK-rapport op tafel waarin wordt aangetoond, dat bij bondsbureaus vele arbeidsplaatsen te vervullen zijn. In de memorie van toelichting lezen wij, dat het rapport voorwerp van studie en overleg is. Wij zijn inmiddels een halfjaar verder. Misschien kan al iets concreter worden medegedeeld.

Mijnheer de Voorzitter! Onze fractie was al bij de vorige begrotingsbehandeling ervan overtuigd, dat de bondsbureaus meer geld voor arbeidsplaatsen nodig hadden. Wij haalden dat geld met amendement nr. 37 van de post voor accommodatie. Uit het antwoord op vraag 162 blijkt, hoe de f 1.250.000 is besteed: voor een flink deel in strijd met de bedoelingen van het amendement! Wij maken ons zorgen hierover. De Minister heeft het recht, een post niet uit te geven. De Minister heeft niet het recht, naar bepaalde posten geamendeerd geld voor andere posten te gebruiken.

Wij zullen opnieuw een amendement indienen ter zake van arbeidsplaatsen op de bondsbureaus. Dat vinden wij ten minste zo belangrijk als de wel erg eenzijdige belangstelling van het departement voor sporttechnisch kader. Landelijke subsidiëring van accommodaties is een aflopende zaak. Er moet ook niet langer de indruk gewekt worden dat het rijk in gemeentelijke sportaccommodaties bijdraagt. Ons amendement beoogt – binnen de begroting – arbeidsplaatsen te scheppen die op de bondsbureaus onstuimige groei van de sport beter kunnen opvangen.

Ik wil vervolgens een enkele opmerking maken over het punt 'sportieve recreatie'. De inzet van de ontwikkelingsteams rechtvaardigt continuering, lees ik in de memorie van toelichting. In de commentaren van NSF, NCSU en NKS ontmoet ik veeleer kritische kanttekeningen. De arbeid van de Stichting Spel en Sport wordt omschreven als een zich indirect op het uitvoerend vlak begeven. Hoe is overigens de response? Hebben gemeenten wel behoefte aan deze teams? Passen ze in een echt gedecentraliseerde opzet? Wij zien veel meer in een stimuleren van de sportieve recreatie via de sportverenigingen en -organisaties, omdat wij daarvan meer verwachten.

De bevordering van dit werk is met name ook ter hand genomen vanuit de levensbeschouwelijke koepels. Wij dringen aan op een blijvend, ook financieel, stimuleren van dit werk.

Over de sport nog vier vragen:

a. Is het advies over het vergoedingsstelsel al gereed en valt er wat meer over de voortgang van het proces gezondmaking betaald voetbal te zeggen?

b. Met betrekking tot het functioneren van het NSO doen zich knelpunten voor. Dient blijvend met de vijf vaste coördinatie-adviesgroepen te worden doorgesproken of is – gegeven de geconstateerde overbelasting – een verder werken op ad hoc-basis meer voor de hand liggend? Een op waarde toetsen van het NSO lijkt geboden.

c. Reeds langer geleden is een evaluatie toegezegd van de toto/lotto. Wanneer is een toetsen van de werkwijze te verwachten?

d. Ik stel het op prijs wanneer de verhouding sport-Kaderwet nog eens uit de doeken wordt gedaan. Hoe en in welke tijdsfasen wordt de sport hierbij betrokken?

Het onderzoek naar commerciële activiteiten bij omroepen is nagenoeg afgerond. De vermeende activiteiten werden destijds met veel lawaai aangeduid. De omroepen – en ook wij allen – hebben er nu ook recht op te weten hoe het met mogelijke commerciële bindingen zit. Concrete vraag: wanneer worden de rapporten openbaar? Is er al opdracht gegeven tot een zelfde onderzoek bij de NOS? Het onderzoek naar commerciële activiteiten dient zich naar ons oordeel tot alle zendgemachtigden uit te strekken.

Op een doeltreffender toetsing van de programma-eisen, zoals vermeld in de Omroepwet, hebben wij bij voortduring aangedrongen. Ook hier dient te toetsing zich tot de NOS uit te strekken. Toetsing op een zich in dat geval houden aan de voor de NOS geldende normen. Hoe ver is de Minister, gegeven het geheel wegvallen van het ontmoetingselement bij de NOS, nu gevorderd met het opnieuw bezien van de zendtijd van de NOS? Het verbaast ons dat er op dit vlak maar niets gebeurt. Wij blijven pleiten voor een verkorting van de zendtijd van de NOS ten gunste van de normale omroepen.

Nog bij de NOS blijvend rijst de vraag wat er gebeurt om het onderscheiden functioneren van NOS en omroepen te verbeteren. In het functioneren van de NOS speelt het dualisme duidelijk parten. Enerzijds is de NOS adviseur van de Minister, ander-

zijds beheerder van een groot bedrijf en ook nog zendgemachtigde. De omroepen zijn mede de bazen van het lichaam NOS dat op zijn beurt weer aan de omroepen moet leveren. De vraag naar het uit elkaar halen van die taken, door een facilitair bedrijf NOS te stichten, blijft actueel. De ont koppeling zou èn voor een beter functioneren van het bedrijf èn voor een beter functioneren van het bestuur – met de daarbij behorende taakstelling – kunnen zorgen. Zijn er op dit punt binnenkort voorstellen te verwachten?

De poging van de Minister de omroep scherper op de in de Omroepwet neergelegde criteria te toetsen, waardeerden wij zeer. Toch besluipen ook ons, als voorstanders van de conceptie van het huidige bestel, de twijfel of wij het hiermee wel redden. De sluipende uitholling gaat door. Het compromis dat partijen in 1969 sloten komt er niet uit. De commercie met de daarbij behorende vervlaking blijft in opmars.

Onze opzet de cultuurtaak in een zo pluriforme maatschappij op democratische wijze te koppelen aan leden en hoeveelheid zendtijd, komt in toenemende mate onder spanning te staan. Op papier ziet 't er keurig uit. Maar wie er op let wat sommige omroepen van de in de wet gestelde programma-eisen maken houdt armoe over. Hoe controleert de Minister precies? Is het gerucht juist dat zij er een eigen kijkdienst, die al over enkele jaren vergelijkingen kan treffen, op na houdt? En is het juist dat uit dat onderzoek zou zijn af te leiden dat het met het zich houden aan de programma-eisen van de Omroepwet, zeker voor de educatie en cultuur, droevig gesteld is? Wat vindt de Minister van de gedachte de onderdelen waaraan een totaalprogramma moet voldoen qua minima in wettelijke eisen vast te leggen, zodat ook de controletaak handzamer wordt?

Zelfs bij verscherping van toezicht en een wettelijk vastleggen van minima houden wij twijfel of de aan kijkers/leden gebonden zendtijd niet – gegeven de aard van de mens en de wetenschap dat geld via reclame meer geld aantrekt – automatisch tot verdere vervlaking en meer commercialisme leidt. En de één wordt door de koppeling met de ander meegetrokken: een brengen waar men niet wil zijn. De vragen vermenigvuldigen zich bij de ontwikkelingen die de technologie op tafel legt. Ook aan die ontwikkelingen zitten vele maatschappelijke aspecten vast. Het kan niet de bedoeling zijn deze de vrije loop te laten. Het lijkt mis-

De Boer

schien nog kort geleden dat de basis voor het huidige omroepbestel werd gelegd.

De techniek plaatst ons onherroepelijk voor het vraagstuk van de herbezinning. Het in de praktijk er onvoldoende uitkomen van de in de wet ontvouwde conceptie, welke tot nu toe althans niet te verwezenlijken bleek, plaatst ons al evenzeer voor herbezinning. Een staatscommissie voor de nabije toekomst van het omroepbestel zal een te zwaar middel zijn. Een gedegen nota is zeker nodig. Anders sterft, waar we met open ogen bijzitten, de uitstekende conceptie van ons bestel als gevolg van technische ontwikkelingen, een zich doorzettende commercialisering en een niet in de hand houden van de programma-eisen, een langzame maar zekere dood.

Wij gaan ervan uit dat de adviesaanvraag aan de Wetenschappelijke raad voor het regeringsbeleid ook hier aanknopingspunten kan bieden. De brede cultuurtaak die wij het omroepbestel in een pluriforme samenleving toedenken is ons en naar onze stellige overtuiging ook de Minister voor dat langzame uitsterven een te groot goed.

Iets over omroep en film. In filmland zijn bij herhaling plannen ontvouwd die de filmproductie meer kans moet geven. Even zo vaak zijn die plannen door deze of gene die ook in filmland vertoeft gekraakt. Te gemakkelijk hebben anderen daardoor van een eigen taak afgezien. Men liet het bij het verzoek eerst in eigen huis orde op zaken te stellen. Het individualisme van de kunstenaar, het onderdeel concurrentie, het verschil in belang, al die dingen samen zullen voor blijvende verdeeldheid – bij welk plan dan ook – zorgen. We moeten maar eens ergens beginnen. Ik pleit voor twee dingen.

a. Een samenvoegen van de geldstromen van het productiefonds voor Nederlandse films en de subsidies voor de vervaardiging van korte kunstzinnige en culturele films alsmede een opnieuw bekijken van de regels, geldend voor dit fonds. Openbaarheid is wel het minste wat er bij dit fonds veranderen moet. Op dit punt heb ik een amendement ingediend.

b. Samenwerking van film en omroep, van producent en mogelijke distributeur en producent, is dringend geboden.

Ik denk dat dat in vrijblijvendheid niet tot stand komt. Daarom geef ik de gedachte door van de stichting van een fonds dat Nederlandstalige film, mede op de TV gericht, mogelijk maakt.

De TV kan uitzendrechten om niet verkrijgen na eerst aan het mogelijk maken te hebben meegewerkt. Uiteraard past in deze samenwerking ook dat de omroep een zetel in het filmproductiefonds – in onze gedachte; nieuwe stijl – inneemt. Wij horen graag van de Minister of deze met ons een samenwerking van film en omroep ontbeerlijk vindt en hoe zij dit op korte termijn denkt te bevorderen.

Wij zouden ook graag ingelicht willen worden over het tijdstip, waarop de ondertiteling voor gehoorgestornden concreet gestalte kan krijgen.

Ten aanzien van de pers een enkele vraag, mijnheer de Voorzitter. Hoe gaat de Minister opereren met het nu snel komend eindrapport van het bestuur van het bedrijfsfonds voor de pers inzake een advertentie-compensatieregeling? Het bedrijfsfonds wil in 1980 deze regeling laten werken. De bedragen die eerder op de CRM-begroting hiervoor waren uitgetrokken, komen op de begroting 1980 niet meer voor. Het bedrag van f 51.400 lijkt ons althans volstrekt onvoldoende voor het verdere werk van het bedrijfsfonds voor de pers. Zelf raamt het fonds een bedrag van 20 mln. Nu zit er nog 25 mln. in het fonds. Indien de regeling nog in 1980 van kracht wordt – op dat punt wacht ik de reactie van de Minister af –, zullen naar ons voorlopig oordeel de in het fonds aanwezige middelen daarvoor moeten worden gebruikt.

Ik sluit mij aan bij de reeds gestelde vragen over de Ombudsman. Ook wij stellen er prijs op dat op dit punt geen onherroepelijke besluiten worden genomen.

Op het gebied van het natuurbehoud is naar ons oordeel een zeer zorgelijke situatie ontstaan. In een eerder door de Kamer aanvaarde motie van onze zijde werd gevraagd om, bij ombuigingen in het kader van Bestek '81, natuurbehoud zo veel mogelijk te ontzien. Deze vraagstelling sloot om twee redenen erg aan bij het regeringsbeleid: vanwege de voorrang die ook in het regeerakkoord aan het natuurbehoud wordt gegeven wanneer gesproken wordt over een 'goed beheer van de ons omringende natuur' en vanwege het feit, dat het in het kader van de Relatienota juist juist de bedoeling was om aanzienlijk meer gronden te verwerven. Ik spreek van een zeer zorgelijke situatie. Dan gaat het zowel over het beheer als over de aankoopproblematiek. Wat is er, sprekend over mogelijkheden voor het beheer, met de motie-Faber gebeurd, die beoogde domeingronden te verkopen en van de opbrengst aankoop en beheer van natuurgebieden te financieren?

Domeinen en de Departementen van Financiën en van CRM moeten vaak overleg voeren. Dat moet lopen via de verrekeningsbeschikking. Komt men er in het overleg niet uit, dan komt men op de vrije markt terecht. Er van uitgaande dat het rijk de gronden graag wil verwerven, moeten toch andere afspraken tussen Financiën en CRM zijn te maken! Dan kan de motie-Faber ook beter worden uitgevoerd.

Voor het beheer zal enigerlei uitweg moeten worden gevonden, willen wij niet achterop raken op een wijze die zich nauwelijks laat herstellen.

Met de aankoop is het al weinig beter gesteld. De Relatienota voorzag nog in aankopen van 200.000 ha. De werkelijkheid is daar ver vandaan. Wanneer de financiële middelen niet worden verhoogd valt te vrezen dat de beschikbare financiën vrijwel geheel nodig zullen zijn voor het verwerven van gronden binnen ruilverkavelingen. Van de Relatienota komt dan zo goed als niets terecht. Wij kunnen elkaar niet tevreden blijven stellen met mooie woorden over de zorg voor het behoud van natuur en landschap. Er zullen middelen tegenover moeten staan, of wij moeten de moed hebben de vraag onder de ogen te zien, of het relatienotabeleid, zeker ook in verbinding met de nota landelijke gebieden, wel kan worden voortgezet.

Door toename van vrije tijd wordt de recreatie steeds belangrijker. De idee dat de arbeid voorrang zou hebben boven vrije tijd wordt, mede als gevolg van zich doorzettende technologische ontwikkelingen, steeds meer van vraagtekens voorzien. Een meer principieel doordenken van het al dan niet op een overheid afkomen van een duidelijke taakstelling op het gebied van de vrijetijdsbesteding, is noodzakelijk. Het zal steeds meer als een gemis worden ervaren wanneer er te weinig coördinatie is tussen het te voeren recreatiebeleid en het toeristisch beleid. Wij pleiten er met name voor in het Structuurschema openluchtrecreatie de ruimtelijke consequenties van het voorgestane toeristische beleid op te nemen. Ten slotte dringen wij er bij de Regering op aan, tot meer coördinatie op het gebied van adviesraden te komen. In de Kampeerwet is voorzien in een kampeerraad. Er is sprake van een watersportraad en van een recreatieraad. Ligt het niet meer voor de hand, de advisering rond toerisme en recreatie in één raad te coördineren?

Mijn aandeel in de confrontatie met de heer Voogd in het dagblad Trouw over 'levensbeschouwing en organisatie' neem ik nog van de eerste tot de laatste letter voor mijn rekening. Als

De Boer

het gaat om levensbeschouwing en organisatie is de tijd van de monopolisatie, zo zij ooit goed was, al lang voorbij. Dat onderschrijvend moeten wij het daarbij mijns inziens laten. Niemand heeft het recht te monopoliseren.

Mevrouw **Andela-Baur** (CDA): Mijnheer de Voorzitter! Ofschoon Plato in de vierde eeuw vóór Christus al sprak over de principiële gelijkwaardigheid van man en vrouw, is dit nu nog een streven waarover met vuur en verve in 's lands vergaderzaal gesproken wordt.

Dit kabinet heeft grote aandacht voor de welzijnssector en in die sector is emancipatie als een speerpunt gekozen.

De CDA-fractie heeft meermalen betoogd dat de uitgangspunten van het emancipatiebeleid, de manier van aanpak, via positieve discriminatie, rol-doorbeking, inhalen van achterstanden door vrouwen en mannen haar volledige instemming heeft. De positieve discriminatie moet echter leiden tot een evenwichtig beleid.

De snel veranderende samenleving waarin wij leven, waar wij deel van uitmaken, aan meewerken, vraagt om een snelle, voortvarende doch wel verantwoorde aanpak van het emancipatiebeleid. Er moeten geen groepen achterblijven, of sterker, er mag geen boemerangeffect optreden bij al te feministische extreme uitingen. Ik kijk even naar de publieke tribune, maar er is nu niets aan de hand.

Na vijf jaar emancipatiebeleid is de betrokkenheid van de man nog niet overweldigend. Ik zeg dit zonder een enkeling te kort te doen. Er moet nu langzamerhand duidelijker en harder gewerkt worden aan de emancipatie van de man.

Waar ondervindt de vrouw haar moeilijkheden? Zij ondervindt die in de persoonlijke sfeer, door gebrek aan kennis, drempelvrees enzovoorts. Elke keer moet zij in haar gezin weer strijd leveren als er iets moet gebeuren naast het huishouden.

In de primaire levenssfeer moet de man meer emancipatorisch gaan denken. Hoe moet dit probleem aangepakt worden? Kan de Staatssecretaris hierover haar gedachten weergeven? Hoe denkt zij langs deze weg actief te werk te gaan ten behoeve van een geëmanciperde samenleving?

Het feit dat bij voorbeeld in buurt- en clubhuizen geen of nauwelijks mannen komen en het feit dat het bedrijfs-

leven, de samenleving in algemene zin, niet bijster in is om mogelijkheden te scheppen voor deeltijdbanen en duo-banen, geven wel te denken. Ik verwijs naar het antwoord op vraag nr. 196; die vraag is voor een deel wel duidelijk beantwoord, maar het had nog wel positiever gekund.

Man en vrouw vormen, wanneer zij enkele uren per dag om beurten huishoudelijke en opvoedkundige plichten vervullen, een ideale combinatie. Het probleem van de kinderopvang zou dan meteen voor een groot deel opgelost kunnen worden.

Hoe is door de samenleving gereageerd op de spontane mogelijkheid, geboden door de Minister van Sociale Zaken op 8 januari 1980, waarbij hij 10 mln. gulden beschikbaar stelde om deeltijdbanen te scheppen? Ik zou dat graag vernemen.

Er zijn soms projecten die aardige ideeën opleveren, bij voorbeeld het project Werk en welzijn uit Drachten. Dat project is wel aangekaart, maar tot nu toe is er nog geen duidelijkheid over.

Door die gedecentraliseerde aanpak van het emancipatiebeleid wordt juist een beroep gedaan op creativiteit, eigen initiatief, kritisch oordelen en handelen. Iedereen kan het best zelf zijn eigen welzijn bepalen. Er wordt veel losgewoeld en overhoop gehaald. Toch moeten vrouwenorganisaties in hun gemeenten vaak nog harde strijd leveren om ambtenaren te overtuigen dat naar hun inzicht hun eigen keuze het beste bijdraagt tot emancipatie.

Welke initiatieven neemt de Staatssecretaris om gemeente-ambtenaren emancipatie minded te maken? Ik heb hierbij niet direct het oog op de voorlichting. Die voorlichting komt nu gelukkig goed op gang. Maar het gaat om het echt 'minded' maken van die ambtenaren. Geluiden uit het veld dwingen ons echter deze vraag te stellen.

De 34 cent per inwoner, die nu ten behoeve van de emancipatie gegeven wordt, zal zeker wel te weinig zijn, zeker als de 20 emancipatiewerkers, die voor drie jaar beschikbaar zijn gesteld, hard gaan werken en als de emancipatiebureaus hier en daar in de provincies vruchten gaan afwerpen. Toch beschouwen wij die 34 cent als een aanzet. Wij verzuchten echter met de Staatssecretaris: waren er maar meer middelen, het ware ons allen zeer welkom. Ons hebben berichten bereikt, dat de emancipatiewerkers bij de politieke vrouwenorganisaties lager worden ingeschaald dan die bij andere maatschappelijke organisaties. Is dat juist en zo ja, waarom?

Het debat rondom de vrouwenbureaus ligt ons nog vers in het geheugen. De CDA-fractie benadrukt nog eens dat naast flexibele mogelijkheden voor eigen beleidsbepaling door groepen en organisaties, toch een zekere structurele ordening noodzakelijk is. De rijksoverheid heeft juist tot taak rechtsgelijkheid en rechtszekerheid te bewaken. Een niet te zwaar, vast punt in de provincie waar informatie en steun beschikbaar zijn voor iedereen, is zeker geen overbodige luxe. Laat de vrouwen in overleg met de provinciale besturen aan het werk gaan. Vrouwen moeten kunnen rekenen op technische ondersteuning, aanreiken van nieuwe technieken, en dan zelf het werk doen ten behoeve van bewustwording, lering, vorming en ontwikkeling. Er moeten méér mensen bereikt kunnen worden; daartoe geven deze vrouwenbureaus mogelijkheden. Hoe zijn momenteel de ontwikkelingen in de provincies?

Kan de Staatssecretaris hierover berichten? Lopen de contacten soepel met de provincies? Aan evaluatie-activiteiten ten aanzien van het verloop van deze zaken, het maatschappelijk effect ervan, moet zeker hard gewerkt worden. Alleen dan kan inzicht tot vernieuwing en verbetering verkregen worden. Hoe ziet de Staatssecretaris dit? Wij volgen de ontwikkeling positief, doch kritisch. Initiatieven worden ontwikkeld op vele plaatsen. Zo bereikte ons vanuit Amsterdam informatie over het project 'De Maan': hulpverlening voor vrouwen. Diezelfde informatie heeft de Staatssecretaris ongetwijfeld ook bereikt. Wij zijn benieuwd te vernemen hoe de Staatssecretaris op deze goede suggestie reageert. Hoe zijn de ervaringen bij de rondgang langs de ministeries? Vele emancipatiezaken kunnen beter van de grond komen als er mogelijkheden zijn voor het verzorgen – bewaren is zo'n akelig woord – van de kinderen tijdens werktijden van vrouwen en mannen.

In de zeer jonge levensfase kunnen de kinderen een sterk en warm contact met de ouders – of een van hen – niet ontberen. Voor alleenstaanden en ongetrouwde vrouwen met kinderen zijn mogelijkheden voor kinderopvang echter noodzakelijk. Al kunnen wij niet over een basisvoorziening spreken, voorlopig zijn wij toch blij met die f 5 mln. extra. Hoe staat het met de besteding daarvan? Het welzijns-element moet meer dan tot nu toe in het onderwijs verweven worden; voor welzijnsbevordering is CRM de coördinator. Heeft de Staatssecretaris een planning in haar werkschema ten aanzien van

behandeling van nota's die zowel CRM als Onderwijs raken, zoals: 'schets van een beleid voor emancipatie in onderwijs en wetenschappelijk onderzoek'. Het zou goed zijn daar eens met elkaar over te spreken.

Mijnheer de Voorzitter! Het emancipatieonderdeel van mijn betoog wil ik afsluiten met een paar positieve punten. Het initiatief om in het pas herstelde Haagse Kurhaus een in EG-verband emancipatieconferentie te houden is in binnen en buitenland goed ontvangen. Onderlinge uitwisseling van kennis en ervaring, experimenten en regelingen rondom de positie van de vrouw, pogingen die gedaan worden om de politieke overheersing van de man en de sociale structuur van de samenleving te doorbreken moeten uitgewisseld en gebundeld worden.

Doorstroming naar het Europees beleid wordt op deze manier bevorderd.

Tevens is op deze wijze een positieve bijdrage geleverd voor de komende VN-conferentie in Kopenhagen. De Kamer heeft reeds kennis genomen van enkele goede inventarisaties rondom de positie van de vrouw in Nederland en zelfs van aanzetten tot verbetering. Kan de Staatssecretaris uiteenzetten hoe haar gedachten zijn omtrent de follow-up van de Kurhaus-conferentie, en over de voortgang van de voorbereiding op de VN-conferentie? Het zal noodzakelijk blijven dat de commissie, die belast is met de voorbereiding, ook tijdens het congres actief blijft in de ondersteuning van de deelnemers. Daarover komt de Kamer nog te spreken.

Mijnheer de Voorzitter! Zojuist heb ik 'kinderopvang' naar voren gehaald. Ik gebruik dat nu nog even om bij de minderheidsgroepen terecht te komen. Iedere dag worden baby's geboren; niets bijzonders zult u zeggen. Toch moeten wij nadenken over het feit dat één van de drie kinderen die geboren worden een 'allochtoon kindje' is. Dit is zeker een ontwikkeling die de aandacht vraagt. Wij worden een land waarin verschillende culturen naast elkaar moeten kunnen leven, vreedzaam liefst.

Het klint zo gemakkelijk, eensgezind en mooi, maar hoe is de werkelijkheid? Zijn wij wel zo tolerant in Nederland? Beseffen wij wel dat wij indertijd arbeidskrachten vroegen, maar dat wij mensen hebben gekregen? Gelukkig wordt al veel gedaan voor de verschillende groeperingen en vluchtelingen. Wordt echter wel voldoende onderzoek naar behoeften en noden verricht?

In de praktijk is te constateren dat initiatieven, die ontwikkeld worden om de culturele minderheden tot emancipatie te brengen, onvoldoende steun ondervinden. Zij behoeven steun voor eigen mogelijkheden op plaatselijk niveau. Zij zouden graag een landelijk steunpunt creëren, zoals dat o.a. voor analfabeten mogelijk is. Hoe denkt de Staatssecretaris hierover? Wordt ook voldoende aandacht geschonken aan bij voorbeeld minderheidsgroepen van mensen, die zich aangetrokken voelen tot de eigen sekse, of mensen, die zich seksueel tot elkaar aangetrokken voelen? Daarvoor moeten wij zeker oog hebben. Een en ander betekent onder meer, dat onder de rijksbijdrageregeling sociaal-cultureel welzijn zoveel mogelijk zaken moeten vallen die in specifieke, lokale situaties van belang kunnen zijn.

Ten aanzien van de regeringsnota over ethnische minderheden, waar wij vol verwachting naar uitzien, wil ik nu al enkele opmerkingen maken. Is ook hier wellicht de vrees gerechtvaardigd, dat te veel wordt gedacht aan algemene regelgeving en dat te weinig met specifieke omstandigheden rekening zal worden gehouden, ten gevolge waarvan het lokale welzijnswerk niet voldoende kan inspelen op de totale eigen behoeften?

Bovendien is het zo, dat er tussen de diverse te onderscheiden minderheidsgroeperingen verschillen bestaan met betrekking tot verschillende aspecten in de ontwikkeling van die groeperingen.

Ten slotte wil ik nog een opmerking maken over de tweede generatieproblematiek binnen de culturele minderheden. Hoe staat het met de adviesaanvraag aan de Raad voor de jeugdvorming/Raad voor het jeugdbeleid over deze materie?

Met het oog op het tweede generatie probleem is het uitermate belangrijk, met name de ouders, vooral de allochtone vrouwen, emancipatorische activiteiten te bieden. Het zal niet eenvoudig zijn, dit uit te voeren. De toegezegde nota moet o.i. een speciale paragraaf wijden aan de problematiek rond de allochtone vrouwen. De Minister van Binnenlandse Zaken is de verantwoordelijke Minister. Toch pleiten wij ervoor, dat de Staatssecretaris voor Emancipatiezaken dit speciale onderdeel voor haar rekening houdt. Wij vernemen hierover graag de mening van de Staatssecretaris. Graag wil ik de visie van de Staatssecretaris hierop vernemen.

Via de vrouwen van de culturele minderheden ga ik naar de volwasseneducatie. Onlangs is een uitge-

breid, langdurig mondeling overleg gehouden. Wachtende op een nota – dit is de zoveelste nota waar de Kamer op wacht – kan ik nu niet veel beleidsvoornemens bespreken. Graag zouden we eens stevig hebben willen discussiëren over uitgangspunten en doelstellingen. We zijn bezig met velerlei experimenten en proefballonnen, maar weten nog niet hoe het geheel er eens zal moeten uitzien. Je hebt het gevoel bezig te zijn met losse kamers te bouwen zonder het hele huis vóór je te zien. Dat is een akelig en vreemd gevoel.

Wij onderschrijven de noodzaak tot samenhang van vorming, onderwijs en scholing. Geen enkele van deze drie componenten mag echter domineren. Héél belangrijk is – bij alle educatievormen – aansluiting bij de behoeften van de mensen zelf. Zij moeten aangeven wat ze willen doen en leren enz. Er is veel behoefte aan degelijk onderzoek naar methodische aanpak. Er zijn weinig mensen die ervaring hebben met het begeleiden van volwassenen in hun zoeken naar meer ontwikkeling. Zeker is dat in de toekomst minder betaald werk – in de traditionele zin – beschikbaar is, dat kennis snel verouderd, dat snel en vaker dan nu van baan gewisseld wordt. Kortom, er komt meer tijd 'vrij'. Volwasseneneducatie moet daarom een vast onderdeel van het regeringsbeleid worden. Hoe denken de bewindslieden hierover?

Bij het opzetten en uitvoeren van experimenten weten we niet goed raad met de regelgeving. Enerzijds staat het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen een centralistische strakke regelgeving voor, anderzijds voert het ministerie van CRM een decentralistisch beleid. Het is niet eenvoudig om hier een herkenbare regelgeving te creëren.

Vooralsnog wachten we op de beleidsnota; pas dan wordt over specifieke wetgeving gesproken. Wetend dat onze financiële mogelijkheden beperkter zijn dan ons lief is, blijven wij aandringen op voorbereiding en in gang zetten van experimenten van deeltijdbanen, betaald educatief verlof, voorbereiding van pensionering. Vooral het laatste heeft een belangrijk welzijnsaspect. Het behoort thuis in de lijn van preventief werken. Geld hieraan besteed, is geen weggegooid geld. In ieder geval mag de op het gebied van de volwasseneneducatie reeds verworven deskundigheid niet verloren gaan. Wij zullen de ontwikkelingen op dit terrein nauwlettend en kritisch blijven volgen.

Verliest het vormings- en ontwikkelingswerk iets van zijn aandacht die het gewend was? Op plaatselijk niveau is nauwelijks sprake van enige faciliteit en op provinciaal of regionaal niveau al evenmin. Hoe is de relatie met het internaatsvormingswerk? Ook hier heeft men behoefte aan landelijke ondersteuning.

Mijnheer de Voorzitter! Samenhang en samenwerking zijn goede zaken, maar ook dit vraagt om een duidelijke horizontale coördinatie. Hoe is de relatie tussen de pas ontwikkelde projecten van plaatselijke educatieve netwerken en het sociaal-cultureel werk? Structuren hebben inderdaad veel belangstelling. Daarvoor heb ik waardering, maar toch blijft voor ons de mens centraal staan.

Mijnheer de Voorzitter! In dit verband heb ik behoefte om nog eens de kwaliteit van het werk te benadrukken. Die kwaliteit mag niet uit het oog worden verloren, mag niet ondergaan in de structuren.

Mijnheer de Voorzitter! Ik kom nu tot het vrijwilligerswerk. Grote groepen vrijwilligers hebben tientallen jaren hard gewerkt en uit eigen zak onkosten betaald. Ik noem sportclubs, muziekcorpsen, burenhulp, ziekenbezoek, jongerenclubs, werk-voor-vrouwen-groepen, organisaties enz. Gelukkig komen zij nu in de schijnwerper. Ik ben bijzonder blij met de brief van 5 februari. Wordt voldoende aan het rol doorbrekende aspect gedacht?

De Minister zegt, dat zij wil bevorderen dat de ervaring, opgedaan bij vrijwilligerswerk, een rol gaat spelen in de sollicitatieprocedures. Hoe stelt zij zich dit voor en mogen wij te zijner tijd de resultaten van deze inspanning vernemen?

Mijnheer de Voorzitter! Het jeugdbeleid verdient vandaag weer de nodige aandacht, vooral omdat nog steeds niet de lang verwachte Raamnota er is. Bovendien lezen we in de memorie van toelichting dat de opzet van de nota gewijzigd is. Betekent dat, dat al het gedane werk weer in de prullemand terechtgekomen is? Wat is de opzet van de nieuwe nota? Raamnota doet denken aan structuren. Het wordt onderhand de hoogste tijd dat een constructief jeugdbeleid van de grond komt. Nu leggen we enkel noodverbanden en niet meer dan dat (Hoewel ik daarvoor wel waardering heb). Waar liggen de oorzaken van dit lange uitblijven van beleidsvoornemens? Hoe is de samenwerking tussen de departementen in dezen?

Wij hebben alle waardering voor hetgeen van de zijde van de bewindslieden ten toon werd gespreid bij de behandeling van het onderwerp betreffende het jeugd welzijn, de residentiële voorzieningen en dergelijke, waarbij ik ook denk aan de zaken in de justitiële sfeer. De Staatssecretaris van Justitie is daarbij overigens degene, die dit beleid moet coördineren. Ook daarvoor hebben wij veel waardering, maar toch meen ik dat het totale jeugdbeleid iets meer is dan de verschillende onderdelen, die op de specifieke departementen worden behandeld. Wij vragen nu werkelijk om een breed welzijnsbeleid. Wie is de verantwoordelijke bewindsman of -vrouw? Zolang er geen duidelijk trekpaard is, blijft die kar stilstaan, hoewel er op de departementen natuurlijk wel wat gebeurt.

Wij willen graag van de Minister vernemen, hoe zij de coördinatie van de beleidsonderdelen op de verschillende departementen denkt tot stand te kunnen brengen. Die coördinatie zal een voortrekkerstaak moeten inhouden. Het zal om meer moeten gaan dan alleen het aanbrengen van paperclips. Vanuit het welzijnsministerie moeten duidelijke injecties en visies worden gegeven ten behoeve van de jongeren, die een taak moeten hebben en niet een groep moeten vormen, waarvoor alleen noodverbanden worden gelegd.

Mijnheer de Voorzitter! Als laatste onderdeel van mijn bijdrage kom ik te spreken over het sociaal-cultureel werk. Naar wij begrepen hebben is de RBR/SCA nu omgezet in de RBR/SCW en wacht op publikatie. Het totale decentralisatiegebeuren rondom het sociaal-cultureel werk is in deze Kamer al enkele malen goed besproken, zowel plenair als in mondelinge overleggen. Provinciale en gemeentelijke besturen zijn druk bezig te stoeien met de toch wel geheel nieuwe taken. Welzijnsplanning op volle toeren! Evenals gemeenten en provincies moet de rijksoverheid dezelfde weg gaan, hetgeen betekent dat ook het Rijksplan moet worden onderworpen aan democratische planningsinstrumenten, teneinde te komen tot de opzet van een sociaal-cultureel beleidsplan voor vier jaar, dat ieder jaar zal worden bijgesteld.

Hoe denkt de Staatssecretaris tot het zgn. Rijksplan te komen? Het CDA wil hier dezelfde lijn trekken zoals wij hebben gedaan bij de planning van gemeentelijk welzijnsbeleid en de steunpuntenplanning in de provincie, waarbij de mogelijkheid open is van eigen

inbrengen met betrekking tot het welzijnsbeleid zoals de diverse functionele organen zich dat voorstellen. Daarna zullen prioriteiten moeten worden gesteld door de Staatssecretaris en moet vervolgens het concept sociaal-cultureel Plan aan de Kamer worden voorgelegd. Wanneer kan een dergelijk plan tegemoet worden gezien? Is de Staatssecretaris al doende met het ontwerpen van een procedure in dezen? Een belangrijk aspect van de gedecentraliseerde aanpak betreft de vraag of de kwaliteit van de activiteiten voldoende gewaarborgd zal zijn, met andere woorden is er voldoende steun, met name financiële, en krijgen onderlinge samenhang en afstemming van de steunfuncties de juiste aandacht? En welke taken blijven er voor de Rijksoverheid over? Is er overigens als iets te vertellen met betrekking tot de evaluatie van de sociaal-culturele activiteiten? Ten gevolge van het accresbeleid van CRM bestaat er blijkens reacties vanuit het veld nogal wat angst voor uitholling van het welzijnswerk.

Ten gevolge van het accresbeleid van CRM bestaat er, blijkens reacties uit het veld, nogal wat angst voor uitholling van het welzijnswerk. Ofschoon wij van mening zijn dat een vooralsnog niet al te automatisch en daardoor enigszins beperkt toegestane doorberekening van kostenstijgingen zou kunnen bijdragen tot een zekere mate van kostenbewustheid, vinden wij wel dat de betreffende instanties niet te lang in het onzekere moeten worden gehouden over hun werkelijke mogelijkheden. In dit verband vragen wij ons af, als in de memorie van toelichting wordt gezegd dat in een later stadium bijstellingen mogelijk zijn, hoe wij dat latere stadium moeten zien in de tijd: Wanneer zal dat ongeveer kunnen zijn? Ik wil in dit verband erop wijzen dat de voorbereiding van gemeentebegrotingen begin mei plaatsvindt, hetgeen betekent dat eind april meer duidelijkheid zeer gewenst is.

Als ik wat concreter op het voorgaande inga, dan laat zich de vraag stellen waarom door het ministerie een circulaire is verzonden aan instellingen voor sociaal-cultureel werk, waarin staat dat 1% van de rijksbijdrage bevroren wordt voor energiebesparing. Is dit een kabinetsbesluit en vallen alleen sociaal-culturele instellingen hieronder? Een zelfde vraag betreft het feit dat de sociaal-culturele instellingen ook een circulaire hebben ontvangen met betrekking tot 4% be-

zuinigingen op de rijksbijdrage ten behoeve van de niet-personele lasten. Is ook dit een kabinetsbesluit en waarom geldt dit alleen sociaal-culturele instellingen? De instellingen zijn er niet op ingesteld met dit verlaagde bedrag rond te komen, terwijl de gemeenten de noodzakelijke aanvullingen niet voor hun rekening kunnen nemen, daar zij niet de beschikking hebben over een ruimere marge, gezien de krappe toewijzingen via het Gemeentefonds.

Ten slotte wil ik nog wijzen op het volgende. Bij het, ook door de Staatssecretaris gepropageerde, streven naar samenwerkingsverbanden op het gebied van de maatschappelijke dienstverlening en het sociaal-cultureel werk tussen algemene en categoriale organisaties, kunnen zich problemen voordoen. In de eerste plaats blijken categoriale instellingen veelal onvoldoende inzicht te hebben in de consequenties van een dergelijk samenwerkingsverband en subsidie-alternatieven.

In de tweede plaats blijkt, in ieder geval bij samenwerkingsverbanden die vallen onder de Rijksbijdrageregeling sociaal-culturele activiteiten, de betreffende rijksbijdrageregeling niet te voorzien in het ontbinden van de overeenkomst als een van de partijen er vanaf wil. Is de Staatssecretaris met ons van mening dat de voorlichting over de gevolgen van dergelijke samenwerkingsverbanden geïntensiveerd c.q. effectiever zal moeten worden en dat negatieve gevolgen van het ontbinden van samenwerkingsverbanden tot een minimum moeten worden beperkt? Hoe denkt de Staatssecretaris een en ander te realiseren?

De Staatssecretaris is doende het blindenbibliotheekwezen te reorganiseren. Wij hebben er begrip voor dat zij daarin weer samenhang tot stand wil brengen. Wij vrezen alleen dat het centrale orgaan dat zij wil vormen, de zelfstandigheid der onderscheidene bibliotheken zo zeer zal aantasten dat daardoor onder andere de identiteit van deze instellingen in het gedrang komt. Wij dringen er daarom op aan een zodanige vrije beleidsruimte voor de instellingen te creëren dat bedoelde identiteit gewaarborgd blijft.

Ten slotte, wij hebben een amendement ingediend ten behoeve van de post voor het taal- en cultuurbeleid in de provincie Friesland. Naar mijn mening spreekt de toelichting voor zich zelf.

De vergadering wordt van 18.20 uur tot 20.00 uur geschorst.

Mevrouw C. M. P. Cornelissen (CDA)

□ Mevrouw **Cornelissen** (CDA): Mijnheer de Voorzitter! Als vierde in de rij van sprekers van het CDA bespreek ik de maatschappelijke dienstverlening, de gezinszorg, de bejaardenzorg en een aantal korte onderwerpen.

Als eerste kom ik tot de maatschappelijke dienstverlening. De memorie van toelichting vermeldt fraaie zinnen over de decentralisatie en de harmonisatie en ik kan U zeggen dat de CDA-fractie in beginsel daarmee instemt, alhoewel wij ons afvragen hoe het mogelijk zal zijn om per 1 januari 1982 de gehele maatschappelijke dienstverlening in een rijksbijdrageregeling opgenomen te krijgen. Hoezeer wij ook toejuichen dat er in het kader van de decentralisatie een anticiperend beleid op de Kaderwet Specifiek Welzijn wordt gevoerd, wij zien toch grote problemen, als die operatie budgettair neutraal zal moeten worden uitgevoerd. De VNG bezorgde ons juist voor de aanvang van deze plenaire behandeling van de CRM-begroting een gedegen nota over de kosten van de gemeentelijke welzijnsplanning, waarbij juist de aandacht wordt gevestigd op deze kosten in verband met de planning die weer noodzakelijk aan de invoering van de verschillende rijksbijdrageregelingen voorafgaat. Als de bewindslieden blijven staan voor de stelling dat de invoering van de rijksbijdrageregeling budgettair neutraal moet gebeuren, dan zal het toch moeten gaan ten koste van het personeel omdat de gemeenten de extra kosten voor de gemeentelijke welzijnsplanning ergens vandaan moeten halen.

Ik kom nu te spreken over het algemeen maatschappelijk werk. Juist het personeel, dat wil zeggen de mensen die staan voor de hulpverlening, hebben al barre tijden achter de rug. Sinds kort is de bestaande vacaturestop van 1976 opgeheven, wat betekende passen op de plaats of in vele gevallen een teruggang van de beschikbare mankracht, en dat in een tijd dat een ieder verkondigde dat de eerste-lijns-hulp versterkt moest worden. Het is dan ook onmogelijk om aan de vrijwilligers die nog bereid bleven om een bestuurlijke functie in het algemeen maatschappelijk werk te vervullen, duidelijk te maken welk beleid er wordt gevoerd. Argumenten als 'er is nog overleg gaande' kun je wel één jaar of desnoods twee jaar gebruiken, maar het is onmogelijk om dit langer vol te houden.

Ondertussen komt er mede door deze reden weinig terecht van de samenwerkingsverbanden in de eerste lijn en het is bijzonder schrijnend als men dan beziet dat het Ministerie van Volksgezondheid en Milieuhygiëne een belangrijke post overhoudt van de voor dit doel uitgetrokken gelden over 1979 en daar een andere bestemming aan geeft. Ik heb hierover een schriftelijke vraag gesteld en ik ben benieuwd wat de Minister van Volksgezondheid en Milieuhygiëne nu zal antwoorden, maar het blijft een zeer slechte zaak dat, terwijl er nood en behoefte is in het veld, de bedragen niet opgenomen worden. Kan men niet tot een betere regeling komen met het Ministerie van Volksgezondheid en Milieuhygiëne? Ook de Nationale Raad voor Maatschappelijk Welzijn heeft in haar commentaar nog eens gewezen op de noodzaak van de eerste-lijnsvoorziening.

Ik denk wel eens dat andere instellingen het zullen bestaan om zich op dit terrein 'verdiensteijk' te maken, omdat het algemeen maatschappelijk werk niet aan de behoeften in dit kader kan voldoen.

Het is hier niet de plaats om de opmerkingen te herhalen die ik namens de CDA-fractie in het mondeling overleg van 6 december over het totale beleid heb gezegd, mede omdat die voor een deel reeds vastliggen in de witte stukken, maar ook nu wil ik wel zeggen dat de Staatssecretaris niet de schoonheidsprijs verdient voor zijn beleid op het terrein van het algemeen maatschappelijk werk en rondout gezegd geen beleid heeft gevoerd op het terrein van het meso-niveau. Ik kom daar direct nog op terug maar wil eerst

toch nog enkele opmerkingen maken over het algemeen maatschappelijk werk.

De confrontatie tussen de Joint en de vaste Commissie van CRM op 22 november jl. zal beide partners nog lang in herinnering blijven, omdat over en weer toegesneden en aangescherpte opmerkingen werden gemaakt. Wil het algemeen maatschappelijk werk een functie kunnen vervullen in de eerste-lijnszorg, overeenkomstig zijn taakopdracht, dan is er – zo begrijpen wij – overeenstemming tussen het Ministerie van CRM en de Joint over een reële formatieformule en dit zou inhouden dat er 400 extra formatieplaatsen nodig zouden zijn.

Voor een anticiperend beleid zouden nog eens 150 formatieplaatsen nodig zijn. Maar wat blijkt? Als eerste is het algemeen maatschappelijk werk erin geslaagd om tot een systeem van formatiebeleid te komen dat de instemming heeft van de Staatssecretaris, maar er bestaat geen instemming over de financiële en personele gevolgen van de integrale toepassing van dit systeem. Dit is wel fnuikend voor het perspectief van deze eerstelijnszorg. Des te meer klemt het mij, omdat wij nu door de zorgelijke situatie van 's lands financiën geen enkel soelaas kunnen bieden. Onze mede-ondertekening van het amendement van mevrouw Langedijk is niet meer dan een druppel op een gloeiende plaat, maar zij moet vooral gezien worden als een teken ervan dat het mijn fractie bittere ernst is met de decentralisatie en deze tak van dienstverlening.

Daarboven wil ik korthedshalve vermelden dat de CDA-fractie staat achter de andere knelpunten die door het Joint zijn aangedragen en die ik slechts aanduid onder verwijzing naar de brief met bijlagen hierover van het Joint van 22 januari 1980. Deze punten betreffen naast het formatie- en het daaraan gekoppelde anticiperende beleid de samenwerking in de eerste lijn, de afkoopsommen voor de apparaatskosten, het ontbreken van een managementregeling, het budget ter bevordering van de deskundigheid, de decentralisatie van maatschappelijke dienstverlening en ten slotte de positie van het meso-niveau.

Sprekend over het meso-niveau, wil ik de Staatssecretaris herinneren aan datgene wat ik namens mijn fractie in het mondeling overleg van 12 december jl. heb gevraagd en waarop ik nog steeds geen antwoord heb ontvangen, namelijk de personele bezetting van de meso-niveau's. Wel hebben wij de

brief van 7 februari ontvangen, die door de Staatssecretaris is gezonden naar de instellingen om een peiling te doen naar de behoefte aan deze instellingen. Ik herhaal dat door deze enquête geen waarde wordt gehecht aan de mening van het Joint en ook niet aan de opvatting die de fractie van de CDA huldigt dat er een zekere harmonisatie moet zijn in het totale regeringsbeleid. Dat moet de Staatssecretaris niet ontkennen, althans dit proberen, terwijl andere bewindslieden juist het meso-c.q. het provinciale niveau willen bevorderen. Graag zou ik van de Staatssecretaris zijn reacties over deze kritische opmerkingen willen vernemen.

Tevens stel ik de Staatssecretaris de vraag waarom hij wel sociale raadslieden en MAI-bureaus onder de toekomstige rijksbijdrageregeling wil onderbrengen en waarom niet de bureaus voor rechtshulp. Waarom moeten onder de laatste een wettelijke basis worden gelegd? Heeft Justitie een prioriteit boven de andere vormen van hulpverlening? Ten slotte zou ik graag de toezegging krijgen van de Staatssecretaris dat de leden van de vaste Commissie van CRM de beschikking krijgen over het rapport dat is uitgebracht door de Werkgroep Landelijke Prioriteitstelling.

Mijn tweede onderwerp betreft de gezinsverzorging, de grootste post in de begroting van CRM die niet is gestoeld op een wettelijk verplichte uitgave. Toch doet zich ook hier de vraag voor of wij niet anticiperend op de Kaderwet Specifiek Welzijn met een rijksbijdrageregeling moeten werken. Hoe zien de bewindslieden het toekomstige nieuwe subsidiesysteem met bepaalde afkoopsommen in relatie met de Kaderwet Specifiek Welzijn? Zijn er al ervaringen opgedaan met het nieuwe subsidiesysteem?

Onze fractie spreekt er haar verheugenis over uit, dat de relatie tussen de Centrale Raad voor Gezinsverzorging en het ministerie zodanig is, dat er regelmatig en goed overleg plaats vindt. Dat de Kamer dit overleg op de voet kan volgen door de regelmatige toezending van de verslagen van het Integraal Beleidsoverleg tussen de Centrale Raad voor Gezinsverzorging en het departement, doet recht aan de functie die de Tweede Kamer krachtens haar doelstelling moet uitoefenen. Wij vertrouwen er dan ook op dat meer dan tot nu toe het geval is, uit het verslag zal mogen blijken wanneer men het niet met elkaar eens is geworden.

Ons bereiken berichten, dat het loslaten van het nultarief geen negatieve invloed heeft gehad op de hulpverle-

ning. Welke indruk en eventuele gegevens heeft het departement hierover? Wij hadden de verwachting dat het soelaas, dat de invoering van het nultarief meebracht, reden zou zijn om in plaats van de vierweekse draagkracht de weekdraagkracht in te voeren. Alle gezinszorginstellingen zien verlangend naar de beslissing uit en regelmatig wordt mij gevraagd mijn destijds aangekondigde notitie in te dienen.

Uit de memorie van toelichting en het antwoord op de vragen blijkt echter, dat de invoering van een retributiesysteem, gestoeld op weekdraagkracht, nog verre van ons is. Toch houd ik hier opnieuw een pleidooi ervoor, op grond van de vierweekse draagkracht een wekelijks of retributiesysteem in te voeren of, anders gezegd, het retributiesysteem zodanig in te richten, dat het niet aantrekkelijk wordt gemaakt om langer hulp te hebben, omdat dat niet meer kosten voor betrokkene met zich brengt, nog afgezien van de problematiek voor de instellingen om dit moeilijke en onbegrijpelijke systeem aan de cliënten uit te leggen. Graag vraag ik over deze materie een korte notitie van de bewindslieden.

Mijnheer de Voorzitter! Zojuist ben ik in het bezit gekomen van de evaluatienota retributie gezinszorg en van het commentaar hierop van het Departement van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk. Het spijt mij bijzonder, maar de nota is gedateerd 31 oktober en het standpunt van de Regering is gedateerd 11 februari. Ik heb het zojuist ontvangen. Het is onmogelijk, nu hierop in te gaan, vandaar mijn verzoek om een notitie. Ik wil nog wel eens bezien, wat in het rapport staat, alsmede in de reactie van de Regering, maar het lijkt mij toch, dat het belangrijk is om nog eens met elkaar van gedachten te wisselen over het retributiesysteem.

Gelukkig gaat ook de gezinszorg mee in de ontwikkeling naar het zoeken van andere, soms betere vormen van hulpverlening. De schaarste, maar ook het zuinig omgaan met de hulpverlening noopt ertoe, met inventiviteit en met risico naar nieuwe vormen om te zien. Wij zouden de Staatssecretaris willen vragen, nieuwe experimenten op dit gebied te stimuleren. Wij horen er te weinig van!

Als een van de alternatieve vormen van hulpverlening worden de experimentele vormen van wijk-bejaardenverzorging genoemd. Kan de Staatssecretaris nadere mededelingen hierover doen en zou hij ook nadere mede-

Cornelissen

delingen kunnen doen over – zoals het in de begroting wordt genoemd – de 'centrale unit'?

De adviesaanvraag aan de Ziekenfondsraad over de ziekenfondspremie door de Staatssecretaris voor Volksgezondheid heeft heel wat stof doen opwaaien, althans de Centrale Raad voor Gezinsverzorging heeft al veel, hopelijk onnodige, onrust hierover gezaaid. Het gaat hierbij immers over een adviesaanvraag en ik heb wel zoveel vertrouwen in de Ziekenfondsraad, dat deze dit verzoek op zijn merites en in zijn uitvoeringsconsequenties zal bekijken. De Ziekenfondsraad heeft al meermalen blijk ervan gegeven, midden in de maatschappelijke realiteit te staan. Waarom zou men dit nu niet doen? Ik vraag mij overigens af of het juist is, dat de helft van de part-time krachten in de gezinszorg slechts drie uur per week werkt, zoals wordt voorgesteld. Heeft het departement hierover gegevens en hoeveel part-time krachten werken één, twee, drie of vier dagen per week?

De voorlopige tijdelijke regeling gezinsverzorging AAW dreigt een meer definitieve vorm te krijgen. Onze fractie vraagt zich af of via deze regeling enerzijds de deur voor de financiering van de particuliere hulp weer wordt opengezet, die zojuist na de afsluiting van de Algemene Bijstandswet was gesloten. Onze fractie is de mening toegedaan, dat de AAW een aantal formatieplaatsen bij de gezinszorg voor haar rekening zou moeten nemen en deze dus ook volledig financieren. Jaarlijks kan dan een verrekening plaatsvinden van kosten, terwijl de AAW via de instellingen van gezinszorg gebruik kan maken van een flexibele mogelijkheid, aan de vraag naar hulp te voldoen, terwijl een andere mogelijkheid is, dat de AAW deze hulp afkoopt door een jaarlijks bedrag, te betalen aan CRM.

Uit het laatste moge duidelijk zijn, dat wij grote zorg hebben voor het budget van het Departement van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk. Wij vernemen graag de mening van de Staatssecretaris over hetgeen ik zojuist heb gezegd.

Ons bereiken nogal wat klachten over de uitvoering van deze – naar ons gevoelen gebrekkige – regeling tussen gezinszorg en AAW. Zij zijn door het ombudsteam Oost-Nederland bijzonder goed verwoord in een schrijven van 22 januari jl. waarnaar ik graag verwijs.

Mijnheer de Voorzitter! Ik stap over naar de bejaardenzorg, die vele raak-

vlakken heeft met de gezinsverzorging, met name via de bejaardenverzorgsters en de bejaardenhelpsters. In het voortreffelijke blad 'Op Leef tijd' van januari 1980 wordt zelfs gezegd, dat de helft van het aantal in de gezinsverzorging gewerkte uren ten behoeve van de bejaarden is, dat wil zeggen, dat jaarlijks – ik ben er zelf ook van geschrokken – 31 miljoen uren hulp aan bejaarden wordt gegeven. Het is een respectabel aantal, maar helaas is het nog steeds niet voldoende.

Een van de belangrijke zaken in de bejaardenzorg is de rijksbijdrageregeling projecten gecoördineerd bejaardenwerk, een regeling die in ontwerp naar het veld is gestuurd en waarop nu in spanning wordt gewacht, terwijl de regeling toch al per 1 januari 1980 is ingegaan. Wij zullen in het komende mondeling overleg op 26 februari aansluitend hierop moeten ingaan, maar het is de vraag, of het bij goed bestuur past, per 1 januari een regeling te laten ingaan die nu nog niet bekend is.

De voorbereidende maatregelen zijn waarschijnlijk te ver gevorderd, maar het is voor ons een vraag, waarom deze regeling voor het gecoördineerd bejaardenwerk niet kan vallen onder de rijksbijdrageregeling maatschappelijke dienstverlening. Wij begrijpen ook niet, waarom zij niet tegelijk hiermee zou kunnen ingaan. Reeds nu kennen deze projecten de componenten van coördinatie, advies en informatiefunctie, dienstverlening en sociaal-cultureel werk. De eerste drie componenten zouden kunnen vallen onder de komende rijksbijdrageregeling maatschappelijke dienstverlening, terwijl het sociaal-culturele werk toch al onder een rijksbijdrageregeling valt.

Wanneer gaat de post voor Projecten Gecoördineerd Bejaardenwerk weer groeien, waarmee wij met name doelen op het feit, dat uit deze post destijds gelden zijn gevloeid naar de LGV-bureaus? Wanneer worden deze geleende gelden weer teruggestort, zeker nu met het oog op de adviesaanvraag van de bewindslieden aan de Ziekenfondsraad om deze bureaus onder AWBZ te brengen? Waarom wordt niet toegestaan dat in deze projecten part-time hoofdfunctionarissen werkzaam zijn?

Waar blijft de Voorlopige Raad voor het Bejaardenbeleid? Het antwoord op vraag 255 roept twijfels op of de bewindsman deze motie wel wil uitvoeren. Waarom wel een Raad voor Jeugdbeleid, wel een Kampeerraad en een Recreatieraad, maar waarom zo weifelachtig over de Raad voor het Bejaardenbeleid, terwijl daarover de Ka-

mer een duidelijke uitspraak heeft gedaan? De ervaring van enkele provinciale raden voor het bejaardenbeleid bewijst nu al het grote nut ervan, maar bovendien hebben de bejaarden ook het recht mee te spreken in de beleidsvoorbereidende regelingen en gevraagd en ongevraagd de Regering van advies te dienen.

Noodzakelijk is ook dat de landelijke organisaties van bejaarden versterking krijgen. Reeds vorig jaar heeft de Staatssecretaris hierin een toezegging gedaan, dat zowel de Cosbo als de Unie van Katholieke Bejaardenbonden, de Protestants Christelijke Organisatie en de Anbo versterking zouden krijgen om daardoor te bewerkstelligen dat de emancipatie van de bejaarden wordt bevorderd en een achterstand wordt ingehaald, zoals de voorzitter van de Cosbo dat altijd zo kernachtig uitdrukt. Wij hebben geprobeerd in dezen een amendement op te stellen, waarin wij nog niet zijn geslaagd.

Wanneer kan verder de toegezegde Nota Welzijnsbeleid voor ouderen verwacht worden? Het antwoord op vraag 247 geeft de indruk, dat het wel 1981 zal worden en wij zouden dat zeer betreuren.

Waarom blijft de algemene maatregel van bestuur met betrekking tot de participatie van de bewonerscommissie zo lang uit? Reeds vorig jaar is melding gemaakt van de wijziging van de Wet op de Bejaardenoorden in verband met de democratisering. Wanneer kan die verwacht worden? Welk verband ligt er tussen dit voornemen en het initiatief-wetsontwerp van de heer Meijer en mevrouw Langedijk?

Het rapport van Twijnstra en Gudde over de personeelsbehoefte in bejaardenoorden is meer dan een jaar oud. Waar blijft het oordeel van de Regering?

De 7%-norm voor de bejaardenoorden blijft een aanvechtbare norm, maar wordt desondanks door het departement strak gehanteerd, zij het wel met enige anticipatie. Met name de grote steden worden hiervan de dupe. Ook het renovatiebeleid is praktisch stil komen te liggen door de strakke hantering van de 7%-norm. Blijkens de brief van 10 januari 1980 van Staatssecretaris Wallis de Vries zal het economisch onderzoek nog geruime tijd vergen, maar reeds nu zijn er gegevens bekend van de indicatiecommissie, die centraal op het departement terecht komen. Welke uitkomsten geven deze gegevens nu? Ik heb de stellige indruk, dat dit percentage beduidend boven de 7 ligt, zeker als ik ken-

Cornelisser

nis neem van de lange wachttijden voor de bejaardenoorden.

De CDA-fractie is van mening, dat er enerzijds een duidelijk onderscheid gemaakt moet worden tussen de werkelijke behoefte aan verzorgingstehuizen en de budgettaire mogelijkheden op dit gebied. De eerlijkheid en het doorzichtig maken van het beleid eisen, dat er duidelijkheid komt op dit gebied. Als de 7%-norm een budgettaire norm is, laten we dat dan duidelijk zeggen, maar niet de indruk geven, dat de 7%-norm een behoeftenorm is.

Noodzaak blijft de behoefte duidelijk te weten en daarom graag de gegevens van de indicatiecommissie openbaar. Wij hebben er grote moeite mee als de Staatssecretaris in een brief van 21 augustus 1979 aan de Centrale Commissie Bejaardenoorden schrijft, dat de 7%-norm weliswaar een voorlopige norm is, maar dat het nog enige jaren kan duren vooraleer er conclusies kunnen worden gevormd uit de uitkomst van de indicatiecommissie. En op die voorlopige norm vraagt de Staatssecretaris toch aan de provincies om een provinciale planning samen te stellen. Moet dit dan ook gebeuren op basis van een voorlopige norm, die veel onrust, leed en zorg zal veroorzaken bij de bejaarden, de bestuurders en het personeel, om dan na enige jaren te zeggen, dat die norm niet van toepassing is?

Ik heb de ervaring dat de provincies die met de voorbereidingen van deze planning bezig zijn, op veel weerstand zullen stuiten. Noodzaak blijft, dat als we het uitgangspunt van het bejaardenbeleid willen handhaven, namelijk te trachten de bejaarde zo lang mogelijk zijn zelfstandigheid te doen behouden, we grote aandacht moet blijven schenken aan de tussenvoorzieningen en complementaire voorzieningen, waarbij wij denken aan service-flats, bejaardenverzorgsters, ziekenverzorgsters, alarmsystemen, maaltijdvoorziening etc.

Een bijzonder probleem is de financiering van de bejaardenoorden. Men kan zich afvragen, nu opname aan zulke strenge criteria van de indicatiecommissie is onderworpen, of dat op zich al geen reden is om de financiering hiervan onder te brengen bij de AWBZ.

Wij zijn erg benieuwd of de bewindslieden zich intussen al een oordeel over het rapport-Gijsbers gevormd hebben. De toenemende leeftijd- en verzorgingsbehoefte van de bewoners in de bejaardenoorden noodzaken ook om te kijken naar een

gelijke financiering als de verpleeghuizen, maar noodzaken ook om een duidelijke uitspraak te doen over de personele bezetting en de functie van het bejaardenoord in het totale circuit van hulpverlening.

Ik stap nu over naar een ander onderwerp.

In de openbare commissievergadering voor het gehandicaptenbeleid in oktober jl. hebben wij moties ingediend voor uitbreiding personeel NOZ en NVR. Hoe staat het met de uitvoering hiervan? Het jaar 1981 is uitgeroepen tot het Internationaal Jaar van de Gehandicapten. Met instemming hebben wij er kennis van genomen dat dit jaar wordt voorbereid door een nationale commissie, waarin het particulier initiatief een zwaar accent zal krijgen.

De sociaal-pedagogische diensten krijgen een uitbreiding met 18 formatie-plaatsen. Hoe gebeurt deze verdeling in deskundigheid en hoe is de spreiding? Wordt deze wel zeer oude subsidieregeling ook opgenomen in een rijksbijdrageregeling? Kunnen nadere mededelingen worden gedaan hoe het staat met de provinciale structuurplannen in het kader van de Tijdelijke Verstrekkingenwet Maatschappelijke Dienstverlening? Belangrijk in dit verband is ook om te weten of er een landelijke planning is voor gezinsvervangende tehuizen en welke financieringsruimte hiervoor bestaat in de komende jaren. Het grote verschil in zakgeld van de bewoners van een gezinsvervangend tehuis, dat wél en dat niet onder de AWBZ valt, wordt als zeer onrechtvaardig ervaren. Wij vragen de bewindslieden om aan deze rechtsongelijkheid – want zo ervaren bewoners en personeel dit – een einde te maken.

Ook bestaat er zorg bij Philadelphia over de mogelijkheid tot behoud van de eigen identiteit van de gezinsvervangende tehuizen, terwijl er tevens zorg is over de ontwikkeling van de gezinsvervangende tehuizen voor kinderen en ouderwordenden. Het zou goed zijn als de bewindslieden hierover hun gedachten gaven of daarover een kleine notitie samenstelden waardoor we aan deze belangrijke materie meer gerichte aandacht in kleiner verband en openbaar zouden kunnen besteden. Vorig jaar hebben wij grote aandacht gevraagd voor de dienstverlening aan de ongehuwde en/of alleenstaande moeders en dit met een amendement ondersteund.

Het amendement is weliswaar uitgevoerd, maar zo minimaal mogelijk. Ook nu zien we weer een grote toename van het aantal hulpvragende cliën-

ten. Daarnaast zien we dat de Vereniging ter bescherming van het ongebo- ren kind niet tot een samenwerkingsverband met het FIOM kan geraken en nu gestart is met een eigen bureau met twee maatschappelijk werkenden en in de toekomst te vestigen hulpposten in den lande. Wij menen dat aan beide instellingen meer soelaas gegeven moet worden en hebben een daartoe strekkend amendement ingediend.

De uitbreiding van het aantal kinderdagverblijven met 20 verdient waarde- ring, terwijl wij eveneens verheugd zijn dat er internationale kinderdagverblijven zijn in Eindhoven en Haarlem en het een goede zaak vinden dat Tiel aan de beurt komt in 1980. Wel zouden wij een pleidooi willen houden om de ouderbijdrage die nu gevraagd wordt van de ouders van kinderen die een Boddaertcentrum bezoeken gelijk te stellen met de ouderbijdrage die gevraagd wordt in het kader van de rijksbijdrageregeling kinderdagverblijven. Na veel gedegen en enthousiast werk door de Interdepartementale werkgroep alleenstaanden is besloten om te komen tot een platform voor alleenstaanden. Het niet verkrijgen van subsidie maakt het onmogelijk om dit platform te realiseren. Wij vinden dit een zo belangrijke aangelegenheid, dat wij hierover een uitspraak van de Kamer willen vragen, waarbij wij opmerken dat eventuele middelen hiertoe voorlopig verkregen zouden kunnen worden uit de post vrijwilligerswerk.

Motie

De **Voorzitter**: Door de leden G. M. P. Cornelissen, Hermans, Bischoff van Heemskerck en Langedijk-de Jong wordt de volgende motie voorgesteld:

De Kamer,

gehoord de beraadslaging;

overwegende, dat de Interdepartementale werkgroep voor Alleenstaanden belangrijk voorbereidend werk heeft verricht en constructieve voorstellen heeft gedaan;

overwegende, dat ook de betrokken bewindslieden blijkens de memorie van toelichting op de begroting 1980 een Platform voor Alleenstaanden zien als een belangrijk adviesorgaan en overlegpartner van de Overheid bij de totstandkoming van het beleid voor de alleenstaanden;

dringt er bij de Regering op aan, dat een dergelijk Platform voor Alleenstaanden wordt gerealiseerd en nodigt de Regering uit, daartoe middelen ter beschikking te stellen,

Voorzitter

en gaat over tot de orde van de dag.

Naar mij blijkt, wordt deze motie voldoende ondersteund.

Zij krijgt nr. 61(15 800-XVI).

Mevrouw **Cornelissen** (CDA): Mijnheer de Voorzitter! Ik had nog een aantal opmerkingen willen maken over de telefonische hulpdienst, de oorlogsslachtoffers, de Algemene Bijstandswet en de Indische Nederlanders. Tot mijn spijt zie ik echter dat mijn tijd om is.

□

Mevrouw **Bischoff van Heemskerck** (D'66): Mijnheer de Voorzitter! Voor het woord 'welzijn' zijn al vele definities gegeven, vaak heel ingewikkelde. Van Dale zegt het eenvoudig: Welzijn betekent welvaren, in goede gezondheid verkeren, in gunstige omstandigheden zijn, vooruitgaan, bloeien. De fractie van D'66 volgt deze ruime interpretatie van het woord welzijn. Dus ook van het beleid. Niet alleen CRM, maar de hele welzijnszeshoek en ook de sociaal-economische driehoek moeten aan het welzijn bijdragen. En CRM heeft daarbij wel een taak. CRM moet een open Ministerie zijn dat als eerste signalen uit de samenleving opvangt en fungeert als een soort lastige welzijnsinktvij, die, als dat nodig is met lange tentakels aan komt zwemmen.

Wellicht wordt de M van CRM later weer met Sociale Zaken samengevoegd als gevolg van het diffuser worden van de grenzen tussen arbeid en andere aspecten van het leven. Zolang zij echter bestaat lijkt de welzijnsinktvijstaak typisch voor CRM. Er moet dan wel een visie zijn op het welzijnsbeleid in de jaren '80. Die mis ik een beetje in de memorie van toelichting. Er worden een aantal tendensen uit de samenleving gesignaleerd. Vervolgens worden een aantal zaken die al langer aan de orde zijn als speerpunten genoemd voor 1980.

Een tendens die de memorie van toelichting signaleert is groeiende onzekerheid. Vorig jaar heeft de memorie bij deze begroting al gewezen op de noodzaak van verandering van het arbeidsethos. Er zijn onzes inziens nog een aantal andere tendensen.

Ik noem:
toenemende privatisering
het streven naar zelfverwerkelijking als tegenwicht voor het sterk geregelde bestaan;

groeiende weerzin tegen de medische en maatschappelijke hulpverlening, onder andere gesignaleerd door Achterhuis in zijn boek 'Markt van welzijn en geluk';

sterke afname van de gewone gezinnen, tot 35% in 1980.

Op deze tendensen kan niet alleen worden ingespeeld met een voorzieningenbeleid. In die termen denken wij echter nog steeds. In de regeringsverklaring is sprake van verantwoordelijkheid voor zich zelf en voor elkaar. Daar moeten wij dan echter wel aan gaan werken. Zo denken wij helaas nog niet: de Regering niet en de Kamer ook niet. Ik noem een voorbeeld. Uit de Nederlandse samenleving zijn vele initiatieven gekomen voor de opvang van vluchtelingen uit Zuidoost-Azië. Vaak konden die initiatieven niet worden gehonoreerd, omdat zij niet in het belang van de mensen zelf waren. Klonk echter soms niet te veel door, dat wij het maar aan CRM moesten overlaten? In zekere zin is dat juist. CRM is inderdaad het departement waar dit thuis hoort. Ik begrijp dan ook niet goed waarom de kosten verband houdend met de opvang van deze vluchtelingen aan de begroting van Ontwikkelings-samenwerking werden toegerekend. Hoe is die verhoging tot stand gekomen? Zouden aan de andere kant uitlatingen in de geest van 'laat het maar aan ons over' de mensen niet demotiveren, afbrengen van hun medeverantwoordelijkheid?

De visie van D'66 is dat wij afmoeten van voorzieningen alleen en alles moeten doen aan emancipatie en democratisering. Op langere termijn moeten wij streven naar integratie van de harde produktiesector en de zogenaamd zachte sociaal-culturele sector, zodat de laatste niet meer als verbanddoosje dient voor de eerste. Wij moeten tevens toe naar meer zelfhulp en groeperingen stimuleren die inspelen op deze nieuwe tendenties. Stimuleren is misschien al een groot woord. Ik denk dat wij al een heel eind verder zijn als wij deze groepen niet meer belemmeren door goedbedoelde maar dikwijls door de tijd achterhaalde subsidieregelingen. Het beter verdelen van banen in de formele economie en het van jongsaf aan stimuleren van werkzaamheden in de informele economie helpen ook de stimulatie van zelfhulp. En zelfhulp draagt bij tot emancipatie.

Bij het voorzieningenbeleid, dat daarnaast ook nodig is, wordt inderdaad veel nadruk gelegd op decentralisering en democratisering. Mijn fractie zal bij de verschillende fasen van de behandeling van de kaderwet pleiten voor verbreding van de decentralisatie waar dit mogelijk is en verdieping van de democratisering. Wij hebben onze twijfels bij de beantwoording van de

vraag of wij met onze rijksbijdrageregelingen en ingewikkelde welzijnsplannen op de goede weg zijn. Ook decentralisatie en democratisering werken mee aan emancipatie. Emancipatie is naar onze mening een belangrijke voorwaarde voor welzijn, omdat de geëmancipeerde mens een keuze kan doen en zich meestal in staat voelt in een situatie die hem of haar niet aanstaat verandering te brengen.

Dit brengt mij op twee grote groepen in de samenleving die wat emancipatie betreft een grote achterstand hebben. Dat zijn allereerst de vrouwen. Wij politici belijden allen het recht van vrouwen op gelijke kansen, thuis, bij de arbeid, bij het onderwijs. Tastbare resultaten zijn er echter nog niet veel geboekt. Integendeel! In vele gevallen worden vrouwen nog verder teruggedrongen op de arbeidsmarkt en in het onderwijs. Hier moet ook de inktvis CRM aan het werk. Ik pleit daarom, zoals ook verleden jaar is gebeurd, sterk voor ondertekening door de Staatssecretaris van wetten en nota's die de positie van de vrouw mede als onderwerp hebben. Het is overigens verheugend dat in de openbare commissievergadering 'Op weg' de Regering mede vertegenwoordigd zal zijn door de Staatssecretaris.

Overigens is er ook wel iets gebeurd op emancipatiegebied, vooral wat structuren betreft bij de departementen, maar er is natuurlijk ook nog veel werk aan de winkel, allereerst bij de overheid zelf. Wij zijn erg benieuwd naar de reacties van de Regering op de EDO-rapporten. Van de Departementen van Onderwijs en Wetenschappen en van CRM horen wij duidelijk dat men zijn best doet vrouwen in beleidsbanen aan te trekken. Doet men op Financiën, Economische Zaken en andere ministeries echter dezelfde pogingen?

Over subsidieregelingen inzake emancipatiewerk en de daarin voor de basisgroeperingen moeilijk te begrijpen criteria heb ik mij tijdens het debat van 13 december jl. al uitgelaten. Tevens heb ik toen betreurd dat tijdens deze regeerperiode 8,5 mln. van de emancipatiegelden is teruggevloeid, terwijl er zoveel moet gebeuren!

Emancipatiewerkers dicht bij het uitvoerend werk zou een verdere goede besteding zijn. Ik geef de Staatssecretaris in overweging meer werkers te plaatsen bij de gemeenten, te meer, daar de mogelijkheid groot is dat de provinciale vrouwenbureaus kleiner worden dan voorzien, of zelfs niet doorgaan. Onze mening over vrouwenbureaus heb ik ook op 13 december geuit.

Bischoff-van Heemskerck

Bij de arbeidsmarkt in het algemeen leveren deeltijdarbeid en arbeidstijdverkortung per dag een bijdrage aan de emancipatie van de vrouw, meer dan de VUT-regeling en extra vakantiedagen. Deeltijdarbeid wordt weliswaar alom bepleit, maar hindernissen zoals relatief hoge sociale lasten en mindere rechtspositie en dergelijke zijn nog niet overwonnen. De overheid zou hier door haar eigen voorbeeld een stimulant kunnen geven. Met het creëren van arbeidsplaatsen in de quartaire sector, waar vooral lagere banen door vrouwen bezet worden, komen we er niet.

Ook blijken, uit recente rapporten, de natuurlijke ontplooiingsmogelijkheden van de vrouw niet te liggen in het vrijwilligerswerk. Verder verbaast het me dat in het rapport Rathenau de consequenties van de opkomst van de micro-elektronica voor de arbeidsmarkt niet worden uitgesplitst naar gevolgen voor mannen en vrouwen. In een ander rapport, 'the Impact of chip-technology on employment and the labourmarket' wordt gesproken van 100% produktiviteitstoename ten aanzien van tekstverwerking. Aangezien het meeste kantoorwerk en vooral het tekstverwerkende deel nog door vrouwen gebeurt zal deze ontwikkeling tot nog meer vrouwelijke werklozen leiden.

Zou de Regering niet een advies terzake kunnen vragen en beleidsconclusies trekken, bij voorbeeld herscholing van typistes door de centra voor vakopleiding, hetgeen ook de CVV's kan verbreden? Ik denk hierbij aan de net aangenomen motie-Hartmeijer. Is dit niet iets voor de rondgangsgesprekken?

Naast al deze beleidszaken zijn er enkele praktische maatregelen mogelijk, die al eerder genoemd zijn. Zij zijn minder spectaculair maar zeer wezenlijk. Ik noem bij voorbeeld winkels dicht bij het werk met variabele openingsuren, crèches in de buurt van kantoren, bereikbaarheid van kantoren met openbaar vervoer.

De emancipatieschets van de Minister van Onderwijs en Wetenschappen en de Staatssecretaris voor Emancipatiezaken is een nuttige inventarisatie van geldende en nog uit te voeren maatregelen. Concreet komt recentelijk telkens het voorstel naar voren van een moeder-LTS. Is dat niet iets om na te streven?

De verhoging van het artikel voor kinderdagverblijven op de begroting is een goede stap in de richting van de emancipatie. De vraag naar kinderopvang is echter viermaal zo groot als

het aanbod waarin de structurele verhoging nu voorziet. D'66 wil daarom dat het bij deze verhoging niet blijft en heeft daarom een amendement ingediend. Ook overwogen wij in tweede termijn een motie terzake in te dienen.

Telkens weer blijkt dat vrouwenemancipatie met alle beleidsfacetten te maken heeft. Ik wens het nieuwe ICE dan ook veel succes toe met haar ongetwijfeld vermoeiende inktvastaak. En laten zij het niet alleen van bovenaf regelen maar juist de vrouwen zelf meer inspraak geven. Dat verhoogt hun motivatie! Bovendien moeten er ook veranderingen voorgesteld worden als die de fiscus per toeval minder goed uitkomen.

Een tweede groep waar de roep om emancipatie sterk is, wordt gevormd door de ouderen.

Ik ben blij in de memorie van toelichting te lezen dat de overheid grote aandacht hiervoor heeft. Daar wil ik dan ook graag even op inhaken.

Allereerst de Voorlopige Raad voor het Bejaardenbeleid. Na het interview met Staatssecretaris Wallis de Vries in 'Samen op weg' hoeven wij niet meer aan te dringen op spoed! Die komt er wel. Het is bekend dat de bonden van ouderen zelf al enige jaren geleden geprobeerd hebben vertegenwoordiging te krijgen in de Ziekenfondsraad en het College van Advies van de Algemene Bijstandswet, evenwel zonder succes. Wordt het niet hoog tijd, dat ouderen, ruimer gesteld ook gehandicapten en andere cliënten van de sociale zekerheid, dáár vertegenwoordigd zijn, waar hun belangen liggen. Dat zij vertegenwoordigd moeten worden is duidelijk, vooral nu in het afgelopen jaar op verschillende terreinen hun belangen geschaad werden, of dreigden geschaad te worden. Ik kan daarvan voorbeelden geven. Wij hebben zelf de ouderenbonden aangeraden op grond van artikel 42 van de Wet op de Bedrijfsorganisaties om een officieel verzoek te doen aan de SER in een commissie te worden opgenomen.

Maar zou het, in het algemeen gesteld, niet wenselijk zijn als de Regering de SER om advies vroeg, hoe de cliënten van sociale zekerheid bij beleidsvoorbereiding betrokken kunnen worden? Dan denk ik niet alleen aan de SER zelf, maar bij voorbeeld ook aan de andere colleges. Hoe staat de Regering tegevenover dit voorstel? Ik overweeg hierover in tweede termijn een motie in te dienen.

Mijnheer de Voorzitter! Ik heb deze twee groepen uit onze samenleving gekozen omdat zij nog niet erg ver zijn met de werkelijke emancipatie. Emancipatie kan leiden tot meer welzijn.

De heer **Mertens** (D'66): Mijnheer de Voorzitter! Ik begin deze keer, waar ik verleden jaar ben opgehouden, namelijk met het indienen van een motie. Vergeleken met toen, is zij maar weinig veranderd.

Motie

De **Voorzitter**: Door de leden Mertens en Bischoff van Heemskerck wordt de volgende motie voorgesteld:

De Kamer,

gehoord de beraadslaging;

overwegende, dat de Minister van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk de Nota Kunst en Kunstbeleid (13981) als uitgangspunt voor haar beleid heeft genomen;

verder overwegende, dat de Kamer, door aanneming van de motie-H. de Boer c.s. (14800, XVI, nr. 32) onder andere heeft uitgesproken, dat zij de Regering uitnodigt, bij de voorbereiding van de begroting voor het jaar 1979 en volgende jaren prioriteit toe te kennen aan een begin van uitvoering van beleid, zoals in de Kunstnota's neergelegd en met de Kamer besproken;

tevens overwegende, dat in het kunstbeleid belangrijke eigentijdse doelstellingen zullen kunnen worden gerealiseerd, zoals:

een accentverschuiving van materiële welvaarts-groei naar toeneming van het immateriële welzijn;

het vinden van nieuwe structurele werkgelegenheid;

het leggen van dwarsverbanden met beleidssectoren van andere departementen, met name Onderwijs en Wetenschappen;

versterking van de positie van de scheppende kunsten, met name door fondsvorming;

constaterende, dat het huidige uitgavenniveau voor de kunsten voor het realiseren van deze doelstellingen ontoereikend moet worden geacht;

nodigt de Regering uit, een meerjarenplan voor de kunst te ontwerpen waarin het aandeel van de kunsten in de overheidsuitgaven aanmerkelijk en structureel zal worden verhoogd,

en gaat over tot de orde van de dag.

Naar mij blijkt, wordt deze motie voldoende ondersteund.

Zij krijgt nr. 62 (15800-XVI).

De heer **Mertens** (D'66): Mijnheer de Voorzitter! De reden om meteen met deze deur in huis te vallen ligt – samen-

gebald – in deze zin te lezen op blz. 42 van de memorie van toelichting: 'De oorzaak van het moeilijk bereiken van een evenwicht tussen vernieuwing en continuïteit is, dat de financiële middelen voor kunsten beperkt zijn, zodat, wil men de ontwikkeling van de kunst gaande houden, gevestigde belangen moeten worden aangetast om financiële ruimte te scheppen voor vernieuwing en experiment'. Einde ook van een hoopvol wachten op de uitvoering van een kunstenbeleid, dat met moed, idealisme, kijk op samenhang en toekomstperspectief en vooral met bestuurskracht ter hand zou worden genomen. Zeker, moed en idealisme vallen deze Minister niet te ontzeggen: de 5 mln.-operatie van verleden jaar was misschien geen staaltje van ragfijne politieke bestuurskunst, moedig was het wel en idealistisch ook. Maar wat is er intussen mee gebeurd? Kan de Kamer – kort samengevat – nu misschien dan wel een volledig beeld krijgen van wat er met die 5 mln. is gedaan?

Mijnheer de Voorzitter! Waarom is die zin nu zo huiveringwekkend? Ten eerste door de onaanvaardbaar verschaalde benadering van het kunstbeleid die eruit spreekt, ten tweede door het ontlopen van de politieke keuzen, die deze vlucht in het veilige pondspondsgewijze verdelen van de algemeen erkende armoede in zich bergt, en ten derde door het enorm teleurstellende gebrek aan fantasie dat eruit spreekt. Ik zal deze drie argumenten pogen kort te verduidelijken.

1. Het kan toch niet zo zijn, dat het kunstenbeleid van deze Minister daar in bestaat dat, – om met een partijgenoot-schrijver te spreken – 'de Minister de bijl van minder geld aanreikt en toeziet hoe de kunstenaars de Grand Guignol van het abattoir opvoeren. Slacht elkaar maar af en de Regering gaat rustig slapen'? Zijn er dan geen absoluut onaanvaardbare toestanden in de Nederlandse kunstwereld? In de verhouding scheppende–herschepende kunsten? In de lage lonen en ontoereikende sociale zekerheid van bij voorbeeld de dansers? Zij er geen absoluut bedreigende ontwikkelingen als de eventuele loslating van de verticale prijsbinding van het boek en de verdere vermindering daardoor in pluriformiteit van onze moderne literatuur en in inkomen van onze schrijvers en vertalers?

2. De keuze die daarbij ontlopen wordt, is de keuze tussen de soorten kunst, die wij moeten maken als wij kijken naar de maatschappij van morgen: kunst als opsmuk, cultuur als

pleister op de wonde, welzijn als een knevel om de slagaderlijke doodbloeding (tijdelijk) te voorkomen? Woorden, mijnheer de Voorzitter, maken geen beleid: accentverschuiving van welvaart naar welzijn klinkt prachtig, maar neutrale financiering als enige concretisering? Waar blijft de kritische, grensverleggende functie die de kunst op onze samenleving (evenzeer als de wetenschap, maar anders!) moet hebben? Waar blijft de gedurfde poging om die gelijkwaardigheid tenminste kwalitatief hard te maken?

De twee hierboven genoemde redeneringen leiden tot de slotsom, dat de kunstenuitgaven van de rijksoverheid omhoog moeten, ten eerste om het alledaagse argument, dat sociaal onaanvaardbare lage inkomens en sociale onzekerheden ook voor de kunstensector onaanvaardbaar zijn in een zich respecterende, democratische Nederlandse samenleving en ten tweede om het idealistische argument, dat in een komende vrijetijdsmaatschappij, informatiemaatschappij, chipsmaatschappij, op de drempel waarvan wij staan, wij de kunsten hard nodig zullen hebben voor de kwaliteit van ons bestaan. Als 'meer' er niet in zit, mag het dan wel 'beter' zijn? En verdient het dan geen aanbeveling nu de investeringen te doen, nu de keuze te maken voor een op de toekomst gericht kunstenbeleid, dat dat 'beter' kan waar maken? Om zulke enorme bedragen gaat het waarachtig niet, vergeleken bij de z.g. harde sector.

Het teleurstellende van deze opstelling van de Regering is daarbij dat met een beetje voorvarenheid, een beetje creativiteit, een belangrijk deel van de gelden, nodig voor zo'n stuwend beleid, niet eens van de overheid zou behoeven te komen. Uitentreuren heb ik in dit gremium al gewezen op de auteursrechtelijke wegen, waarlangs de inkomenpositie van scheppende kunstenaars zou kunnen worden verbeterd. Belangstellenden verwijs ik nu naar kortheidshalve naar de D'66-nota 'Kunst in de samenleving'. Daar wordt ook – en dit is nu de derde begrotingsbehandeling waar ik dit bij zeg – om het leenrecht gevraagd. Wie de gelukkig steil opgaande lijn van de bibliotheekuitleningen ziet, hoeft niet bij meester Bartjes in de leer om te beseffen, dat dat inkomen kost aan de schrijvers en aan uitgevers. Waarom zijn trouwens die uitgevers niet vertegenwoordigd in de leenrechtwerkgroep? Vanwege de ongelukkige voor-geschiedenis van de Stichting Reprorecht? Dat argument zou beter omgedraaid kunnen worden, zo leert de

jongste D'66-nota over het bedreigde boek in de samenleving. Daarin wordt trouwens ook gepleit voor een Fonds voor de lezer, geen nieuw idee. De Minister is met haar collega Pais, eind vorige maand, wel tot overeenstemming gekomen met de Belgische collegae over de gewenste handhaving van de verticale prijsbinding, maar welke maatregelen neemt de Nederlandse Regering als de EG-commissie bij haar 19-eeuws-liberale opvattingen blijft?

Een tweede geldstroom – ik durf het tegen deze Minister na de openbare commissievergadering over de regionale omroep bijna niet te zeggen – ligt in de reclame. Stel dat wij de huidige kleine f 200 mln. STER-inkomsten kunnen vergroten, mag er dan wat van dat geld naar de kunsten? Geldt het gesloten circuit alleen voor de omroepbijdragenpot voor de omroep of ook te allen tijde voor de STER-inkomsten? Me dunkt, een kapitale vraag.

Een andere mogelijkheid in deze branche: sponsoring de arts. De ministeriële rechterhand heeft kortgeleden daar een uitstekende, en zeer leesbare, redevoorering over gehouden onder de intrigerende titel: 'Symbiose of parasitisme'. De vier voorlopige conclusies luiden: 'kwalitatieve autonomie voor de geldverkrijger; projectmatige aanpak; algemene toegankelijkheid; afspraken rijksoverheid–subsidie-ontvangers. Grotendeels kunnen deze door ons worden onderschreven. Maar kan men hier nu met een beetje voortvarendheid, een beetje stimulering geen wonderdjes verrichten? Ik richt mij nu even naar het Engelse voorbeeld.

De gesponsorde bedragen liggen tussen de f 4 en f 5 mln. Het Britse bedrijfsleven is vast niet veel slechter eraan toe dan het onze, dus laat ik zeggen: dat zou in Nederlandse termen nog altijd neerkomen op zo'n f 5 mln. Waar heb ik bedrag meer gehoord? En dit zouden de kunsten dan krijgen zonder tour de force van een Minister en de vermaatschappelijking van het bedrijfsleven is weer een stapje verder. Overigens lijkt ons de principiële stellingname van de rijksoverheid als hoofdvantwoordelijke in dit verband volslagen correct.

De fractie van D'66 heeft niet zo gek veel hoop meer dat de kunsten op CRM in veilige handen zijn. Het departement heeft zelfs na ruim anderhalve decade iets zanderigs: veel losse korrels, weinig samenhang, je ziet er de toekomstige silicon-chip niet zitten. Men moet mij toch eens de samenhang aanwijzen tussen de kunsten en de rest van het departement. Decen-

tralisatie? Welzijnsvoorziening? Samenhang met het emancipatiebeleid, met het minderhedenbeleid? Met de bijstand? Met het natuurbehoud? Misschien nog een beetje met de sport en recreatie. Zorg, educatie, recreatie, dat waren de kernbegrippen van de knelpuntennota. Educatie legt dus sowieso een inhoudelijk verband met O & W. Het ritselt trouwens van de voorbeelden waar O & W en CRM nu moeten samenwerken, maar waarschijnlijk beter verenigd zouden kunnen opereren. Maar het belangrijkste is dat de kunsten, terug op O & W, ons weer hoop geven voor die kritische, grensverleggende functie zoals de wetenschap die ook heeft. We moeten er maar eens ernstig over gaan denken!

□

De heer **Hermans** (VVD): Mijnheer de Voorzitter! 'Welijnsbeleid in de jaren '80' is de titel van de inleiding van de memorie van toelichting. Hierin schilderen de bewindslieden van CRM wat naar hun mening het beleid ten aanzien van het welzijn in de komende jaren moet zijn.

Een fraai geheel, zou de VVD-fractie het geschetste beeld willen noemen. Vele idealen worden ten tonele gevoerd. Vele goede intenties waarbij aangegeven wordt hoe men in het totale regeringsbeleid de centrale plaats voor de zorg voor het welzijn ziet. Maar hoe staat het met de uitvoering? Centraal voor de organisatie van het welzijnsbeleid voor de komende jaren staat de decentralisatie-politiek.

Dit kabinet heeft de decentralisatie tot één van zijn uitgangspunten van beleid gemaakt. Ik zal daar in het verloop van de VVD-inbreng bij dit debat nog nader op ingaan. De huidige verslechterende economische situatie heeft ook effecten op het beleid met betrekking tot het welzijn. Daaraan zal naar de mening van de VVD-fractie niet te ontkomen zijn. In tijden, waarin de nationale economie groeide, was het ongetwijfeld eenvoudiger keuzen te maken voor wat betreft de verdeling van het extra deel.

Deze bewindslieden hebben tot heden voornamelijk slechts kunnen kiezen met betrekking tot wat weggekappt zou dienen te worden. Natuurlijk hebben zij daarnaast gezorgd dat nieuwe initiatieven ontwikkeld werden en worden. Daarbij hebben zij de steun van de VVD-fractie gekregen. Herschikking van prioriteiten is zeker in deze tijd van zeer groot belang. Een kritisch volgen van de maatschappelijke ontwikkelingen vereist ook een voortdurend aan-

passen van bestaand beleid. Dit wordt nog urgenter naarmate de economische groei afneemt.

Ook deze bewindslieden hebben hun begroting in de loop der jaren moeten aanpassen. De VVD-fractie heeft daar begrip voor maar ombuigen of, zo u wilt, bijbuigen, dient wel duidelijk herkenbaar te gebeuren. Het moet ons van het hart dat deze zo gewenste duidelijkheid niet altijd even zichtbaar is en is geweest.

Ik verwijs naar de circulaire van de rijksbijdrageregeling sociaal-cultureel werk van september en december 1979. Daarin worden een aantal bijstellingen van beleid aangegeven. In de septembercirculaire wordt het accrespercentage voor 1980 afgevoerd. In de decembercirculaire wordt plotseling een korting van 1% in verband met energiebesparing aangekondigd. Het zal deze bewindslieden zeker niet zijn ontgaan dat de reacties uit het zogenaamde sociaal-culturele veld, zij het wat vertraagd, nu vrij fors zijn. In het Welzijnsweekblad wordt zelfs gesteld dat CRM het sociaal-cultureel werk laat vallen. Dat gaat ons wat te ver. Het commentaar in het genoemde blad spreekt ook al van een vrij onopvallende beleidsombuiging. Dat moet ons aan het denken zetten.

De VVD wil nadrukkelijk stellen dat zij van de bewindslieden van C.R.M. een beleid met open visier wil zien. Wanneer bijbuigingen noodzakelijk zijn – en dat punt lijkt nu te zijn aangekomen – dan wel duidelijk en concreet. Vele instellingen, niet alleen in de sociaal-culturele sector, weten niet precies waar ze aan toe zijn. Dat is geen goede zaak.

Er dienen naar de mening van de VVD-fractie duidelijk herkenbare, goed afgewogen beleidsbeslissingen genomen te worden. Waarom werd de beslissing van het afvoeren van de 4% accres genomen? Dit klemt te meer omdat in de algemene inleiding veel nadruk wordt gelegd op het vergroten van de herkenbaarheid van de voorzieningen waarmee de oriëntatie van de burger vergemakkelijkt dient te worden. Eén van de instrumenten om deze uitgangspunten te verwezenlijken is een volstrekt duidelijk en herkenbaar beleid. Daarnaast dient de weg waarlangs deze principes gerealiseerd kunnen worden ook aan een nadere beschouwing onderworpen te worden.

Er zijn partijen in deze Kamer die willen doen voorkomen dat de VVD-fractie bij haar visie en uitwerking van deze beleidslijn de decentralisatie slechts ziet als doel en niet als middel. De VVD-fractie acht de decentralisatie,

mits goed uitgevoerd, het beste middel om te komen tot een werkelijk betrekken van de burgers bij het welzijnsbeleid. Een welzijnsbeleid dat gebaseerd op dienstverlening, ondersteuning en begeleiding, gericht dient te zijn op het 'dienen' van diegene die daar behoefte aan hebben. Welzijnsbeleid moet geen beleid zijn dat vanuit de aanbodsijde bekeken moet worden maar juist vanuit de behoefte- en de vraagzijde. Een welzijnsbeleid dat dichtbij en door de burgers zelf bepaald en ingevuld kan worden is daarvoor een onontbeerlijk middel.

Wordt verbaal of op papier ogenschijnlijk de decentralisatienoodzaak onderschreven, maar in wezen niet goed uitgevoerd, dan zal het gewenste resultaat niet bereikt worden. Eerder, veel eerder, bestaat het grote gevaar dat juist dan de ontevredenheid met wat er in het welzijnsveld gebeurt zal toenemen. Wanneer niet echt de beslissingen zo dicht mogelijk bij en met de burger worden genomen dan zal de nu nog zeer kwetsbare eerste levenssteden van de democratisering in welzijnsland een ruwe dood sterven. Daarbij is het gevaar zeer zeker aanwezig dat de huidige schuchtere democratiseringstendenzen omslaan naar een apatisch, fataal fatalisme: kreten als 'Het zal mijn tijd wel duren', 'en wat heb ik daar nu aan', zullen dan aan de orde van de dag zijn.

Een welzijnsbeleid in een dergelijke situatie beland zal verworden tot een bolwerk van een nietszeggende en nauwelijks aanspreekbare kolos. Hobbyisten bepalen wat er gaat gebeuren met de activiteiten van de omstellingen. Dit grote gevaar is naar de mening van de VVD zeer sterk aanwezig. Het onvoldoende overdragen van bevoegdheden, en het niet echt betrekken van mensen bij het beleid zijn tendenzen die wij in het huidige beleid bespeuren. De VVD-fractie wenst nadrukkelijk te waarschuwen voor de gevaren die aan het beleid van deze bewindslieden verbonden zijn, alle mooie woorden in de eerste bladzijden van de memorie van toelichting ten spijt.

Ik zal aangeven waar die tendenzen zich bevinden in het beleid van de CRM-bewindslieden. Sedert 1 januari 1979 bestaat de Rijksbijdrage Regeling Sociaal Culturele Activiteiten; een breed opgezette regeling. Nu geldt overigens de Bijdrage Regeling Sociaal Cultureel Werk. Bij de behandeling in de Kamer heeft mijn fractie gewezen op een aantal centrale steunelementen welke het autonome gemeentelijk beleid sterk kunnen verstoren. Ik denk dat

de Staatssecretaris zich de debatten hier in dit huis nog wel kan herinneren. Toen al hebben wij gewezen op wat ik zou willen noemen de eerste ondergravingen van het decentralisatiebeleid.

Het tweede gevaar is gelegen in het naast deze brede Rijksbijdrageregeling tot ontwikkeling brengen van tijdelijke regelingen, stimuleringsregelingen of experimentele regelingen. Of de grote Rijksbijdrage Regeling Sociaal Culturele Activiteiten wordt uitgehouden of er ontstaan naast deze regeling zo langzamerhand series kleine, smalle, tijdelijke of halftijdelijke regelingen. Ik noem in dit verband bijvoorbeeld de AKU-projecten, de tijdelijke stimuleringsmaatregel 'Speel-O-theken', de stimuleringsregeling prepensionering, sociaal culturele activiteiten t.b.v. niet-actieven, de stimuleringsmaatregel kunstuitleen en regelingen ter zake van Instrumentarium Democratische Planning.

Het effect van deze regelingenstroom is tweeledig: Op de eerste plaats noem ik de financiële consequenties voor de overheden die met de uitvoering van deze regelingen zijn belast. Wat gebeurt er met de middelen die nu tijdelijk ter beschikking worden gesteld aan de lagere overheden, wanneer het experiment afgelopen is? De lagere overheden zitten dan met de gebakken peren want het is nog maar zeer de vraag of die gelden dan zullen overgaan naar de brede regelingen en structureel zullen worden. De accommodaties, dan wel activiteiten zijn opgestart en dan komt de stop op de financiering.

De VNG heeft in haar reactie op het onderzoek naar de kosten van gemeentelijke welzijnsplannen daarop uitvoerig gewezen. Wel moet het de VVD-fractie van het hart dat de VNG-reactie er een is van vrijwel louter en alleen financiële treurzangen. Ook de VVD-fractie acht het huidige gevoerde beleid vanuit de centrale overheid op een manier zoals geschetst een gevaar voor een goed uitgebalanceerd beleid op gemeentelijk niveau.

Wij achten het daarom zeer noodzakelijk om er bij de bewindslieden op aan te dringen ernst te maken met de decentralisatie. De Knelpuntennota noemde de afstand van de burger tot de beleidsbepaling in de instellingen als een groot gevaar met daarnaast de sterke verkokering van het welzijnswerk en de financieringswijze. Wanneer wij niet heel goed oppassen kan over enige jaren weer opnieuw een Knelpuntennota geproduceerd worden waarbij de conclusies van de eerste nota weer op-

nieuw getrokken kunnen worden. Een groot aantal afzonderlijke regelingen staat een flexibel gedecentraliseerd uitgevoerd beleid in de weg. De VVD-fractie wil een tweede Knelpuntennota voorkomen. Daarom wil zij van deze bewindslieden dat zij de huidige tendens naar het opnieuw opzetten van vele afzonderlijke, al dan niet structurele regelingen, gaan omkeren.

Juist in een fase waarin wij op weg gaan naar de definitieve fase van de decentralisatie via een goede kaderwet is het van groot belang goed te overwegen wat wij eigenlijk aan het doen zijn. Het slagen van de beleidsuitgangspunten staat ter discussie. Daarvoor is het strikt noodzakelijk dat specifieke regelingen op sociaal-cultureel gebied worden ingebouwd in de brede bestaande Rijksbijdrageregeling. Daarbij dient spoed betracht te worden. De op handen zijnde Rijksbijdrageregeling Maatschappelijke Dienstverlening dient eveneens dien-aangaande te worden opgezet, als een huis met 'n brede kap waaronder specifieke regelingen organisatorisch en financieel een plaats hebben.

Ook bij deze Rijksbijdrageregeling dient duidelijkheid te worden verschaft. Ik vraag dan ook aan deze bewindslieden van CRM, die juist als uitgangspunten decentralisatie en democratisering hebben gekozen, hun beleid bij te stellen. De VVD-fractie wil in dit debat van de bewindslieden hierop een duidelijk antwoord.

Mijn tweede bezwaar met betrekking tot het huidige beleid spruit voort uit de zojuist aangegeven tendenzen. Door een beleid te voeren, zoals nu gebeurt, wordt het vrijwel onmogelijk om financiële ruimte voor het decentralisatiebeleid te krijgen. In antwoord op vraag 12 geven de bewindslieden schoorvoetend aan dat 'een uitbreiding in de toekomst van mogelijkheden van indiensttreding bij provinciale of plaatselijke diensten voor de hand lijkt te liggen'. Het is mij wel duidelijk waarom de beantwoording van deze vraag zo weinig concreet is.

Wanneer een beleid gevoerd wordt, gericht op werkelijke decentralisatie dan heeft dat onmiskenbaar consequenties voor het rijksniveau. Daar zullen immers de beslissingen niet meer genomen worden. Daar zal op termijn een afbouw van het ambtelijk apparaat dienen plaats te vinden. Worden deze onvermijdelijke consequenties niet ingezien, dat ontstaat er een volkomen verkeerde opbouw van juist het ambtelijk apparaat. Wat is de feitelijke situatie nu? Er zijn vele afzonderlijke kleine regelingen, die juist uitgaan van centraal gevoerd beleid.

Een dergelijke ontwikkeling op brede schaal, nu al aanwezig, zal onherroepelijk leiden tot een handhaving van het huidige personeel bestand op Rijksniveau. De consequenties daarvan zijn, zeker in deze tijd waarbij de schaarste van de middelen meer dan ooit voelbaar is, dat de lagere overheden onvoldoende ruimte hebben om een adequaat beleid te voeren. Het al eerder aangehaalde onderzoek van de VNG geeft aan dat juist in de kleinere gemeenten de behoefte aan een versterking en uitbreiding van personeel aanwezig is. Ik wil de uitkomst van het onderzoek niet als alleen zaligmakend betitelen, maar duidelijk is wel dat de zojuist aangegeven tendens voelbaar is; met alle gevaren van dien.

Het is daarom ook dat de VVD-fractie geen genoegen neemt met de afwachtende houding van de bewindslieden. Wij verwachten dat op zo kort mogelijke termijn aan de Kamer een beleidsnotitie wordt aangeboden, waarin aangegeven staat hoe men de personele consequenties voor het Rijksniveau van het decentralisatiebeleid gestalte wil geven. Wanneer de beleidsdaden met betrekking tot deze problematiek niet snel duidelijk worden dan zullen de door mij aangegeven ondergravende tendenzen waarschijnlijk zeer moeilijk te stoppen zijn.

Wij hechten eraan duidelijk te maken dat een bijstelling, zoals door mij namens de VVD-fractie aangegeven, van essentieel belang is voor de uitvoering van een goed welzijnsbeleid.

Ik ga nog in op een aantal specifieke problemen die zich voordoen met betrekking tot deze begroting.

Dit jaar is het aantal commentaren en verzoeken, dat mijn fractie heeft bereikt omtrent deze begroting, naar ongekende hoogte gestegen.

De heer **Meijer** (PvdA): Ik begrijp dat collega Hermans naar andere terreinen overstapt. Hij dringt aan op bijstelling van het regeringsbeleid op het punt van decentralisatie en democratisering van het welzijnsbeleid. Een kamermeerderheid heeft het afgelopen jaar een aantal malen er blijk van gegeven, de inzichten van de heer Hermans te ondersteunen. Dit heeft niet zichtbaar tot wijzigingen geleid van het regeringsbeleid. Wat moeten wij ons nu voorstellen van de manmoedige aankondiging dat de VVD-fractie weer aandringt op wijziging? Met welke consequenties worden deze woorden uitgesproken door de heer Hermans?

De heer **Keja** (VVD): De aanhouder wint!

Hermans

De heer **Hermans** (VVD): Er moet naar mijn mening een splitsing worden gemaakt tussen de decentralisatie en democratiseringstendenzen. Het invoeren in een brede rijksbijdrageregeling is naar mijn mening een beleid dat wij nu nog eens een keer heel expliciet naar voren brengen. Ik ben zeer benieuwd naar het antwoord van de bewindslieden.

Ten aanzien van de democratisering kan ik zeggen dat de heer Meijer weet dat moties op een bepaald punt kunnen worden ingediend. Amendementen kunnen echter op daartoe geëigende momenten ook een heel goed middel zijn voor de Kamer om precies aan te geven wat zij graag wil.

De heer **Meijer** (PvdA): Ik hoor van de heer Hermans graag een politieke aanduiding. De kamermeerderheid heeft haar oproep tot wijziging een aantal keren ondersteund door het aanvaarden van moties. Die moties zijn niet uitgevoerd. De VVD houdt nu weer een verhaal waarin wordt aangedrongen op wijziging van het beleid. Welke politieke consequenties verbindt de heer Hermans aan het feit dat hij een meerderheid in de Kamer heeft die zijn visie deelt? Welke parlementaire consequenties heeft dat voor de heer Hermans?

De heer **Hermans** (VVD): Wanneer de bewindslieden de motie wederom niet uitvoeren, moet de Kamer zich opnieuw uitspreken. Wij moeten ons dan opnieuw beraden omtrent de situatie. Wanneer de Kamer een aantal malen heeft aangetoond dat zij in meerderheid over een zaak op een bepaalde manier denkt, dan zullen de bewindslieden daarvan ongetwijfeld meer druk ondervinden dan wanneer het een eenmalige uitspraak betreft.

De heer **Meijer** (PvdA): De heer Hermans denkt wel erg veel tegelijk.

De heer **Hermans** (VVD): Dat moet ik wel.

De heer **Meijer** (PvdA): Heeft de heer Hermans zich bij de voorbereiding van dit debat rekenschap gegeven van het feit dat in het afgelopen parlementaire jaar op een aantal punten de Kamer in meerderheid zijn voorstellen steunde, zonder dat dit tot een zichtbare wijziging van het regeringsbeleid leidde?

De heer **Hermans** (VVD): De situatie is zodanig gewijzigd dat ook de bewindslieden er niet meer aan zullen kunnen ontkomen om over te gaan tot een zekere mate van integratie van een aantal regelingen in het totaal.

Minister **Gardeniers-Berendsen**: Mijnheer de Voorzitter! Ik heb het gevoel dat het vooral gaat om de verschillende gedachtenwisselingen die zowel met mij als met de Staatssecretaris zijn gehouden over democratisering speciaal. Iedere keer is daarbij gebleken dat er sprake is van een bereidheid die ik heb in de coördinerende functie voor de uitwerking van het rapport van de commissie-Van der Burg, om te komen tot een definitief regeringsstandpunt. Het voorlopige regeringsstandpunt is immers al in hoofdlijnen aan de Kamer medegedeeld. Ik heb ook mijn bereidheid uitgesproken om tot versnelde uitvoering over te gaan. Daarmee wijs ik inhoudelijk dus niet bepaalde zaken af. Ik geef wel aan dat in het definitieve standpunt de weg zal worden aangegeven waarop de democratisering gestalte zal krijgen in regelingen en wetten. Wat dat betreft is er dus niet zo'n geweldig principiële verschil van mening. Morgen zal ik in antwoord op de door de heer Hermans gestelde vragen duidelijkheid kunnen geven ten aanzien van de – terecht gestelde – vraag hoe al deze op decentraal beleid gerichte regelingen en afspraken passen in dat decentrale beleid. Daarbij zijn sommige regelingen en afspraken stimulerend, terwijl andere weer breed of aanvullend zijn. Ik zal dat antwoord morgen duidelijk geven.

De heer **Hermans** (VVD): Ik ben zelf al begonnen met het maken van een onderscheid tussen decentralisatie en democratisering. Ik heb al meteen gezegd dat wij op geëigende momenten via amendementen wat zullen doen aan de democratisering, wanneer mocht blijken dat de Regering die naar onze wil onvoldoende uitvoert. Ik ben zeer benieuwd naar het antwoord van de Regering. Wanneer de kamermeerderheid – die helaas niet alleen door de VVD wordt uitgemaakt – van mening is dat het anders moet, dan moet zij dat maar in een motie neerleggen, als zij daaraan consequenties wil verbinden. Dan kan de VVD-fractie bepalen wat zij met zo'n motie doet!

Mijnheer de Voorzitter! Ik kom tot de verdeling van de 'knelpuntgeldten'.

Het lijkt mijn fractie noodzakelijk dat deze gelden niet alleen worden gebruikt om een zogenaamd witte-plekkenbeleid mee te voeren, maar dat het accent meer dient te komen liggen op het verlichten van problemen met betrekking tot knelpunten die ontstaan bij het uitvoeren van de rijksbijdrageregeling sociaal-culturele activiteiten.

De uitvoering van de rijksbijdrageregeling sociaal-culturele activiteiten zal zeker nu de steunpunten erin worden opgenomen, een aantal extra knelpunten opleveren. Nu zal zich in alle hevigheid het jarenlang gevoerde ad-hoc beleid met betrekking tot het decentralisatiebeleid gaan wreken. Het structureren van de chaos in de financiering van het sociaal-culturele veld zal grote krachtingspanningen vergen van deze bewindslieden.

Duidelijkheid dient ook te komen met betrekking tot de werking van artikel 14 van het Financieel-Verhoudingsbesluit. Wat gaat er met die gelden gebeuren? Wanneer zal de financiering via het Gemeentefonds in de vorm van algemene uitkeringen haar beslag krijgen? Wat is er waar van de berichten dat het gaat via een gemiddeld bedrag per gemeenteklasse?

Zeer onlangs is het landelijk bibliotheekplan gelanceerd. Ik hoorde hierover vanmorgen nog iets in het nieuwsbericht. Daarin wordt, naar verluidt, gesproken over 100 extra vestigingen. Mijn fractie vraagt zich af of de financiering van de reeds aanwezige vestigingen al zodanig is geregeld dat met veel tam-tam deze 100 nieuwe vestigingen aangekondigd en gefinancierd kunnen worden?

Ik wil de aandacht van de bewindsvrouw vragen voor een probleem dat voornamelijk speelt in de noordelijke provincies. Daar wonen op woonschepen nogal wat oude binnenschippers. Deze woonschepen hebben vaak een ligplaats in grachten en kanalen binnen of direct tegen de centra van veel plaatsen aan. Daar is bij voorbeeld in Sneek nogal wat beweging in gekomen. De gemeenten waar deze speciale problematiek zich voordoet willen nu overgaan tot het aanleggen van woonschepenhavens. Mijn fractie neemt van de Minister graag of een regeling zoals die geldt voor de woonwagens en de opzet van woonwagenvelden, ook doorgetrokken kan worden naar deze speciale categorie behuizingen. Ik wil er zeer nadrukkelijk op wijzen dat het hier bewoners van woonboten zijn die hun leven lang gevaren hebben, vooral als binnenschipper, wat een fundamenteel verschil is met de situatie in het westen van het land.

Er is een brief over politiek vormingswerk aangekondigd. Een aantal zaken dat wij via afspraken van de Kamer naar voren hebben gebracht – dit is vooral interessant voor de heer Meijer – is uitgevoerd. Wij zullen over de brief debatteren. Ik ben er zeer benieuwd naar wat de plaats wordt van

de subsidie aan de vrouwenorganisaties voor het politieke vormingswerk voor vrouwen.

Het afgelopen jaar is er nogal wat kritiek geweest over het beleid met betrekking tot de kinderdagverblijven. Ook vandaag weer zal zelfs de structurele verhoging van, op papier, f 5 mln. en in de praktijk dit jaar f 3 mln. worden becommentarieerd en bekritiseerd als 'volstrekt onvoldoende' en 'wij willen meer'. De VVD doet niet mee aan die klaagzang. Natuurlijk onderkennen ook wij de grote tekorten. Het onderzoek van de Werkgemeenschap Kindercentra spreekt zelfs van een noodzaak tot 60 kinderdagverblijven extra boven de 20 die nu gerealiseerd kunnen worden. De daarvoor benodigde extra f 15 mln. is er echter niet. Als er binnen de begroting verschuivingen mogelijk zijn, willen wij die eerder aan het welzijnsbeleid voor ouderen ten goede laten komen. Daarom is er geen klaagzang van de VVD, maar wel een waarderend woord voor het feit dat de Staatssecretaris nog ruimte heeft gevonden voor die 20 nieuwe kinderdagverblijven. Het is niet alles maar het is zeker ook niet niks!

Omdat de VVD in de openbare commissievergadering over het gehandicaptenbeleid uitvoerig is ingegaan op de diverse aspecten van beleid, volsta ik thans met de vraag of de Staatssecretaris in de volgende begroting wat uitvoeriger zijn beleid wil toelichten. Er gebeurt heel wat, maar de passages in de begroting, met name over geestelijk gehandicapten, komen wat schriek over. Wil de Staatssecretaris zich met spoed buigen over de problemen van de Stichting 'Buitenbeentjes', die door het uitzonderlijke karakter van de handicap buiten alle regelingen vallen?

De gezinsverzorging is met alarmerende berichten in de pers gekomen dat ongeveer 57.000 part-timers in verband met de minimumziekenfondspremie voortaan slechts netto f 1,28 gaan verdienen in plaats van de f 7,34 netto op dit moment. Kan de Staatssecretaris deze berichten bevestigen en zo ja, er de conclusie aan verbinden dat in de gezinsverzorging nu pas echt de zaken zijn dolgedraaid?

Bij de verhitte discussies onder het vorige kabinet over de invoering van de alpha-hulp heeft mijn fractie keer op keer bezwaren aangetekend tegen de vakbondseis om iedereen, zelfs zij die slechts een paar uur per week werken, volledig in het sociale-verzekeringstelsel op te nemen. Kan bij de

adviesaanvraag naar de Ziekenfondsraad eveneens de mogelijkheid worden meegewogen om part-timers in de gezinsverzorging die ten hoogste 12 uur per week en ten hoogste 2 dagen werken, naar analogie van de gezinshulp die via de AAW wordt betaald, tot die grens niet meer verplicht op te nemen in het sociale-verzekeringsspakket, maar te beschouwen als 'betaald vrijwilligers/sters'? Dit is een politieke keuze, die wij maken in het belang van de part-timers en de cliënten.

Een andere politieke keuze, het opheffen van het nultarief in de eigen bijdrage in de gezinsverzorging, lijkt niet te hebben geleid tot problemen voor de cliënten, alle paniek ten spijt. Kan de Staatssecretaris dat bevestigen? Kan hij tevens iets zeggen over de voorlopige bevindingen van de werkgroep gezinsverzorging/AAW, die een onderzoek instelt naar het complementair functioneren van de AAW voor de gezinsverzorging en huishoudelijke hulp? Wordt ook gesproken over het openstellen van de regeling huishoudelijke hulp/AAW voor die bejaarden die geïndiceerd zijn voor een bejaardenoord, maar wegens plaatsgebrek op een lange wachtlijst komen en niet voldoende thuishulp kunnen krijgen? Hoe staat het met de experimentele vormen van wijkbejaardenverzorging? Kunnen deze soelaas bieden?

Sprekend over het bejaardenbeleid, zou ik zo de bijdrage van de VVD-fractie van vorig jaar kunnen overnemen. Dezelfde problemen stapelen zich nog steeds op, de vragen blijven dezelfde. Er zijn lange wachtlijsten van hoogbejaarden voor bejaardenoorden, waar geen plaats is. Waar blijft de evaluatie van de indicatiecommissie, als een betere basis voor de 7%-norm, die nog steeds, ondanks alle bezwaren, wordt gehanteerd, waardoor onder andere ook renovatie niet wordt uitgevoerd?

Staatssecretaris **Wallis de Vries**: Ik wil nog eens duidelijk zeggen, dat – zoals ik eerder in dit Huis heb gezegd – de 7%-norm een norm is die, annex de 1%-norm, uitgangspunt is voor het financieel-economisch beleid van de vorige en deze Regering, een beleid dat op dit punt de steun van de Kamer heeft gekregen.

Mijnheer de Voorzitter! Bewonerscommissies moeten daadwerkelijke medezeggenschap hebben. Waar blijft de beloofde participatie van bewoners in de bejaardenoorden?

Wat gebeurt er, nu het rapport 'alternatieve financiering bejaardenoorden' is afgewezen? Op welke wijze denkt de

Staatssecretaris tegemoet te kunnen komen aan de als onrechtvaardig gevoelde huidige situatie, dat bewoners van bejaardenoorden eerst bijkans al hun spaarcentjes moeten gebruiken en dan naar de bijstand moeten, terwijl patiënten in verpleeghuizen kunnen 'potten'?

De ouderen eisen mede betrokken te worden bij het beleid. Waar blijft de Raad voor het Bejaardenbeleid, waar blijft de nota Welzijnswerk voor ouderen? Bovenal: waar blijft de economische studie die de Staatssecretaris ons keer op keer heeft beloofd als onderbouwing van een samenhangend beleid?

De aangekondigde 'uitgeklede' studie stelt ons teleur. Deze Staatssecretaris durft het aan, te komen met een studie naar een complexe aanpak. Wat is van zijn belofte terechtgekomen? Hoe luidde de eerste studie-opdracht? Aan wie is zij gegeven en wanneer? Waarom werd deze opdracht niet uitgevoerd?

Mijnheer de Voorzitter! 'Ouderen willen een nieuw beleid', luidde de keuze van de ouderen zelf. Wij willen dit ook. Wij billijken hun verlangen, nu werkelijk als gelijkwaardige gesprekspartners van de overheid mee te praten. Om enigszins tegemoet te komen aan de hiervoor noodzakelijke versterking van de professionele ondersteuning van de landelijke bejaardenorganisaties, stellen wij voor, het subsidie ten behoeve van artikel 186 met f 150.000 te verhogen. Wij willen dit afhalen van het geld voor de bureaus voor levens- en gezinsvragen. Wij doen dit niet omdat wij niet buitengewoon veel waardering hebben voor het werk dat deze bureaus doen, maar omdat al jaren lang geld dat oorspronkelijk voor het bejaardenwerk was bedoeld, naar deze bureaus is overgeheveld. Het ligt in de rede, deze gelden nu weer op de juiste plaats terug te krijgen.

Bij de begrotingsbehandeling heeft de Kamer duidelijk gemaakt, dat de MAI-centra dienen te worden overgebracht naar de regeling voor sociale raadslieden. Het betreffende amendement zou door de Staatssecretaris naar de geest worden uitgevoerd. De Staatssecretaris, die de intentie van het amendement ondersteunde en die zelf voor dekking zou zorg dragen, heeft het amendement echter niet in bedoelde geest uitgevoerd. CRM subsidieert de MAI-centra alsof zij onder het financieel-verhoudingsbesluit vallen.

De fractie van de VVD dringt erop aan, dat in de voorgenomen rijksbijdrageregeling, waarin zou moeten

Hermans

worden uitgegaan van één functie informatie en advies, de financiële belemmeringen zoveel mogelijk worden weggenomen om een samengaan van raadsleden en MAI-centra te realiseren. Ik wijs in dit verband op het experiment van Economische Zaken ter zake van de oprichting van een 30-tal informatiecentra voor huishoudelijke voorlichting, budget-consumentenvoorlichting. Is het met betrekking tot de kostenbeheersing misschien een goede zaak, te bezien of een aansluiting mogelijk is met het bestaande netwerk van algemene informatie en adviescentra van, onder andere, sociaal raadslieden en MAI-centra?

De emancipatie is ook een voortdurend proces van verandering, een voortdurende strijd ook. Voor vrouwenemancipatie geldt dit in het bijzonder. Binnenkort zal de Staatssecretaris in een nota aan de Kamer rapporteren, in hoeverre haar strijd voor de vrouwenemancipatie al enig resultaat heeft gehad. Door middel van een persbericht van 5 december 1979 hebben wij al een voorproefje gekregen van de voortgangsnota. Tot grote vreugde van mijn fractie wordt daarin uitgebreid aandacht besteed aan de aanpassing van wettelijke regelingen die noodzakelijk zijn om de gelijkstelling van man en vrouw tot stand te brengen. Helaas is het aantal wetwijzigingen, dat wij reeds in behandeling hebben gehad, zeer minimaal. Het verdriert onze fractie dat de Staatssecretaris in antwoord op een vraag van ons over het tijdspad ten aanzien van alle noodzakelijke wetwijzigingen meldde, daarover geen zinnig woord te kunnen zeggen.

Als de Staatssecretaris niet in staat is, dit tijdspad aan te geven, hoe krijgt het parlement dan de zekerheid dat de verschillende EG-richtlijnen op tijd worden uitgevoerd? Op welke wijze wordt dan recht gedaan aan de samenhang tussen verschillende wetten?

De verslechterende economische situatie van ons land zou wel eens tot gevolg kunnen hebben, dat de vrouwenemancipatie nog meer in de knel komt, vooral omdat de tijd van praten over de noodzaak van emancipatie nu wel voorbij is en het aankomt op daden. Onze fractie vangt nu al een aantal signalen op, die duiden, dat in deze moeilijke tijden er geen plaats lijkt te zijn voor een gelijkwaardige positie van de vrouw in onze samenleving. Knelpunten op de arbeidsmarkt mogen niet afgewenteld worden op een bepaalde groep in de samenleving.

Wij zullen daarvoor andere oplossingen moeten vinden. Wij wensen dat dit kabinet die uitdaging aanneemt en ook in zijn beleid tot bestrijding van de werkloosheid voor die oplossingen kiest, die ook aan de vrouw de kans geven zich ten volle te ontplooiën. Heeft in dit kader de Staatssecretaris al een aanzet tot uitvoering van de VVD-motie over tussenscholing voor vrouwen (stuk nr. 15 800, Miljoenennota nr. 18) gegeven?

Mijn fractie heeft bij de opsomming van de emancipatie-activiteiten in deze begroting het ombudswerk gemist. De Stichting Ombudsvrouw krijgt steeds meer aanvragen om hulp te verwerken. Het werk stapelt zich op en de man- of vrouwkracht is onvoldoende. De Stichting heeft aanvullende subsidie gevraagd, maar daar is tot op heden niet op gereageerd.

Is de Staatssecretaris bereid binnen haar begrotingspost voor emancipatie alsnog ruimte te vinden om de Stichting wat meer financiële armsgslag te verschaffen?

Ik sluit mij graag aan bij de wens van de heer Voogd om aan het standpunt van de Regering over het eindadvies van het WAC in een afzonderlijk overleg ruime aandacht te geven. Dit onderwerp is te belangrijk om in een paar regels te kunnen worden afgehandeld.

Het antwoord op vraag 335 over de uitbreiding van de WUV strekte mijn fractie tot voldoening, al zijn wij wel benieuwd naar de invulling van de term 'binnen een bepaalde periode'.

Het antwoord op vraag 334 vond mijn fractie niet zo elegant. Mevrouw Kappeyne van de Coppello heeft destijds uitdrukkelijk gevraagd of de Regering haar standpunt over mogelijk verzet in Nederland-Indië wilde heroverwegen. Dan is het niet zo fraai wederom mede te delen dat het standpunt van de Regering al is bepaald. De gevraagde notitie is nog niet in ons bezit. Ook daaraan zal in een apart debat aandacht moeten worden besteed.

Mij is ter ore gekomen dat de Stichting 1940-1945 fouten heeft gemaakt in de berekening van uitkeringen. Ik onderschrijf dat het mogelijk moet zijn gemaakte fouten te corrigeren. Kan de Staatssecretaris meedelen in welke mate die foute berekeningen zijn geschied en of zij een soort hardheidsclausule daarbij wil toepassen? Het kan voor betrokkenen onaanvaardbaar hard zijn plotseling een groot deel op hun uitkering te moeten missen.

Wanneer de begroting voor 1980 in haar geheel wordt beschouwd, dan blijft bij mijn fractie iets hangen van 'de geest is gewillig maar het vlees is zwak'.

Een algemene opmerking wil ik nog kwijt. Er komen nogal wat verontruste berichten uit of van het veld dat of zeer lang gewacht moet worden of in het geheel geen antwoord komt van CRM op verzoeken, brieven en gespreksuitnodigingen. Ik zal de bewindslieden nu niet vermoeden met een uitgebreide opsomming van voorbeelden maar wel hun speciale aandacht daarvoor vragen. Dit soort gevallen, samen met de algemene indruk van deze begroting, maken dat het beeld dat bestaat met betrekking tot het CRM-beleid bij mijn fractie wat weining sprankelend overkomt, de mooie woorden en voornemens in de inleiding van de memorie van toelichting ten spijt.

Ik wil besluiten met een citaat van Wallis, niet de Wallis achter de regeringstafel, maar de koning van een vreugdenrijk.

Staatssecretaris **Wallis de Vries**: Dat is hetzelfde.

De heer **Hermans** (VVD): Ik hoop het. Ik hoop dat hij ons met zijn antwoord ook wat meer vreugde zal geven. Het citaat luidt: 'Voornemens zijn een door het verstand uitgerust schip, welks zeilen de driften soms naar een gans andere kant uitzetten dan het verstand wilde'.

Bewindslieden van CRM, let op uw zaak!

□

De heer **Keja** (VVD): Mijn fractie heeft in grote lijnen met instemming kennis genomen van hetgeen in de memorie van toelichting wordt vermeld over sportzaken. Er wordt grote aandacht geschonken aan de honderdduizenden vrijwilligers waarop de sport in hoofdzaak steunt. En verder wordt toegezegd dat in overleg met de sportwereld naar mogelijkheden zal worden gezocht om de inbreng van vrijwilligers in de sport ook voor de toekomst op zijn minst te behouden. Een goede zaak dachten wij, want ook al valt er een toename van professionele krachten in de sport waar te nemen, die zelfde sport zal toch nog in lengte van jaren afhankelijk zijn van de bereidheid van vrijwilligers, om al het werk dat zij tot nog toe hebben gedaan te blijven verrichten.

Eén opmerking in de memorie van toelichting doet bij ons vragen boven komen, nl. daar waar wordt vermeld dat zowel van de kant van de georganiseerde sport als van de zijde van de gemeenten sterke aanrang op het Ministerie wordt uitgeoefend om de medeverantwoordelijkheid van het sportbeleid een meer duidelijke vorm te geven. Wat verstaat de Staatssecretaris

hieronder? Hopelijk niet dat het departement een deel van de verantwoordelijkheid van het particulier initiatief zou willen overnemen, zoals in het verleden wel voor een deel met de sportieve recreatie is gebeurd. Hierover zouden wij graag een nadere uitleg van de Staatssecretaris willen vernemen.

Wij zijn ook verheugd dat de begroting van Sportzaken in deze economisch zo moeilijke tijd toch nog een stijging van 4,5 miljoen gulden laat zien. De grootste stijging is te vinden in de post sportaccommodaties. Omdat het aantal sportbeoefenaars nog steeds enorm groeit lijkt ons dit geen onverstandige maatregel.

In dit verband hoop ik dat de Staatssecretaris zeer grondig wil ingaan op het amendement van de heer De Boer. Als er meer sportbeoefenaars zijn, heeft men niet alleen meer sportaccommodaties nodig, maar natuurlijk ook meer kader. Daarbij zitten wij nog met het probleem dat sportaccommodaties bouwen eenmalig is, terwijl nieuw sportkader extra aanschaffen een structurele zaak is.

Wij hopen in ieder geval wel dat van het resterende bedrag niet te veel naar de zogenaamde groeikernen gaat, tenzij het bestemd wordt voor accommodaties die aan de eisen van de sport voldoen.

Met betrekking tot de arbeidsaangelegenheden in de sport delen wij het optimisme van de Staatssecretaris inzake de bundeling van alle werknemers in één organisatie niet. Daarvoor zijn de belangen van de verschillende groeperingen te uiteenlopend. In dit verband wil ik vragen of het waar is dat de Federatie Bevoegde Nederlandse Sportleiders een waarschuwing heeft gekregen van de zijde van het departement dat de subsidie ingetrokken zou worden bij het niet meegaan met het streven van CRM tot het komen van één werknemersorganisatie. Wij hopen dat dit ontkend kan worden want een dergelijk departementaal optreden zou niets meer te maken hebben met het voorwaarden scheppen en alles met dwangmatig opleggen.

Bij de schriftelijke voorbereiding antwoordt de Staatssecretaris op een vraag dat het negatieve vermogen van de clubs in het betaalde voetbal f 28.306.000 bedraagt en dat het Budgetbewakingsinstituut op indirecte wijze tracht in het betaalde voetbal de uitgaven af te stemmen op de inkomsten. Ziet de Staatssecretaris ook het gevaar dat nu de overheid bij de sanering betrokken is de particuliere geldschietters nog gemakkelijker de clubs

zullen bijspringen, met alle nadelige gevolgen van dien? Hoe staat het eigenlijk met de sanering in het betaalde voetbal? Wanneer zal de zaak rond zijn? Op de openbare commissievergadering-gehandicaptenbeleid, een maand of wat geleden, heeft de VVD-fractie zich voor de zoveelste keer heftig gekeerd tegen het onvoldoende betrekken van de Federatie Sport Gehandicapten bij het beleid. Ter illustratie: Het begeleiden van gehandicapte sporters vergt specifieke deskundigheid en professionele ondersteuning van die duizenden vrijwilligers in de gehandicapten sport. Ten aanzien van deskundigheidsbevordering en begeleiding wordt een landelijk plan ontwikkeld. De valide sport praat mee. Wordt de Federatie Sport Gehandicapten erbij betrokken? Nee, mijnheer de Voorzitter, dat is exclusief voor het NSO, waar zoals u weet geen plaats was voor de Federatie Sport Gehandicapten.

Wordt de Federatie Sport Gehandicapten wel betrokken bij overleg over arbeidsplaatsen voor sporttechnisch kader (vraag 175), formatieplaatsen landelijke sportorganisaties (vraag 163) of sportaccommodaties (vraag 172)? Neen, mijnheer de Voorzitter, sterker nog, de gehandicapten sport wordt niet alleen niet betrokken bij het overleg, zij wordt vaak zelfs gewoon vergeten. Heel begrijpelijk, want de problemen in de validesport zijn complex genoeg. Maar geef dan de gehandicapten sportorganisatie zelf een stem! En probeer dan niet – zoals in vraag 172 ten aanzien van het NSO-rapport 'sportaccommodaties', waarin met geen woord werd gerept over de toegankelijkheid voor gehandicapten – de zaak te versluieren door te spreken over 'het was slechts een interimrapport' en 'het toegankelijkheidsaspect zal binnen het NSO zeker nog aan de orde komen'. Gaat men in het NSO dan door met te praten over en voor maar zonder gehandicapten? De VVD vindt dat langzamerhand onaanvaardbaar worden.

Mijnheer de Voorzitter! Het is een mooi ding dat de subsidie landelijke informatie dit begrotingsjaar gericht is op de beoefening van sportieve recreatie door gehandicapten, als aanvulling op de publiciteit rond de gehandicapten-wedstrijdsport die zal uitgaan van de Paralympics.

Maar zolang zoveel bestaande sportaccommodaties niet toegankelijk zijn voor gehandicapten – ik denk aan sporthallen en zwembaden – lijkt het stimuleren en voorlichten een slag in de lucht. Wil de Staatssecretaris be-

vorderen, dat gemeenten van bij voorbeeld 50.000 inwoners en meer de huidige subsidiemogelijkheden voor stimuleringsprojecten voor gehandicapten sport ook mogen gebruiken voor eenmalige aanpassingen van sportaccommodaties? Zou de Staatssecretaris tevens kunnen bevorderen, dat kleinere gemeenten met een relatief groot aantal gehandicapten, door bij voorbeeld aanwezige instellingen, eveneens van die mogelijkheid gebruik kunnen maken? Bij de voorbereiding van de begrotingsbehandeling kreeg ik ook weer de stukken 9 en 12 onder ogen, die betrekking hebben op de Paralympics en aanvoeren dat het Zuid-Afrikaanse team een multiraciaal karakter zal hebben. Deze week beginnen de Olympische winterspelen in Lake Placid. Voor het eerst in de geschiedenis zullen drie negers aan die winterspelen meedoen. De andere honderden deelnemers zijn blank. En je hoort de Kamer er niet over!

Met betrekking tot de Sectie Betaald Voetbal vermeldt de Toelichting dat besloten werd geen shirtreclame in te voeren. Ik herinner mij ook krantenberichten van het vorige jaar die vermelden dat de Fifa 40 miljoen gulden aan een bedrijf ter beschikking had gesteld om de reclame te organiseren rond het Wereldkampioenschap voetballen in Spanje. Dit betekent dat ook dan weer de stadions vol zullen staan met extra aangebrachte borden met internationale merkreclame, alle keurig gericht naar de televisiecamera's, zoals bij de wereldkampioenschappen in Argentinië. Wij hebben daar geen bezwaren tegen, maar toch zijn wij nieuwsgierig welke maatregelen de Minister tegen deze gang van zaken denkt te nemen.

Het zal de Minister duidelijk zijn, dat ik bij het mediabeleid ben aangekomen. Laat de Minister in de toekomst de Spaanse stadions op de aanwezigheid van reclame controleren, bij voorbeeld door het maken van foto's, om te kunnen constateren of er over twee jaar extra reclameborden zijn aangebracht? Mogen, als dat aantoonbaar zou zijn, het Wereldkampioenschap Voetballen dan niet in ons land via de televisie worden uitgezonden?

Enige keren heb ik de Minister het afgelopen jaar bij bepaalde sportreportages de vraag gesteld of ook zij van mening was, dat de bestrijding van sluikreclame met willekeur plaatsvond. En even zoveel keren kreeg ik een ontkennend antwoord, ook al toonden de feiten mijn gelijk aan. Toch konden wij een paar maanden geleden, op een maandag via de radio, een uur lang een uitvoerig interview met

Keja

een sportsponsor horen, waarbij 'smans naam, ook de merknaam, wel honderd keer genoemd werd. Ik dacht dat dit toch volkomen in strijd was met het beleid van de Minister. Bepaald ridicuul wordt het als wij bedenken dat een jaar geleden de schaatser Piet Kleine zodanig door een televisiecamera gefilmd werd, dat bij een interview een reusachtig hoofd op de beeldbuis verscheen, zodat alleen het randje van zijn ijsmuts zichtbaar was en het woordje 'Uniekaas' verborgen bleef. Dit jaar konden wij dezelfde schaatser tijdens een interview op de beeldbuis op een zodanige grote afstand waarnemen dat hijzelf volkomen onherkenbaar was en alleen duidelijk de merknaam waarneembaar was.

Zo hebben wij ook in verschillende dagbladen het vorige jaar kunnen lezen dat de Minister hoogstpersoonlijk, op een zondag de verantwoordelijke omroeporganisatie per telefoon berichtte, dat zij op de beeldbuis te veel reclame had gezien bij een tenniswedstrijd en dat de uitzending gestopt diende te worden als dit niet onmiddellijk veranderde. Aan de Minister zou ik willen vragen of deze dagbladberichten juist waren en, zo ja, uit welk artikel van de Omroepwet zij deze bevoegdheid krijgt toegewezen.

Minister Gardeniers-Berendsen: Ik wil de heer Keja erg graag uit zijn ongerustheid verlossen. Ik heb geen telefoontje gepleegd op die zondagmiddag en ik zou het ook door-de-weeks niet gedaan hebben. Wat dat betreft begrijp ik wel dat de heer Keja erg ongerust is over de reclame, net als ik. Wij gaan er ook echt wel wat aan doen.

De heer **Keja** (VVD): Ik ben de Minister natuurlijk uitermate dankbaar dat zij mij per interruptie zo vlot beantwoordt. Ik wil bestrijden dat ik de indruk wek bang te zijn voor reclame. Ik dacht dat de bewindsvrouw dat was. Ik maak mij wel bezorgd over de manier waarop er gescharreld wordt langs de wet. Daar behoort de Minister op te letten en daar behoort de hele Kamer op te letten. Mijn grote bezwaar is, dat dit naar mijn mening willekeurig gebeurt.

Wanneer dit alles dan niet willekeurig is, rechtlijnig lijkt het mij toch ook niet. In ieder geval betreuren wij het – wanneer ik naar het antwoord op vraag 182 kijk – dat de Minister er nog geen idee van heeft op welke termijn er een definitieve regeling inzake de sluikreclame zal worden uitgevaardigd.

De Kamer heeft in september 1979 in een motie haar standpunt uitgesproken over de positie van de stichting Ombudsman. Ik zeg dit voor de Staatssecretaris. In dit kader wil ik onze ideeën weergeven over een eventuele inpassing van het programma Ombudsman op een bredere basis. Radio en televisie brengen regelmatig programma's die onderwerpen aansnijden waarop veel mensen reageren. Die reacties maken hulpverlening nodig, zowel landelijk als regionaal en plaatselijk. Tegelijk zijn die reacties een bron van signalering en inspiratie voor andere programma's of voor vervolprogramma's. Verschillende instellingen doen op dit moment aan hulpverlening en begeleiding. Alhoewel het organisatiedoel en de wijze van hulpverlening sterk verschillen, sluiten zij met hun werk toch nauw op elkaar aan en vindt er met steeds grotere frequentie samenwerking plaats. Een hechtere samenwerking kan een bredere basis aan het werk geven. Er is dan een betere planning, voorbereiding en follow-up mogelijk.

Het is ons bekend dat dergelijke gesprekken worden gevoerd. Kan de Staatssecretaris de stand van zaken aangeven? Mogen wij zijn ideeën vernemen over die samenhang? Wij sluiten ons aan bij de vraag, die al werd gesteld door PvdA en CDA, of de Staatssecretaris geen definitieve maatregelen wil nemen alvorens hierover in de Kamer overleg te hebben gevoerd.

Met verontrusting constateren wij dat in de memorie van toelichting nog geen twee pagina's worden gewijd aan radio, televisie en pers. Dat verontrust ons niet alleen omdat het hier gaat om de besteding van bijna 750 mln., maar meer nog omdat de media, en in het bijzonder ons omroepbestel, voor gigantische problemen zal komen te staan gezien de technologische ontwikkelingen die wij in de tachtiger jaren tegemoet kunnen zien.

De memorie van toelichting schenkt in een paar zinnen aandacht aan het feit dat een vertegenwoordiger van CRM zitting heeft in de Stuurgroep Viewdata. Er staat echter niets over de opmars van de video-recorder, de beeldplaat, teletekst, de zogenaamde oproeptelevisie en de satelliet-televisie met de mogelijkheid over tientallen kanalen te beschikken. Er wordt niet gekeken naar de gevolgen daarvan voor andere media als de pers, noch naar de nieuwe mogelijkheden voor het onderwijs.

Op 19 januari zei de Minister in TROS-Aktua, op de radio, niet bang te zijn voor satellieten en dergelijke. De Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid was immers bezig met een advies. Dat duurde nog wel twee jaar, maar dat leek de Minister juist goed. Bovendien, de omroep zelf dacht er ook over na. Wij vragen ons met enige zorg af of ook de Minister voldoende nadenkt over de toekomstige ontwikkeling. Mijn fractie heeft haar beleidsvisie op de toekomstige ontwikkeling van de media reeds bekend gemaakt. De Partij van de Arbeid schijnt, als wij de geruchten mogen geloven, haar toekomstbeeld over de media nagenoeg gereed te hebben. Het CDA maakt haar beleidsvisie te hooi en te gras bekend in de activiteiten van collega-kamerlid Scholten.

De heer **H.A. de Boer** (CDA): Hebben wij geen programma? Hebben wij geen vaste lijn?

De heer **Keja** (VVD): Over de toekomstige ontwikkeling heb ik, tot mijn spijt, – behoudens van het te hooi en te gras ingrijpen van de heer Scholten – nog niets kunnen merken van een beleid van het CDA.

De heer **H.A. de Boer** (CDA): Wat de heer Scholten zegt klopt met het programma van het CDA.

De heer **Voogd** (PvdA): Ik heb over het Omroeprapport van de PvdA een concrete mededeling gedaan. Binnenkort zal het verschijnen.

De heer **Keja** (VVD): Ik had die geruchten ook gehoord.

De heer **Voogd** (PvdA): Mijn stem is wel zwak, maar ik heb het concreet meegedeeld.

De heer **Keja** (VVD): Ik ben daarover verheugd. Ik hoop, dat het zeer snel zal verschijnen.

Minister Gardeniers-Berendsen: Ik zou het op prijs stellen, als ik een exemplaar van het rapport van de VVD ontvang.

De heer **Keja** (VVD): Ik dacht dat uw departement voldoende contact met onze fractie zou hebben. Ik zal deze ommissie direct goed maken. Er gaat vanavond nog een stuk naar uw departement. Ik ben blij, dat de Minister zoveel interesse in onze plannen heeft. Kan zij een tipje van de sluier oplichten over haar visie op de toekomstige ontwikkeling van de media? De heer De Boer sprak over de noodzaak van een gedegen nota. Wij ondersteunen dat.

Gesprek tussen de heer Mertens (D'66) (l) en de heer A. de Boer (CDA) (r)

In dit verband wil ik wijzen op het verzoek van de Notu, op 26 november 1979 gedaan, om op korte termijn over de mogelijke nadelige gevolgen van toekomstige ontwikkelingen met de Minister te spreken. Dat gesprek heeft nog steeds niet plaatsgevonden. De ongerustheid in de tijdschriftwereld is daarmee alleen maar toegenomen. Kan de Minister dit gesprek nu op korte termijn toezeggen?

Grote ongerustheid is er bij mijn fractie ontstaan over de manier waarop de financiering van de Wereldomroep achterblijft bij de andere omroeporganisaties. Dit alles tengevolge van het feit, dat de Wereldomroep sinds 1974 rechtstreeks door de Minister gefinancierd wordt. Wij zijn dan ook nieuwsgierig naar de opvattingen hierover van de woordvoerder van de PvdA en D'66, mede gezien de gedane uitspraken bij het debat over de regionale omroepen en hun grote zorg over de programmatische onafhankelijkheid van de geldgever.

Verheugd zijn wij over het slagen van de nieuwsuitzendingen voor gehoorgestoorden. In de dagbladen lezen wij dat de Minister overwoog die uitzendingen uit te breiden. Wij zouden dat van harte toejuichen. En mijn laatste vraag is, wanneer de Minister haar notitie over zogenaamde omroepverkiezingen gereed denkt te hebben.

Ik kom aan het einde van mijn bijdrage over het omroepbestel. Verdieders van het huidige omroepbestel laten niet na te beweren dat men in het buitenland ons omroepstelsel zo

uniek vindt. Uniek is enig. Het is maar wat je daaronder verstaat! Voor ons is het omroepbestel doodziek. De heer Rengeling, oud-omroepsecretaris van de VARA, dus één van de vele vrienden van die omroep, noemde in de Volkskrant van 31 december jl. het omroepbestel in ons land versnipperd en verziekt. Wij staan met deze opvatting dus niet alleen.

□

De heer **Evenhuis** (VVD): heeft de 'grote matheid' toegeslagen? Is er sprake van 'restauratie'? Zich spiegelend aan de samenleving, komen de auteurs van de toelichting op de begroting tot de conclusie, dat voor velen de 'oriëntatiepunten' zijn verdwenen. Dit soort ongedefinieerde opinies vragen om weerwerk, waarvoor mij helaas op dit moment de tijd ontbreekt. Maar een dergelijk beeld moet wel zijn ingegeven door een pessimistische kijk op de dingen. Het hangt er ook maar vanaf, met welk wereldbeeld men tegen de samenleving aankijkt. Het mijne wordt ingegeven door een optimistische kijk op de mogelijkheden tot het doen van dingen door, met en voor mensen, met respect voor ieders eigen keuze. Dan raakt men minder snel het spoor bijster.

Zo speelt de groei van de werkgelegenheid in de begroting van CRM een belangrijke rol. Ten gevolge van de ontwikkeling in de afgelopen jaren is die in de gehele welzijnssector aanzienlijk toegenomen en het bedrag op de begroting navenant gestegen. Monumentenzorg – onze waardering voor

het beleid – is in vergelijking daarmee achter gebleven. Het heeft zin om binnen CRM bij de toekomstige prioriteitenstelling daarmee rekening te houden, te meer omdat er thans een stuwmeer van aanvragen is in de orde van grootte van ± 300 mln. gulden. Bij een subsidie van 25% betekent dat een bouwvolume van ± 1,2 mld. gulden. Voor de werkgelegenheid in de bouw is dit van groot belang; voor de continuïteit in het monumentenonderhoud geldt dit evenzeer. Bovendien voorkomt dit afvloeiing naar andere sectoren in de bouw. Een vraag in dit verband is of in de toekomst ook vrouwen in de monumentenzorg tewerk kunnen worden gesteld.

Mevrouw de Voorzitter! O, pardon. Ik heb vandaag zoveel over emancipatie gehoord, dat ik er helemaal door gegrepen raak.

Mijnheer de Voorzitter! Vandaag heeft ons het bericht bereikt dat het Ministerie van CRM een verzoek om subsidie van de werkgroep-Westerbork om het kamp Westerbork te restaureren en er een monument te stichten heeft afgewezen. Wij vinden dit tegen de achtergrond van het vele leed dat in dat kamp is geleden eigenlijk onbegrijpelijk, zeker wanneer de Monumentenwet als argument wordt aangevoerd. Wij willen daarop graag een nader antwoord hebben. Hetzelfde geldt met betrekking tot het Nationale Monument voor Koningin Wilhelmina.

Staatssecretaris **Wallis de Vries**: Voor alle duidelijkheid: de Monumentenwet geldt pas voor zaken die er al vijftig jaar zijn.

De heer **Evenhuis** (VVD): Ik citeer uit de brief die wij vanmorgen hebben gekregen.

Staatssecretaris **Wallis de Vries**: Ja, maar de Monumentenwet slaat op monumenten, die er al vijftig jaar staan en een historische betekenis hebben.

De heer **Evenhuis** (VVD): Ik herhaal gewoon de argumentatie, die in de brief staat. Dan is die argumentatie sowieso niet valabel. Men beroept zich op die wet. Dat kan dus niet. Ik zal de Staatssecretaris straks de brief overhandigen.

Staatssecretaris **Wallis de Vries**: Zeer bedankt.

De heer **Evenhuis** (VVD): Mijnheer de Voorzitter!

Het stemt ons tot voldoening, dat wij nog dit jaar ons nader zullen kunnen uitspreken over de invoering van een eventuele museumwet. Hetzelfde

Evenhuis

geldt voor de beleidsvoornemens omtrent een beleidsplan voor de conservering en restauratie van museumvoorwerpen.

Het belang van de openlucht recreatie wordt steeds groter. Het zal daarbij steeds meer gaan om de kwaliteit van de recreatie en om de beleving van de diverse waarden. Speciaal springen daarbij de stedelijke groenstructuur in het oog en daarmee verbonden het medegebruik van het landelijk gebied. In de nabije toekomst wordt dit van steeds groter belang. De memorie onderschrijft dit uitbundig. Opmerkelijk is het dan dat binnen de financiële keuzen op het departement dit niet wat meer prioriteit heeft gekregen. Opmerkelijk vinden wij ook, dat de 'Nota Toeristisch Beleid' alleen onder verantwoordelijkheid van de Staatssecretaris van Economische Zaken is verschenen. Bij toeristisch beleid is immers ook die kwaliteit van de recreatie, die beleving van waarden, aan de orde. De CRM-inbreng is zeker noodzakelijk bij het motto 'meer boten op de plas'. Maar misschien weet Economische Zaken te zorgen voor meer 'bergen' in Nederland, meer 'zon' en 'meer water zonder regen'. Graag krijg ik een verduidelijking.

Wij hebben begrepen, dat een watersporthetfing wordt voorbereid? Onze fractie heeft daarover ernstige twijfel. Mocht het er toch van komen, dan dient deze hetting de watersport – onderhoud, beschoeiing en dergelijke – zelf ten goede te komen.

Dan bereiken ons nog al eens wat klachten over het verkopen van kampeerterreinen en andere ontwikkelingen op campings. Plaatsen worden soms tegen zeer hoge prijzen aan de seizoenkampeerders aangeboden. De klachten zijn er te veel om aan voorbij te gaan. Hoe vindt hierover het overleg met Economische Zaken plaats en met de economische controledienst van dat departement?

Mijnheer de Voorzitter! Ik kom tot een wat kritische toonzetting, dit tegen de achtergrond van de uitvoerbaarheid van de in 1975 verschenen zgn. groene nota's. De toenmalige staatssecretaris meldde al, dat hij 'zijn nek' ver had uitgestoken. Terecht. Wij hebben steeds ernstige twijfel gehad over de boter bij de vis, twijfel over gebrek aan werkelijkheidszin ten aanzien van de uitvoering. Die twijfel is slechts versterkt. Te meer geldt dit omdat een groot deel 'bij voorrang' moet worden gerealiseerd.

Maar eerst de nationale parken: enkele tientallen zullen er komen. Maar

wat gebeurt er met de met het nationale park strijdige elementen, zoals campings en dergelijke? Bovendien zou er een zonerings kunnen komen; dan is het de vraag welke elementen in zo'n gebied een plaats kunnen vinden.

Dan de nationale landschapsparken en in breder verband de algehele natuur- en landschapsbescherming. Het ambitieuze beleid kreeg een forse aanzet in de zogenaamde voorrangsinventarisatie. Het ging daarbij om 86.000 à 100.000 ha. Om een lang verhaal kort te maken: blijft voorrang 'voorrang' ofte wel hoe lang duurt 'voorrang'? Tijdens de openbare commissievergadering over de groene nota's hebben wij de nodige duidelijkheid gevraagd, en daarnaast onder andere een motie Faber-Braks ondergetekende ingediend om onder meer in de financiering te voorzien door de verkoop van domeingronden. Berekeningen leren, dat de realisatie van de voorrangsinventarisatie enkele tientallen jaren omvat. Dan is voorrang geen voorrang meer en spreek ik al niet eens meer over de realisatie van de ambitieuze doelstellingen van de 'groene nota's' en de 'Nota Landelijke Gebieden'. Intussen gaat steeds meer een 'stand-still' functioneren, verloedert het betreffende landschap en wordt de rechtszekerheid bedreigd. Bovendien dreigt in veel gevallen verpaupering van het platteland. Het niveau van de betrokken begrotingspost illustreert dit: ongeveer 30 miljoen voor reservataankopen. Dat is ongeveer net genoeg om de CRM-doelstelling voor het riviertje De Reest, met inbegrip van de 25%-bijdrage van de provincie te bereiken. Voor de rest van het geld kan dan geen hectare meer worden aangekocht. Tenzij de drie bewindslieden ten koste van andere uitgaven binnen CRM, de allerhoogste prioriteit geven aan de aankoop van reservataangebieden, maar ik denk dat dat een illusie is.

Wij menen daarom, dat de doelstelling van dit beleid moet worden bijgesteld: meer aanpassen aan de mogelijkheden. De werkelijk belangrijke natuurgebieden moeten worden beschermd. Door een te breed en ambitieus opgezet beleid zullen de voor natuur- en landschapsbescherming werkelijk waardevolle gebieden verder verloederen! Beter de helft maximaal beheerd dan alles minimaal! Weer De Reest: thans gebeurt er al enkele jaren niets, de wensen zijn denk ik te hoog gegrepen. Waarom gaat CRM niet akkoord met de aankoop van ongeveer 600 ha. waarover overeenstemming kan ontstaan tussen de landbouw in

Drenthe en in Overijssel en het college van g.s. van Drenthe? Dat van Overijssel ziet het anders. Sluit voor delen van de rest van het gebied beheersovereenkomsten af. Die bereidheid is aanwezig. Er komt dan overeenstemming en iedereen is tevreden. Het gebied wordt dan tijdig beschermd en men voorkomt een polarisatie, die nu sterk dreigt. Wij wachten met belangstelling het antwoord over het beleids-onderdeel natuur- en landschapsbehoud af. De Reest kan als case-study voor het beleid gelden.

Voor dit beleid is goed overleg met de provincies van groot belang. Weten deze overigens al, dat zij 25% van de reservataankopen zullen moeten financieren? Hoe moeten wij ons dit onderdeel van het overleg voorstellen? Ook in ander opzicht kunnen de provincies een wezenlijke bijdrage leveren. Zo werkt de provincie Gelderland op een eigen wijze aan de subsidiëring in de kosten van bijzondere voorzieningen in particuliere bossen en landgoederen. Een aanbeveling!

Het onderhoud van natuurgebieden vervult ons met zorg. Is de spreiding van de mensen over de terreinen zodanig, dat alle gebieden tot hun recht komen? Zo ligt in N.W.-Overijssel het unieke natuurgebied Weerribben. Het karakter ervan kan ondanks de hoge beheerskosten eigenlijk niet gehandhaafd worden. Naast de Weerribben ligt het 180 ha. grote Woldlakebos, een drooggelegd en nu verwilderd gebied. Er wordt jaarlijks veel geld besteed aan de verwezenlijking van een ambitieus recreatief en landschapsplan. Mijn fractie heeft de stellige indruk dat hier hobbyïsme bedreven wordt en dat dit geld beter aan de Weerribben zelf besteed kan worden. Wil de Staatssecretaris de Kamer nader (schriftelijk) informeren over beide gebieden en het artikel van de Overijsselse recreatieconsulent Zandbergen in 'de Mars' van januari 1980 daarbij betrekken? Kan verder de continuïteit in het onderhoud door het wegvallen van de E-regeling worden gehandhaafd? Thans zitten ongeveer 225 mensen in de werkverruimende projecten. Zijn zij te handhaven in afwachting van de inwerkingtreding van het arbeidsplaatsenplan natuur- en landschapsbeheer? Mogelijk dat vrijwilligerswerk, zoals dat gebeurt in de duinen, gestimuleerd kan worden, mede als vorm van vrijetijdsbesteding zoals dat door CRM wordt ontwikkeld.

De discussie over het filmbeleid is door het advies van de Raad voor de Kunst – met als crux een Filmcentrum – in 1979 in een stroomversnelling geraakt. Dat is winst, het advies zelf niet.

Evenhuis

Dit advies wordt gekenmerkt door sterke centralistische en dirigistische tendenties. Kunst zonder vrijheid, zonder keuze, is niet mogelijk. De overheid moet een belangrijke voorwaardenscheppende en stimulerende rol spelen. Dat is geen volstrekte staatsonthouding, zoals Hanny Michaelis ons in 'Hoezo socialistische Kultuurpolitiek' wil doen geloven. Maar zij blijft dan ook in de 19e eeuw steken.

Parallel aan het advies van de Raad voor de Kunst over de film vertoont deze begroting de neiging tot bureaucratisering van het filmbeleid van CRM. De Federatie van Kunstenaars Organisaties zegt het zo: 'Het sterkst gestegen zijn de posten voor instellingen, korte kunstzinnige en culturele films, films op het terrein van CRM en manifestaties. Het Productiefonds wordt daarentegen kort gehouden. Daaruit blijkt dat ook hier wordt voortgelopen op de feiten.' De Minister heeft, naar wij aannemen, nog geen definitief oordeel over het advies van de Raad voor de Kunst.

Moet de 'opdraging' van het Productiefonds, terwijl het totale bedrag voor de film stijgt, al worden beoordeeld in het licht van het Advies van de Raad voor de kunst? Een dergelijk beleid, als geadviseerd door de Raad voor de Kunst, zou betekenen dat de Nederlandse speelfilm, die de laatste tien jaren succesvol is geweest, volledig ontkoppeld wordt aan de Nederlandse filmindustrie en als een eerste audiovisuele zuil in wezen centraal kan worden gecontroleerd. Termen als 'maatschappelijke relevantie' zijn gauw gevonden om de willekeur te verhullen.

De VVD kiest voor een open filmbeleid, waarin zowel de Kunstzinnige en Culturele film als de Nederlandse speelfilm alle kansen krijgen. Veelsoortigheid in plaats van eensporigheid. Geen gebundeld beleid, maar een beleid met erkenning van de eigen kenmerken van de soort film en van de filmmaker. Een 'evenredige vrachtverdeling' voor de film en de kunst is strijdig met de beginselen van ieder kunstbeleid. Wij achten op korte termijn een concretisering van het CRM-beleid ten aanzien van de film in de goede richting nodig om daarover met de Minister te kunnen spreken.

Mijnheer de Voorzitter! Ik kom aan het einde van mijn spreektijd. Ik had nog een aantal opmerkingen willen maken over het gewestelijk orkest en de garantie van subsidiëring. Ook over het kindertoneel en de sociaal-economische positie van kunstenaars had ik nog iets willen zeggen. Ik verwijs naar

de motie, die over het laatste onderwerp inmiddels door de CDA-fractie is ingediend.

Mijnheer de Voorzitter! Het Nederlandse Danstheater, gehuisvest in Den Haag, is van nationale betekenis. Den Haag dient een reële bijdrage in de kosten ook in die van de huisvesting te leveren. Maar ook CRM heeft hiervoor een duidelijke eigen verantwoordelijkheid. Kan in redelijkheid niet een oplossing worden gevonden? Waarom hierover geen redelijk gesprek? Verder menen wij dat de salarisopbouw bij het ballet hoognodig moet worden onderzocht. De bewindslieden willen 'kwaliteitsbevordering binnen de samenleving' vooropstellen in hun beleid. Daarmee zijn wij het eens. Men kan het ook zo zeggen: Wij stellen aandacht voor de veelsoortigheid en het recht van de burger op eigen keuze in die samenleving voorop. Dat is het tegendeel van de 'grote matheid' of 'restauratie'. Dat betekent verbeelding en beleid, werkelijkheidszin en geloofwaardigheid.

De heer **Abma** (SGP): Mijnheer de Voorzitter! Wanneer wij de begroting voor CRM een etiketje willen opplakken zouden wij misschien onder andere kunnen beweren dat het departement in de komende tachtiger jaren met speerpunten knelpunten te lijf wil gaan. Soms bekruipt ons de vrees, gedachtig aan een halve eeuw voor deze, dat welzijnsbeleid zijn eerste letters ziet wegvallen, omdat het beleid zich zou moeten richten op 'zijn en niet-zijn', op het zijn *secus*. Gisteravond stond er een artikel in de NRC, erop neerkomende dat een herhaling van de verschijnselen van de dertiger jaren niet ondenkbaar geacht mag worden. Wij wezen daarop al eerder en vaker, niet altoos tot bijval.

De verzorgingsstaat lijkt gevestigd, aldus de memorie van toelichting. Lijkt, ja. Zijn de grenzen van de verzorgingsstaat bereikt, zoals sommigen vrezen? Speciaal zou een zware wissel worden getrokken op het vertrekpunt van de solidariteit tussen actieven en niet-actieven. Is de Regering in dit opzicht optimistisch?

Ik wil nog even spreken over solidariteit in combinatie met rechtsgelijkheid. Verdienen Indische verzetsstrijders niet een zelfde concrete erkenning als Nederlandse? CRM is een groei departement. Er is groei in tal en last, in tal van cliënten en in last van al wat aanklopt, allereerst ten gevolge van de verslechterende economie.

Daarom bestaat ook de noodzaak en is de suggestie gedaan zoveel mogelijk arbeidsplaatsen te creëren. Dat zou bij voorbeeld kunnen in bejaardenoorden, in de gehandicaptenzorg, in de eerstelijnszorg, die niet zo erg uit de verf komt. Wij zouden graag zien dat de eerstelijnszorg op de eerste lijn wordt gezet. In de bejaardenoorden is trouwens het werk, door strengere regels voor opname, intensiever. Hoe zit het overigens, wat de bejaardenoorden betreft, met de uitbreiding, met de wachtlijsten, met financiering en met de Raad voor bejaardenwerk? Wij zouden speciale aandacht willen vragen voor de ouder wordende mensen, daar hun aantal toeneemt.

Wat gebeurt er om de omstandigheden en het lot van werklozen draaglijk te maken? CRM groeit in tal en last, niet slechts ten gevolge van de minder welgezinde economie, maar ook omdat de morele en ethische standaarden zijn verlaagd. Dit veroorzaakt een groter beroep op de algemene middelen. De memorie van toelichting spreekt over 'welvaart ten koste van geestelijke waarden'. Zo'n welvaart zou ons duur komen te staan. Veel mensen zijn losgeraakt van inspirerende bronnen, zo constateert dezelfde memorie. Wat doen de bewindslieden hieraan? Het antwoord zou kunnen zijn dat het ook andere departementen aangaat. Het meest gebruikte verweer is, dat de staat geen zedenmeester is.

Echter, de Regering en dit departement zouden op zijn minst kunnen stimuleren. Kunst wordt gesteund via normen, aan die kunst ontleend. Kan zo ook niet voor morele doelstellingen een soortgelijke regel gelden; steun en stimulans krachtens morele en ethische normen? Ik denk bij voorbeeld aan een gunstige beslissing over een subsidieverzoek van de Vereniging tot bescherming van het ongeboren kind.

Voor stimuleren, van allerlei activiteiten, scheidt de overheid voorwaarden. Hieraan moet wel volledig worden voldaan opdat het volk een stil en gerust leven kan leiden. Dat benadert onzes inziens het welzijn. Specifiek geldt dit voor de media. De invloeden daarvan kunnen funest zijn en zijn dit ook dikwijls. De media beïnvloeden de levensstijl van losbandigheid. De commercie kan dit alleen maar verergeren.

Er bereiken ons klachten over een onbevestigende filmkeuring voor jeugdigen en over vertoning van geweld, bloed, schande enzovoort.

Ten aanzien van het minderhedenbeleid wordt vooral een inzet van eigen mensen verlangd. De klacht weer-

Abma

klinkt dat de subsidieverlening ondoorzichtig is. Waarom het ene wel en het andere niet?

De memorie van toelichting is nogal uitvoerig over de invoering van de kaderwet. Het departement zou in dit opzicht aan vlijt ten onder gaan. De gemeenten klagen luid, zo niet steen en been, dat een groot beslag wordt gelegd op het apparaat, dat er veel extra kosten zijn en dat er te weinig ervaring is, terwijl het departement zelf te weinig op innovatie is bedacht.

De memorie van toelichting waarschuwt voor overaccentuering van democratisering. Waarom wordt dat gedaan? Wordt dat gedaan vanwege het feit dat zij te veel tijd, geld en energie kost die elders beter kunnen worden aangewend? De democratisering zou goed gemotiveerde vrijwilligers in het welzijnswerk die vanuit een bepaalde overtuiging optreden, kunnen afschrikken of de hei op sturen, zo zou men kunnen zeggen als Nederland tenminste nog heidevelden houdt. Dienaangaande bereiken ons alarmende berichten. Wanneer is er sprake van overaccentuering van emancipatie? Wij willen alles behalve discriminatie, maar wij zijn wel van mening dat er aandacht moet zijn voor eigen karakter, aanleg en taak van man en vrouw.

□

De heer **Jansen** (PPR): Mijnheer de Voorzitter! Bij mijn beschouwing over de begroting wil ik uitgaan van de doelstelling die de bewindslieden voor hun beleid formuleren, nl.:

'de verwerkelijking van ontplooiing, die enerzijds inhoudt dat de mensen naar behoren in staat worden gesteld om mede te bepalen onder welke omstandigheden zij hebben te leven en te werken en anderzijds dat de mensen delen in de verantwoordelijkheid voor de inrichting van de wereld om hen heen en het voeren van een verantwoord beheer over de natuur die ons ter beschikking staat.'

De Staatssecretaris voor het natuurbeheer zou ik (met verwijzing naar mijn betoog bij de behandeling van de begroting van het Ministerie van Volksgezondheid en Milieuhygiëne) willen vragen hoe hij zijn bijdrage ziet bij de uitvoering van de aangenomen PPR-motie om te komen tot een milieuherstelplan.

Bij 'de ontplooiing van de mensen' zeggen de bewindslieden vooral oog te hebben voor mensen in achterstandssituaties en voor het mede bepalen van de leef- en werkomstandig-

heden. Dat wil dus zeggen medezeggenschap, waarbij het voorvoegsel 'mede' het wezenlijke van de kern, de zeggenschap, onverlet laat. Zeggenschap en ontplooiing zijn nodig om medeverantwoordelijkheid voor de inrichting van de wereld om hen heen te kunnen dragen.

De decentralisatie van bevoegdheden en van geld is in zo'n beleid een onmisbaar gegeven. De Minister legt daarbij de nadruk op meer verantwoordelijkheid bij de burgers en op doorzichtigheid. De PPR-fractie wil een consequent decentralisatiebeleid ondersteunen en wij tekenen daarbij aan dat meer verantwoordelijkheid bij de burgers niet los gezien kan worden van meer zeggenschap van de burgers. Ook uit een oogpunt van doelmatigheid is het van belang de politieke afwegingen met het oog op een samenhangend, geïntegreerd beleid zo dicht mogelijk bij de burger te leggen. Participatie is daarbij belangrijk maar niet altijd zo maar mogelijk. In het WRR-rapport 'De komende 25 jaar' wordt op blz. 58 gesteld dat de strategie meer indirect zal worden beïnvloed door de ontwikkeling naar grote complexe organisaties dan direct door de participatie van betrokken groepen en individuen. Participatie dient daarom gepaard te gaan met een beleid dat met schaalverkleining bewust de ontwikkeling naar grote complexe organisaties drastisch omkeert. Mijn vraag aan de bewindslieden is dan ook: Acht u een dergelijke ombuiging in overeenstemming met het verhogen van de doelmatigheid van het welzijnsbeleid?

De FNV laat op grond van ervaringen weten dat er grote huiver is voor een planning die voor de burger in feite ontoegankelijk wordt door taalgebruik, door het gekozen tijdstip van vergaderen, door delegatie van besluitvorming naar subgroepen enz. Minderheden blijken vast te lopen in bureaucratie. Hoe wil de Minister voorkomen dat de decentralisatie doodloopt in nieuwe bureaucratie van grote complexe organisaties van overheden en overlegorganen?

Een tweede veel gehoorde klacht is het gebrek aan harmonisatie. Uit de memorie van toelichting blijkt dat de Minister zich daarvan bewust is. Niettemin geeft het eigen beleid aanleiding tot vragen. In het subtiele evenwicht hebben het stimulerings- en ontwikkelingsbeleid de neiging decentralisatie op onduidelijke wijze te door kruisen. De PPR-fractie acht stimuleringsbeleid van belang zoals emancipatie en sociaal-cultureel werk voor

niet-actieven. De heer Hermans heeft nog enige andere voorbeelden genoemd. Het probleem ontstaat als specifieke regelingen daarvoor de planning en de plaatselijke beleidsontwikkeling dreigen te doorkruisen. Natuurlijk is het de bedoeling dat deze regelingen en functies een tijdelijk karakter dragen. Het opzetten van een regeling en dan ook van een organisatie die zo'n regeling moet uitvoeren, is echter al een ingebouwde weerstand tegen beëindiging daarvan.

Waar stimulering nodig is, daar gaat onze voorkeur ernaar uit dat extra middelen verstrekt worden in het kader van bestaande regelingen waarbij aan de gemeenten overgelaten wordt, daarop in te spelen. Willen de bewindslieden meer invloed uitoefenen zoals bijvoorbeeld in het minderhedenbeleid nodig kan zijn, dan gaat onze voorkeur uit naar het aanpassen van de criteria in bestaande regelingen in plaats van het ontwikkelen van nieuwe regelingen. Willen de bewindslieden stimuleringsregelingen steeds binnen 1 à 2 jaar in bestaande regelingen opnemen en het tijdstip van zo'n overgang onderdeel van stimuleringsregelingen laten zijn?

Het tweede punt dat ik bespreek, betreft de minderheden. Het bepalen van leef- en werkomstandigheden is een ver verwijderd ideaal voor de meest achtergestelden van onze samenleving, waaronder velen die deel uitmaken van een minderheidsgroepering. De bewindslieden willen met prioriteit een essentiële bijdrage leveren tot het zich ontwikkelende interdepartementale beleid met een programma in dat kader voor welzijnsbeleid dat, zo heet het 'des te meer effect zal kunnen hebben naarmate de verdelende rechtvaardigheid op het terrein van wonen, werken en onderwijs ook een voor minderheden betere situatie naderbij brengt'. De PPR-fractie is van mening dat de Minister zich geen illusies moet maken. Is aan de voorwaarde van verdelende rechtvaardigheid niet voldaan, dan is een programma voor welzijnsbeleid op zijn best een laagje venis over rottige omstandigheden. De Minister is over die andere zaken, wonen, werken en onderwijs, niet optimistisch, zoals blijkt uit haar interview met Schumacher in NRC/Handelsblad van 1 juni 1979. Zij noemt de traagheid in de besluitvorming met meerdere departementen een ramp en de commissie-Renardel op Sociale Zaken noemt zij haast verwijtend: 'niet de meest vergaderende commissie'. Ik zou de Minister willen vragen hoe zij haar signaal – Hoe zit het met de cultu-

rele minderheden? – in een harde strategie wil omzetten om die verdelende rechtvaardigheid, voorwaarde voor haar beleid, dichterbij te brengen. Wat doet de Minister op haar beleidsterrein met de conclusies van het WRR-rapport *Ethnische minderheden*?

Zonder intensivering van beleid is een verscherping van de nu al bestaande problemen te verwachten. Juist CRM moet zich hier hard voor maken. In datzelfde WRR-rapport wordt namelijk gesteld dat immigratie van omvangrijke minderheidsgroepen van een andere cultuur en/of ras in een gevestigde samenleving in het algemeen problemen van drieërlei aard oproept:

- achterstandproblemen
- culturele of identiteitsproblemen,
- meerderheidsproblemen.

Deze problemen staan niet los van elkaar, maar zijn causaal verbonden zowel bij hun ontstaan als bij het oplossen ervan. De PPR-fractie meent dan ook dat culturele of identiteitsproblemen alleen maar echt op te lossen zijn in het verlengde van de oplossing van achterstandsproblemen, zoals ook meerderheidsproblemen praktisch alleen kunnen worden voorkomen door ervoor te zorgen dat de achterstand niet zo groot wordt en zo langdurig, dat de minderheden in verzet komen tegen de meerderheid.

Wij vragen ons daarom af of het vanuit deze gedachtengang zelfs geen aanbeveling zou verdienen, de financiële middelen te herschikken. Zolang vormen van specifiek welzijnswerk voor culturele minderheden niet meer kunnen zijn dan dwelen met de kraan open, verdient het overweging of financieel de prioriteit niet moet worden verlegd naar huisvesting, werkgelegenheid en onderwijs. Voorwaarde vooraf zou dan moeten zijn: decentralisatie van het beleid, ook bij andere ministeries dan CRM.

Wat het programma voor specifiek welzijnsbeleid betreft, neemt CRM zich voor, naast specifieke beleidsvoornemens voor afzonderlijke culturele minderheden, in het algemeen bijzondere aandacht te besteden aan:

- het vergroten van de toegankelijkheid van de algemene welzijnsvoorzieningen,

- de voorlichting en

- de tweede-generatieproblematiek.

Dit blijft dwelen met de kraan open, als verbeteringen op het terrein van wonen, werken en onderwijs uitblijven. Een bijdrage op het terrein van CRM is noodzakelijk om de verschil-

lende culturele minderheden te stimuleren tot en behulpzaam te zijn bij hun zelforganisatie, omdat die de snelste en meest effectieve weg is waarlangs zij kunnen toekomen aan hun rechten ter zake van wonen, werken en onderwijs. Dit is meer dan op dit moment gebeurt. Vandaar dat wij de Minister vragen, prioriteit te geven aan:

1. het stimuleren en het ondersteunen van vormen van zelforganisatie. Overleg met de Minister van Ontwikkelingssamenwerking is hierbij wellicht geboden;

2. voorlichting aan minderheidsgroepen over de Nederlandse samenleving, zoals de memorie van toelichting (bl. 130 onderaan) zegt, maar dan verstaan als: wegwijs maken ter zake feiten, rechten en mogelijkheden op het vlak van wonen, werken en onderwijs, en ter zake van wegen om precies op die terreinen aan hun trekken te kunnen komen;

3. betaald educatief verlof voor werknemers, met het oog op de twee voorgaande punten.

Aan het slot van mijn beschouwing over minderheden wil ik de aandacht vragen voor die Nederlanders, die in hun leefomgeving een minderheid vormen. Vooral deze mensen ervaren in hun achterstandsituaties de buitenlanders als concurrenten in de voorzieningen waaraan zij zelf ternauwernood toekomen:

kinderen die achter raken doordat de leraar (terecht) veel aandacht aan de gekleurde kinderen besteedt; mensen die in een stadvernieuwingsgebied buitenlandse werknemers (ook terecht) een nieuwe woning zien krijgen; mensen die in de straten en winkels feitelijk in de alle-dag-effecten van andere culturen leven, terwijl zij daarop qua eigen vorming en scholing vaak het minst zijn voorbereid. Deze mensen zien, vanuit hun achterstandsituatie, het minderhedenprobleem voor het grootste deel op hun schouders afgewenteld. Voor die mensen is de vraag wie zich moet aanpassen allang geen vraag meer maar een gevecht. Ook dit leidt tot slechts één conclusie: wil men racisme en discriminatie nog voorkomen dan rest slechts één antwoord: nu een deltaplan om achterstanden weg te werken. Zo zijn wij weer terug bij 'af' het begin van de jaren '60, toen de aandacht werd gevraagd voor de oude stadswijken. Er moet opnieuw begonnen worden aan een taak die wellicht nog moeilijker is dan 10 of 20 jaar geleden. Willen de bewindslieden in het kabinet hun schouders hieronder zetten?

De heer **Wolff** (CPN): Mijnheer de Voorzitter! Een departement, dat zich met kunst bezighoudt, balanceert altijd op het slappe koord. Het zal meer gehoord dan geprezen worden. Waar alleen de lof overblijft, is er een vorm van staatskunst, zijn er slechts de kunstenaars die fungeren als hofschilders of als hofkapel. Met 'hof' bedoel ik het grote, staats-bureaucratische apparaat waarvan een overheid zich nu eenmaal moet bedienen. Voor zover ik een gebrek aan lof voor de Minister constateer, kan zij dit ten dele opvatten als een compliment. Ik zeg nadrukkelijk 'ten dele' – zeer ten dele – maar dat geringe deel gun ik haar van harte, evenals haar beleidsmedewerkers, die zich op een even woelig als teer gebied moeten bewegen.

Kritiek is er bijzonder veel. Wat verleden jaar slecht was, is nu nog slechter. Er is een gebrek aan beleid, aan een goed onderbouwde visie op kunst en cultuur. Visie wil niet alleen zeggen, dat men een ontwikkelingsgang voor ogen heeft. Dat is natuurlijk heel wat, maar het is niet eens beslissend. Het gaat onzes inziens meer dan ooit om een keuze, om te bepalen, welke middelen er nodig zijn om eindelijk knopen door te hakken en te herstructureren. Het geroep, van verschillende kanten, om nieuw voor oud is zo onge nuances, zo buiten de werkelijkheid, dat het vaak banaal klinkt en al te snel wordt toe om zich heen vretend barbarisme. De zaak is te belangrijk en te gecompliceerd om de kwestie met zulke eenvoudige motto's, respectievelijk het afvoeren en opvoeren van afzonderlijke begrotingsposten, af te doen. Dit kan niet, hetgeen in de praktijk blijkt. De regering-Den Uyl en de regering-Van Agt zijn beide verantwoordelijk voor deze, op zich zelf prettig aandoende schijneenvoud.

Met het huidige begrotingsbedrag kan er niet worden geherstructureerd, als het gaat om het orkestenbestel noch als het gaat om het totale gebied van de beeldende kunst, zeker niet in een tijd van economische recessie, van een gebrek aan arbeidsplaatsen over de gehele linie.

De werkloosheid onder de schepende, maar nog veel meer en zichtbaar onder de herscheppende kunstenaars, is een even groot kwaad als het geval is elders in de maatschappij, bij andere beroepsgroepen.

Het scheppen van arbeidsplaatsen verdient ook daar voorrang te hebben boven schone wensdromen, die voor de kunst op zich best fraai, goed en no-

bel zijn. Een herstructurering, een vernieuwing van het totale kunstaanbod moet samengaan met het honoreren van het recht op werk, op artistieke ontplooiing van de kunstenaar. 1% van de totale rijksbegroting voor de kunst lijkt overvragen en is wellicht overvragen, maar is toch de eerste stap die gezet zou moeten worden op een gegeven moment. Daar lijkt het in het geheel niet op. Dat is een van de hoofdpunten van kritiek op de CRM-begroting, in samenhang met de algemene regeringspolitiek en het totaal der overheidsbestedingen.

Wie in Nederland over kunst spreekt, denkt al gauw aan de beelden der kunsten. Dat is niet zo vreemd. Dat is het gebied waar van oudsher een artistiek potentieel in ons land aanwezig is. Een picturale traditie is geen last, maar eerder een voordeel. Begin dit jaar werd in het Stedelijk Museum in Amsterdam, dat dus ook echt nog wel eens iets goeds doet, een overzichts-tentoonstelling gehouden van het werk van de Spaanse schilder Antonio Saura. Dat was een bombardement van indrukken, zintuiglijk, de mythe ontmythologiseerd, de waarden ontwaard. Er werd niet een nieuwe mythe voor in de plaats gesteld, maar wel werden nieuwe waarden toegevoegd.

In zijn eigen bespiegeling beschrijft Saura de relatie tussen de Spaanse schilderkunst en de Hollandse school. 'Tussen de Nederlandse en de Spaanse schilderkunst heeft altijd een grote medeplichtigheid bestaan, een historische en prachtige knipoo. De trefzeker toets van Frans Hals en van Velasques ontlopen elkaar niet veel, hun voorkeur voor het zwart van de kleding en het oker van de achtergronden ook niet. Goya aanvaardde uitsluitend Velasques, Rembrandt en de natuur als zijn meesters. In beide landen komt gelijktijdig het dualisme op van het dromerig-religieuze en het sterk-realistische van bij voorbeeld de stillevenen. In onze eeuw hebben bepaalde werken van Picasso en Miro als motor gediend voor de Cobra-schilders. Het uitzonderlijke en ongelooflijke dualisme van Van Gogh en Mondriaan vindt zijn evenbeeld in dat van Picasso en Juan Gris.'

Dit is fraai uitgedrukt en geeft weer hoe nationaal en tegelijkertijd hoe internationaal de schilderkunst is. Als in dit citaat van Saura namen zijn genoemd, dan is dat van mijn kant beslist geen aanbeveling voor een toekomstige kwaliteitsnorm bij het beoordelen van werken van hedendaagse schilders en grafici. Maar wij weten wel dat

er vanuit Nederland altijd een groot aandeel was in dat gebeuren van de wereld der beeldende kunsten. Dat wordt zichtbaar in de grootte, in de scholen, in de trends. Maar het was en is altijd aanwezig in en onder de velen in Nederland, die beeldend gestalte wisten te geven aan hun indrukken, die schilderden, die tekenden.

De zorg over het grote aantal beeldende kunstenaars is dus uitdrukkelijk niet de onze, ook niet over het aantal geproduceerde werken waarvoor de Minister, als het om de BKR gaat, nog steeds geen plaats weet. Laat het werk dan zijn weg vinden naar de gewone huizen van gewone mensen en laat het desnoods onderduiken onder het volk. Daar is het goed bewaard en goed genoten.

De ervaringen van de eerste Amsterdamse artotheek in Osdorp zijn overweldigend. Daarmee is men op de goede weg. Maar wat doet de Minister? Zij komt met een Nota Kunstuitleen en scheidt in werkelijkheid geen mogelijkheden voor de artotheken die het werk dat verkregen wordt door middel van de BKR kunnen en willen laten doorstromen. Dat kan pas gebeuren als de Minister bereid is een exploitatiesubsidie voor de artotheken te geven. Doet zij dat niet, dan blijft het loze praat en is ook de afschaffing van de ASK gebeurd onder onredelijke en onjuiste voorwendsels.

Het is nodig om wegen te vinden om kunst te laten doorstromen: via artotheken, via kunstuitleen, SBK evengoed, naast de markt die voor een ander deel van het werk geboden wordt en in meerdere mate moet worden geboden via het galeriewezen.

Wie de balans opmaakt, ziet dat de Minister de ASK heeft afgeschafte en er weinig tegenover stelt. De voorstellen van de vereniging van galeriehouders en handelaren in hedendaagse kunst met betrekking tot kunstkoopsubsidie en het populariseren daarvan lijken ons meer hout te snijden dan de bemoeienissen van de grote banken, verzekeringsmaatschappijen en concerns, die staan te hunkeren naar 'Sponsoring the Arts.' Het blijft voor ons een raadsel van de vertegenwoordiger van de Minister op dat 'Sponsoring the Arts'-symposium in Utecht te zoeken had, waar men – ik wil daarvan af wesen – 75 of 95 gulden per plaats moest betalen om de geleerde en vast ook wel interessante woorden te beluisteren.

Op één gebied van de kunst tekent zich, zij het door de bittere nood gedreven, de mogelijkheid van een doorbraak af. Dat is het gebied van de

filmkunst. De film heeft niet de centrale plaats in het cultuurbeleid die hem toekomt. Wat doet een politicus met film? Een film draait wel, net als een CRM-debat in de Kamer, zou je kunnen zeggen. Maar het gaat om de vraag welke films draaien, welke er op de plank en in de ladenkast liggen en welke er eenvoudig blijven steken op de montagetafel. Welke steun kan en moet ook gegeven worden aan het alternatieve filmcircuit, dat toch een stuwende werking heeft en in menig opzicht te vergelijken is met de rol van de vooroorlogse Filmliga? Film is per definitie toegankelijk, gezien het visuele, het bewegende, het herkende van realiteit of deel van realiteit, het meervoudige ook, niet op één, maar op meer plaatsen tegelijk te genieten. Film is een kunstvorm die zich er gemakkelijk toe leent democratisch te functioneren. Om dat mogelijk te maken is een andere structuur nodig dan het huidige productiefonds.

Het plan filmcentrum is naar mijn gevoel nog steeds een zinnig plan, alle details nu even daar gelaten. Het komt van de Raad voor de kunst. Ik weet het, ik heb nooit enige illusie gehad wat die raad betreft. Ik heb hem altijd gekarakteriseerd als een hunebed. Maar goed, geeft dit stenen bruidsbed geboorte aan een idee, dan mag dat ook wel geapprecieerd worden. Hoe staat de Minister tegenover dit geschenk dat ons bereikte? Hoe denkt zij – los van dat plan – over een aantal kernkwesities, waarmee het toch te maken heeft? Dat zijn de inspraak en de deelname van het alternatieve circuit als democratische vorm, voorzien ook van veel talent. Ik noem voorts het beslissingsrecht en medebeslissingsrecht van de filmmakers zelf en van hun vakorganisaties en het slopen van de muur tussen speelfilm en korte culturele kunstzinnige film. Er wordt nu wat meer gegeven aan de korte culturele kunstzinnige film. Je zult er met je vrouw naar toe moeten, mijnheer de Voorzitter. Ik vraag mij af, of er wel eens een lange culturele kunstzinnige film wordt gemaakt. Het woordgebruik is uit den boze en afschrikwekkend, maar degenen die de producten maken hebben ideeën en talent en moeten de gelegenheid krijgen daar verder mee te komen. En dan behoeven wij niet dit soort van afschuwelijke etikettering te gebruiken. Ik denk ook aan de opheffing van de absurdistische scheiding tussen filmcircuit en televisiecircuit. Waarom wordt niet in de wet omroepbijdragen een verplichting vastgelegd tot het in de programma's opnemen van een bepaald aantal Nederlandse filmproduk-

ties (speciale televisieproducties) met de mogelijkheid om, wanneer dit door de zendgemachtigden niet gewenst wordt, de tijd van de NOS voor dat specifieke culturele doel te verruimen?

Is het niet al te bar dat wij dit jaar opnieuw moeten pleiten voor de subsidiëring van het Amsterdams stads-journaal? Dat journaal heeft een basis-subsidie nodig. Is het verder niet bar dat wij opnieuw moeten pleiten voor financiering van radio STAD? Het is onaanvaardbaar dat de doorfinanciering slechts strekt tot 1 juli 1980, waardoor de medewerkers in grote onzekerheid worden gebracht. STAD verdient op zijn minst gelijke behandeling met de omroep Brabant enerzijds en de NOS/regionale omroepen anderzijds.

Ook ditmaal neemt de decentralisatiegedachte een belangrijke plaats in bij het debat. Het is een goed ding als het versterking of herstel van de bevoegdheden van lagere overheden betekent. Dat is echter per se niet het geval. Wij hebben er in het verleden voor gewaarschuwd en wij krijgen helaas gelijk. CRM ontwikkelt activiteiten die de gemeentelijke bevoegdheden juist aantasten. De bemoeienis met het sociaal-cultureel werk is niet verminderd. De prioriteiten worden in steeds grotere mate vastgesteld door CRM. Vele projecten die met enthousiasme op gemeentelijk niveau werden gestart stuiten uiteindelijk op de blinde muur van het centrale dirigistische beleid. Een van de sprekende voorbeelden daarvan is de gang van zaken rond het jongerenopvanghuis De Klomp in Enschede. Er zijn verwachtingen gewekt. Er worden veel geld en energie gestoken in de voorbereiding van plannen die uiteindelijk met een pennestreek door CRM worden afgewezen. Volgens de gegevens van de VNG maken de gemeenten nu al f 75 mln. per jaar aan kosten voor welzijnsplanning. Omdat het departement er niet of nauwelijks geld voor uitgeeft gaat het ten koste van andere uitgaven. Op deze manier wordt zo'n 30% van de groei van de uitkeringen van het Gemeentefonds opgeslokt. Dat is dus volslagen improductief! Er zijn reeksen maatregelen die als het ware op de gemeenten drukken. Op deze manier dreigt een redelijke uitvoering van de rijksbijdrageregeling sociaal-cultureel werk de mist in te gaan. Dat zijn toch belangrijke ervaringen bij de voorbereiding van de Kaderwet specifiek welzijn. Wij pleiten er opnieuw voor, de bevoegdheden van de gemeenten op dit gebied uit

te breiden en het principe van budget-tair-neutrale financiering als heilloos terzijde te schuiven.

Een andere kwestie is de doorvoering van de c.a.o. welzijnswerk, die is afgesloten door CRM en de werknemersorganisaties en de consequenties voor de rechtspositie van de werkers in de sociaal-culturele sector. Ongetwijfeld is die van zeer groot belang. Hier is echter ook weer sprake van die tegenstelling. CRM doet vrijgevig bij het afsluiten van deze c.a.o. Aan de andere kant worden de gemeenten niet in staat gesteld haar uit te voeren. Op strikte naleving van de arbeidsvoorwaarden staat namelijk soms de straf van het in gevaar brengen van de eigen sociaal-culturele activiteiten in de gemeente. De Minister schudt ontkennend het hoofd. Het is hier echter geen mime. De mime is achtergesteld en daarom is het schudden met het hoofd wel bemoedigend. De toestand van het sociaal-cultureel werk in de gemeenten is echter zoals ik deze schets.

Minister Gardeniers-Berendsen: Ik hoorde even waarderende woorden voor het tot stand komen van c.a.o. welzijn. Het is inderdaad een belangrijke overeenkomst die tot stand kwam in een periode die wij allen in financieel opzicht als uiterst moeilijk beschouwen. Door die c.a.o. zijn enkele uiterst belangrijke arbeidsvoorwaarden aan de rechtspositie toegevoegd. Ik noem een stukje wachtgeldregeling. De heer Wolff suggereert ten onrechte dat de financiële consequenties daarvan door CRM niet in de rijksbijdrageregeling zijn verwerkt. Die randvoorwaarden zijn bepaald in acht genomen.

De heer Wolff (CPN): De Minister spijt het heel slim toe op de wachtgeldregeling.

Minister Gardeniers-Berendsen: Ik noemde die onder andere.

De heer Wolff (CPN): In dit Huis doen wij dat vaker. Het 'andere' dat wij hier hebben liggen is echter meters hoog. Mijn waardering voor het tot stand komen van de c.a.o. weerhoudt mij er niet van, te constateren dat de gemeenten niet voldoende in staat worden gesteld om hetgeen in de c.a.o. is vastgelegd te honoreren. Ik verwijs naar signalen uit het veld, bij voorbeeld van de VNG, naar ik aanneem geen vereniging van mensen die maar een eind weg praten.

Na het jaar van het kind moeten wij wellicht gaan vragen om het jaar voor de opvang van het kind. Dat is misschien de enige manier om kinderdagverblijven, peuterspeelzalen en crèches

als een basisvoorziening erkend te krijgen. De eerste stap moet zijn het intrekken van de geplande verhoging van de ouderbijdrage en uitbreiding van de rijksbijdrageregeling kinderdagverblijven, ook met betrekking tot voorzieningen die na 1 januari 1976 van start zijn gegaan.

Onze ergernis bij deze begroting geldt met name de bejaardenzorg. Zeker een CDA-minister zou zich dat behoren aan te trekken. Het gaat hier om een grote sociale en menselijke verantwoordelijkheid. Op blz. 103 van de memorie van toelichting zegt de Minister dat de positie van de ouderen financieel gesproken wel gunstig is en redelijk als het gaat om de voorzieningen.

De Minister ziet opgewekt de zonzijde en niet de schaduwvlekken die groter en groter worden. De gezinsverzorging, die voor 75% is ingesteld op bejaarden, krijgt zware klappen te incasseren. De ellende van het eigen risico komt terecht op de rug van vele ouderen. De AOW heeft al menigmaal een veer moeten laten en sinds de 7%-norm stringent wordt gehanteerd, zijn er nauwelijks verzorgingstehuizen gebouwd en stagneert de totale opnamecapaciteit. Een geregistreerd tekort van minstens 1500 plaatsen schetst een gigantisch personeelstekort bij bejaardentehuizen. Van uitbreiding van voorzieningen voor bejaarden die thuis wonen is geen sprake. Alle moraalprediking van de laatste vier à vijf jaren in deze Kamer over het blijven in het eigen leefmilieu en het behouden van de eigen zelfstandigheid, heeft uiteindelijk niets materieel opgeleverd.

Je kunt dit soort dingen hier niet alleen uitroepen, je moet er iets aan doen. De tijd dringt daarvoor. De vergrijzingstendens is er onder de Nederlandse bevolking. Gelukkig maar, dat men ouder wordt. Oud èn gelukkig zijn kan alleen maar als daarvoor de materiële voorwaarden geschapen worden.

Is het in dit verband niet nodig de activiteiten van CRM en Volksgezondheid meer en beter op elkaar af te stemmen? Is het niet mogelijk om dit alles te stimuleren? Niemand kan zijn handen in onschuld wassen, als over een aantal jaren de vergrijzing een tragedie wordt in plaats van een dankbaar te aanvaarden gegeven. Dat laatste is ons standpunt. Bij dit soort statistieken gaat het wel degelijk om mensen, die drie-hoog-achter in de Kinkerbuurt of in de Dapperbuurt in Amsterdam wonen, of waar dan ook, hetzij in een kleine, hetzij in een middelgrote plaats.

Wolff

Tot slot wil ik een enkel woord zeggen over een door mij ingediende motie ter verbetering van de financiële positie van de weduwe van de voormalige verzetsstrijder-buitengewoon-gepensioneerde. Wij hebben daarover een breedvoerig debat gehad toen het verslag van het mondeling overleg aan de orde was. Dat werd een zeer nuttig overleg gevonden van alle kanten in de Kamer. Ik heb toen de Voorzitter verzocht een motie van mij, die medeondertekend was door een aantal andere leden van de Kamer, van de agenda af te voeren. Dat is ook gebeurd. Er zou eerst een advies komen van de Stichting 1940-1945.

Dat advies is binnen. Het is een meerderheids- en een minderheidsadvies geworden. Het minderheidsadvies, dat de geest van de motie steunt, is van een principieel andere aard dan het meerderheidsadvies. Het betekent dat wij eindelijk open oog hebben voor de weduwe van de overleden verzetsstrijder; dat wij eindelijk open oog krijgen voor het feit dat het KZ-syndroom zo laat is herkend, van de vaak psychische ziekten en gebreken die uit de oorlog voortkomen. Nog later zijn wij toe aan de erkenning dat de weduwe van de verzetsgepensioneerde samen met haar man, in den echt verbonden, onnoemlijk veel leed mee heeft gedragen. Met die man heeft zij die oorlog nog eens over moeten doen, misschien wel in een verhevigde vorm. Dat geeft ons de plicht en het morele recht hiervoor nog eens op te komen.

In de motie wordt geen gewag gemaakt van de zogeheten weduwen van het eerste uur. Op zichzelf vormen zij ook een belangrijk vraagstuk. Dit is een groep die wij niet mogen vergeten. Ik wil die op dit moment echter niet in het debat betrekken, omdat de materie dan wel erg breed wordt. Deze kwestie leent zich meer voor een bespreking in de vaste Commissie. Ik steun in dit opzicht de gedachte van collega Voogd.

In de commissie zal ook de gedachte over een monument in Westerbork opnieuw bekeken moeten worden. Het antwoord van het departement dat Westerbork geen monument is in de zin van de Monumentenwet, slaat natuurlijk nergens op. Westerbork bestond niet in de zin der wet. Bij Westerbork kun je je geen wet voorstellen, dat was alleen maar wetteloosheid. Wij moeten die zaak niet laten verlopen en in een dorre ambtelijke formule laten verdrinken. Het is absoluut oneigenlijk, wanneer die zaak wordt door-

verwezen naar het Nationaal Comité Viering Vijfde mei. Dat heeft daarvoor ook niet de fondsen. De door mij ingediende motie wil een onrechtvaardigheid wegnemen, wil duidelijk corrigeren. Het meerderheidsadvies van de stichting wil alleen maar iets verhogen, en dan zeer sterk in de smalle marge. Het probleem is levensgroot. De Minister wijst beide adviezen af. Enkele collega's en ik hebben over deze motie nagedacht. Wij hebben haar bijgeschaafd en getracht haar zo duidelijk mogelijk op het doel toe te spitzen. De door mij eerder ingediende motie trek ik in. Ik dien bij dezen een nieuwe motie in, die mijns inziens verbetering inhoudt. Mevrouw Bischoff heeft deze motie thans eveneens mede ondertekend.

De **Voorzitter**: De motie-Wolff c.s. (15 588, nr. 7) is van de lijst van werkzaamheden afgevoerd.

Motie

De **Voorzitter**: Door de leden Wolff, Voogd, Nijhof en Bischoff van Heemskerck wordt de volgende motie ingediend:

De Kamer,

gehoord de beraadslaging;

overwegende, dat het inkomen van de weduwe van een verzetsgepensioneerde in zeer vele gevallen slechts de helft bedraagt van het inkomen, dat zij en haar echtgenoot voor zijn overlijden genoten;

van mening, dat ook de weduwe van de verzetsgepensioneerde in staat moet zijn haar levenspeil te handhaven;

dringt er bij de Regering op aan, zodanige correcties te bevorderen, die er toe zullen leiden dat het inkomen van de weduwe gesteld wordt op 65 % van het totale aan de overleden verzetsgepensioneerde toegekende pensioeninkomen,

en gaat over tot de orde van de dag.

Naar mij blijkt, wordt deze motie voldoende ondersteund.

Zij krijgt nr. 63 (15 800-XVI).

De heer **Verbrugh** (GPV): Uit recent onderzoek inzake de natuurbescherming bleek, dat naast de grote projecten van massarecreatie er meer en meer behoefte komt aan kleinschalige vormen van recreatie in de nabijheid van de woning. Op zichzelf lijkt me dit een gezonde ontwikkeling, die tevens energie en ruimtebesparend kan zijn.

Het betekent echter wel dat de zorg voor een fraai landschap met resten natuur nu duidelijk prioriteit zal moeten krijgen. Het zou als nevengevolg kunnen hebben dat Nederland aantrekkelijker wordt als vakantie-land. In het verleden heeft de Staatssecretaris op vragen mijnerzijds gezegd dat de bescherming van kleine landschaps- en natuurelementen via onderhoudsovereenkomsten kan worden geregeld. Uit deze begroting krijg ik echter weer de indruk, dat vooral is gelet op de grote recreatie-elementen met voorbij zien van de kleinere. Wel wordt gesproken over de decentralisatie van het landschapsbeheer.

Wil de Staatssecretaris meedelen wat er terzake in de praktijk nu wordt gedaan? Op 3 mei 1979 deelde de bewindsman mee, dat voor het op gang houden van een voortvarend aanwijzingsbeleid op grond van de natuurbeschermingswet wordt gestreefd naar een vergroting van de daarvoor beschikbare mankracht, zowel op het departement van CRM als bij het voor dit departement werkzame dienstvak Natuurbehoud van het Staatsbosbeheer. We zijn nu bijna een jaar verder en ik zou willen vragen of deze extra mankracht inderdaad is aangetrokken. Bij diezelfde gelegenheid heb ik gevraagd of enkele in het Biesbosch-Haringvlietgebied gelegen domeingronden niet snel de wettelijke status van beschermd natuurmonument zouden kunnen ontvangen. Uit het antwoord bleek dat deze operatie op een haar na gevuld was. Wil de bewindsman meedelen wat op dat punt nu bereikt is?

Het is bekend dat de Minister veel belangstelling heeft voor de problematiek van de woonwagenbewoners. Bijna een jaar geleden kwam het Nederlands Economisch Instituut met een rapport uit, waarin als belangrijkste aanbeveling stond dat een groot deel van de woonwagenbevolking andere beroepen moet gaan uitoefenen dan thans. Mijn fractie meent dat dit een zeer zinvolle suggestie was, omdat verbetering van de arbeidssituatie van de woonwagenbewoner het geheel van hun maatschappelijke situatie ten goede zal komen. Ik zou daarom de Minister willen vragen wat er met dit rapport en de daarin vermelde aanbevelingen is gebeurd. Ik neem tenminste aan dat zij dit niet uitsluitend een zaak voor haar collega van Sociale Zaken vindt.

De zorg voor de maatschappelijke en culturele situatie van de buitenlandse werknemers in ons land behoort mede tot het takenpakket van dit departement. Zo is het de laatste jaren

Verbrugh

enkele malen voorgekomen dat overheidssubsidies voor de bouw van moskeeën zijn gegeven. Ik zou de Minister willen vragen of zij in de berichten over de moeilijkheden van christenen in Turkije geen aanleiding ziet om bij de regeringen van de landen van herkomst van deze buitenlandse werknemers een tegenprestatie te vragen. Concreet: wil de Minister in samenwerking met haar collega van Buitenlandse Zaken eens bezien in hoeverre het bouwen van moskeeën in ons land gelijk op kan gaan met het bouwen van christelijke kerken in b.v. Turkije. De Turkse christenen aldaar zullen haar daar ongetwijfeld dankbaar voor zijn.

Het beleid inzake de mensen, die aantoonbaar verzet tegen onmenselijke regelingen van de Japanners in voormalig Nederlands-Indië hebben gepleegd, maakt een onbarmhartige indruk. De Regering beschreef haar gevoelens van respect jegens het Indische verzet. Weet de Regering dan niet dat in de eerste jaren na de soevereiniteitsoverdracht er een stemming in ons land was die iedere Nederlander, die in Nederlands-Indië gewerkt had, wilde beschouwen als een kolonist en uitbouter die maar het beste over z'n Indische tijd kon zwijgen? Dat is er mede-oorzaak van dat zoveel Nederlanders, die in Indië dezelfde strijd als hier in Nederland tegen de z.g. anti-Komintern-machten hebben gevoerd, lang zijn genegeerd. Die tijd van reactie is in ons land nu gelukkig voorbij. Maar ligt het dan niet voor de hand om niet alleen met woorden de goede gevoelens te prijzen die men thans tegenover de mensen van het Indische verzet heeft, maar om hen ook een gelijke behandeling te geven als de Nederlanders die vallen onder de regeling Buitengewoon pensioen 1940-1945? Ik sluit mij graag aan bij de woorden van de heer Hermans hierover. Als men met het oog op de toestand van de rijksmiddelen nu bij voorbeeld geen terugwerkende kracht kan verlenen, zou ik dat kunnen begrijpen. Maar laat men met de verlening van zo'n uitkering in elk geval een begin maken.

Als gevolg van de z.g. ontkoppeling biedt de gewijzigde omroepwet nieuwe mogelijkheden. Elke omroep kan nu met een veelheid van aangepaste bladen, elk gericht op weer andere doelgroepen, zoals bij voorbeeld de jeugd, trachten te werven. Op basis van het auteursrecht op de programmeergegevens kan men zodoende een concurrent worden voor de gewone

tijdschriften. Ziet de Minister hierin geen aanleiding om corrigerend in te grijpen? Acht zij het in verband hiermee niet wenselijk om voor te schrijven dat een omroep slechts één omroepblad met programma's mag hebben? Of, aangezien artikel 7 van de Grondwet zeer stringent is, wordt het dan toch echt geen tijd de speciale wetsbepaling die het auteursrecht over de programmeergegevens voorbehoudt aan de omroepen in te trekken? De tijdschriften, die zich nu bedreigd voelen door oneerlijke concurrentie, kunnen dan ten minste gelijkwaardig tegenspel geven.

Graag steun ik de gesproken toelichting van mevrouw Cornelissen op amendement 52, waaruit blijkt dat zij een zelfstandige subsidie voor de vereniging tot bescherming van het ongeboren kind wenst, waarvoor ook dominee Abma pleitte.

Mijnheer de Voorzitter! Ik wil iets zeggen over het emancipatiebeleid. Enkele dagen geleden lasen wij een brochure getiteld: 'Moet je die horen', uitgegeven in samenwerking met het ministerie.

Is het niet eenzijdig, als de naam van het departement in verband wordt gebracht met dit boekje, dat de positivistische stelling verkondigt als zou uit onderzoek van geleerden zijn gebleken, dat het verschil tussen de seksen ligt in het verschil in primaire geslachtskenmerken en dat dit dus het enige verschil is? Ook wordt in dit boekje voor de jeugd vermeld, dat het bezetten van een gebouw een geoorloofde manier is om tegen onrecht in onze maatschappij op te staan. Is ook dit, zacht gezegd, geen eenzijdige voorlichting? Kunnen er, ter beperking van deze eenzijdigheid, in gelijke samenwerking met het departement ook uitgaven gereed worden gemaakt, die informatie geven over de bijbelse mens- en maatschappijvisie, waarin de gezamenlijke roeping van man en vrouw met onderscheiden aanleg en verantwoordelijkheden centraal staat?

Mijnheer de Voorzitter! In deze tijd, kort voor 30 april, wil ik nog een vraag stellen over de relatie tussen vorstelijke titels en emancipatie. De Staatssecretaris zal weten dat de vrouw van een regerende koning koningin heet. Waarom wordt de man van Hare Majesteit de Koningin, die het koninklijk gezag uitoefent, nu niet wederkerig 'Zijne Koninklijke Hoogheid de koning' genoemd, maar moet hij slechts als prins worden aangeduid? Ligt het niet op de weg van de Staatssecretaris om ook deze gelijkstelling tussen man en vrouw bij de Regering aanhangig te maken?

De heer **Van der Spek** (PSP) Mijnheer de Voorzitter! Ik spreek in verband met de beperkte tijd over slechts enkele los van elkaar staande onderwerpen.

Ik begin met het minderhedenbeleid. In 1979 zijn enkele belangwekkende publikaties over de positie van minderheden in de Nederlandse samenleving verschenen, onder andere het rapport van de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid en het rapport van de adviescommissie onderzoek minderheden. In deze en trouwens ook andere studies wordt erkend, dat de emancipatie van minderheden nodig is om achterstanden effectief te kunnen bestrijden. Nu tonen alleen al de 97 onderzoekvoorstellen, die in het ACOM-rapport voorkomen, aan dat er van de toekomst van de multi-rationale samenleving, waarover de Minister in de memorie van toelichting spreekt, nog niet bepaald een duidelijk beeld bestaat.

Het minderhedenbeleid op het niveau van de overheid botst natuurlijk nogal eens met de emancipatiebewegingen van de minderheden zelf. Naar mijn mening zijn er minstens drie beleidlijnen, die hen terecht doen verzetten voor de eigen identiteit. De coördinatie roept de vraag op of de onderlinge verschillen tussen de minderheden voldoende in het oog worden gehouden. De decentralisatie plaatst een minderheid vaak in een zwakke positie temidden van lokale machtsverhoudingen. En het terugdringen van het categorale werk werpt zijn schaduwen vooruit wat betreft de mogelijkheden van de categorale instellingen om goed te blijven functioneren.

Met name de laatste twee beleidlijnen roepen in deze begroting vragen op, vooral wanneer ze in combinatie met elkaar worden aangekondigd, bij voorbeeld waar samenwerking tussen algemeen en categoriaal werk onder andere wordt nagestreefd ten behoeve van 'een betere aansluiting op decentralisatieregelingen en daarmee verband houdende gemeentelijke welzijnsplannen'. Binnen die welzijnsplannen nemen de categorale instellingen nogal eens een structureel zwakke plaats in. In dat verband vraag ik de Minister het bij de rijksbijdrageregeling sociaal-culturele activiteiten – zoals bij andere rijksbijdrageregelingen wel al het geval is – mogelijk te maken dat daaronder vallende samenwerkingsverbanden, indien gewenst door het categorale werk, ongedaan kunnen worden gemaakt. Ik wil er bij de Minister op aandringen het categorale werk

Van der Spek

extra ondersteuning te geven, vooral daar waar de welzijnsstructuur zwak is en de vraag naar op eigen identiteit gericht welzijnswerk groot is.

In dit verband wil ik verwijzen naar het commentaar van het Inspraakorgaan Welzijn Molukkers waarin terecht wordt gesteld: 'In de verwachting dat het eens tot afbouw van categoriaal werk zal komen, wordt dat werk nu al onvoldoende toegerust, hetgeen het functioneren bemoeilijkt en vervolgens lijkt te rechtvaardigen dat afbouw plaatsvindt'. Het zijn niet mijn woorden; in plaats van 'afbouw' zou ik 'opheffing' hebben gezegd. Ik heb ook die indruk als ik in de begroting lees dat het bestaande Molukse categoriale werk geconsolideerd zal worden en wanneer het voorkomt dat door het algemeen maatschappelijk werk de door de Regering aan minderheden toegekende prioriteit wordt benut om van de anders nauwelijks te realiseren personeelsuitbreiding iets terecht te brengen. Het versterken van het algemeen maatschappelijk werk ten behoeve van culturele minderheden is op zich zelf natuurlijk een goede zaak, maar niet als het categoriale werk in de problemen blijft zitten.

Bij de goed draaiende Molukse stichtingen en ook bij projecten van werkgelegenheid en hulpverlening in die groep kun je zien, dat het op deze typisch geïntegreerde wijze aanpakken van werk veel beter past bij de Molukse gemeenschap dan wanneer het is aangehaakt bij de sterk verkokerde algemene instellingen. Maar veel welzijnsstichtingen missen de nodige toerusting. Ik vraag de Minister, daaraan prioriteit te geven.

Ik ben nogal geschrokken van het reëlas dat het Inspraakorgaan ons stuurde op 25 januari jl. waaruit een omslachtige lijdensweg spreekt naar erkenning en de daarbij behorende financiën. Ik vind dat het Inspraakorgaan uitstekend werk verricht, wat mij zeer essentieel lijkt voor de ontwikkelingen binnen de Molukse gemeenschap. In dit verband vraag ik de Minister zo spoedig mogelijk de problemen rond de zendtijd op te lossen, de subsidiëring te hervatten en ook door andere maatregelen een optimale advies- en voorlichtingsfunctie te garanderen. Nog niet zo lang geleden hebben wij hier elkaar allemaal na gezegd – ook de Regering – dat de Molukkers recht hebben op een eigen identiteitsbeleving. Laat dat dan ook in de begroting terug te vinden zijn.

Mijnheer de Voorzitter! Een tweede klein – in meer dan één betekenis – on-

derwerp is het kindertoneel, dat in de problemen zit. Kort samengevat komt het op het volgende neer; er is een sterk groeiende vraag naar kindertheater, vooral vanuit onderwijs en buurtwerk; er zijn slechte tot onaanvaardbare werksituaties, zoals heel lage lonen; er is sprake van een weinig kapitaal-krachtige doelgroep; subsidiëring gebeurt vrijwel uitsluitend incidenteel uit de meest uiteenlopende potjes. Sinds 1978 is er een erkenning van CRM voor het kindertheater, maar er is geen beleid en veel te weinig geld. Ik vraag de Minister exploitatiesubsidie om financiële continuïteit, artistieke continuïteit en publiekscontinuïteit mogelijk te maken.

Het derde en laatste onderwerp is de kwestie van de subsidiëring van de werkgroep Vrije Expressie Kinderbuurt. Het is de bedoeling dat VREK onder een rijksbijdrageregeling gaat vallen en dat Onderwijs en Wetenschappen zijn aandeel in het subsidie stopzet. Maar zover is het nog niet. Alle subsidiënten hebben verklaard dat VREK moet kunnen doorgaan, maar bij zo'n overgang van de ene verantwoordelijke minister naar de andere bestaat het gevaar van het tussen de wal en het schip vallen. Daardoor ontstaat onzekerheid voor wat betreft het handhaven van het subsidie op het bestaande niveau. Staatssecretaris Hermes heeft in antwoord op mijn vragen bij de begrotingsbehandeling van Onderwijs en Wetenschappen een soepele houding toegezegd. Ik vraag nu aan de bewindslieden van CRM toe te zeggen, dat zij het subsidie willen overnemen op het moment dat Onderwijs en Wetenschappen ermee stopt.

De heer **Koekoek** (BP): Mijnheer de Voorzitter! Wanneer wij deze begroting doorlezen, komen wij tot de ontdekking dat deze drie bewindslieden heel veel te doen hebben. In dit debat spreekt men over ontzettend veel onderwerpen, waarvoor het departement van CRM verantwoordelijkheid neemt. De behandeling van de begroting lijkt tot nu toe meer op een klachtenbureau dan op een werkelijke bespreking van de bedragen die de bewindslieden denken nodig te hebben en waaraan wij onze goedkeuring moeten geven.

De bewindslieden willen zoveel zaken behartigen, dat zij hun plannen maar voor een deel kunnen realiseren. Het is daarom terecht, dat er veel klachten zijn. Ik heb deze natuurlijk ook wel namens de kiezers van de Boerenpartij.

Kortgeleden is een voormalig bewindsman, de heer Boersma, voor de televisie geïnterviewd over de tweede generatie werknemers. Uit die uitzending bleek dat dit nu al zeer veel problemen in Nederland met zich meebrengt. Deze voormalige bewindsman zei dat men daar in het begin helemaal geen erg in heeft gehad. Volgens hem had niemand daar erg in gehad. Dat is een onjuiste voorstelling van zaken. Wij hebben er namelijk wel erg in gehad. Door de heer Wolff werd zojuist opgemerkt dat het nu moeilijker is de problemen van de minderheden op te lossen dan 20 jaar geleden. Dat is juist. Twintig jaar geleden waren hiermee geen moeilijkheden. Toen waren er niet de minderheden in de omvang, waarover wij nu spreken. De buitenlandse werknemers hebben wij ongeveer 15 jaar geleden gekregen. Toen hebben wij er al op gewezen dat men geen buitenlandse werknemers moest aantrekken. Nu weten wij geen uitweg meer met de tweede generatie buitenlandse werknemers. Hoe staan deze bewindslieden hier tegenover? Zij nemen immers de verantwoordelijkheid op zich door Minister en Staatssecretaris te worden? Van hen willen wij vernemen, hoe deze problemen moeten worden opgelost. Er zijn nu al ongeveer 500.000 buitenlanders in Nederland. Ik reken daarbij ook de Zuid-Molukkers, de Surinamers en de Antillianen. Deze groep is nog groeiende. De toeloop van Surinamers is heel groot. 15 à 16 jaar geleden ging het om 20.000 arbeidsplaatsen, die wij over hadden en die wij als Nederlanders zelf niet konden bezetten.

Daarom hebben de bewindslieden gezegd dat actie moest worden gevoerd in een aantal landen om werknemers te werven om die plaatsen te bezetten. Men had toen industriekernen gevormd met subsidie. Daarom zijn wij nooit zo'n voorstander geweest van subsidie voor allerlei zaken. Wij zijn er bij voorbeeld ook geen voorstander van om veel geld te gebruiken voor landschapsparken. Ik spreek dan ook mijn vreugde erover uit dat daarin niet veel vaart zit. Niemand zit erop te wachten. Zo zijn er meer zaken waarvan gezegd kan worden dat het goed is, dat de bewindslieden er niet aan toe komen. In de eerste plaats heeft ons volk er geen last van. In de tweede plaats behoeft het daarvoor dan geen geld op te brengen. De overheid heeft nu geld nodig voor de tweede generatie buitenlandse werknemers en voor Surinamers.

Er zijn nu ongeveer 150.000 Surinamers. Toen de stroom hier naartoe

Koekoek

kwam – niet dat wij iets tegen Surinamers hebben – hebben wij gezegd dat het niet in ons belang was dat zij hier naartoe kwamen en dat het ook niet in hun belang was. In een televisie-uitzending zijn hun moeilijkheden ook naar voren gekomen. Gebleken is dat de buitenlanders die hier zijn, veel klachten hebben en geen plezier hebben. Dat is ook logisch. Zij zijn namelijk niet voor hun plezier hier naartoe gekomen. Wij hebben ze hier naartoe gehaald.

Er werd toen een verkeerd beleid gevoerd. Collega Wolff heeft nu gezegd dat er geen beleid wordt gevoerd. Dat is volkomen juist. Op sommige punten wordt helemaal geen beleid gevoerd. Vaak wordt echter ook een verkeerd beleid gevoerd. Dat was toen het geval, toen subsidie werd gegeven voor industriekernen tot f 60 de vierkante meter. Ik heb toen al gezegd dat voorkomen beter was dan genezen. Als men zoveel subsidie geeft, kan men wel industrieel worden, maar het blijven is moeilijker. Dit is allemaal terug te vinden in de Handelingen. Mensen die nu buiten schot zijn, zeggen heel gemakkelijk dat niemand er erg in heeft gehad. Toen zijn er echter kamerleden geweest die de Regering waarschuwden. Zij hebben gezegd dat wij het niet moesten doen. Zij hebben ook voorbeelden genoemd. Zij hebben gezegd dat er ontzettend veel moeilijkheden zouden komen, als men buitenlandse werknemers in een stad of dorp zou vestigen. Denk eens aan de woonruimte. Wij kunnen die mensen geen woningen aanbieden. Als wij dat doen, doen wij onze eigen mensen tekort. Wij hebben altijd een beleid gevoerd, waarbij het niet is gelukt het aantal woningen op peil te brengen. Zodoende zijn er op het ogenblik nog 100.000 woningen tekort. De mensen moeten soms jaren wachten op een woning. Het zou dan toch discriminatie zijn om zonder meer buitenlanders hier naartoe te laten komen, woningen en geld te geven, en om onze mensen langer te laten wachten? Ik zou hierover graag het standpunt van de bewindslieden vernemen.

Onze Minister van Landbouw, die ook verantwoordelijk is voor de Nederlandse Antillen, heeft onlangs gezegd dat de Nederlandse Antillen zo goed als failliet waren. Is het dan nog wel rechtvaardig dat wij elk jaar 180 miljoen van ons belastinggeld besteden aan de Nederlandse Antillen? Is het beleid dat de afgelopen 300 jaar is gevoerd op de Nederlandse Antillen, geen fout beleid geweest?

De Voorzitter: De begroting van de Nederlandse Antillen staat voor morgen op de agenda.

De heer Koekoek (BP): Dan hoop ik hier weer te zijn.

De Voorzitter: Ik zeg het in uw eigen belang, opdat u niet te veel spreektijd verbruikt.

De heer Koekoek (BP): Het is heel goed dat u het even zegt. Het gaat erom of men er ook iets aan doet. Ik meen dat dit niet gebeurt. In deze begroting gaat het om de toestroom van Surinamers en de toestroom van mensen van de Nederlandse Antillen.

Het is altijd al zo geweest dat wij niet naar Suriname mochten, tenzij het een commissie van de Kamer betrof die daar eens 14 dagen wilde rondkijken. Wij mochten er ons echter niet vestigen. Wij hebben jaren geleden al aan de Regering gevraagd of het niet goed zou zijn, dezelfde maatregelen die men in Suriname neemt tegen de Nederlanders – wat de integratie betreft – in Nederland te nemen tegen Surinamers. Wij hebben dat reeds gezegd, maar de Regering heeft het niet gedaan.

De werkloosheid zou door deze Regering worden teruggebracht van 250.000 naar 150.000. Dat is niet gebeurd. Wanneer wij niet zo'n groot aantal buitenlanders hier naar toe hadden gehaald, was de werkloosheid ook niet in zo sterke mate naar voren gekomen.

Er zijn dus allerlei onderwerpen waarover ik mijn ontevredenheid moet uitspreken. Ik denk daarbij aan de gelden die worden besteed aan de recreatie. Wat komt er van de recreatie terecht? Er is altijd nog een heel grote stroom naar het buitenland, omdat er hier geen vrijheid is. Het is voorgekomen dat iemand jaren geleden een paar recreanten op zijn terrein toeliet om daar een caravan te plaatsen en dat dit zonder meer werd verboden. Die caravan werd gesleept. Dat is geen beleid of een verkeerd beleid. Het is niet een beleid waarop het Nederlandse volk zit te wachten.

Het is mij bekend dat tegen het wegslepen van een caravan iemand in beroep is gegaan. Het heeft evenwel vier jaar geduurd voordat hij toestemming kreeg voor dat gebied. Men had het gebied eerst aangemerkt als natuurmonument.

Daarmee ben ik gekomen tot de natuurmonumentenzorg. Er wordt heel veel geld besteed aan de koop van stukken woest terrein, dus van bos en heide. Wanneer die terreinen met overheidsgeld zijn gekocht, kijkt er niemand meer naar om. Dan heeft nie-

mand er meer wat aan. Wanneer dit departement veel geld nodig heeft, is het goed mogelijk om op dit punt te bezuinigen. Dat hoeft dan niet op verkeerde punten te gebeuren. Wij hebben hier in Nederland bossen en heide genoeg. Het was beter, te stoppen met de aankoop van bos en heide. Men is echter bang dat men niet genoeg bos en heide overhoudt, maar dat is niet het geval.

Ik kom tot een heel ander punt waarop ook veel ontevredenheid bestaat. Er wordt veel geld besteed aan de gezins- en bejaardenhulp. Ik maakte onlangs een geval mee van een bejaarde dame die een operatie in het ziekenhuis moest ondergaan en die zich daarna niet kon redden. Deze dame had gelukkig een goede hulp. Men vroeg daarna in het ziekenhuis en toen zei deze dame dat zij een goede hulp had. Wat wilde nu het geval? De goede hulp werd zelf ziek en dus kwam de bejaarde dame zonder hulp te zitten. Er was toen bij de bejaardenhulp alleen maar de mogelijkheid dat er voor de gehele dag iemand kwam. Er kon dus niet iemand voor een halve dag komen. Wij weten echter dat de bejaardenzorg erg veel geld kost en dat er grote aantallen mensen in de bejaardenzorg werkzaam zijn. Als men er echter mee te maken krijgt, is men ontevreden.

Een ander belangrijk punt dat vandaag aan de orde is, is het woonwagengebeleid. Een jaar of tien geleden ging men de kleine kampen opruimen. Toen maakte men allemaal grote provinciale kampen. Er was toen één partij die daartegen bezwaar maakte. Die partij zei tegen minister Klompé dat zij haar plan niet moest uitvoeren, omdat de woonwagengebieden dat niet wilden. Het was immers niet in het belang van de woonwagengebieden. Er zijn ook nogal wat woonwagengebieden; wij hebben ongeveer net zo veel woonwagengebieden in Nederland als politie-agenten. Je ziet ze echter minder vaak Dat is misschien maar goed ook! Ik ben er de laatste weken nog een paar keer op uitgegaan en ik heb geconstateerd dat men van dit beleid is teruggekomen. Dat is het beste bewijs dat wij toen gelijk hadden dat wij mevrouw Klompé er regelmatig voor waarschuwden, zich niet met die kampen te bemoeien. Het doel was echter mooi, want men wilde ook een paar huizen bij de grote kampen bouwen waarin men wilde proberen vooral jonge mensen met trouwplannen te huisvesten. Wij hebben echter toen al gezegd dat dit niet zou lukken. Als die mensen dit willen, doen zij dit slechts uit vrije wil.

Koekoek

Nu is men hierop teruggekomen. Het departement kan het niet aan. Wat doet het? Het geeft aan de gemeenten de opdracht, te zorgen voor kampen aan de hand van de aanvragen voor standplaatsen. Als woonwagenebwoners in een gemeente willen wonen, moet deze gemeente nu ervoor zorgen dat hiertoe gelegenheid is. Hieraan mankeert zeer veel. Aangezien deze bewindslieden hiertoe opdracht hebben gegeven, moeten zij ook controle en invloed uitoefenen.

Indertijd is in Wageningen een woonwagenkamp opgeruimd. De bewoners zijn weggestuurd of weggesleept. Nu staan er ongeveer 15 gezinnen die er vroeger hebben gestaan. De gemeente Wageningen is nu nog aan het overleggen over de plaats waar een woonwagenkamp moet worden gevestigd voor degenen die hiervoor in Wageningen een aanvraag hebben ingediend. De gemeente heeft dus nog geen plan voor een kamp klaar, laat staan dat zij een kamp heeft gemaakt. Het kamp is er echter al. Het bezwaar is echter dat er helemaal geen voorzieningen zijn. Dit is zeer ernstig in de tegenwoordige beschaving.

Ik ben ook in de Betuwe, in de buurt van Tiel, geweest op een plaats waar ik enkele woonwagens zag staan. Er stonden caravans en een schuur bij. Ik heb gesproken met een woonwagenebowner die een schuur had die heel wat beter was als onderdak dan het onderdak waarin hij woonde. De man was al zes jaar geleden als hartpatiënt afgekeurd. Hij wilde graag van het onderdak waarin hij woonde, in de schuur trekken, maar dit werd door de gemeente verboden.

Als ik dit hoor, zeg ik niet dat er geen beleid wordt gevoerd, maar dat er verkeerd beleid wordt gevoerd. Dit is op een aantal onderwerpen het geval. Omdat ik zie dat mijn tijd al ruim is verstreken, zal ik het hierbij echter moeten laten. Het is jammer dat ik hierover niet meer heb kunnen zeggen, maar ik hoop dat de bewindslieden met datgene wat ik heb gezegd, rekening zullen houden in het beleid dat zij in de toekomst voeren.

De algemene beraadslaging wordt geschorst.

De **Voorzitter**: Ik stel voor, het verslag van de vorige vergadering goed te keuren.

Daartoe wordt besloten.

Sluiting 23.10 uur.

Lijst van ingekomen stukken met de door de Voorzitter ter zake gedane voorstellen

1.° zeven Koninklijke boodschappen, en geleide van de volgende ontwerpen van (rijks-)wett:

Aanpassing van enkele sociale verzekeringswetten en van een aantal andere wetten in verband met de samenvoeging van de bestaande kinderbijslagregeling tot een algemene, de gehele bevolking omvattende, verplichte kinderbijslagverzekering van het eerste kind af, alsmede nadere wijziging van de Algemene Ouderdomswet en de Algemene Weduwen- en Wezenwet (16 029);

Wijziging van enige wettelijke bepalingen betreffende leden van het Koninklijk Huis (16 032);

Goedkeuring van het op 29 oktober 1976 te Genève tot stand gekomen Verdrag betreffende jaarlijks verlof met behoud van loon van zeevarenden (Verdrag nr. 146, aangenomen door de Internationale Arbeidsconferentie in haar tweeënzestigste zitting; Trb. 1977, 107) (16 033);

Verklaring dat er grond bestaat een voorstel in overweging te nemen tot verandering in de Grondwet van de bepalingen inzake het koningschap (16 034, R 1138);

Verklaring dat er grond bestaat een voorstel in overweging te nemen tot verandering in de Grondwet van bepalingen inzake de Koning en de ministers alsmede de staatssecretarissen (16 035);

Verklaring dat er grond bestaat een voorstel in overweging te nemen tot verandering in de Grondwet strekkende tot opnemng van een bepaling inzake de ministerraad alsmede tot wijziging van de bepaling inzake het contraseign (16 036, R 1139);

Vaststelling van de begroting van inkomsten en uitgaven van het Rijkswagenefonds voor het jaar 1980 (16 038).

Deze Koninklijke boodschappen, met de er bij behorende stukken, zijn al gedrukt en rondgedeeld;

2.° de volgende brieven:

een, van de Staatssecretaris van Justitie, over het experiment voor de opvang van zwaarverslaafde gedetineerden (15 800-VI, nr. 48);

een, van de Staatssecretaris van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening, over de energiebesparing in de gebouwen van de Koninklijke Marine (15 080, nr. 18);

een, van de Staatssecretaris van Volksgezondheid en Milieuhygiëne, over de rechtspositie van psychiatrische patiënten (15 800-XVII, nr. 60).

De Voorzitter stelt voor, deze brieven voor kennisgeving aan te nemen;

3.° de volgende brieven:

een, van de Minister van Buitenlandse Zaken, met de tekst van een briefwisseling met de Verenigde Naties betreffende een ECE-Seminar;

een, van de Staatssecretaris van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk, ten geleide van zijn brief aan de voorzitter van het Budget Bewakingsinstituut, over het vergoedingensysteem betaald voetbal;

een, van de Minister van Volksgezondheid en Milieuhygiëne, met het jaarverslag van de Coördinatiecommissie voor de metingen van radioactiviteit en xenobiotische stoffen over 1977.

De Voorzitter stelt voor, deze brieven niet te doen drukken en ze voor kennisgeving aan te nemen; de bijgevoegde stukken liggen op de griffie ter inzage;

4.° de volgende brieven:

een, van de Minister van Buitenlandse Zaken, ten geleide van het jaarverslag 1979 over de economische situatie van de Europese Gemeenschap en van de richtsnoeren voor de economische politiek in 1980; (15 800-V, nr. 77);

een, van de Staatssecretaris van Justitie, ten geleide van een rapport 'Samen werken aan jeugdwelzijn' (16 043);

een, van de Minister van Binnenlandse Zaken, over het beleid ten aanzien van de bescherming van de bevolking (15 817, nr. 3);

een van de Minister van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordenings over de spelregels voor ruimtelijke relevante wetgeving (14 889, nr. 9);

een, van de Staatssecretaris van Verkeer en Waterstaat, over de nieuwe bestemming van de KLM in de VS (15 800-XII, nr. 63);

twee, van de Minister van Economische Zaken, t.w.

een, over de Arabische boycot (14 986, nr. 16);

een, over aanvullende veiligheidsvoorziening bij de kerncentrale Borssele (15 800-XIII, nr. 40);

een, van de Minister van Landbouw en Visserij, ten geleide van de Nota Paarden in Nederland (16 027);

een, van de Minister van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk, met het regeringsstandpunt ten aan-

zien van het eerste deelrapport inzake een Vrijwilligersbeleid (16 037);

een, van de Staatssecretaris van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk, met het regeringsstandpunt ten aanzien van de Immateriële hulpverlening aan oorlogsgetroffenen (16 005);

een, van de Minister van Volksgezondheid en Milieuhygiëne, over het begraven van radioactief afval op het KEMA-terrein te Arnhem (15 435, nr. 2);

een, van het Presidium, inzake de benoeming van twee plaatsvervangende griffiers der Kamer (16 041).

Deze brieven zijn al gedrukt en rondgedeeld;

5°. een verklaring van de Nationale Vergadering van de Volksrepubliek Bulgarije, over de NATO-besluiten voor de modernisering van kernwapens.

Deze verklaring ligt op de griffie ter inzage;

6°. de volgende adressen:

een, van H. J. O. Folmer te Nordhausen (W-Duitsland), met betrekking tot kinderbijslag en kinderaftrek voor in Duitsland woonachtige militairen;

een, van H. Fransen te Oudelande, met betrekking tot een natuurgebied;

een, van C. Vermeer te Amersfoort, met betrekking tot autovoorziening voor invalide;

een, van mevrouw E. Schretlen te Vlissingen, met betrekking tot een klacht tegen het Medisch Tuchtcollege.

Deze adressen zijn gesteld in handen van de Commissie voor de Verzoekschriften;

7°. de volgende brieven e.e.a:

een aantal, in verband met de behandeling van de CRM-begroting;

een aantal, over provinciale herindelings;

een, van het Werkverband Integratie Jeugdwelzijnswerk Nederland, over eenzame opsluiting;

een, van de Stichting Nederlands Centrum Buitenlanders, over de moties inzake het Vreemdelingenbeleid;

een, van H. van Tellingen, over rechtsbescherming;

een, van T. van Schijndel, over de hulpverlening aan Rhodesië;

een, van W. Kerstholt, over een klacht tegen een Groninger zenuwarts;

een aantal, voor spoedige sluiting van de kerncentrales in Nederland;

een, van C. J. van der Sloot, over de bescherming van de mensenrechten in Nederland;

een, van het gemeentebestuur van Haastrecht, over de gemeentelijke herindeling van de Krimpenerwaard;

een, van de secretaris van de Ziekenfondsraad, met het advies inzake de rechtspositie van psychiatrische patiënten;

een, van A. F. E. Anijs, over vernielingen aan zijn eigendom;

een aantal, over de werkgelegenheid in het Noorden des Lands.

Deze brieven e.a. liggen op de griffie ter inzage; voor zoveel nodig is kopie gezonden aan de betrokken commissies.

